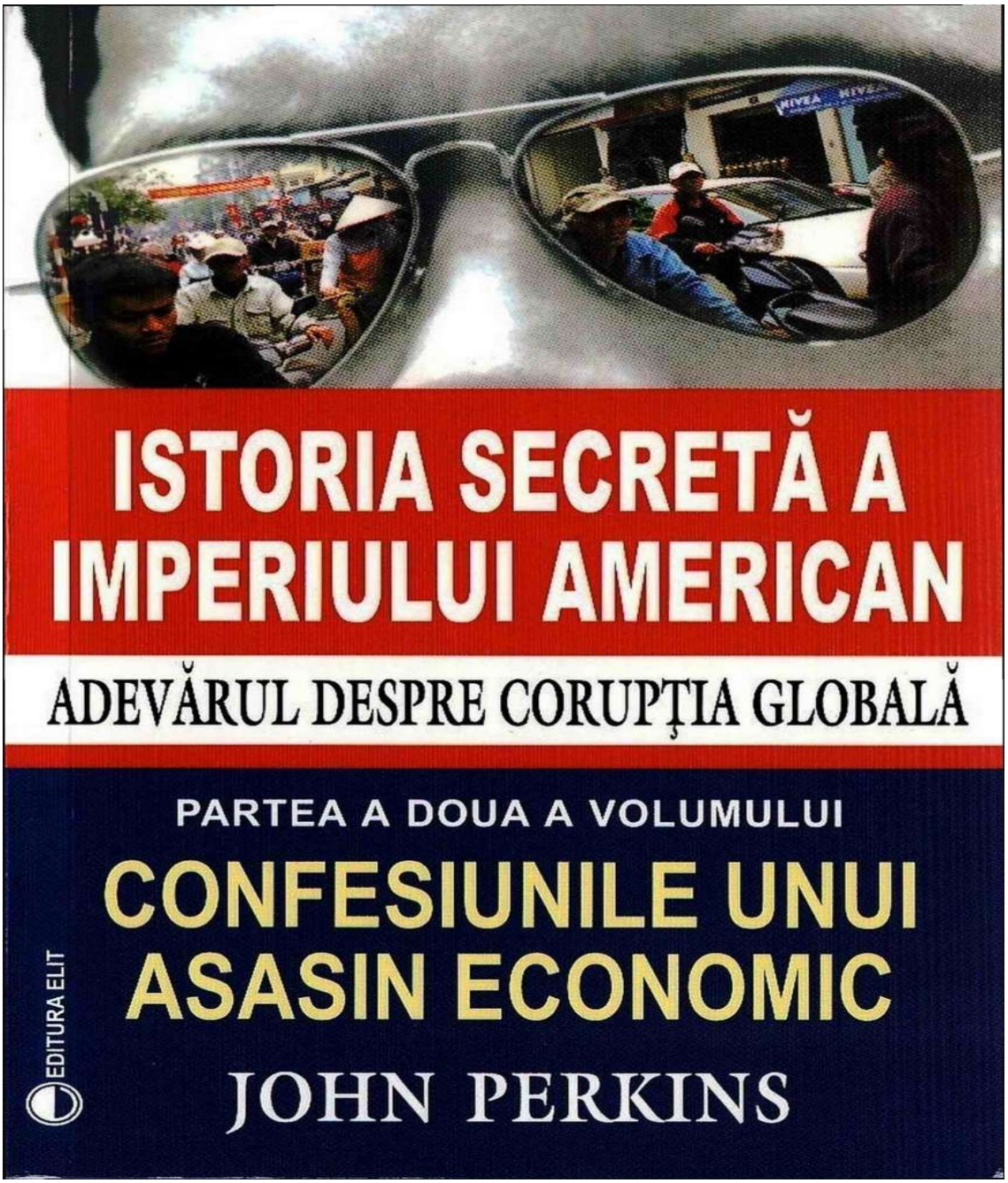

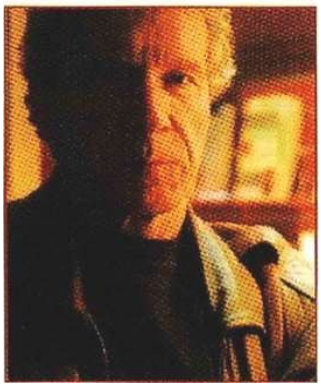

JOHN PERKINS
ISTORIA SECRETĂ A IMPERIULUI AMERICAN

ISTORIA ASCUNSĂ A CORUPŢIEI URIAŞE LA NIVEL MONDIAL PRACTICATĂ DE MARILE CORPORAŢII.

*

Citim şi nu ne credem ochilor. Mintea refuză să înţeleagă. Şi totuşi, averile uriaşe ale câtorva se bazează pe o înşelare permanentă a celor săraci şi mulţi, a micilor ţări cu bogăţii imense. Morală? Milă? Poate în altă viaţă.

*

Dacă n-ar exista date statistice despre economie, dacă n-am recunoaşte personajele politice ale lumii de azi, ai crede că ai în faţă un thriller scris de Graham Greene, un scenariu fantastic. Dar nu, totul e absolut real şi cutremurător.

*

Eşti un cititor din România. Recunoşti datele problemei?

EDITURA ELIT

The Secret History of the American Empire, JOHN PERKINS

@ 2009 Editura ELIT

Ploieşti, Str. Gheorghe Doja nr. 141, Tel. /Fax: 0244/526340

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

JOHN PERKINS

Istoria secretă a Imperiului American / JOHN PERKINS;

trad. Felicia Mardale – Ploieşti; ELIT, 2009 432 p. 20 X 13 cm

I.S.B.N. 973 – 9380 – 52-2

JOHN PERKINS

ISTORIA SECRETĂ

A

IMPERIULUI AMERICAN

Traducerea: Felicia Mardale

EDITURA ELIT

Vouă, celor care sunteţi hotărâţi să creaţi o lume stabilă, durabilă, în care va domni pacea.

Mulţumiri

Această carte n-ar fi existat fără curajul acelor bărbaţi şi femei care au rupt rândurile asasinilor economici şi ale şacalilor şi au cutezat să-şi spună povestea. Procedând astfel, ei şi-au asumat riscuri personale şi au fost puşi în situaţia de a înfrunta aspectele cele mai sumbre ale existenţei lor. Lor le datorez cea mai profundă recunoştinţă.

Cartea n-ar fi fost scrisă dacă n-ar fi existat cei care au avut vizionarismul de a înfiinţa şi conduce ONG-urile ce schimbă politicile corporatocraţiei. Aceşti oameni şi angajaţii lor, ca şi voluntarii ce activează în cadrul acestor organizaţii, ne luminează drumul şi nouă, celorlalţi. Unii dintre aceştia joacă un rol important, după cum se va vedea din paginile acestei cărţi, însă mulţi dintre ei au rămas anonimi – la fel ca şi cei care donează bani acestor organizaţii importante. Tuturor Le mulţumesc.

Şi le mai mulţumesc oamenilor de pe tot globul care se opun corporatocraţiei, acei câţiva ale căror nume ţin pagina întâi a ştirilor şi celor mulţi ce picchetează ordonat, instalează banere, îndrăznesc să-şi exprime opinia în public, trimit e-mail-uri, candidează pentru diverse funcţii, votează în favoarea schimbării şi fac cumpărături fiind conştienţi de ceea ce cumpără. Ei sunt adevăraţii eroi ai acestei istorii care este în curs de a fi scrisă acum.

Dacă n-aş fi primit încurajări din partea lui Paul Fedorko, n-ar fi văzut lumina tiparului nici *Confesiunile unui Asasin Economic*, nici această carte. În afara faptului de a fi neobositul meu agent literar, Paul „mi-a ţinut spatele”, a fost confidentul şi elementul meu de rezonanţă.

Emily Haynes, redactorul cărţii, a fost un apărător tenace al cauzei mele, ajutându-mă să transform un manuscris brut într-o carte menită să onoreze solicitarea exprimată de oficiali de la Banca Mondială şi de fiii lor, aceea de a expune *Istoria Secretă a Imperiului American* şi de a propune soluţii. În afara ei, le mulţumesc tuturor persoanelor devotate de la Penguin Group, în special lui Brian Tart, Trena Keating, Beth Parker, Lisa Johnson şi Melanie Gold.

Îi adresez un cuvânt special de recunoştinţă lui Peg Booth, editorul meu, lui Debbe Kennedy de la Global Dialogue Center, lui David Tucker de la The Pachamama Alliance, Lyn Roberts de la Dream Change, Steve Piersanti de la Berrett-Koehler, Stephan Rechtschaffen de la Omega Institute, Amy Goodman de la *Democracy Now*, Sabrina Bologni, Jan Coleman, Josh Mailman, Richard Perl, Howard Zinn, John Mack şi atâtor altora care s-au dedicat cauzei de a face cunoscut adevărul şi de a contribui la întemeierea unei lumi stabile, durabile, în care să domnească pacea.

Adresez cele mai profunde sentimente de recunoştinţă familiei mele – Winifred, Jessica şi Daniel – pentru sprijinul lor, pentru inspiraţia şi dragostea pe care mi le-au oferit. Şi unei pisici, Snowball, care a mai risipit din sentimentul de însingurare care m-

a încercat în timp ce scriam această carte.

Notă din partea autorului

Persoanele şi întâmplările descrise în această carte sunt reale. M-am străduit din răsputeri să le reprezint cu cea mai mare acurateţe şi pe cât de mult mi-au permis însemnările personale, notele, scrisorile, e-mail-urile, memoriile şi documentele lor publicate, în unele cazuri, am schimbat numele şi unele detalii, din dorinţa de a le păstra anonimatul – o condiţie importantă pe care mi-au impus-o mulţi dintre cei cu care am discutat –, sau am combinat dialoguri, pentru a uşura cursivitatea naraţiunii, însă numai în acele locuri în care acest lucru nu ameninţa integritatea cărţii. Ori de câte ori am abordat evenimente istorice, m-am lăsat condus de obligaţia de a furniza o relatare cât mai fidelă realităţii, uneori subliniind spusele unui vorbitor cu materiale de referinţă pe care le citez drept surse în notele de la sfârşitul cărţii. Totuşi, acest lucru nu vrea să spună că aş fi modificat sau verificat detaliile din spatele istoriilor personale. Atunci când un individ vorbeşte despre rolul pe care l-a avut în deturnarea unui avion de pasageri, în invazia unei ţări cu scopul de a-i asasina preşedintele, în mituirea şefilor de stat, exploatarea în propriul beneficiu a unor calamităţi naturale, seducerea şi extorcarea unor oficiali aleşi pe cale democratică şi derularea altor activităţi clandestine, am senzaţia că renunţ la drepturile mele de a le interpreta observaţiile. Ţin să subliniez că fiecare eveniment major la care am luat parte apare relatat de alţi autori, istorici şi gazetari, sau este consemnat în arhivele unor organizaţii ca Banca Mondială. Chiar dacă această poveste este a mea, episoadele care o compun sunt istorice şi consemnate în anale.

Istoria Secretă a Imperiului American

PROLOG

Această carte preia istoria din punctul în care au lăsat-o *Confesiunile unui Asasin Economic*. În anul 2004, când am terminat de scris cartea respectivă, habar n-aveam că cineva şi-ar fi putut dori să citească povestea vieţii mele de asasin economic. Am ales atunci să relatez evenimente despre care simţeam nevoia să vorbesc. Ulterior, faptul de a fi călătorit de-a lungul şi de-a latul Statelor Unite şi în alte ţări, de a fi predat la universităţi şi ţinut prelegeri, de a fi condus dezbateri şi de a fi discutat cu femei şi bărbaţi preocupaţi de viitorul lor, toate acestea m-au ajutat să înţeleg că oamenii de pretutindeni vor să ştie ce se-ntâmplă cu lumea de astăzi. Cu toţii dorim să citim printre rândurile articolelor de ştiri şi să auzim adevărurile ascunse sub poleiala declaraţiilor unor indivizi care-şi urmăresc doar propriile interese şi care ne controlează firmele, guvernele şi mediile de comunicare în masă (denumite în mod colectiv *corporatocraţie*).

După cum explicam în *Confesiuni*, am încercat de câteva ori să scriu această carte. Am cunoscut şi alţi asasini economici şi şacali – mercenari susţinuţi financiar de CIA, care intră în scenă cu unicul scop de a influenţa, amăgi, mitui şi uneori comite asasinate – cărora le-am cerut să-şi spună povestea. Vorba circulă rapid; şi în cazul meu s-au făcut încercări de a fi cumpărat sau s-a recurs la ameninţări. Atunci m-am oprit din scris. După 11 septembrie, când m-am hotărât să merg mai departe, mi-am promis că, de această dată, să nu mai vorbesc cu nimeni, până după publicarea manuscrisului. La momentul respectiv, cartea devenise poliţa mea de asigurare: şacalii ştiau că, dacă mi se întâmpla ceva ieşit din comun, vânzările cărţii aveau să explodeze. Chiar dacă-mi venea greu să scriu de unul singur *Confesiunile*, adică fără a fi ajutat de cei care trecuseră prin experienţe asemănătoare, aceasta era calea cea mai sigură pentru mine. După ce am publicat cartea, însă, diverşi oameni au început să iasă din umbră. Au început să vină la mine asasini economici, şacali, reporteri, voluntari din Forţele de menţinere a păcii, directori de corporaţii şi oficiali de la Banca Mondială, sau de la Fondul Monetar Internaţional (FMI), şi membri în diverse guverne, fiecare având propria sa confesiune. Povestirile personale pe care ei ni le împărtăşesc prin paginile acestei cărţi dezvăluie şi demască fapte ascunse, care s-au petrecut în spatele evenimentelor cunoscute, şi care făuresc lumea pe care o vom lăsa moştenire copiilor noştri. Ele scot în relief o concluzie inevitabilă: suntem obligaţi să acţionăm; trebuie să schimbăm lucrurile.

Ţin să subliniez că nu veţi găsi în aceste pagini nici măcar un rând legat de sfârşitul lumii. Eu sunt optimist din fire. Ştiu că, deşi grave, toate aceste probleme au fost create de om. Nu suntem ameninţaţi de vreun meteorit uriaş. Căldura şi lumina soarelui nu s-au stins încă. Deoarece noi suntem cei care am provocat aceste probleme, tot noi suntem cei care le putem rezolva. Explorând locurile ascunse şi

întunecate din trecutul omenirii, putem crea lumina ce ne poate ajuta să studiem – şi să ne schimbăm – viitorul.

După ce veţi fi sfârşit de citit *Istoria secretă a Imperiului american*, cred că şi voi veţi fi absolut convinşi că facem ceea ce se cuvine. Poate că veţi fi găsit o cale de acţiune. Împreună vom recurge la toate resursele pe care providenţa ni le-a pus la dispoziţie, cu scopul de a crea societăţi omeneşti în stare să reflecte idealurile noastre cele mai înalte.

Într-o seară, la câteva luni după ce îmi începusem turneul de prezentare al *Confesiunilor*, mă aflam într-o librărie din Washington, D.C. pentru a susţine o scurtă prelegere. Doamna care mă prezentase publicului îmi pomenise ceva mai devreme că se aştepta să participe şi câţiva angajaţi ai Băncii Mondiale.

Înfiinţată în anul 1944, la Bretton Woods din statul meu natal New Hampshire, Banca a avut sarcina de a participa la reconstruirea ţărilor distruse de război. Curând, misiunea sa a devenit sinonimă cu faptul de a demonstra că sistemul capitalist este superior celui sovietic. Cu scopul de a promova rolul Băncii, angajaţii acesteia întreţineau relaţii călduţe şi comode cu principalii susţinători ai capitalismului: corporaţiile multinaţionale. Această situaţie ne-a permis, mie şi altor asasini economici, să punem la cale o escrocherie ce valora câteva trilioane de dolari. Regula era să orientăm fonduri primite de la Bancă şi de la organizaţii similare spre proiecte şi aranjamente care erau doar aparent puse în slujba celor săraci, deşi în realitate profitau de pe urma lor doar câţiva bogaţi. În cadrul unei scheme financiare obişnuite de acest gen, noi aveam sarcina de a identifica o ţară în curs de dezvoltare care poseda resursele după care râvneau corporaţiile noastre (ca, de pildă, petrolul), făceam aranjamentele necesare pentru ca ţara respectivă să primească un credit uriaş, după care direcţionam banii spre propriile noastre companii de construcţii… şi doar spre câţiva colaboratori din ţările în curs de dezvoltare. Aşa au apărut proiectele legate de infrastructură, de pildă centralele pentru producerea energiei, aeroporturile şi parcurile industriale care totuşi de prea puţine ori i-au ajutat pe săracii ce nu erau conectaţi la reţelele de electricitate, nu foloseau niciodată aeroporturile şi cărora le lipsea pregătirea profesională obligatorie angajării în parcurile industriale. La un moment dat, tot noi, asasinii economici, am fost cei care reveneam în ţara respectivă, între timp înglodată în datorii, şi încercam să recuperăm fără milă datoria, pretinzând în schimbul stingerii ei petrol ieftin, voturi la Naţiunile Unite în favoarea unor probleme decisive, sau trupe care să ne sprijine propria armată cine ştie pe unde prin lume, cum ar fi în Irak.

În prelegerile pe care le susţin, resimt de multe ori nevoia de a aminti auditoriului o idee care mie mi se pare evidentă, dar care este greşit înţeleasă de

mulţi: Banca Mondială nu este în niciun caz o bancă mondială, ci, mai degrabă, o bancă a Statelor Unite. Acelaşi lucru este valabil şi pentru sora ei cea mai apropiată, FMI. Dintre cei douăzeci şi patru de directori din comitetelor lor administrative, opt reprezintă tot atâtea ţări distincte: SUA, Japonia, Germania, Franţa, Marea Britanie, Arabia Saudită, China şi Rusia. Restul celor 184 de ţări-membre îşi împart ceilalţi şaisprezece directori. Statele Unite controlează aproape 17 procente din voturile FMI şi 16 procente din cele ale Băncii Mondiale. Japonia se înscrie pe locul al doilea, cu 6 procente la FMI şi 8 procente în Banca Mondială, urmată de Germania, Marea Britanie şi Franţa, fiecare cu câte 5 procente. Statele Unite deţin drept de veto asupra deciziilor majore, iar preşedintele Statelor Unite îl numeşte personal pe preşedintele Băncii Mondiale.

Revenind, după ce mi-am încheiat prezentarea oficială, am fost condus la o masă, pentru a oferi acolo autografe şi semna pe carte. Şirul de oameni în aşteptare şerpuia printre rafturile cu cărţi. Avea să fie încă o seară lungă. Ceea ce nu m-am aşteptat să văd a fost, însă, numărul mare de femei şi de bărbaţi îmbrăcaţi în ţinută business care mi-au oferit cărţi de vizită din care se desprindea faptul că toţi deţineau poziţii înalte în ambasade străine şi la Banca Mondială. Au fost şi câţiva ambasadori din alte ţări, iar doi dintre aceştia m-au rugat să mă semnez pe carte, dându-le astfel autograf pentru preşedinţii lor, dar şi pentru ei înşişi.

Ultimele persoane care au stat la coadă au fost patru bărbaţi. Doi dintre aceştia purtau costum cu cravată, iar ceilalţi doi, care erau mai tineri, erau îmbrăcaţi în jeans bleumarin şi tricouri polo. Cei doi bărbaţi mai vârstnici mi-au întins cărţile lor de vizită care indicau că lucrează la Banca Mondială. Unul dintre cei mai tineri a spus: „Taţii noştri ne-au permis să vă spunem următorul lucru. I-am urmărit mergând la serviciu, la Bancă, în fiecare dimineaţă, îmbrăcaţi…” şi a arătat spre ei, „aşa. Dar când se adună protestatari aici, la Washington, la demonstraţiile împotriva Băncii, taţii noştri li se alătură. Îi vedem atunci cum se duc incognito, îmbrăcaţi în haine vechi, cu şepci de baseball şi ochelari de soare, pentru a-i susţine pe oamenii aceia, deoarece cred că acei oameni – ca şi dumneavoastră – au dreptate”.

Cei doi bărbaţi mai în vârstă mi-au scuturat viguros mâna. „Avem nevoie de mai multe persoane vigilente care să atragă atenţia opiniei publice asupra neregulilor, aşa cum eşti dumneata”, a spus unul dintre ei.

„Mai scrieţi o carte”, a adăugat celălalt. „Includeţi în ea mai multe detalii din cele pe care le-aţi prezentat astă-seară, despre ce s-a întâmplat în ţările în care aţi lucrat, despre tot răul pe care l-au făcut oameni ca noi, în numele aşa-zisului progres. Demascaţi imperiul. Explicaţi şi lămuriţi adevărul ce se ascunde în culise, din locuri ca Indonezia, unde în statistici totul arată atât de bine, iar în realitate, lucrurile stau atât de rău. Şi, mai ales, redaţi-ne speranţa. Oferiţi-le fiilor noştri alternativa. Descrieţi

modul în care ei pot face o treabă mai bună”.

I-am promis atunci că voi scrie o asemenea carte.

Înainte de a trece la substanţa acestei cărţi, aş dori să analizez un termen pe care l-a folosit. Imperiu. În ultima vreme, se fac schimburi de opinii pe această temă în presă, în şcoli şi în localurile de cartier. Dar ce este mai exact un imperiu? Oare merită într-adevăr America – cu magnifica ei Constituţie, Carta Drepturilor Omului, sprijinul pe care îl acordă democraţiei – o asemenea etichetă, una ce evocă o istorie lungă şi brutală de domnie în slujba propriilor interese?

Imperiu: stat-naţiune care domină alte state-naţiune şi care prezintă una sau mai multe dintre următoarele trăsături: 1) exploatează resursele ţărilor asupra cărora îşi exercită dominaţia; 2) consumă cantităţi mari din resursele respective – cantităţi disproporţionate faţă de dimensiunile propriei populaţii prin comparaţie cu cea a altor ţări; 3) menţine o armată numeroasă care impune cu forţa politică proprie acolo unde alte măsuri subtile au eşuat; 4) îşi răspândeşte limba, literatură, arta şi alte aspecte ale culturii proprii în sfera sa de influenţă; 5) percepe impozite nu numai de la propriii cetăţeni, ci şi de la locuitorii altor ţări, şi 6) impune monedă proprie în ţările aflate sub controlul său.

Această definiţie a „Imperiului” a fost formulată în întâlnirile pe care le-am avut cu studenţii mei la o serie de universităţi, în cursul turneului de lansare a cărţii din anii 2005 şi 2006. Aproape fără excepţie, studenţii au ajuns la următoarea concluzie: Statele Unite prezintă toate caracteristicile unui imperiu global. Ei au abordat pe rând următoarele puncte:

Punctele 1 şi 2. Statele Unite reprezintă mai puţin de 5 procente din populaţia globului şi consumă peste 25 din resursele globului. Acest lucru se realizează prin exploatarea altor ţări, în special a celor din zonele în curs de dezvoltare.

Punctul 3. Statele Unite întreţin cea mai numeroasă şi mai sofisticată armată din lume. Deşi acest imperiu a fost edificat iniţial pe căi economice – prin intermediul AE - conducătorii lumii înţeleg că ori de câte ori dau greş alte măsuri, forţele militare vor intra imediat în scenă, aşa cum s-a întâmplat în Irak.

Punctul 4. Limba engleză şi cultura americană domină mapamondul.

Punctele 5 şi *6*. Deşi Statele Unite nu percep direct impozite altor ţări, şi deşi dolarul n-a înlocuit alte valute pe pieţele locale, corporatocraţia este cea care impune în realitate un impozit global subtil, iar dolarul este într-adevăr valuta standard în care se fac tranzacţiile comerciale pe glob. Acest proces a început la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, când a fost modificat etalonul aurului. Atunci, particularii nu mai

puteau schimba dolari, acest lucru putând fi efectuat doar de guverne. În cursul anilor 1950 şi 1960, au fost contractate credite de cumpărare în străinătate, cu scopul de a finanţa consumismul în creştere al Americii, războaiele din Coreea şi Vietnam şi *Măreaţa Societate* a lui Lyndon Johnson. Când oamenii de afaceri străini au încercat să cumpere produse şi servicii de la Statele Unite la schimb cu achitarea datoriei, au constatat că inflaţia redusese valoarea dolarilor lor – că, în realitate, ei plătiseră un impozit indirect. Guvernele lor au cerut reglarea datoriilor în aur. În data de 15 august 1971, administraţia Nixon a respins cererea şi a renunţat definitiv să mai considere aurul drept etalon al dolarului.

Washingtonul s-a dat peste cap în încercarea de a convinge o lume întreagă să accepte în continuare dolarul ca valută standard, în cadrul afacerii de spălare de bani montată cu Arabia Saudită (SAMA), la organizarea căreia am contribuit şi eu la-nceputul anilor 1970, Casa Regală saudită controla pieţele de petrol, restul ţărilor-membre OPEC (Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol) fiind obligate să se supună acestor condiţii. Atâta vreme cât petrolul a domnit ca resursă supremă, a fost asigurată dominaţia dolarului ca monedă-etalon recunoscută la nivel mondial... iar impozitarea indirectă se va perpetua.

În cursul discuţiilor mele cu studenţii, s-a desprins o a şaptea caracteristică: un imperiu este condus de un împărat sau de un rege care controlează guvernul şi mediile de comunicare, care nu este ales prin vot de către popor, nu se supune voinţei populare şi al cărui mandat nu este limitat prin lege.

La o primă privire, acest lucru pare să deosebească Statele Unite de alte imperii. Totuşi, aparenţele sunt înşelătoare. Acest imperiu este condus de un grup de persoane care acţionează colectiv într-un fel foarte asemănător domniei unui împărat. Aceşti oameni conduc cele mai mari dintre corporaţiile noastre şi, prin intermediul acestora, guvernul ţării noastre. Ei circulă nestingherit pe „uşa turnantă” dintre mediul de afaceri şi guvern. Deoarece ei finanţează campanii politice şi mediile de comunicare în masă, ei sunt cei care controlează oficialităţile alese prin vot şi informaţiile care ne sunt transmise. Aceste femei şi aceşti bărbaţi (denumiţi generic corporatocraţie) sunt cei care conduc în realitate, chiar dacă republicanii sau democraţii sunt instalaţi la conducerea Casei Albe sau în Congres. Ei nu se supun voinţei poporului şi nu sunt limitaţi de lege.

Acest imperiu modem a fost clădit pe nesimţite. Majoritatea cetăţenilor săi nici măcar nu-şi dau seama de existenţa lui, deşi cei exploataţi de imperiu sunt conştienţi de asta, iar mulţi dintre ei suferă din pricina unei sărăcii extreme. În medie, douăzeci şi patru de mii de oameni mor zilnic de inaniţie sau din cauza unor boli legate de inaniţie. Peste jumătate din populaţia planetei trăieşte cu mai puţin de doi dolari pe zi,

sumă adeseori insuficientă pentru procurarea mijloacelor de subzistenţă de bază, practic aceeaşi sumă pe care aceeaşi categorie o primea în urmă cu treizeci de ani. Milioane de oameni plătesc un preţ ridicat, pentru ca noi, americanii, să o ducem bine. Deşi am devenit conştienţi de prejudiciile pe care le aducem mediului din cauza stilului nostru de viaţă întemeiat pe consum şi care ne consumă din interior, majoritatea dintre noi fie uităm, fie negăm costurile pe care acest stil le presupune în planul suferinţei umane. În orice caz, copiii noştri nu vor avea de ales, decât să-şi asume răspunderea pentru dezechilibrele pe care noi înşine le-am provocat.

În procesul de construire a acestui imperiu, noi, locuitorii Statelor Unite, am reuşit să aruncăm la gunoi convingerile noastre fundamentale, cele care odinioară au definit însăşi esenţa a ceea ce înseamnă a fi american. Ne-am negat nouă înşine şi celor pe care i-am colonizat drepturile atât de elocvent exprimate în Declaraţia noastră de Independenţă. Am pierdut principiile de egalitate universală, de justiţie şi de prosperitate.

Istoria ne învaţă că imperiile nu dăinuiesc; ele fie se prăbuşesc, fie sunt răsturnate. Urmează un război şi un alt imperiu vine să umple golul. Trecutul ne transmite un mesaj care ne obligă să trecem la acţiune. Trebuie să ne schimbăm. Nu ne putem permite să lăsăm istoria să se repete.

Baza de putere a corporatocraţiei este formată tocmai din corporaţiile care o compun. Corporaţiile sunt cele care definesc lumea în care trăim. Dacă privim un glob pământesc, vom vedea conturul a ceva mai puţin de două sute de state. Multe dintre aceste graniţe au fost stabilite de puterile colonialiste, iar majoritatea acestor ţări au o influenţă minimă asupra vecinilor lor. Din punct de vedere geopolitic, acest model este unul arhaic; realitatea lumii noastre modeme ar putea fi mai bine reprezentată de nori groşi care învăluie planeta, fiecare dintre aceştia simbolizând o corporaţie multinaţională. Aceste entităţi puternice influenţează fiecare ţară în parte. Tentaculele lor se întind până în cele mai adânci păduri tropicale şi în cele mai izolate deşerturi.

Deşi corporatocraţia face spectacol din promovarea democraţiei şi transparenţei în rândul naţiunilor lumii, corporaţiile care o compun sunt nişte dictaturi imperialiste unde doar câţiva iau toate deciziile şi culeg majoritatea profiturilor. În cadrul procesului electoral – însăşi inima democraţiei noastre – majoritatea dintre noi îi votează numai pe candidaţii ale căror cufere sunt pline; prin urmare, noi suntem puşi în situaţia de a alege între cei care sunt îndatoraţi corporaţiilor şi proprietarii lor. Contrar idealurilor noastre, acest imperiu a fost edificat pe lăcomie, secretomanie şi materialism excesiv.

Sub aspect pozitiv, corporaţiile s-au dovedit extrem de eficiente în gestionarea resurselor, inspirarea creativităţii la nivelul colectivităţilor şi răspândirea reţelelor de comunicaţii şi de distribuţie până în cele mai îndepărtate regiuni ale lumii. Prin

intermediul lor, dispunem de tot ce avem nevoie pentru a ne asigura că nu vor muri de foame câte douăzeci şi patru de mii de oameni în fiecare zi. Deţinem cunoştinţele, tehnologiile şi sistemele necesare pentru a face din această planetă un loc stabil, durabil, echitabil şi peste care să domnească pacea.

Întemeietorii acestei naţiuni au recunoscut că revoluţia nu ar trebui să conducă la anarhie. Ei s-au eliberat de jugul tiraniei, însă au avut înţelepciunea de a adopta multe dintre structurile comerciale şi juridice care s-au dovedit a fi fost de succes în cazul britanicilor. Şi noi trebuie să înfăptuim un lucru asemănător. Trebuie să acceptăm beneficiile pe care le-a creat acest imperiu şi să ne folosim de ele pentru a ne uni, a ne vindeca rănile şi a desfiinţa decalajul dintre bogaţi şi săraci. Trebuie să ne adunăm curajul, aşa cum au procedat şi întemeietorii acestei naţiuni. Trebuie să zdrobim tiparul care a definit interacţiunea şi suferinţa omenească. Trebuie să transformăm imperiul într-un model de bună organizare şi gestionare a societăţii, dar şi să demonstrăm că suntem buni cetăţeni.

Cheia pentru înfăptuirea acestui lucru, pentru crearea unei lumi de care copiii noştri să fie mândri c-o moştenesc, este prin schimbarea totală a bazei de putere a corporatocraţiilor: corporaţiile – adică felul în care se autodefinesc, îşi stabilesc obiectivele, îşi elaborează metodele de conducere şi stabilesc criteriile de selectare a directorilor executivi. Corporaţiile depind în totalitate de noi. Noi, oamenii, suntem cei care le furnizăm creierul şi muşchii. Noi suntem pieţele. Noi suntem cei care le cumpărăm produsele şi le finanţăm proiectele. După cum se va ilustra în această carte, noi am repurtat succese extraordinare în încercarea de a schimba corporaţiile, ori de câte ori ne-am fixat acest obiectiv – de pildă, atunci când ne-am propus să trecem la purificarea apelor poluate, la stoparea răului comis asupra stratului de ozon şi la anularea discriminărilor. Acum noi suntem cei care trebuie să învăţăm din succesele noastre şi să ne ridicăm la un nivel superior.

A întreprinde acţiunile necesare – cele prezentate în această carte – va presupune să sfârşim ceea ce ne-am angajat să înfăptuit, dar n-am reuşit, începând din anii 1770. Suntem chemaţi să luăm de jos bastonul de mareşal pe care l-au purtat înaintaşii noştri şi toţi bărbaţii şi femeile care le-au urmat, care s-au opus sclaviei, ne-au scos din marea depresie şi au luptat împotriva lui Hitler, sau care au ajuns pe ţărmul ţării noastre pentru a scăpa de exploatare, sau, pur şi simplu, din dorinţa de a duce o viaţă mai bună garantată de cele mai sacre documente naţionale. Este momentul să ne adunăm forţele şi să ne dăm curaj, pentru a continua munca tuturor înaintaşilor noştri. Să nu permitem ca acest imperiu să se prăbuşească şi să fie înlocuit de un altul, ci să încercăm să-l transformăm.

Gândurile mi-au zburat de multe ori la acea seară petrecută în librăria aflată în Washington D.C. Şi mi-am amintit de rugămintea adresată de cei doi directori de la

Banca Mondială. Le promisesem că voi scrie o nouă carte, că voi demasca răul făcut de oameni ca mine şi că voi oferi speranţa într-o lume mai bună. Eram obligat să fac acest lucru. Trebuia să spun povestea oamenilor care sunt ignoraţi de mediile de comunicare obişnuite, deoarece spusele lor i-ar putea înfuria pe cei care plătesc pentru a li se face publicitate, şi să le dau posibilitatea de a vorbi celor care sunt izolaţi şi se izolează, fiind obligaţi să-şi păstreze anonimatul, deoarece slujbele, pensiile şi chiar vieţile lor pot depinde de asta. Trebuia să ofer alternativa la reportajele salubrizate şi la statisticile mincinoase care trec drept „obiective” sau „ştiinţifice”, fiindcă cuprind mari cantităţi de informaţii compilate de cercetători ce sunt prea adeseori finanţaţi de corporatocraţie. Am înţeles că vor exista întotdeauna oameni care se vor grăbi să mă critice pentru că citez spusele unor persoane ce preferă să-şi păstreze anonimatul şi ale unor bărbaţi şi femei care au inovat din mers şi au făcut efectiv să existe ştiri, dar care nu vor fi niciodată invitaţi să apară la emisiuni TV duminică dimineaţa. În ciuda tuturor acestor lucruri, am simţit că era de datoria mea să cinstesc acele experienţe de viaţă şi glasurile care mi-au vorbit despre ele. Le datorăm acest lucru tuturor celor care au citit Confesiunile, fiilor acelor directori, fiicei mele în vârstă de douăzeci şi trei de ani şi întregii generaţii de pe glob din care ea şi cei doi tineri fac parte. Pentru toţi aceştia – cât şi pentru mine – trebuia să fac următorul pas.

Partea 1: Asia

1.

Misterioasa femeie din Djakarta

Când, în anul 1971, am plecat spre Asia, eram hotărât să nu iert nimic şi să-mi fac de cap. La douăzeci şi şase de ani, aveam senzaţia că viaţa îmi jucase o festă şi voiam să-mi iau revanşa.

Gândind retrospectiv, sunt acum convins că furia m-a împins să obţin această slujbă. Ca urmare a diverselor teste psihologice la care am fost supus timp de ore întregi de către Agenţia pentru Siguranţă Naţională (NSA)[1] am fost identificat drept un potenţial asasin economic. Organizaţia de spionaj cea mai clandestină a naţiunii americane a ajuns la concluzia că sunt o persoană ale cărei entuziasm şi temperament ar putea fi canalizate spre a contribui la îndeplinirea misiunii sale de extindere a imperiului. Am fost angajat de Chas. T. Main (MAIN) Inc., firmă internaţională de consultanţă care se îndeletnicea cu treburile murdare ale corporatocraţiei, pe postul de candidat ideal pentru jefuirea Lumii a Treia.

Cu toate că motivele înverşunării mele sunt descrise detaliat în *Confesiunile unui Asasin Economic*, ele pot fi totuşi rezumate în câteva propoziţii. Tatăl meu a fost un neînsemnat profesor la o şcoală pregătitoare pentru colegiu, iar eu am crescut înconjurat de băieţi bogaţi. Eram îngrozit şi totodată fascinat de femei şi tocmai de aceea mă evitau femeile. Am urmat cursurile unui colegiu pe care-l detestam, fiindcă aici şi-au dorit să învăţ mama şi tata. În cadrul primului gest de sfidare pe care l-am făcut, m-am lăsat de şcoală, am prins din zbor o slujbă pe care o adoram, lucrând ca băiat bun la toate în redacţia unui mare ziar din oraş, iar apoi, m-am întors cu coada între picioare la colegiu, cu scopul de a scăpa de serviciul militar. M-am însurat prea tânăr fiindcă mi-a cerut să mă căsătoresc cu ea singură fată care a acceptat într-un final să se-ntâlnească cu mine. Mi-am petrecut trei ani în jungla Amazonului şi în Anzi ca voluntar pauper în Corpul Păcii – şi de această dată fiind obligat să evit înrolarea în armată.

Cred despre mine că sunt un american veritabil şi loial. Şi asta a contribuit la furia mea. Strămoşii mei au luptat în Revoluţie şi în majoritatea celorlalte războaie americane. Membrii familiei mele, în majoritatea lor, au fost preponderent republicani conservatori. Făcându-mi ucenicia literară pe textele scrise de Paine şi Jefferson, am considerat că un conservator este o persoană ce crede în idealurile pe care s-a edificat ţara noastră, adică în principiile de dreptate şi de egalitate pentru toţi. M-a înfuriat faptul că aceste idealuri au fost trădate în Vietnam şi m-a înfuriat complicitatea dintre compania petrolieră şi administraţia de la Washington cea care – am asistat la acest lucru – a distrus Amazonul şi i-a înrobit pe locuitorii regiunii.

De ce am ales să devin asasin economic, să-mi compromit idealurile? Privind în urmă, pot spune că această slujbă promitea să-mi satisfacă multe dintre visuri,

[1] National Security Agency (n.t.)

oferindu-mi bani, putere şi femei frumoase – ca şi călătorii la clasa întâi către destinaţii exotice. Fireşte, mi s-a spus că nu mi se va cere să fac nimic ilegal. De fapt, dacă-mi făceam bine treaba, mi s-a promis că voi fi lăudat, invitat să ţin prelegeri la colegiile din cadrul Ivy League[2], sau să-mi petrec timpul în compania unor capete încoronate, în anturajul cărora urma să iau eventual cina. În adâncul sufletului meu ştiam că această călătorie era presărată cu pericole. Îmi puneam sufletul în joc, dar îmi spuneam, în acelaşi timp, că voi fi excepţia care confirmă regulă. Când am plecat în călătoria spre Asia, mi-am închipuit că voi profita timp de câţiva ani de avantajele pe care mi le oferea această slujbă şi că apoi voi demasca sistemul, transformându-mă astfel într-un erou.

Trebuie să mai recunosc ceva: deşi, încă de mic, am avut o adevărată fascinaţie pentru piraţi şi aventură, am dus genul de existenţă diametral opus, făcând mereu ceea ce aşteptau ceilalţi de la mine să fac. În afara faptului că am abandonat colegiul (timp de un semestru), eu am fost fiul ideal. Venise vremea să prăduiesc şi să-mi fac de cap.

Indonezia avea să fie prima mea victimă…

Indonezia, cel mai întins arhipelag de pe planetă, este formată din şaptesprezece mii de insule care se întind din sud-estul Asiei şi până în Australia. Trăiesc aici trei sute de grupuri etnice diferite care vorbesc 250 de limbi diferite. Indonezia este populată de mai mulţi musulmani decât oricare altă naţie. Spre finele anilor 1960, ştiam că subsolul ţării mustea de petrol.

Când, în anul 1963, preşedintele John F. Kennedy a sprijinit lovitura de stat care l-a răsturnat de la putere pe preşedintele Ngo Dinh Diem al Vietnamului de Sud, el a consacrat Asia drept bastion al celor care urmau să construiască imperiul anticomunist. Diem a fost ulterior asasinat şi mulţi sunt cei care au rămas convinşi că CIA a dat ordinul de execuţie: în definitiv, CIA fusese cea care orchestrase loviturile de stat împotriva lui Mossadegh al Iranului, Qasim din Irak, Arbenz din Venezuela şi Lumumba din Congo. Înlăturarea lui Diem de la putere a condus direct la constituirea forţelor militare ale Statelor Unite în Asia de sud-est şi, în cele din urmă, la războiul din Vietnam.

Evenimentele nu au ajuns de notorietate publică în felul în care plănuise Kennedy să se petreacă lucrurile. La mult timp după asasinarea preşedintelui american, războiul a luat o turnură catastrofică pentru Statele Unite. În anul 1969, preşedintele Richard M. Nixon a iniţiat o serie de retrageri de trupe, iar administraţia în fruntea căreia s-a aflat a adoptat o strategie clandestină, mult mai concentrată pe

[2] Ivy League este o grupare sportivă compusă din opt instituţii private de învăţământ superior, situate în nord-estul Statelor Unite. Termenul este folosit pentru a desemna grupul celor opt şcoli (n.t.).

prevenirea efectului de domino asupra unei ţări după ce o alta căzuse sub influenţa regimului comunist. Indonezia a devenit un instrument în realizarea acestui lucru.

Unul dintre principalii factori ai schimbării a fost preşedintele indonezian Haji Mohammed Suharto. Acesta îşi câştigase reputaţia de anticomunist convins şi ferm şi de bărbat care nu ezită să recurgă la forţă şi la măsuri extreme, brutale, pentru a-şi pune politica în aplicare. În calitate de conducător suprem al armatei, el a înăbuşit tentativa de lovitură de stat din anul 1965, instigată de comunişti. Baia de sânge care i-a urmat a curmat viaţa a 300.000 – 500.000 de oameni, aceasta fiind una dintre cele mai cumplite crime în masă proiectate la nivel politic ale secolului al XX-lea, o reminiscenţă a genocidurilor comise de Adolf Hitler, Iosif Stalin şi Maotse-tung. Se estimează că un milion de persoane au fost aruncate atunci în închisori şi lagăre de muncă forţată. Apoi, în perioada care a urmat acestui val de arestări şi de asasinate, mai exact în anul 1968, Suharto a pus mâna pe preşedinţie.

În anul 1971, când am sosit eu în Indonezia, obiectivul politicii externe a SUA era clar: să pună capăt comunismului şi să-i acorde sprijin preşedintelui. Toţi aşteptam de la Suharto să sprijine Washingtonul în aceeaşi manieră în care procedase şi şahul Iranului. Cei doi semănau foarte mult, amândoi fiind lacomi, înfumuraţi, proşti şi cruzi. În afara faptului că râvneam după petrolul ţării, noi ne doream ca Indonezia să devină un exemplu pentru restul Asiei, ca şi pentru întreaga lume musulmană.

MAIN, compania la care lucram, avea obiectivul de a dezvolta sisteme de electricitate integrate, capabile să le permită lui Suharto şi susţinătorilor lui să industrializeze ţara şi să se îmbogăţească şi mai mult, asigurând totodată dominaţia nord-americană pe termen lung. Eu aveam sarcina de a elabora studiile economice necesare în vederea obţinerii finanţării de la Banca Mondială, Banca Asiatică pentru Dezvoltare şi Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID).

La scurtă vreme după ce am sosit la Djakarta, echipa MAIN a avut o întâlnire de lucru la elegantul restaurant situat la ultimul etaj al Hotelului *Intercontinental Indonesia*. Charlie Illingworth, coordonatorul nostru de proiect, a prezentat în rezumat misiunea pe care o aveam: „Motivul pentru care ne aflăm aici este – nici mai mult, nici mai puţin, – acela de a salva această ţară din ghearele comunismului”. După care tot el a adăugat: „Ştim cu toţii cât de mult depinde ţara noastră de petrol. Indonezia ne poate fi un aliat puternic în această privinţă. Prin urmare, când veţi elabora planul strategic pentru îndeplinirea acestui obiectiv, vă rog să faceţi tot posibilul şi să vă asiguraţi că industria petrolieră şi toate celelalte care o deservesc – porturi, conducte, firme de construcţii – primesc tot ceea ce ne aşteptăm că au nevoie în termeni de electricitate, pe toată durata acestui proiect ce se întinde pe douăzeci şi cinci de ani”.

La vremea respectivă, majoritatea birourilor din Djakarta se deschideau devreme, în jurul orei şapte dimineaţa, şi se închideau aproximativ la ora două după-

amiaza. Angajaţii firmelor făceau o pauză pentru cafea, ceai şi gustări, însă masa de prânz era amânată până la ora închiderii. Îmi făcusem un obicei din a mă grăbi să mă-ntorc la hotel, unde îmi puneam slipul de baie, dădeam fuga la piscină şi comandam un sandviş cu ton şi o bere autohtonă – Bintang Baru – rece. Deşi căram veşnic după mine o servietă doldora de documente pe care le adunam în cursul întâlnirilor mele, acesta era un simplu subterfugiu: mă aflam acolo pentru a munci la bronzul meu şi pentru a le face ochi dulci frumoaselor care nu erau îmbrăcate decât cu un bikini sumar, majoritatea neveste de petrolişti americani care munceau în timpul săptămânii în locuri îndepărtate, sau de directori din industria petrolului, dispunând de birouri în oraşul Djakarta.

Nu mi-a trebui mult să mă amorezez de o tânără care părea să fie de aceeaşi vârstă cu mine şi ale cărei trăsături vorbeau despre genele ei asiatico-americane. În afara fizicului său uluitor, tânăra părea să fie neobişnuit de prietenoasă. Adevărul este că uneori, judecând după felul în care se ridica în picioare, se întindea, sau îmi zâmbea în timp ce-şi comandă ceva de mâncare, întotdeauna în limba engleză, sau după modul în care se arunca în piscină, părea că flirtează cu mine. M-am pomenit că întorc foarte rapid capul în altă parte şi ştiu că trebuie să fi roşit Mi-am blestemat atunci părinţii puritani.

Zi de zi, după ora patru, şi cu aproximaţie la o oră şi jumătate după ce soseam eu, tinerei i se alătura un bărbat care, sunt sigur, era japonez. Acesta era mereu îmbrăcat într-un costum business, fapt neobişnuit într-o ţară în care, de regulă, ţinuta oficială consta în general dintr-o pereche de pantaloni largi şi o cămaşă bine călcată, adeseori confecţionată dintr-o ţesătură locală din batic. Cei doi discutau preţ de câteva minute, după care plecau împreună. Deşi i-am căutat peste tot, în toate restaurantele şi barurile hotelurilor din oraş, nu i-am văzut niciodată nici împreună, nici singuri în altă parte decât la piscină.

Într-o după-amiază, pe când coboram cu liftul la parter, mi-am făcut curaj, hotărât s-o abordez şi să-i vorbesc. Mi-am spus că n-am nimic de pierdut, ştiam că este măritată cu japonezul şi că îmi doream doar să vorbesc cu cineva englezeşte. Cum ar fi putut obiecta la aşa ceva? Imediat ce am luat această hotărâre, am simţit că jubilez.

M-am îndreptat cu paşi mari spre piscină, cuprins de o senzaţie de optimism şi de plăcută anticipaţie, fredonând o melodie preferată. Însă, odată ajuns aici, m-am oprit brusc din drum, cuprins de panică şi totodată nedumerit. Tânăra nu era la locul cunoscut. Am început s-o caut frenetic din priviri prin jur, însă nu era de găsit nicăieri, Am sprijinit servieta de un şezlong aflat pe terasă şi am dat fuga s-o caut în grădină. Nu apucasem până atunci să studiez grădina şi am constatat că este întinsă, invadată de o adevărată explozie de orhidee de toate culorile posibile, o bogăţie de strelitzia şi

bromelii pe lângă care cele văzute de mine în Amazon păreau nişte pigmei; totuşi, nu reuşeam să mă gândesc la altceva, decât la ocazia mea ratată de a le admira alături de ea. Palmierii şi tufişurile exotice formau mici ascunzători şi unghere discrete. Am crezut la un moment dat că o zăresc întinsă pe un prosop aşezat direct pe iarbă, de partea cealaltă a unui gard viu. Am ocolit în grabă tufişul… şi tot ce am reuşit să fac a fost să trezesc din somn o altă femeie. Aceasta şi-a înşfăcat sutienul costumului de baie, pe care nu-l purta, şi-a acoperit sânii, s-a ridicat, mi-a aruncat o privire acuzatoare şi ameninţătoare, de parcă m-ar fi considerat obsedat sexual, şi s-a răstit la mine într-o limbă pe care n-am înţeles-o. M-am scuzat cât m-am priceput mai bine şi m-am întors la locul în care-mi lăsasem servieta.

Când s-a apropiat chelnerul de mine să-mi ia comanda, i-am indicat şezlongul liber pe care obişnuia să stea tânăra. S-a înclinat, a zâmbit şi a apucat servieta, făcând un gest prin care dorea să mă ajute s-o mut acolo.

— Nu, nu, *tidak*, i-am spus eu, încă arătându-i în direcţia respectivă. Femeia, unde este ea?

Îmi imaginam că una dintre îndatoririle de serviciu ale chelnerului de la piscină este de a cunoaşte obiceiurile clienţilor săi obişnuiţi. Presupuneam că directorul japonez dădea bacşişuri grase.

— Nu, nu, a repetat el. *Tidak*.

— Ştii unde a plecat?

Mi-am lipit mâinile de corp şi am ridicat din umeri, făcând un gest despre care credeam că este universal.

Mi-a imitat mişcările, mi-a adresat un zâmbet tâmp şi m-a îngânat ca un papagal, repetând exact cuvintele mele:

— Unde a plecat.

— Da, unde?

— Da, a repetat el. Unde?

A ridicat iarăşi din umeri, având o expresie care părea să maimuţărească personajul Pisica de Cheshire din cartea *Alice în Ţara Minunilor*. După care a pocnit din degete şi a exclamat voios:

— Da, a spus el râzând.

Mi-am ţinut răsuflarea, cu un sentiment de uşurare la gândul că teoria mea în privinţa chelnerilor de la piscină era gata-gata să se confirme.

— Sanviş cu ton şi Bintang Baru, a mai spus el. M-am dezumflat şi n-am mai reuşit decât să încuviinţez cu un semn din cap. A plecat.

S-a făcut patru după-amiaza şi apoi a trecut de patru. Nici urmă de tânără sau de bărbatul care venise mereu să i se alăture. M-am târât cu greu până sus, în cameră, am făcut un duş, m-am îmbrăcat şi am ieşit în oraş. Trebuia să plec cât mai

departe de acest hotel. Simţeam nevoia să mă las înghiţit de peisajul autohton.

2.

Spionând leproşi

Era o seară caniculară obişnuită la Djakarta, în care simţeai că aerul ţi se lipeşte de piele. Nori grei atârnau deasupra oraşului, ameninţând cu ploaia. Nu mai părăsisem până atunci hotelul, cu excepţia ieşirilor în jeep-ul condus de şofer După ce am coborât de pe peronul care se arcuia chiar la intrarea în hotel, a fost gata să fiu răsturnat de un taxi-bicicletă cu trei roţi, cunoscut sub numele de *becak.* În numeroasele ocazii în care eram condus cu maşina la diverse întâlniri, am depăşit sute de asemenea vehicule şi mereu am socotit plăcute picturile colorate ca nişte curcubeie, desenate pe laturile scaunelor înalte semănând cu o ladă, reminiscenţă pitorească şi întrucâtva stranie a faptului că Indonezia era o ţară de artişti. Abia acum am văzut un alt aspect: cei care conduceau vehiculele erau bărbaţi săraci, îmbrăcaţi în zdrenţe, bătându-se cu disperare pe clienţi. S-au repezit spre mine sunând din clopoţei şi ţipând să-mi atragă atenţia. În încercarea mea de a evita să fiu călcat în picioare, aproape am intrat într-o rigolă neagră ca smoala, plină de gunoaie şi scursori şi duhnind a urină.

Rigola se scurgea pe o pantă destul de abruptă într-unul dintre numeroasele canale construite de olandezi în timpul perioadei coloniale. Acum era însă înfundată, iar la suprafaţa băltoacei se formase o spumă verzuie, compusă din materie intrată în putrefacţie. Duhoarea care se ridica de aici era aproape insuportabilă. Părea ridicol să te gândeşti că olandezii, acest popor inventiv care a transformat marea în terenuri de cultură, au încercat să recreeze Amsterdamul în mijlocul acestei arşiţe tropicale. Ca şi jgheaburile care se scurgeau în el, canalul deversa de mizerie. Aproape că puteam face deosebirea între ele după izul diferit al fiecăruia. Mirosul care se ridica din rigolă avea un caracter imediat, de fructe intrate de curând în putrefacţie şi de urină, în timp ce canalul emana un miros înţepător mai vag şi vechi, de amestec de excremente umane şi putreziciune.

Am mers de-a lungul rigolei, evitând taxiurile-bicicletă îngrămădite unele în altele pe marginea drumului. Dincolo de ele, în traficul nebun de pe strada principală, treceau frenetic automobile şi motociclete. Sunetul asurzitor al claxoanelor zgomotoase, al rateurilor de motor şi al tobelor de eşapament sparte sau inexistente era copleşitor, la fel şi mirosul înţepător de ulei scurs pe caldarâmul încins şi gazele de eşapament din aerul umed. Începusem să resimt aproape fizic apăsarea tuturor acestor senzaţii.

M-am oprit pentru o clipă, cu sentimentul că sunt atacat şi înfrânt. Am fost tentat să renunţ şi să revin în liniştea hotelului. Apoi, mi-am repetat în sinea mea că îndurasem cu stoicism jungla Amazonului, că locuisem în Munţii Anzi, în colibe din chirpici împreună cu ţărani care trăiau mâncând într-o zi o singură porţie minusculă de

cartofi cu o mână de legume şi care, întrebaţi fiind cum îi cheamă pe copiii lor, îţi spuneau numele atât ale copiilor vii, cât şi ale celor morţi, aceştia din urmă fiind de multe ori mai numeroşi decât primii. Gândul mi-a fugit la ceilalţi membri ai echipei mele şi la toţi americanii ce călătoresc prin lumea largă şi care evită cu bună ştiinţă să vadă ţările pe care le vizitează cu aceiaşi ochi cu care le văd majoritatea oamenilor care locuiesc acolo. Am înţeles brusc că experienţele pe care le-am trăit ca voluntar în Corpurile Păcii – legăturile care s-au stabilit între mine şi o parte dintre aceşti oameni, felul în care s-au deschis pentru a mă accepta în viaţa lor, sau cum şi-au împărţit mâncarea cu mine, cu atâta altruism, felul în care m-au primit, hrănit şi chiar iubit - m-au influenţat într-un fel profund. Stând singur sub cerul nopţii care începuse să se lase peste Djakarta, nu m-am putut abţine să nu-mi pun întrebarea dacă aveam într-adevăr stofă de pirat Cum aş fi putut eu să-i cotropesc şi să-i jefuiesc pe conducătorii acestor *becak*, pe tinerii şi tinerele care mă serveau la hotel şi la firmele pe care le frecventam, pe ţăranii care trudeau în lanurile de orez, pe pescari, cusătorese, comercianţi şi dulgheri? Una era să fii un Robin Hood care fură de la bogaţi, sau un pirat ce atacă galioanele spaniole lăsate sub povara aurului regal, şi cu totul altceva să-i spoliezi pe săraci. Şi totuşi, exact asta fusesem chemat să fac: urma să fur de la săraci şi să le dau bogaţilor, şi pentru că făceam acest lucru aveam să primesc un comision. Cum puteam să mă-mpac cu ideea asta? Cum se puteau suporta Charlie Illingworth şi toţi cei cu slujbe similare?

În acel moment, eram obligat să accept răspunderea pe care o aveam, trebuia să admit posibilitatea că anii petrecuţi în Ecuador îmi dăduseră o perspectivă diferită faţă de cea pe care o aveau alţii ce desfăşurau acelaşi tip de activitate, sau de cetăţenii din ale căror impozite trăiam noi. Avusesem norocul – sau poate ghinionul – de a şti lucruri cu care erau familiarizaţi puţini americani. Toată lumea găsea explicaţii logice. Charlie purta o luptă împotriva comunismului. Alţii nu făceau decât să profite de pe urma ei „Trăim într-o lume în care oamenii se mănâncă între ei” susţin aceştia. „Familia mea este cea mai importantă”. Alţii desfiinţau prin impozite alte rase sau clase, catalogându-le drept inferioare sau puturoase din născare, deci meritând orice năpastă care se abătea asupra lor. Cred că numai câţiva credeau cu adevărat că, investind averi în reţelele electrice, vor putea rezolva problemele omenirii. Dar eu? Eu ce justificare aveam? Eram un tânăr care se simţea brusc foarte bătrân.

Mi-am coborât privirea şi m-am uitat atent la canal. Aş fi vrut să am un exemplar al cărţii *Bunul simţ* a lui Tom Paine şi să o pot azvârli în apele acelea fetide.

Privirea mi-a fost atrasă de ceva ce nu zărisem înainte. Lângă marginea băltoacei cu apă stătută, stătea aruncată, ca o pălărie boţită de cerşetor căzut pe stradă, o cutie mare şi ponosită din carton.

În timp ce o fixam cu privirea, s-a scuturat, cu o mişcare care mi-a sugerat un

animal rănit ce trăgea să moară. Închipuindu-mi că e o iluzie optică, că gazele de eşapament, arşiţa şi zgomotul mă doborâseră definitiv, m-am hotărât să-mi continuu drumul. Însă, când m-am întors cu spatele, am prins cu coada ochiului imaginea unui braţ ce ieşea de sub o margine a cutiei, sau, mai corect spus, ceea ce părea să fi fost odinioară un braţ omenesc, redus acum la un ciot însângerat.

Tremuratul s-a intensificat. Ciotul însângerat s-a mişcat de-a lungul marginii cutiei din carton, îndreptându-se spre colţul de sus al acesteia. Aici a ţâşnit în sus. A fost urmat de o claie de păr negru ce arăta precum şerpii Meduzei iţiţi deasupra cutiei, cu noduri, cu şuviţe încurcate şi amestecate cu noroi. Capul s-a scuturat şi a început să iasă la suprafaţă un corp, până atunci ascuns în spatele cutiei, un corp care îmi provocă un sentiment de repulsie ce mă asalta în valuri. Adus de spate şi emaciat, corpul a ceea ce credeam a fi o femeie s-a târât pe pământ spre marginea haznalei. Mi-am dat seama că vedeam ceva despre care auzisem vorbindu-se toată viaţa, dar ce nu văzusem încă niciodată până atunci. Această femeie, dacă acesta era într-adevăr sexul ei, era o leproasă, o fiinţă omenească a cărei carne îi putrezea pe os chiar sub ochii mei.

Ajuns la marginea canalului, corpul s-a aşezat, sau, mai precis, s-a prăbuşit într-o grămadă de zdrenţe. Braţul pe care nu-l văzusem încă a ieşit dintre bulendre şi a înmuiat o cârpă zdrenţuită în apa fetidă a canalului, a scuturat-o fără grabă şi şi-a înfăşurat ciotul însângerat pe care erau câteva răni deschise în locul în care ar fi trebuit să fie degetele.

Am auzit un geamăt şi mi-am dat seama că eu scosesem acel sunet. Mi s-au tăiat picioarele. Simţeam nevoia acută de a o rupe la fugă spre hotel, însă m-am forţat să rămân pe loc. Trebuia să fiu martorul suferinţei acestui om. Ştiam în adâncul sufletului că n-aş fi fost în stare de altceva. Întregul chin al acestei femei se repeta probabil de câteva ori pe zi. Mi-am pus întrebarea câte alte suflete abandonate săvârşeau asemenea ritualuri nenorocite aici, în Djakarta, în întreaga Indonezie, în India şi Africa.

O mişcare mi-a atras iarăşi privirea, un alt spasm al pereţilor cutiei. Leproasa s-a întors lent spre cutie să vadă ce se-ntâmplă. Faţa ei era toată pătată de pustule roşii şi nu mai avea buze. I-am urmărit privirea care ieşea din fundul orbitei.

Lângă cutie a apărut capul unui copil. Aş fi vrut să nu mă mai uit, însă eram fascinat, ca un bărbat care asistă la o crimă pe care nu are puterea s-o oprească. Bebeluşul s-a târât de-a buşilea spre femeie, s-a aşezat alături de leproasă şi a început să plângă. Nu auzeam sunetul, fie pentru că vocea îi era prea slabă, fie din cauza traficului zgomotos, însă îi vedeam gura deschizându-se şi convulsiile trupului său de copil.

Leproasa a ridicat brusc privirea şi m-a iscodit în timp ce-i urmăream. Privirile ni

s-au întâlnit. A scuipat pe jos, s-a ridicat în picioare, şi-a scuturat ameninţător ciotul de braţ însângerat în direcţia mea, a luat copilul în braţe şi, alergând mai repede decât îmi închipuiam că o poate face, a dispărut din nou în cutie.

În timp ce mă holbam încă spre locul unde fusese femeia, am simţit ceva izbindu-mă în spate. Instinctiv, m-am răsucit şi am dus mâna spre portofelul din buzunarul de la şold. Am avut un sentiment de uşurare constatând că este tot acolo şi să văd ce îmi distrăsese de fapt atenţia. Două tinere atrăgătoare se fâţâiau pe lângă mine. Au chicotit şi mi-au zâmbit. Una dintre ele purta o pereche jeans mulaţi, iar cealaltă, o fustă mini revelatoare. Amândouă purtau pantofi cu toc cui şi bluze care le lăsau spatele dezgolit. Cele două s-au oprit.

— Nu hoaţă de buzunar, a spus cea în fustă mini. Noi iubim, a continuat ea îndoind degetul într-un gest de invitaţie. Vino. Iubeşte la noi.

Am clătinat din cap.

— Oh, lui place băieţi, a spus ea şi cele două mi-au întors spatele.

În faţa lor, era o pasarelă care traversa şoseaua, trecând deasupra traficului intens. Cele două s-au îndreptat cu paşi mari spre pod, două tigroaice în căutarea prăzii, care-şi etalau sexualitatea legănându-şi coapsele. Cea în mini s-a întors, mi-a zâmbit şi mi-a făcut cu mâna. Apoi cele două tinere au început să urce treptele podului.

Am aruncat o privire înspre cutia din carton. Nicio mişcare. S-a iscat o briză uşoară care a încreţit apa canalului. Am fost aproape tentat să cobor şi să-i dau femeii toţi banii din portofel, însă apoi am zărit zdreanţa aruncată pe jos, în locul în care o scăpase în graba ei de a se ascunde de mine. M-am gândit că cel mai bine ar fi fost să-i las demnitatea intactă şi să-i respect intimitatea. M-am îndreptat grăbit spre pasarelă, fără a avea habar încotro mă va purta.

La ecuator, soarele apune rapid, într-o explozie de lumină, însă în ziua aceea, norii groşi au creat o iluzie înşelătoare, permiţând luminii să zăbovească până când brusc, în clipa în care eu ajungeam la pasarelă, s-a făcut aproape întuneric. De cealaltă parte a podului, pe o firmă cu neon ce clipea intermitent scria RESTAURANT în limba engleză. Am urcat treptele.

O femeie înaltă se sprijinea de balustradă. În lumina tot mai slabă, era greu să-ţi dai seama cum arată, însă părea a fi frumoasă. Când am ajuns lângă ea, a spus cu o voce şocant de răguşită:

— Ofer plăcere la bărbat. Noi doi – futi futi.

Mi-a arătat cu degetul spre mărul lui Adam, l-a mişcat, apoi mi-a arătat fundul şi mi-a zâmbit. Abia acum i-am văzut straturile de machiaj. M-am grăbit să merg mai departe.

De-a lungul podului, câteva felinare au început deodată să pâlpâie şi să prindă

viaţă pe rând. Licăreau neuniform şi aruncau o lumină difuză, fantomatică, ce transfera întregului loc un aer pâclos, îmbâcsit, aproape ca în mlaştini. M-am oprit lângă unul dintre ele, gândind că slujba mea care presupunea estimarea necesarului de electricitate al ţării presupunea în mod necesar şi studierea acestor lucruri. Stâlpul din ciment care susţinea felinarul era crăpat, cojit şi pătat de mucegai. M-am ferit să-l ating.

Mi-am continuat plimbarea, uitându-mă pe unde calc şi privind foarte atent la podeaua podului, ce arăta de parcă ar fi fost ciupită de vărsat. Bucăţi ruginite de armătură ieşeau din beton, asemenea unor larve supărate de lumina slabă şi difuză. Am încercat să mă concentrez asupra podului, să mă gândesc la vechimea lui, la oamenii care îl construiseră, însă ceva mi-a distras totuşi atenţia. Imaginea femeii frumoase de lângă piscină hotelului mi s-a furişat în minte, într-un fel, era o schimbare binevenită după realitatea înconjurătoare, însă ea mă şi obseda. Nu reuşeam să mi-o şterg din minte. M-a invadat gândul că mă îndrăgostisem de ea şi că fusesem părăsit, dar mi-am spus spre a mă linişti că aceasta era o prostie crasă.

Mi-am ridicat la timp privirea pentru a vedea că mai aveam puţin şi ajungeam la treptele de la capătul opus al podului. Firma pe care stătea scris RESTAURANT se afla chiar în faţa mea, fixată de un şir de clădiri scunde situate pe o străduţă din spatele arterei principale. Sub firmă, scris cu litere mai mici, se putea citi: MÂNCARE CHINEZEASCĂ DELICIOASĂ. O limuzină de culoare neagră, asemănătoare celor de la Ambasada SUA, s-a apropiat încet de restaurant. Vehiculul solitar părea deplasat în mijlocul agitaţiei citadine.

3.

Gheişe

Am coborât treptele. Limuzina a oprit în faţa intrării unde a zăbovit o clipă, după care a început să ruleze lent, ca şi când ocupantului ei nu i-ar fi plăcut ceea ce vedea, sau nu ar fi găsit persoana pe care o căuta. Am încercat să trag cu ochiul prin geamul maşinii, însă n-am reuşit să văd decât reflectarea firmei cu neon a restaurantului. Brusc, şoferul a ambalat motorul şi a plecat în trombă.

Când am ajuns la restaurant, am constatat că nu se putea vedea nimic în interior din cauza unor draperii subţiri. Mi-am lipit faţa de geam. Cu excepţia câtorva globuri mici de lumină care pâlpâiau slab şi pe care le-am luat drept lumânări, înăuntru era întuneric. M-am îndreptat spre intrare.

Uşa dădea spre o încăpere întunecoasă, luminată de lampioane aşezate pe cele circa o duzină de mese. La o privire rapidă asupra acelor mese la care erau aşezaţi clienţi, îţi dădeai seama de diversitatea culturală a locului, fiindcă în restaurant se aflau asiatici şi europeni sau americani.

O chinezoaică s-a înclinat în faţa mea.

— Bun venit, mi-a spus ea. Bună seara. O masă pentru o persoană?

Accentul sugera că luase lecţii de limbă cu un profesor britanic. M-a condus în sală.

Am înlemnit, nevenindu-mi să-mi cred ochilor.

Femeia de la piscină, doamna *mea*, persoana pe care mă străduisem atât de mult s-o localizez, stătea la o masă cu o altă asiatică şi mă fixa cu privirea. A zâmbit şi mi-a făcut un semn de salut. Remarcând-o, gazda m-a condus la masa ei.

— Prieteni?

— Da, a spus fără să ezite femeia de la piscină. Te rog, vrei să stai cu noi?

Amfitrioana mi-a oferit un scaun, s-a înclinat din nou şi s-a îndepărtat.

Eram nedumerit.

— Unde este soţul tău? Am întrebat-o.

Cele două femei s-au uitat una la alta şi au izbucnit în râs.

— Nu sunt căsătorită, a spus ea în cele din urmă.

— Bine, dar bărbatul de la piscină?

— E un partener de afaceri.

Abia înăbuşindu-şi un chicotit, mi-a indicat scaunul.

— Ia loc. Tocmai am comandat. Mai mult decât suficient pentru noi toţi… cel puţin pentru început. Sau vrei să iei cina singur?

Vorbea aproape perfect engleză, doar cu o părere de accent străin.

M-am aşezat. O parte din mine refuza să creadă ce noroc dăduse peste mine. Cealaltă parte era neliniştită, de parcă m-aş fi implicat singur în ceva ilicit. A venit un

chelner la masă şi a aşezat o ceşcuţă în faţa mea.

Femeia de la piscină mi-a arătat o cană din porţelan.

— Sake? Noi am băut o grămadă. E seara noastră liberă şi facem ce vrem. E foarte bun sake-ul de aici.

Mi-a umplut ceşcuţa.

— Noroc.

Cele trei ceşti au scos un clinchet când am ciocnit.

— Oh, da, a spus ea, ştergându-şi buzele cu un şervet alb din în. Ce nepoliticoasă sunt. Eu sunt Nancy şi ea este Mary.

— John, am spus eu, dând mâna pe rând cu fiecare.

— Te-am remarcat la piscină, John. Te-am aşteptat să vii şi să mă saluţi. Pari foarte singur şi drăguţ, dar cred că eşti teribil de sfios. Sau poate…

S-a aplecat atât de mult spre mine, încât i-am simţit alcoolul din respiraţie.

— Există o soţie de care eşti îndrăgostit nebuneşte.

A fost rândul meu să izbucnesc în râs.

— Divorţez.

— Norocosule, a spus Mary. În cinstea căsniciilor distruse!

A ridicat paharul şi a rostit aceste cuvinte cu un accent asemănător, deşi o idee mai greoi faţă de cel al lui Nancy.

Chelnerul sosi aducând câteva platouri pe care se aflau grămăjoare de mâncare. În timp ce am mâncat, am făcut schimb de informaţii în legătură cu trecutul nostru. Nancy şi Mary m-au şocat când, povestindu-mi despre ele, mi-au spus că sunt gheişe. Am admis că-mi închipuisem că acele vremuri erau demult apuse, iar ele m-au asigurat că mă înşel.

— Petrolul, a spus Mary, este cel care a readus la viaţă această veche artă. E drept, e diferită, însă trăieşte bine mersi.

Pe când erau însărcinate, mamele lor taiwaneze fuseseră părăsite de taţii lor americani, ofiţeri în armata americană şi cantonaţi în ţara respectivă după cel de-al doilea război mondial. Femeile îşi încredinţaseră fiicele nou-născute unui om de afaceri japonez care a achitat toate cheltuielile legate de creşterea şi de educaţia lor, inclusiv cursurile intensive de engleză şi de cultură şi istorie americană. După ce au ajuns la maturitate, ele au plecat să muncească pentru el.

— Probabil că le-ai văzut pe femeile care muncesc pe stradă, a spus Nancy, arătând spre pasarelă pietonală care se zărea dincolo de ferestrele acoperite cu draperii. Acolo puteam fi şi noi. Am avut noroc.

A continuat, spunând că omul de afaceri japonez le plătea bine şi de puţine ori le impunea cum să se poarte, sau preciza ce-ar fi avut de făcut.

— Ne cere rezultate. Ne priveşte cum le obţinem, a continuat ea turnând încă o

porţie de sake în fiecare ceaşcă.

— Ce fel de rezultate?

— Ce naiv eşti, a spus Mary. Trebuie să fii nou pe aici.

Am recunoscut că era prima mea călătorie, prima mea slujbă, şi am adăugat că eram dornic să-nvăţ.

— Suntem bucuroase să te-nvăţăm, a declarat Nancy. Eşti o nestemată rară în lumea noastră. Însă s-ar putea să-ţi cerem şi noi ceva în schimb. Nu astă seară, la un moment dat.

Se exprimau mai degrabă ca nişte profesoare de colegiu, decât ca nişte gheişe, atunci când mi-au explicat că bărbaţii ce deţin puterea sunt dispuşi să cheltuiască averi şi să sacrifice viaţa altora, cu scopul de a aduna cantităţi masive de resurse şi putere. M-a uimit francheţea lor, pe care am pus-o pe seama, cel puţin în parte, a sakeului, deşi tot ceea ce spuneau era perfect logic. Mi-au vorbit despre importanţa pe care a avut-o comerţul cu mirodenii în perioada marilor exploratori europeni şi rolul pe care l-a jucat aurul timp de atâtea secole.

— Astăzi e vorba de petrol, a continuat Nancy. Cea mai preţioasă resursă cu putinţă. Totul depinde de el. Mirodeniile şi aurul erau produse de lux, lipsite de o valoare însemnată reală. Dar petrolul… petrolul este însăşi viaţa. Nimic nu funcţionează fără petrol în lumea modernă. Este cea mai bună resursă naturală din istorie pe care poţi pune mâna. Miza este uriaşă. Şi-atunci ne mai mirăm că omul e în stare să rişte totul pentru a controla petrolul? Pentru el, oamenii sunt dispuşi să mintă, să înşele şi să fure. Vor construi nave şi rachete şi vor trimite mii – sute de mii – de tineri soldaţi să-şi dea viaţa pentru petrol.

— Ai aflat toate acestea din cărţile de istorie?

Mi-a adresat un zâmbet atotştiutor.

— Normal că nu. Astea le ştim de la şcoala de ciocane tari.

— Ciocane tari! exclamă Mary prăpădindu-se de râs. Nu-mi vine să cred că ai spus asta, Nancy. E perfect. O s-o ţin minte. Ciocane tari, mai spuse ea o dată clătinând din cap.

Eu însă mă gândeam la Charlie şi la discursul pe care mi-l ţinuse în prima noapte la restaurantul situat la ultimul etaj al Hotelului Intercontinental, când ne vorbise despre faptul că fuseserăm obligaţi să venim în Indonezia pentru a scăpa ţara de comunişti şi a asigura petrolul necesar Statelor Unite. Apoi gândul mi-a zburat la Claudine, femeia din Boston care mi-a fost mentor în pregătirea mea de asasin economic. Mi-a trecut prin minte că şi ea aparţinea aceleiaşi îndelungate tradiţii ca şi cele două femei asiatico-americane. Era imposibil să nu mă întreb dacă ea se văzuse vreodată pe sine ca o gheişă. Privirea mea a trecut de la Mary la Nancy, iar în acel moment am văzut-o pe Claudine şi mi-am dat seama ce dor îmi era de ea. M-am

întrebat dacă pasiunea pe care o făcusem pentru femeia aşezată la masă, în faţa mea, obsesia mea de la piscină, nu izvorâse cumva din sentimentul meu de singurătate şi poate dintr-o asociere subconştientă pe care o făcusem între ea şi Claudine.

Am revenit cu efort la prezent. Mary îşi ştergea lacrimile de râs cu şervetul. I-am spus lui Nancy:

— Şi tu? Tu ce rol ai?

— Suntem asemenea soldaţilor de care-ţi vorbeam: putem fi oricând înlocuite, dar suntem necesare. Noi îl servim pe împărat.

— Cine este împăratul?

Nancy îi aruncă o privire lui Mary.

— Nu ştim. Oricine plăteşte preţul cel mai mare.

— Bărbatului de la piscină?

— El este doar omul nostru de legătură de aici, nu adevăratul patron. El mă duce la clienţi.

— La Hotelul Intecontinental?

— În apartamentul nupţial, spuse ea chicotind, însă se opri imediat. Scuze.

Mary şi cu mine spunem că ne dorim ca într-o bună zi să ne petrecem şi noi o lună de miere adevărată în apartamentul acela, încheie ea ferindu-şi privirea şi uitându-se spre fereastra acoperită cu draperii.

Mi-am adus aminte de limuzină neagră care trecuse prin faţa restaurantului şi m-am întrebat dacă ocupantul ei nu o căutase cumva pe una dintre ele.

— Şi aveţi treabă doar acolo, la hotel Indonezia?

— Normal că nu. Cluburi private, vase de croazieră, Hong Kong, Hollywood, Las Vegas... oriunde e nevoie. Dacă petroliştilor şi politicienilor le place să fie într-un loc, ne ducem şi noi acolo.

Mi-am plimbat privirea de la una la cealaltă. Arătau atât de tinere... şi păreau atât de versate. Eu însumi aveam doar douăzeci şi şase de ani, iar din povestirile lor ştiam că sunt cu cinci ani mai tinere decât mine.

— Cine sunt clienţii voştri?

Nancy duse un deget la buze. Se uită pe furiş prin restaurant, ca o căprioară pe care o văzusem eu odată pe un câmp din New Hampshire, îngrozită de lătrăturile care se auzeau în depărtare ale unui câine.

Niciodată, spuse ea, iar glasul ei împrumută un ton solemn, să nu mai pui o asemenea întrebare.

4.

Omul negru

Am revenit de multe ori în Indonezia în următorii ani. Banca Mondială,

sucursalele ei şi guvernul condus de Suharto apreciau vigilenţa şi hotărârea MAIN de a furniza rapoartele necesare asigurării unor împrumuturi uriaşe de pe urma cărora urmau să beneficieze corporaţiile nord-americane şi conducătorii indonezieni. Acestora nu le păsa că împrumuturile aveau să lase ţara profund îndatorată. În privinţa băncilor, acest aspect făcea parte din planul lor. Iar cât îl priveşte pe Suharto, investindu-şi în străinătate averea care creştea ca ciupercile după ploaie, el se punea pe sine la adăpost de un viitor în care Indonezia ar fi ajuns falimentară.

De-a lungul anilor, diversele mele misiuni m-au purtat până în sate idilico-bucolice din Java, pe plaje izolate ce se întind de-a lungul coastei şi pe insule exotice. Limba vorbită aici, bahasa indonezia, este o limbă inventată de lingvişti după cel de-al doilea război mondial, în scopul de a unifica mai uşor insulele, iar simplitatea ei m-a ajutat să-mi însuşesc rapid noţiunile de bază. Mi-a făcut plăcere să explorez regiuni care sunt arareori vizitate de străini, să discut cu localnicii şi să încerc să le înţeleg cultura. Pregătirea pe care am dobândit-o ca voluntar în Corpurile Păcii m-a ajutat să apreciez cât de important este să ştii şi să te poţi abate de la calea pe care o bate majoritatea oamenilor de afaceri, diplomaţilor şi turiştilor, de a cunoaşte ţărani, pescari, studenţi, proprietari de magazine şi derbedei de pe stradă. Totuşi, aceleaşi lucruri sunt de natură a asigura faptul că eu voi continua să fiu chinuit de sentimentul de vinovăţie insuflat de cumplita influenţă pe care au avut-o oameni ca mine asupra majorităţii populaţiei indoneziene.

În perioadele în care am stat la Djakarta, am căutat să-mi petrec cât mai mult timp cu putinţă la piscina hotelului Intercontinental Indonezia şi am fost dezamăgit că nu le-am revăzut niciodată nici pe Nancy, nici pe Mary. Totuşi, de multe ori le-am urmărit pe omoloagele lor la lucru la piscină. M-am apropiat foarte mult de una dintre ele, o tânără thai, şi am descoperit că pentru japonezi nu era interzisă folosirea gheişelor. Şi noi, americanii, aveam o versiune proprie, după cum şi europenii şi alţi asiatici, însă printre femei consensul aproape general era că japonezii sunt patronii ideali şi că ei aduseseră la perfecţiune această profesie, de o manieră neegalată în nicio altă cultură (fapt corect, mi se pare mie, ţinând cont de istoria lor).

Femeia thai s-a împrietenit cu mine nu cu scopul unui câştig, sau pentru că ar fi fost angajată de cineva să mă compromită – în definitiv, eu fusesem deja cumpărat. A făcut-o fie din bunătate sufletească, fiindcă avea nevoie de cineva ca mine în viaţa ei, sau poate şi din cauza puternicei atracţii existente între noi. N-am fost niciodată complet sigur de motivaţia ei, dar am acceptat-o ca tovarăşă, sursă de inspiraţie erotică şi confidentă. De asemenea, ea mă ţinea la curent cu noutăţi din înalta societate a afacerilor şi diplomaţiei internaţionale. „Cu excepţia aparatelor de înregistrat audio şi de filmat ascunse în camerele doamnelor care încearcă să te seducă”, a spus ea grăbindu-se să adauge cu un zâmbet: „Nu că nu ai fi atrăgător, ci

doar pentru că lucrurile nu sunt întotdeauna ceea ce par a fi”. De la ea am aflat că femeile de genul său au jucat un rol crucial în realizarea unora dintre cele mai importante afaceri din lume.

La doi ani după prima mea misiune în zonă, am fost trimis timp de trei luni în Sulawesi, o insulă izolată situată la est de Borneo. Cunoscută şi alintată sub numele de „girafa beată care aleargă” din cauza formei sale de pe hartă, această insulă a fost aleasă spre a servi drept model de dezvoltare rurală. Odinioară parte importantă a negoţului cu mirodenii aduse din Indiile Orientale, în secolul al XX-lea, ea devenit un soi de loc în care nu se-ntâmplă nimic. Iar acum guvernul indonezian era decis să facă din această insulă un simbol al progresului. Noi, americanii, am văzut-o ca pe o posibilă vacă de muls pentru industria extractivă, forestieră şi agricolă. Mai multe corporaţii gigantice râvneau să pună mâna pe zăcămintele sale de aur şi de cupru şi pe pădurile sale exotice. O fermă imensă din Texas cumpărase mii de acri de teren împădurit pe care i-a defrişat pentru a vinde lemnul şi-şi făcuse planurile să expedieze carne de vită pe şlepuri de dimensiunile unui stadion de fotbal către pieţele profitabile din Singapore şi Hong Kong. Sulawesi mai era considerată piatra de temelie a programului guvernamental de transmigrare – plan foarte asemănător colonizării bazinului Amazonului ce exercitase o influenţă atât de însemnată asupra oamenilor cu care lucrasem în anii petrecuţi la Corpurile Păcii – şi care avusese drept scop translocarea populaţiei sărace urbane din Java (unde exista cea mai mare densitate demografică din lume) spre regiuni subpopulate. Ca şi varianta sa latino-americană, acest program a fost susţinut de agenţii internaţionale de dezvoltare ca formă de plată a locuitorilor pauperi de la mahala care erau translocaţi în zone rurale, spre a tempera astfel orice posibilă pornire de revoltă antiguvernamentală. Această politică s-a perpetuat, în pofida faptului că experţii şi-au dat seama în scurt timp că asemenea programe s-au dovedit a fi fost dezastruoase, pe ambele continente. Populaţia locală indigenă a fost dislocată, pământurile şi culturile lor, distruse, în timp ce nou-mutatele populaţii urbane se străduiau fără succes să cultive solul fragil.

Când am sosit eu în Sulawesi, am primit o casă de la stat, situată în afara vechiului oraş portughez Makasar (redenumit Ujung Padang într-una din crizele de naţionalism ale lui Suharto), şi, odată cu ea, am mai primit o menajeră, un grădinar, un bucătar, un jeep şi un şofer. Ca de obicei, slujba mea consta din a călători spre orice regiune care părea să deţină resurse ce ar fi putut fi exploatate de către corporaţiile multinaţionale, să mă întâlnesc cu conducătorii comunităţilor locale, să strâng toate informaţiile disponibile şi să elaborez un raport „luminos”, apt să demonstreze faptul că împrumuturile bancare uriaşe, acordate cu scopul implementării unor proiecte legate de dezvoltarea energiei electrice şi a altora legate de infrastructură, aveau să transforme această economie medievală într-un succes al

lumii moderne.

Un orăşel numit „Batsville”[3], situat în apropierea înfloritoarei ferme texane de creştere a animalelor, fusese identificat drept posibil loc pentru amplasarea unei centrale electrice. În fiecare dimineaţă, şoferul ne ducea de la Ujung Pandang, de-a lungul ţărmului cu un peisaj spectaculos, până în oraşul portuar Parepare. De acolo, urcam prudent pe un drum în serpentine spre interiorul izolat al insulei, drum care nu era altceva decât o cărare bătătorită şi acoperită cu praf, ce traversa jungla. Mă simţeam de parcă m-aş fi întors în Amazon.

Când jeep-ul ajungea în satul Pinrang, şoferul anunţa:

— Asta-i. Batsville.

M-am uitat în jurul meu, fiindcă numele satului îmi stârnise curiozitatea, am căutat lilieci, însă n-am zărit nimic neobişnuit. Şoferul şi-a continuat lent drumul, a trecut pe lângă o piaţetă care semăna cu atâtea altele din orăşele de pe tot cuprinsul Indoneziei: erau aici două-trei bănci şi câţiva copaci cu buchete imense închise la culoare, ce atârnau grele de pe crengi, asemenea unor uriaşe nuci de cocos. Apoi unul dintre ciorchini s-a deschis brusc. Am simţit că îmi stă inima în piept, când mi-am dat seama că un liliac uriaş tocmai îşi desfăcea larg aripile.

Şoferul a oprit. M-a condus până la locul aflat chiar sub unul dintre lilieci. Uimitorul animal se mişca deasupra capetelor noastre, desfăcându-şi leneş aripile, cu corpul la fel de mare cât al unei maimuţe. Şi-a deschis ochii. Din diverse bârfe înţelesesem că aceşti lilieci scurtcircuitau cablurile electrice, ceea ce indica faptul că deschiderea aripilor lor depăşea un metru şi optzeci. Însă nici în cele mai sălbatice vise ale mele nu m-aş fi aşteptat vreodată să văd ceva comparabil cu ceea ce mi se arăta chiar atunci.

Mai târziu, m-am întâlnit cu primarul din Pinrang. Deşi l-am chestionat în legătură cu resursele locale şi cu atitudinea pe care se aştepta s-o aibă populaţia, referitor la construirea unei centrale electrice şi dezvoltarea industriilor, toate aflate în proprietatea străinilor din regiune, tot nu reuşeam să-mi scot din minte liliecii. Când l-am întrebat dacă aceştia pot crea probleme, el mi-a dat următorul răspuns:

— Nu. Zboară în fiecare seară în locuri îndepărtate de oraş şi mănâncă fructe de acolo. Şi se întorc în fiecare dimineaţă, dar nu se ating niciodată de fructele noastre, a spus el ducând la buze ceaşca cu ceai. Cam la fel procedează şi corporaţiile voastre, continuă el cu un zâmbet şiret. Se întind peste tot, îşi fac plinul cu resursele demult ţintite, la depărtare, îşi aruncă gunoaiele în ţări pe care nu le vor vizita niciodată cei care trăiesc în Statele Unite, iar apoi se întorc la voi.

Am auzit adeseori acest discurs. Începusem să înţeleg că, deşi majoritatea americanilor habar n-are că stilul american de viaţă se întemeiază pe exploatare,

[3] Oraşul liliecilor, în limba engleză (n.t.)

milioane de oameni din alte ţări îşi dau seama de acest lucru. Chiar şi în anii 1970, aceste popoare au înţeles că forţele noastre armate nu sunt un apărător al democraţiei, ci, mai degrabă, o gardă înarmată în slujba corporaţiilor exploatatoare, iar efectul este acela că oamenii erau înspăimântaţi şi furioşi.

Sulawesi mai era şi locul de baştină al infamului trib Bugi[4]. Negustorii de mirodenii care veniseră din Europa se temeau de această populaţie, cunoscută a fi fost cea a unora dintre cei mai feroce şi mai sângeroşi piraţi din lume. La întoarcerea acasă, europenii îşi ameninţau copiii neascultători, avertizându-i că, dacă nu-şi schimbă purtarea, „o să-i dea pe mâna Omului negru”.

În anii 1970, tribul Bugi continua să trăiască aşa cum o făcuse timp de secole. Splendidele lor veliere rapide, numite *prahus*, constituiau temelia comerţului dintre insule. Marinarii care manevrau aceste galioane cu pânze negre purtau saronguri lungi, bandane viu colorate şi cercei din aur care-ţi luau privirea. Erau înarmaţi cu înspăimântătoarele macete aducătoare de moarte, pe care le purtau la brâu, prinse cu eşarfe largi. Aveau aerul de a nu fi renunţat nici chiar acum la reputaţia lor străveche.

M-am împrietenit cu unul din cei mai bătrâni dintre ei, pe nume Buli, un constructor de vase ce îşi practica profesiunea în aceeaşi manieră ca şi strămoşii săi. Într-o bună zi, pe când luam prânzul împreună, el a făcut remarca potrivit căreia poporul din care făcea parte nu s-a privit niciodată pe sine drept un popor de piraţi, ci doar ca un popor care-şi apără pământul strămoşesc de intruşi.

— Iar acum, a spus el, întinzându-mi o felie dintr-un fruct suculent, suntem la ananghie. Ce poate face o mână de oameni în corăbii din lemn împotriva submarinelor, avioanelor, bombelor şi rachetelor americane?

Întrebări de acest fel m-au pus pe gânduri. Iar în cele din urmă m-au făcut să-mi schimb modul de a gândi şi drumul în viaţă.

5.
O ţară coruptă şi brutală

[4] În engleză, Bugiman, derivat din Bugi, are sensul de “Omul negru” (n.t.)

La mulţi ani după conversaţia pe care am avut-o cu constructorul de corăbii din tribul Bugi, mi-am încheiat cariera de asasin economic. După cum mărturiseam şi în *Confesiuni*, hotărârea de a proceda astfel am luat-o în cursul unei vacanţe, într-o croazieră prin insulele din Marea Caraibelor, odinioară bastioane ale piraţilor care jefuiseră flota de aur a Spaniei. Într-o seară târziu, stând pe ruinele reşedinţei unei foste plantaţii de zahăr şi gândindu-mă la ororile prin care trecuseră sclavii africani, am înţeles că şi eu eram stăpân de sclavi. După ani de chinuri sufleteşti, m-am hotărât să ies din combinaţie. Am plecat cu avionul la Boston şi mi-am depus demisia. Totuşi, n-am dat în vileag faptele concrete care se ascund în culisele acestui nou imperiu. Am cedat ameninţărilor şi ofertelor de a fi cumpărat. Am amânat deznodământul. Iar, în cursul anilor care au urmat, trecutul m-a urmărit mereu. A trebuit să trăiesc şi să mă-mpac cu ceea ce făcusem şi cu ceea ce ştiam. Apoi, la scurt timp după 11 septembrie, stând pe buza acelui oribil puţ fumegând care fusese înainte World Trade Center, am ştiut că trebuia să merg până la urmă înainte. Trebuia să spun ce ştiu.

După 2004, anul în care am publicat cartea *Confesiunile unui Asasin Economic*, pe măsură ce am început să am tot mai mult de-a face cu întrebări din partea unor realizatori de emisiuni radio, am început să-mi dau seama că înţeleg foarte puţin despre mecanismul prin care acţiunile mele de asasin economic au influenţat ţările în care lucrasem. Învinseserăm Uniunea Sovietică şi ne manifestam ca primul imperiu cu adevărat global al lumii, neînvins de nicio altă superputere mondială. Ne făleam cu realizări măreţe ca „progres” şi „industrializare”. Creaserăm o nouă clasă de elită a Lumii a Treia, lacheii corporatocraţiei. Dar, cum rămânea cu majoritatea oamenilor din regiunile pe care le subjugaserăm? M-am hotărât să mă pun la punct cu informaţiile de ultimă oră, mai ales în legătură cu ţara unde mi-am început cariera.

Am fost permanent la curent cu evenimentele de ordin general din Indonezia, prin intermediul principalelor canale de ştiri, însă acum am început să sap mai adânc, căutând informaţii furnizate de organizaţii non-guvernamentale (ONG-uri) şi de mediul academic, ca şi de Naţiunile Unite, Banca Mondială şi alte organizaţii pentru care am lucrat cândva. Curiozitatea mea a crescut pe măsură ce am ajuns să cunosc mai bine împrejurările care au dus la colapsul economic asiatic din anul 1997, cunoscut şi sub numele de „criza FMI”. Acest fiasco total a început în Asia, unde a influenţat sute de mii de oameni, având drept urmare moartea a mii – posibil chiar milioane - de oameni care s-au stins din cauza bolilor, a foametei şi a sinuciderilor, răspândindu-se apoi pe întregul glob. Pentru cei dispuşi să asculte, criza a transmis un mesaj puternic legat de intenţiile reale ale FMI şi Băncii Mondiale, o lecţie despre modul în care trebuie condusă o economie, cu excepţia cazurilor în care scopul este cel de a îmbogăţi şi mai mult corporatocraţia pe cheltuiala tuturor celorlalţi.

La prima vedere, statisticile oficiale au indicat faptul că activitatea noastră din

anii 1970 în Indonezia dăduse naştere unui record economic admirabil, cel puţin până în anul 1997. Aceste statistici se lăudau cu scăderea inflaţiei, rezervele de schimburi valutare totalizând peste 20 bilioane, un surplus al balanţei comerciale de peste 900 milioane şi un sector bancar solid. Creşterea economică a Indoneziei (măsurată în PIB) a atins o medie anuală de 9 procente în anii 1990, până în anul 1997 – nu la fel de spectaculos ca estimările cu două cifre pe care fusesem plătit să le elaborez, deşi extrem de impresionante şi ele. Economiştii Băncii Mondiale, ai FMI, firmelor de consultanţă şi institutelor de învăţământ superior au recurs la asemenea statistici pentru a aduce argumente în favoarea faptului că politicile de dezvoltare promovate de asasinii economici se dovediseră a fi fost încununate de succes.

Curând aveam să descopăr că statisticile nu se referiseră la preţul extrem de ridicat plătit de poporul indonezian pentru ceea ce economiştii denumiseră „un miracol economic". Beneficiile se reduseseră la cei aflaţi în vârful piramidei economice. Explicaţia în virtutea căreia s-a ajuns atât de rapid la avantaje economice la nivelul venitului naţional este folosirea abuzivă a mâinii de lucru ieftine şi abundente, în aşa-numitele ateliere ale morţii, unde muncitorii trudeau la nesfârşit, îndurând condiţii care le puneau viaţa în pericol şi acceptând politici care le garantau corporaţiilor străine licenţe ce le permiteau să distrugă mediul şi să efectueze activităţi interzise în America şi în restul „Lumii întâi". Deşi salariul mediu se ridica la aproximativ trei dolari pe zi, el era de multe ori ignorat de statistici, în anul 2002, aproximativ 52 de procente din populaţia indoneziană trăia cu mai puţin de doi dolari pe zi, ceea ce, din aproape toate punctele de vedere, este comparabil cu condiţia de sclav al zilelor noastre. Nici chiar trei dolari pe zi nu erau suficienţi pentru a oferi necesarul de bază pentru muncitori şi familiile lor.

Nu este deloc întâmplător faptul că Indonezia a acceptat politici economice care au apăsat atât de greu pe umerii poporului ei. Datoriile şocant de mari, contractate pentru ca elită ţării să acumuleze averi uriaşe, nu i-au dat ţării nici cea mai mică şansă. Potrivit raportului financiar privind dezvoltarea globală elaborat de Banca Mondială şi de FMI – SFI (Divizia de statistică financiară internaţională), Indonezia a atins în mod repetat cea mai mare datorie externă (calculată procentual din produsul intern brut, sau PIB) dintre toate ţările asiatice. În decursul perioadei critice cuprinsă între anii 1990 – 1996, care a deschis calea spre colapsul economic al Asiei din anul 1997, această cifră oscila în jurul a 60 de procente (prin comparaţie cu aproximativ 35 de procente pentru Tailanda, 15 procente pentru China şi Hong Kong şi 10 procente pentru Singapore şi Taiwan). Vânzarea datoriei şi datoria pe termen scurt calculate ca procent din rezervele externe au atins valoarea enorm de ridicată de circa 300 în perioada 1990 – 1996 (comparativ cu aproximativ 120 în cazul Tailandei, 60 în cazul Chinei şi 25 în Hong Kong şi Taiwan - nu sunt disponibile cifre pentru Singapore). Era

evident faptul că încărcaserăm această ţară cu datorii atât de înrobitoare, încât nu mai avea cum să le plătească vreodată, iar indonezienii au fost obligaţi să fie cuminţi şi să le răscumpere, pentru a satisface dorinţele corporaţiilor noastre. Noi, asasinii economici, ne atinseserăm obiectivul.

Încă o dată, jaloanele economice naţionale se dovediseră a fi fost înşelătoare. Ca în atâtea alte cazuri, şi în Indonezia schimburile economice spectaculoase cu străinătatea, balanţa comercială favorabilă, inflaţia scăzută şi cifrele care indicau creşterea impresionantă a PIB-ului nu au făcut decât să descrie situaţia unui segment redus şi foarte bogat al populaţiei. Toţi ceilalţi existau în afara economiei de suprafaţă, cea care putea fi măsurată. Poporul indonezian purta o povară grea.

Poate că nicăieri în lume nu este mai evidentă legătura dintre sărăcie, abuzurile corporatiste şi consumatorul american, decât în acele ateliere ale morţii din Indonezia (tipice pentru această categorie din multe alte ţări). Marile corporaţii internaţionale, susţinute de politicile Băncii Mondiale şi ale FMI care încurajează privatizarea şi scutirea de la plata impozitelor în favoarea companiilor străine, fie sunt proprietarii unor fabrici, fie încheie contracte cu unele în care atâtea fiinţe omeneşti sunt plătite inechitabil, cu salarii de mizerie. Iar dacă aceşti oameni protestează, ei sunt bătuţi sau ucişi. Aceşti oameni duc o viaţă oribilă, pentru ca mărfurile produse de ei să poată fi vândute la preţuri mici în magazinele din „Lumea întâi”

În cursul turneului meu de lansare a cărţii *Confesiuni*, m-au abordat mulţi oameni spunându-mi că firme mari precum Nike, Adidas, Ralph Lauren, Wal-Mart şi The Gap beneficiau de pe urmă a ceea ce putea fi calificat drept muncă a sclavilor. În mod deosebit o pereche curajoasă mi-a furnizat o poveste extrem de tulburătoare care are la bază o experienţă personală şocantă, trăită de cei doi în Indonezia.

6.
Atelierele morţii

Am fost contactat în anul 2005 de doi realizatori de film, pe nume Jim Keady şi Leslie Kretzu. Cei doi mi-au solicitat un interviu pe care urmau să-l înregistreze pe

peliculă. În urma discuţiilor noastre telefonice şi prin intermediul corespondenţei electronice, am ajuns la concluzia că erau opusul asasinilor economici şi că reprezentau un nou val de activişti.

— În afara faptului că dorim să vă punem întrebări, am vrea să ne spuneţi ce ştiţi despre atelierele morţii din Indonezia, mi-a spus Leslie când am ajuns să ne cunoaştem în cele din urmă.

Ea mi-a explicat pe scurt că, în anul 2000, cei doi locuiseră laolaltă cu muncitorii de la fabrica Nike din Indonezia „în aceleaşi condiţii cumplite, trăind cu aceleaşi salarii mici – sau, în fine, încercând să trăim din ele".

Am întrebat-o ce i-a motivat să facă acest lucru.

— Am impresia că totul s-a întâmplat cu atât de mult timp în urmă, mi-a spus Leslie. M-am înscris în Organizaţia caritabilă iezuită de voluntari. Mi s-a spus că această experienţă mă va da peste cap. Motto-ul lor este, "JVC[5]: distrus pe viaţă". Am văzut lucruri despre care nu mi-a venit să cred că există. Apoi am lucrat în India cu oamenii Maicii Tereza. Am vrut să-i ajut pe „săracii săracilor" ei. După ce ai trăit printre oameni ca aceştia, te schimbi definitiv, nu mai poţi reveni niciodată la stilul de viaţă pe care l-ai avut înainte, fiindcă nu vei uita niciodată. Pur şi simplu simţi că trebuie să faci ceva.

L-am privit pe Jim.

— Am fost răpit de Dumnezeu, mi-a spus el, râzând. Pare amuzant, însă vorbesc cât se poate de serios. În liceu, mă gândeam că voi ajunge pe Wall Street, că voi face milioane şi că mă voi retrage din activitate la treizeci şi cinci de ani. Apoi, în 1993, am făcut o călătorie în jurul lumii. Am vizitat mai întâi ţări în curs de dezvoltare: Indonezia, Laos, Vietnam, Burma, Nepal, pentru a aminti doar câteva dintre ele. Am văzut adevărata faţă a sărăciei. Ea plasa în cadrul potrivit cei şaisprezece ani de educaţie catolică pe care o primisem, inclusiv diploma de bacalaureat în ştiinţe exacte obţinută la Universitatea Saint Joseph. Abia acum înţelegeam pentru cine a luptat Iisus. Pentru mine era începutul unui angajament de a lupta pentru aceleaşi lucruri. De fapt, nu numai Iisus luptase pentru asta, ci şi profetul Mahomed, profeţii din tradiţia iudaică, Buddha şi toate celelalte mari personaje spirituale venerate. Într-adevăr, toate marile religii ale lumii plasează în centrul lor dreptatea socială.

I-am rugat să scrie un rezumat al poveştii lor.

Am început să fim atenţi la metodele de lucru ale companiei Nike încă din 1998, de pe vremea când Jim era antrenor secund de fotbal al echipei Universităţii St. John's din New York City. Muncea şi studia în acelaşi timp pentru a-şi lua masteratul în

[5] JVC este acronimul în limba engleză al Organizaţiei menţionate (Jesuite Volunteer Corps) (n.t.)

Teologie şi şi-a ales ca temă pentru dizertaţia scrisă studierea practicilor de lucru ale firmei Nike, în lumina învăţăturii sociale catolice. Imediat după ce şi-a început cercetările, Catedra de Sport a Universităţii St. John's a început negocierile în vederea încheierii unui contract de susţinere a imaginii Nike, în valoare de 3,5 milioane de $, prin care toţi antrenorii şi sportivii erau obligaţi să poarte şi să promoveze produsele Nike. Mai întâi a afirmat în mediu restrâns, apoi în public, luând afirmaţia că pe o chestiune de conştiinţă, ca nu dorea să servească drept reclamă ambulantă pentru o companie care apela la practici de lucru în aşa-numitele ateliere ale morţii. Practic a primit un ultimatum de la una dintre cele mai mari universităţi catolice din ţară: poartă Nike şi încetează de a mai pune contractul de promovare sub semnul întrebării, sau pleacă. În iunie 1998, a fost forţat să se retragă.

Jim voia să fie 100% sigur de poziţia lui, astfel încât i-a întrebat pe cei de la Nike dacă poate munci timp de o lună într-una din fabricile lor, pentru a-şi face o idee despre condiţiile reale de lucru. Nike i-a răspuns că o lună nu va fi de ajuns, că nu vorbeşte nicio limbă sud-est asiatică şi că va lua pâinea de la gura unui muncitor indigen. Jim le-a răspuns scriindu-le că dacă o lună nu este suficientă, atunci acceptă să lucreze acolo timp de şase luni sau un an, sau oricât de mult va fi nevoie pentru a înţelege condiţiile de muncă şi a stabili dacă în aceste fabrici se ofereau sau nu condiţii proaste de lucru, salarii mici, şi dacă muncitorii erau exploataţi. A subliniat faptul că, de vreme ce vorbeşte spaniolă, cei de la Nike îl putea trimite la una dintre fabricile lor din America Centrală. Iar pentru muncitorul al cărui loc urma să-l ocupe, Jim a găsit în Oregon (statul în care se află sediul firmei Nike) o organizaţie non-profit care a acceptat să-i plătească acestuia (sau acesteia) un bilet de avion până în Statele Unite şi să-i ofere masă, casă şi un stipendiu, practic o vacanţă pentru întreaga perioadă în care Jim avea să-i ia locul la fabrică. Cei de la Nike i-au răspuns spunându-i că nu sunt interesaţi de oferta lui.

Deoarece Jim nu era acceptat să muncească într-o fabrică Nike, am hotărât să facem singurul lucru care ne-a venit în minte ca alternativă: să trăim printre muncitori, în satul lor, şi să ne restrângem cheltuielile la salariul pe care-l primesc aceştia ca plată a muncii lor. Aşadar, în 2000, am plecat spre Tangerang, din Indonezia, localitate situată nu departe de Djakarta, pentru a trăi printre muncitorii de la fabrica Nike, în aceleaşi condiţii ca şi ei – adică dintr-un venit de 1,25 $ pe zi.

Într-o lună, Leslie a slăbit 7 kilograme, iar Jim, 11 kilograme. Asemenea tuturor muncitorilor angajaţi de Nike, locuiam într-o cutie din ciment având dimensiunea de 9 x 9, fără mobilier şi fără aer condiţionat – în acest oraş tropical în care totul părea să fiarbă. Dormeam pe saltele subţiri aşezate direct pe o podea din ciment, cu denivelări şi acoperită cu hârtie, pe care se depunea mereu un strat de cenuşă şi funingine de la gunoaiele care erau permanent arse, poluarea provenind de la fabrică şi gazele de

eşapament. Toaletele se deversau în nişte canale deschise pe ambele laturi ale străzilor – ale tuturor străzilor. Din cauza canalizării, satul era infestat de gândaci de bucătărie cât pumnul şi de cei mai mari şobolani pe care mi-a fost dat să-i văd vreodată.

Au fost unii care mi-au spus: «Poţi trăi regeşte cu 1,25 $ pe zi într-un loc ca Indonezia. „Este o afirmaţie care vorbeşte despre indiferenţă şi dezinformare. Majoritatea celor care fac asemenea afirmaţii n-au fost niciodată în Indonezia. Cu 1,25 $, puteam cumpăra două porţii mici de orez cu legume şi două banane. Dacă voiam să cumpărăm săpun şi pastă de dinţi, trebuia să mâncăm mai puţin. Într-o zi, Jim a răsturnat mica noastră plită portabilă, cu kerosen, în timp ce făcea ordine prin cameră şi a trebuit să folosim săpunul cu care ne spălam pentru a curăţa mizeria. A fost un dezastru – ne-a dat peste cap financiar şi, din cauza asta, şi emoţional.

Ia încearcă să te pui în pielea unui muncitor. Eşti adult şi ai peste 20 de ani, munceşti de la 8 dimineaţa la 8 seara, de luni până sâmbătă şi uneori chiar duminică. Asta nu include timpul pe care-l faci pe drum până la fabrică şi nici timpul în care trebuie să te pregăteşti să mergi la lucru. Nu ai bani să sărbătoreşti aniversarea unui prieten. Nu-ţi permiţi să cumperi un aparat radio, şi nici măcar să te gândeşti la un televizor.

De peste doi ani, nu ţi-ai cumpărat nimic nou de îmbrăcat. După ce ajungi seara acasă de la muncă, trebuie să-ţi petreci 30-45 de minute spălându-ţi manual îmbrăcămintea. Nu ai prea multă îmbrăcăminte şi indiferent ce ai purta, la sfârşitul zilei, hainele se murdăresc în mod vizibil. Dacă eşti femeie, când ai menstruaţie, nu ai dreptul decât la cele două pauze pe zi de mers la toaletă pe care le are toată lumea, de aceea trebuie să-ţi legi o eşarfă în jurul taliei sau să te îmbraci într-o fustă lungă pentru a ascunde petele de sânge de pe pantaloni.

Eşti epuizat. Ajungi să simţi oboseala în oase. Ţi-e frică că dacă vei deschide gura îţi vei pierde slujba. Iar compania multinaţională pentru care munceşti spune întregii lumi că a făcut schimbări importante şi deci consumatorii nu trebuie să-şi facă niciun fel de griji. Tu eşti 100 % fericit.

Din păcate, nu numai muncitorii de la Nike trăiau în aceste condiţii şi din acest venit. Am vorbit cu oameni care muncesc din greu pentru Adidas, Reebok, The Gap, Oldnavy, Tommy Hilfiger, Polo/Ralph Lauren, Lotto, Fila şi Levi's. Cu toţii câştigau aceleaşi salarii de mizerie, trăiau în acelaşi gen de mahalale şi aveau de adresat aceleaşi revendicări către cumpărătorii lor corporatişti: daţi-ne salarii mai mari şi libertatea de a ne organiza în sindicate independente.

Muncitorii de la fabrica Nike duceau o existenţă degradantă, plină de suferinţă şi insalubră, trai pe care majoritatea oamenilor din Statelor Unite nici nu şi-l pot imagina. Spre deosebire de aceştia, indonezienii bogaţi se bucurau, ca şi cetăţenii

străini, de altfel, de o existenţă îndestulată. Pe vremea când eram asasin economic, exista un hotel în Djakarta unde le plăcea celor ca mine să stea: hotel Intercontinental Indonezia. Astăzi, ai de unde alege, printre altele existând Four Seasons, Marriott, Hyatt, Hilton, Crowne Plaza, Sheraton, Mandarin, Le Meridien, Millenium, Ritz-Carlton şi altele. Acestea sunt casele de departe de casă în care locuiesc directorii executivi ai corporaţiilor americane, unde-şi invită la cină şi la o tratație lacheii indonezieni şi clienţii. Din camerele lor, situate mult deasupra oraşului, ei pot privi de sus înspre Tangerang şi alte „suburbii” în care trăiesc muncitorii. Chiar dacă încearcă să treacă cu vederea sentimentul de culpabilitate, subliniind faptul că nu companiile lor deţin aceste fabrici, în mod cert trebuie să aibă un cumplit sentiment de vinovăţie care provine din înţelegerea profundă a faptului că sunt responsabili.

— Nike îi constrânge fără milă pe patronii fabricilor, a spus Jim. Cei de la Nike ştiu exact care-s costurile de producţie pentru fiecare şiret şi fiecare talpă, până la ultimul bănuţ. Ei fac continuu presiuni, obligându-i pe patroni să menţină costurile la un minimum, în cele din urmă, patronul fabricii, de cele mai multe chinez, este constrâns să accepte un profit foarte mic.

— Patronii o duc o idee mai bine decât muncitorii, a spus Leslie oftând. Însă şi ei sunt exploataţi. Iar Nike este cea care impune regulile. Şi care bagă banii în buzunar.

— Ne-am concentrat tirul asupra firmei Nike, a explicat Jim, deoarece este lider al industriei, având o cotă de piaţă mai mare decât toţi competitorii săi. Este firma care dă tonul şi stabileşte ritmul. Dacă am putea obliga Nike să procedeze mai cu suflet, atunci toate celelalte corporaţii i-ar urma exemplul.

Există un alt aspect al „progresului” din Indonezia pe care-l trăiesc directorii de corporaţii atunci când ies dintr-unul din hotelurile lor de lux direct în stradă. Taxiurile *becak* au dispărut. Acele biciclete-taxi împodobite cu desene colorate pe pereţii laterali au fost scoase de pe străzile principale ale oraşului Djakarta în anul 1994. Preşedintele Suharto le-a interzis, sub pretextul că ele erau simbolul unei ţări înapoiate. Din nefericire, hotărârea sa a făcut ca sute de mii de şoferi să sporească rândurile şomerilor. În schimb, vizitatorul va fi întâmpinat de aşa-numitele *bajaj*, nişte scutere-”taxi” motorizate şi pe trei roţi, cu cabina închisă, confecţionată din metal vopsit în portocaliu. Create iniţial pentru piaţa indiană de producătorul Vespa, după gândirea lui Suharto, *bajaj* reprezenta modernizarea. Aceste vehicule sunt zgomotoase, poluează aerul, încing şi sunt periculoase. Spre deosebire de *becak*, vehiculele bajaj sunt toate identice, desenele în culorile strălucitoare ale curcubeului fiind înlocuite de portocaliul omniprezent. Potrivit estimărilor, străzile capitalei sunt în prezent sufocate de douăzeci de mii de asemenea vehicule. Majoritatea şoferilor de *becak* n-au trecut niciodată prin şcolarizarea necesară conducerii unui bajaj, iar mulţi dintre ei lucrează în fabrici.

Cu toate că, administraţiile americane i-au acordat pe rând sprijin dictaturii lui Suharto, guvernul de la Djakarta a fost aspru criticat de ONG-uri. Organizaţiile de tip „câine-de-pază” care veghează la respectarea democraţiei condamnă încălcările grave, de către dictatură, ale legislaţiei naţionale şi internaţionale, ale drepturilor omului, ca şi hotărârea sa de a sacrifica principiile democratice în scopul satisfacerii intereselor corporaţiilor multinaţionale şi ale membrilor anturajului apropiat al preşedintelui. *The New York Times* scria că „Indonezia se situează în rândul celor mai corupte ţări, în toate studiile internaţionale”.

„Nu-mi vine a crede cât de mult s-au înrăutăţit lucrurile”, mi-a spus Neil, fost ofiţer operativ CIA. El a participat la una dintre sesiunile mele de acordare de autografe, a mai zăbovit cu mine după aceea şi s-a oferit să-mi facă cinste cu o bere. Am ajuns să petrecem împreună câteva ore bune, vorbind până târziu în noapte. Ne-am revăzut după câteva luni, când i-am vizitat pe cuscrii mei care locuiesc nu departe de San Francisco. Neil intrase în CIA, deoarece părinţii lui chinezi îl crescuseră în spiritul urii la adresa lui Mao. „Eram un idealist când am fost trimis la post la Djakarta. Era în 1981. La vremea aceea, credeam că datoria mea era să nu-i las pe comunişti să pătrundă în Indonezia”. A fost deziluzionat când SUA a invadat statul Panama în 1989, simţind atunci că acest gest va întoarce oamenii din lumea întreagă împotriva Statelor Unite. S-a retras la scurt timp după aceea din activitatea desfăşurată pentru administraţia americană şi s-a orientat spre „practica în sectorul privat”. În cele din urmă, în anul 2005, a revenit în Indonezia în fruntea unei echipe de securitate, cu ocazia eforturilor de reconstrucţie depuse în urma distrugerilor provocate de tsunami, împotriva luptătorilor pentru libertate din provincia Aceh. „Dumnezeule! Acest ultim drum mi-a deschis ochii! Djakarta arată ca orice mare oraş modern – zgârie-nori cu pereţi din beton şi sticlă, hoteluri de lux –, însă, dincolo de aceste aparenţe… lucrurile sunt mai grave ca oricând. Corupţia a atins cote înalte. Şi noi suntem aceia care corupem”.

Când l-am întrebat de ce, după ce a plecat de la CIA, a continuat să profeseze într-un domeniu similar, răspunsul lui a fost: „E tot ce ştiu să fac mai bine spre a-mi câştiga existenţa”. Apoi, mi-a oferit un al doilea răspuns pe care, ca şi pe primul, îl aud foarte frecvent de la şacali: „Şi apoi, nimic nu poate înlocui adrenalina de care ai parte aici. Paraşutiştii şi piloţii de motocros o fac pentru viteză, însă asta-i nimic prin comparaţie cu efortul de a înfrunta un bărbat care vrea să te ucidă”.

Afirmaţii de felul acesta fac să mă treacă fiori pe şira spinării. Mă gândesc la tata şi la alţi eroi din cel de-al doilea război mondial. Ce ar simţi ei dacă ar afla că guvernul nostru şi corporaţiile americane îi încurajează pe bărbaţi să devină dependenţi de actul de a ucide de dragul de a ucide? În timp ce am scris cartea *Confesiuni*, m-am luptat cu oribilul sentiment de vinovăţie faţă de ceea ce comisesem.

Acum descopeream că urmările faptelor mele erau chiar mai tragice decât îmi închipuisem.

7.

Măcel cu concursul Statelor Unite

Unele dintre cele mai cumplite încălcări ale drepturilor omului şi protejării mediului care s-au produs în Indonezia au început în Timorul de Est în perioada în care eu am locuit în Ujung Pandang. Ca şi Sulawesi, Timorul de Est este o insulă izolată, considerată a fi bogată în zăcăminte de petrol şi gaze, în afara celor de aur şi de mangan. Spre deosebire de Sulawesi, care făcea parte din Indonezia, Timorul de Est fusese guvernat de portughezi timp de câteva secole. În timp ce 90% dintre indonezieni erau musulmani, locuitorii Timorului de Est erau preponderent catolici.

Timorul de Est şi-a declarat independenţa faţă de Portugalia în 28 noiembrie 1975. Nouă zile mai târziu, Indonezia a invadat această ţărişoară. Forţele brutale de ocupaţie au ucis aproximativ 200.000 de persoane, adică o treime din populaţia Timorului de Est.

Documentele puse la dispoziţia publicului de Arhiva Siguranţei Naţionale stabilesc nu numai faptul că guvernul american a furnizat armele ce au fost folosite în cursul masacrului, ci şi faptul că a aprobat în mod explicit invazia. Potrivit acestor documente, preşedintele Gerald Ford şi secretarul de stat Henry Kissinger au avut o întrevedere cu Suharto în data de 6 decembrie 1975 şi şi-au dat acordul în privinţa atacului pe care-l planificase acesta şi care a fost lansat chiar în ziua următoare. Documentele mai relevă faptul că, în anul 1977, administraţia Carter a blocat scoaterea acestor infonnaţii din regimul de secret de stat.

Joao Carrascalao, fratele fostului guvernator al Timorului de Est, în prezent şef de stat în exil, i-a acordat un interviu lui Amy Goodman pentru emisiunea *Democracy Now!*, după exact treizeci şi cinci de ani de la ziua invaziei. După cum a afirmat acesta: „Am sosit la Djakarta cu o oră înainte ca preşedintele Ford şi Henry Kissinger să aterizeze pe aeroport. Şi, în aceeaşi noapte, am fost informat de către colonelul Suyanto – fost funcţionar superior în guvernul de la Djakarta – că SUA dăduse undă verde Indoneziei pentru a invada Timorul”.

Brad Simpson, profesor de istorie la Universitatea Maryland şi cercetător-adjunct la Arhiva Siguranţei Naţionale, i-a spus lui Amy: „Aceste documente au alcătuit un tipar al minciunii pentru toate administraţiile americane care s-au succedat. Acestea au păstrat secrete, în faţa opiniei publice americane şi a comunităţii internaţionale, detaliile legate de invazia planificată a Timorului de Est de către Indonezia, ascunzându-le sau reducându-le sistematic importanţa în rapoartele referitoare la masacrele care au avut loc în Timorul de Est la jumătatea anilor 1980 şi au depus eforturi serioase pentru a evita posibila interdicţie de către Congresul SUA a sistemelor militare, cu scopul de a menţine deschisă conducta de alimentare cu armament”.

După douăzeci de ani de la invazie, doi dintre cei mai virulenţi critici ai

Indoneziei au primit recunoaştere internaţională. Activiştii din Timorul de Est, episcopul Carlos Filipe Ximenes Belo şi José Ramos-Horta, au primit Premiul Nobel pentru Pace în anul 1996. Acordarea distincţiei a transmis o undă de şoc la Djakarta, Washington şi până pe culoarele Wall Streetului.

Masacrul din Timorul de Est este doar una dintre numeroasele strategii aplicate de statul poliţienesc aflat sub conducerea lui Suharto. Trimiterea trupelor militare în aceste regiuni care urmăreau să-şi dobândească independenţa era o măsură justificată ca necesară pentru stoparea comunismului în anii 1970. Faptul că majoritatea acestor revolte erau provocate de dorinţa disperată de a scutura jugul regimului represiv al lui Suharto şi că rebelii cereau ajutor unor ţări printre care se număra şi China ca ultimă salvare – pentru ajutor militar şi asistenţă medicală – era ignorat de către principalele canale ale mediilor americane. Mai era ignorat de către mediile de comunicare în masă încă un aspect: instigatorul Suharto servea interesele corporatocraţiei. Hotărârea lui Suharto de a conduce întregul arhipelag – chiar şi regiuni care nu posedau resurse mult-râvnite – era tratată cu mare seriozitate atât de Washington, cât şi de Wall Street. Corporatocraţia a înţeles că este obligată să acorde sprijin viziunii grandioase a dictatorului privitoare la o Indonezie unificată, dacă voia să dobândească controlul şi dominaţia asupra acelor regiuni care aveau resursele după care tânjea.

Pe vârful nord-estic al insulei Sumatra, în provincia Aceh, bogată în petrol şi gaze naturale, armata a ucis zece mii de persoane, începând din perioada în care am ajuns eu în Indonezia. Alte câteva mii au murit în ciocnirile din Insulele Moluce, Kalimantanul de Vest (Borneo) şi Java iriană (Noua Guinee). În toate cazurile, obiectivul real al forţelor armate era acela de a proteja resursele pe care le vizau corporaţiile multinaţionale care, în esenţă, finanţau guvernul condus de Suharto. Deşi companiile de extracţie a petrolului şi altor zăcăminte minerale au câştigat cursa, lor li s-a alăturat o mare diversitate de corporaţii care au profitat de pe urma mâinii de lucru ieftine, a resurselor naturale şi a pieţelor din Indonezia, cu scopul de a pune în practică proiecte de dezvoltare şi a produce bunuri de larg consum. Indonezia este un exemplu de primă mărime al unei economii edificate pe investiţii a căror provenienţă sunt mediul bancar şi comunităţile comerciale internaţionale. Susţinută de promisiunea de a-şi achita împrumuturile prin resursele de care dispune, ţara s-a înglodat în datorii contractate pentru finanţarea proiectelor de infrastructură care, la rândul lor, determină cererea privind construirea de hoteluri, restaurante şi mall-uri, ca şi a altor activităţi de construcţii, servicii, financiar-bancare şi de transport ce le însoţesc pe acestea. Indonezienii bogaţi şi cetăţenii străini au avut de câştigat, în timp ce majoritatea indonezienilor a suferit lipsuri. Mişcările de rezistenţă au fost înăbuşite de către forţele armate.

Asemenea poporului indonezian, mediul natural din Indonezia a avut cumplit de suferit. Minele, fabricile de celuloză şi hârtie şi alte industrii de exploatare a resurselor naturale au dus la defrişarea regiunilor enorme ale uneia dintre cele mai mari păduri tropicale de pe glob. Râurile au fost poluate cu deşeuri toxice. Aerul din vecinătatea platformelor şi a oraşelor industriale s-a încărcat de substanţe chimice poluante. În 1997, Asia de sud-est a fost subiectul principal al ştirilor din întreaga lume, când a fost acoperită de un nor de fum toxic provenind de la incendiile scăpate de sub control ce au izbucnit în pădurile Indoneziei, ca urmare a acţiunilor ilicite impuse de asasinii economici.

Alte victime ale «miracolului economic» sunt triburile Bugi, Dyak, melanezienii, ca şi alte culturi indigene: lor le-au fost furate pământurile, iar viaţa şi tradiţiile, distruse. Acest genocid modern nu se poate măsura numai în termenii suferinţei omeneşti: el constituie un atac la adresa sufletului omenirii, cu atât mai descurajant dacă situaţia este privită din perspectiva genocidelor anterioare, inclusiv ale celor desfăşurate în Statele Unite împotriva populaţiilor băştinaşe. Dacă aceste genocide sunt în prezent condamnate, modelul se repetă... şi este finanţat de guvernul Statelor Unite şi de corporaţiile americane.

Când criza economică mondială a început să influenţeze grav ţara sa, Suharto a recurs ca toată lumea la Pachetul pentru Schimbare Structurală (SAP) oferit de FMI. Fondul Monetar Internaţional i-a recomandat lui Suharto să renunţe la acordarea de subvenţii la combustibil şi alimente şi a altor numeroase servicii sociale, dacă vrea să-şi reducă cheltuielile. În mod evident şi neruşinat, balanţa s-a înclinat astfel încât să-i favorizeze pe bogaţi, iar aceste politici au condus la creşterea lipsurilor, a bolilor, la o şi mai mare înfometare şi ostilitate din partea populaţiei.

În final, indonezienii au ieşit masiv în stradă. Temându-se ca ţara să nu fie cuprinsă de haos, până şi cei bogaţi au cerut schimbarea. Suharto a fost obligat să demisioneze în mai 1998, punând astfel capăt celor treizeci şi doi de ani de dictatură. În septembrie 1999, administraţia Clinton a rupt toate relaţiile militare cu armata indoneziană.

În ciuda acestui fapt, evenimentele n-au marcat în niciun caz sfârşitul corporatocraţiei. Dimpotrivă, ele au sfârşit prin a-i consolida şi mai mult poziţia. Indonezienii aflaţi la putere şi-au arogat meritul de a-l fi alungat pe dictator şi s-au prezentat în chip de prieteni ai poporului. Guvernul SUA şi corporaţiile multinaţionale au aplaudat căderea regimului lui Suharto şi au susţinut noul regim. Apoi, în 26 decembrie 2004, s-a petrecut o tragedie care avea să-i ofere corporatocraţiei noi oportunităţi de a-şi întări poziţia. A doua zi de Crăciun, a lovit tsunami.

În final, aproximativ un sfert de milion de persoane au murit din cauza valurilor uriaşe. Totuşi, firmele implicate în reconstrucţie – majoritatea companii americane –

au văzut în această catastrofă o ocazie de pe urma căreia să poată scoate profit Deşi cutremurele, uraganele şi valurile tsunami ucid sute de mii de oameni şi distrug proprietăţi, ele fac întotdeauna să crească PIB-ul. Moartea şi calamităţile nu-şi croiesc drum până în cărţile cu statistici economice, şi totuşi, miliardele de dolari care se cheltuiesc pentru reconstrucţie o fac, dând naştere unei false impresii că lucrurile ar merge bine.

Majoritatea cetăţenilor Statelor Unite nu realizează că dezastrele naturale seamănă cu războaiele: ele sunt extrem de profitabile pentru marile firme. O mare parte a banilor destinaţi reconstrucţiei în urma calamităţilor este alocată firmelor de construcţii americane şi corporaţiilor multinaţionale care au în proprietate hoteluri, restaurante şi lanţuri de magazine, reţele de comunicaţii şi de transport, bănci, firme de asigurări şi altele din industriile corporatiste. În loc să-i ajute pe micii fermieri şi pescari care trăiesc de pe urma muncii lor, restaurantele ca mică afacere de familie, pensiunile şi pe antreprenorii locali, programele de «ajutorare în urma calamităţilor» oferă încă un canal pentru direcţionarea banilor către constructorii imperiului.

8.

Profitori de pe urma tsunami

Ziua de 26 decembrie 2004 a fost o zi nefastă. Nu numai pentru victimele imediate ale cumplitului tsunami, ci pentru noi toţi cei care credem încă în compasiune, caritate şi bunăvoinţă faţă de semenii şi fraţii noştri locuitori ai acestei planete. Tragica poveste care se ascunde în spatele acestei ruşinoase exploatări a început cu câteva luni înainte ca dezastrul natural să lovească.

În septembrie 2004, Indonezia a ales un alt militar să-i fie preşedinte. Potrivit *New York Times*, gen. Susilo Bambang Yudhoyono „a avansat rapid în ierarhia armatei în timpul regimului autoritar al gen. Suharto...”

El a fost selecţionat să participe la pregătirea militară de la Fort Benning din Georgia, în anul 1976, şi a efectuat două circuite în Statele Unite, în cadrul Programului de pregătire şi educaţie militară internaţională. După tsunami, a devenit conducătorul perfect pentru a înăbuşi mişcarea de dobândire a independenţei din provincia Aceh.

Asemenea majorităţii mişcărilor locale de pe tot cuprinsul arhipelagului, cea din Aceh a fost provocată de dorinţa populaţiei de a-şi câştiga independenţa faţă de un guvern perceput ca fiind exploatator din punct de vedere economic şi brutal represiv. Dacă mediul şi cultura au avut de suferit atunci când au încăput pe mâinile corporaţiilor străine, populaţia din Aceh a avut prea puţin de câştigat. Deşi în Aceh este amplasată o uzină de lichefiere a gazelor naturale (LNG), unul dintre cele mai importante proiecte de exploatare a resurselor, doar un procentaj infim din profitul obţinut de LNG este direcţionat către şcolile, spitalele locale sau alte investiţii care i-ar putea ajuta pe cei care sunt cel mai mult afectaţi de această întreprindere.

Potrivit jurnalistei Melissa Rossi: „Provincia Aceh, atât de bogată în resurse naturale, încearcă de cincizeci de ani să-şi câştige independenţa faţă de Indonezia”. Melissa Rossi a câştigat numeroase premii ca jurnalist şi a colaborat la publicaţii ca *Newsweek*, *Newsdery* (New York), *Esquire*, *George*, *MSNBC* şi *New York Observer*. Ea îmi trimite din când în când mesaje pe adresa personală de poştă electronică, din diverse puncte fierbinţi unde se află pe glob. „Puţurile de ţiţei se întind de-a lungul coastelor, ceea ce explică de ce guvernul indonezian se agaţă ca o lipitoare de Aceh”. Deşi nu au fost date publicităţii decât prea puţine dovezi, în cei treizeci de ani de lupte care s-au purtat în provincie, înainte ca tsunami să iasă din ocean şi să măture pământul, au fost ucise între zece şi cincisprezece mii de persoane.

Discuţiile secrete dintre guvern şi Mişcarea pentru eliberarea provinciei Aceh (în indoneziană, GAM, de la Gerakan Aceh Merdeka) au început în anul 2004. După toate aparenţele, GAM a câştigat o poziţie de forţă care i-a permis să stea la masa negocierilor, fapt ce-i va aduce populaţiei din Aceh o parte din profiturile generate de exploatarea petrolului, a gazelor naturale şi altor resurse locale şi parţial autodeterminarea şi alte drepturi pe care le revendică de câteva decenii. Totuşi,

tsunami a schimbat toate aceste lucruri.

Deoarece GAM este o organizaţie locală, al cărei sediu se află chiar în regiunea distrusă de valurile uriaşe, ea a fost grav afectată de consecinţele tsunami şi de haosul care i-a urmat. O parte dintre oamenii săi cheie au murit sau au suferit pierderea a diverşi membri ai familiei. Sistemul de comunicaţii şi transporturile au fost distruse complet. Organizaţia şi-a redirecţionat activităţile, abandonând pentru moment lupta de rezistenţă şi procesele de negociere şi orientându-se spre îngrijirea victimelor tsunami şi gestionarea eforturilor de salvare.

Pe de altă parte, guvernul s-a grăbit să obţină avantaje de pe urma haosului creat. Au fost aduse cu avionul trupe odihnite din Java şi din alte regiuni ale Indoneziei, neafectate de cataclism; în câteva luni, rândurile lor aveau să fie întărite de personal al armatei SUA şi de mercenari, de genul lui Neil, fostul cadru operativ care conducea acum o echipă ce asigură paza unor contractori americani. Deşi forţele armate au preluat comanda sub pretextul salvării şi ajutorării victimele dezastrului, unul dintre obiectivele lor neexprimate era acela de a desfiinţa organizaţia GAM.

Administraţia Bush nu a pierdut vremea. În ianuarie 2005, la o lună de la tsunami, Washingtonul a anulat politica implementată în anul 1999 de Clinton, prin care Statele Unite întrerupeau orice relaţie cu regimul militar represiv din Indonezia. Casa Albă a trimis la Djakarta echipamente militare în valoare de 1 milion $. *New York Times* publica următoarele în numărul său din 7 februarie 2005: „Washingtonul fructifică o ocazie care a apărut după tsunami… Secretarul de stat Condoleezza Rice a decis să întărească pregătirea militară a ofiţerilor indonezieni de către americani… În Aceh, armata indoneziană, care luptă de 30 de ani împotriva rebelilor separatişti, a început să-şi facă simţită prezenţa de la tsunami încoace… Principala preocupare a armatei pare să fie aceea de a controla ferm trupele de rezistenţă ale GAM”. În noiembrie 2005, Washingtonul a ridicat embargoul impus asupra armamentului şi a reluat complet relaţiile cu armata indoneziană.

Epuizată de eforturile de a-şi reveni de pe urma sinistrului şi a încercărilor de a sprijini comunităţile locale în reconstrucţie, şi confruntându-se cu presiunile tot mai mari din partea armatei indoneziene şi a susţinătorilor săi americani, organizaţia GAM a semnat cu guvernul un tratat de încheiere a păcii cât se poate de unilateral. Şi iată cum din nou corporatocraţia a fost – şi este – marele câştigător. Tsunami a asigurat practic continuitatea exploatării neabătute a provinciei Aceh.

Un exemplu convingător al modului în care calamităţile naturale sunt exploatate de către corporatocraţie este oferit de ecosistemul Leuser din Aceh. Timp de treizeci de ani, rezistenţa organizată pe plan local a ţinut la distanţă companiile petroliere şi pe cele de prelucrare a lemnului şi cherestea, de una dintre cele mai dense şi bogate păduri de pe glob. În prezent, după zdrobirea GAM, regiunea este

redeschisă exploatării.

La jumătatea anilor 1980, Mike Griffiths, fost director executiv la o companie petrolieră, şi-a abandonat postul profitabil şi s-a dedicat conservării mediului. El a contribuit la înfiinţarea, în anul 1994, a Fundaţiei internaţionale Leuser. El a servit drept consultant în programul *Radio Expeditions* organizat de NPR în Aceh, în anul 2006. Amfitrionul emisiunii *Radio Expeditions*, Michael Sullivan, spunea următoarele: „Odată cu instalarea păcii, este probabil ca presiunea exercitată asupra pădurii să crească, iar ameninţarea cea mai serioasă – chiar mai mare decât exploatările forestiere de lemn cu esenţa tare sau a plantaţiilor pentru extracţia uleiului de palmier – o constituie infrastructura". Programul radiofonic a dus lucrurile mai departe şi a explicat că imediat după tsunami, firmele de construcţii civile din Statele Unite au făcut lobby pe lângă Banca Mondială şi alte agenţii de „acordare de ajutoare", pentru obţinerea fondurilor necesare construirii acestor drumuri, care vor deservi în principal industriile forestieră şi petrolieră. Mike Griffiths a declarat NPR următoarele: „Dacă pierdeţi ecosistemul Leuser, veţi pierde nu numai ultima şansă de supravieţuire pe care o au tigrii, urangutanii, elefanţii şi rinocerii. Veţi pierde temelia pe care stă bunăstarea a patru milioane de oameni, deoarece existenţa multora dintre ei depinde de această regiune pentru furnizarea apei, protecţie împotriva inundaţiilor şi protecţie împotriva erodării solului".

Relaţia dintre elitele conducătoare ale Indoneziei, guvernul SUA şi corporaţiile internaţionale este grăitoare în privinţa metodelor la care a recurs corporatocraţia din întreaga lume, în perioada care a urmat celui de-al doilea război mondial. Edificarea imperiului s-a făcut în mare măsură în secret. Deoarece democraţia presupune existenţa unui electorat informat, aceste metode constituie o ameninţare directă la adresa idealului celui mai drag al Americii. Ele servesc şi drept comentariu tulburător şi deranjant privind rezultatele activităţii mele şi a atâtor altor „experţi în dezvoltare".

În ceea ce mă priveşte, caracterul insidios al muncii noastre a fost scos în evidenţă de trei incidente distincte. Ele au fost date în vileag după tsunami-ul din 2004, deşi fiecare dintre ele îşi are originea în anii de început ai carierei mele.

9.

Fructele corupţiei

În *Confesiunile unui Asasin Economic*, descriu relaţiile pe care le-am avut în anii 1980 şi 1990 cu firma Stone and Webster Engineering Company (SWEC), la vremea respectivă una dintre cele mai importante şi mai respectate societăţi de consultanţă şi construcţii din SUA, şi faptul că am fost plătit cu jumătate de milion de dolari de către SWEC, pentru a nu continua să scriu o carte despre existenţa mea de asasin economic. Ocazional, firma a apelat la mine pentru a presta diverse servicii pentru ea.

Într-o zi a anului 1995, un director SWEC de la vârf m-a sunat, spunându-mi că doreşte să se întâlnească cu mine. Am luat prânzul împreună şi am discutat despre un proiect privind construirea, în Indonezia, a unui complex de prelucrare a produselor petrochimice. M-a asigurat că acesta urma să fie unul dintre cele mai mari proiecte din cei o sută de ani de existenţă ai companiei, adică un contract de 1 miliard de dolari.

— Sunt ferm hotărât să nu-l ratez pe acesta, mi-a spus el.

Apoi, coborând glasul, a continuat:

— Însă n-o pot face până nu găsesc o modalitate de a-i plăti unuia dintre membri familiei Suharto 150 de milioane $.

— Adică mită, i-am răspuns eu.

A încuviinţat dând din cap.

— Ai petrecut multă vreme în Indonezia. Explică-mi cum trebuie să procedez pentru a face acest lucru.

I-am spus că ştiam patru moduri de a-i plăti omului „mită legală”. SWEC putea face aranjamente pentru a acorda în sistem leasing buldozere, macarale, camioane şi alte echipamente grele de la companii al căror proprietar era fie el, fie prieteni de-ai lui şi pentru care urma să plătească taxe excesiv de mari; sau putea acorda părţi ale proiectului în regim de subcontractant unor companii deţinute în acelaşi fel, la preţuri mult umflate; sau putea folosi acelaşi model pentru a încheia contracte de livrare pentru industria alimentară, construcţia de locuinţe, maşini, combustibil şi alte produse similare; şi, în fine, le putea oferi fiilor şi fiicelor prietenilor indonezieni ai SUA aranjamentul de a studia în colegii prestigioase din Statele Unite, suportându-le toate cheltuielile şi plătindu-le onorarii de consultanţi sau salarii de stagiar pe toată durata şederii lor în Statele Unite. Deşi am admis că aranjamentele pentru o sumă atât de importantă de bani probabil aveau să necesite abordarea tuturor celor patru căi, durând o perioadă de câţiva ani, l-am asigurat că am asistat la punerea în practică cu succes a unor planuri de acest gen şi că nu ştiu de existenţa vreunui proces intentat împotriva unei companii din Statele Unite sau împotriva directorilor ei, ca efect al punerii în practică al acestor aranjamente.

— Gheişele, m-a informat el cu un zâmbet forţat şi conspirativ, s-au pus deja pe treabă.

Cât priveşte restul chestiunilor, şi-a exprimat îngrijorarea că omul lui Suharto voia „să încaseze un avans în bani lichizi”. Am fost nevoit să recunosc că nu ştiam vreo modalitate de a face disponibile asemenea sume mari de bani „în avans”. Cel puţin, nu pe căi legale. Mi-a mulţumit. După aceea n-am mai auzit niciodată nimic de la el pe această temă.

Zece ani mai târziu, în numărul său din 15 martie 2006, *The Boston Globe* afişa următorul titlu pe un banner de pe prima pagină a secţiunii Business: DOSARUL “MITA” şi PRĂBUŞIREA FIRMEI STONE & WEBSTER. În articol era relatată tragica poveste a sfârşitului acestei companii care, după o istorie glorioasă ce a început în anul 1889, a cerut în 2000 să fie declarată starea de faliment a firmei şi a sfârşit prin a fi preluată de Shaw Group. Potrivit articolului din *Globe* „au fost concediaţi peste 1.000 de salariaţi care şi-au pierdut economiile rezultate din câştigurile de la Stone & Webster”. Steve Bailey, reporter la *Globe*, a tras concluzia că prăbuşirea zdrobitoare ar putea fi pusă pe seama „unei convenţii riscante care prezintă detaliat o încercare anterioară secretă şi neînregistrată în acte a companiei de a achita în mod ilicit suma de 145 milioane în schimbul unor servicii acordate unei rude a preşedintelui indonezian Suharto, cu scopul de a garanta cel mai mare contract din istoria Stone & Webster”.

Cel de-al doilea incident a început odată cu un e-mail pe care l-am primit de la fiul unui oficial din guvernul indonezian cu care colaborasem prin anii 1970, prin care acesta îmi solicita o întâlnire.

Emil (acesta nu este numele său real) mi s-a alăturat la un liniştit restaurant tailandez din cartierul new yorkez Upper West Side. Mi-a mărturisit că a fost profund mişcat de cartea mea, *Confesiunile unui asasin economic*. Tatăl său mi-l prezentase la Djakarta pe când Emil avea doar zece ani. Îşi aminteşte că mi-a auzit numele rostit frecvent. Ştia, mi-a mai spus el, că tatăl său era unul dintre acei oficiali corupţi la care mă refeream în carte. Apoi, uitându-mi-se fix în ochi, a recunoscut că îi călcase pe urme tatălui său.

— Doresc să recunosc totul în mod deschis, mi-a spus el. Vreau să spun tot adevărul, aşa cum ai făcut-o tu. Însă am familie şi foarte multe de pierdut, a continuat el cu un vag zâmbet. Sunt convins că-nţelegi exact ce vreau să spun.

L-am asigurat că nu-i voi divulga niciodată numele şi că nu-i voi face în niciun fel publică identitatea.

Povestea lui Emil este revelatoare. El a subliniat faptul că armata indoneziană colecta de mult timp bani din sectorul privat, cu scopul de a-şi finanţa activităţile. A dat de înţeles că acest aspect nu este prea important, încercând să-l minimalizeze printr-un hohot de râs, şi a făcut remarca că astfel de activităţi erau un lucru obişnuit în ţările Lumii a Treia. După care a redevenit serios.

— De la căderea lui Suharto din 1998, lucrurile s-au înrăutăţit tot mai mult. Suharto a fost cu adevărat un dictator militar, hotărât să menţină forţele armate sub controlul său ferm. După ce s-a încheiat stăpânirea sa, numeroşi indonezieni au făcut încercări disperate de a modifica legislaţia, astfel încât civilii să dobândească o putere mai mare decât militarii. Au crezut că îşi vor putea atinge obiectivele dacă vor reduce bugetul armatei. Generalii au ştiut, însă, cui să se adreseze pentru a cere ajutor: companiilor străine din domeniul mineritului şi din industria energetică.

I-am spus lui Emil că povestea lui îmi aminteşte de situaţii similare petrecute în Columbia, Nigeria, Nicaragua şi în atât de multe alte ţări în care sunt folosite miliţiile particulare pentru a înlocui armatele naţionale.

— Da, m-a aprobat el. Avem mulţi mercenari în Indonezia. Însă eu vorbesc despre un lucru mult mai grav. În ultimii câţiva ani, armata noastră naţională a fost cumpărată de corporaţiile străine. Implicaţiile sunt înspăimântătoare, pentru că, vezi tu, aceste corporaţii, pe lângă resursele noastre naturale, au pus stăpânire în prezent şi pe forţele noastre armate.

Când l-am întrebat de ce îmi divulgă aceste informaţii, şi-a întors privirea şi s-a uitat pe fereastra restaurantului la traficul străzii, în cele din urmă, s-a întors spre mine, iar privirea lui a întâlnit-o pe a mea.

— Sunt colaborator. Eu am dezvoltat şi perfecţionat sistemul corupt al tatălui meu. Eu sunt unul dintre cei care fac aranjamentele, colectează banii de la companii şi îi trec mai departe militarilor. Mi-e ruşine. Cel puţin atâta lucru pot face şi eu, să-ţi spun ţie, în speranţa că vei spune lumii întregi ce se petrece cu adevărat.

La câteva săptămâni după întâlnirea mea cu Emil, privirea mi-a fost atrasă de un articol de pe site-ul internet al publicaţiei *The New York Times.* În el erau prezentate în detaliu activităţile unei companii cu sediul la New Orleans, Freeport-McMoRan Copper and Gold, care a făcut, în ultimii şapte ani, plăţi de 20 de milioane $ către comandanţi de armată şi unităţi militare din regiune (Papua), în schimbul protecţiei acordate instalaţiilor sale din această provincie izolată". Articolul continua făcând afirmaţia potrivit căreia: „Numai o treime din finanţările destinate armatei indoneziene provine de la bugetul de stat, restul fiind colectate din surse netransparente, de genul „plăţi pentru protecţie", care le permit ofiţerilor superiori să acţioneze independent de sistemele de control financiar guvernamental".

Acest articol m-a condus la alte două care au fost postate pe site-ul *The Times* în septembrie 2004. Ele descriu evenimente recente petrecute pe vechiul meu teren de joacă, Sulawesi, susţinând cu probe acuzaţiile potrivit cărora cea mai mare companie producătoare de aur din lume, Newmont Mining Corp., cu sediul la Denver, arunca, în mod ilegal, arsenic şi mercur în ocean, în Golful Buyat. Citind aceste articole, am înţeles că şi munca mea – sistemele de electricitate, şoselele, porturile şi

altele care ţin de infrastructură pe care noi, asasinii economici, le-am finanţat şi construit în anii 1970 – crease condiţiile propice ce i-au permis firmei Newmont să-şi desfăşoare activităţile de minerit şi să otrăvească oceanul. După cum subliniase Charlie Illingworth, responsabilul de proiect, cu ocazia primei mele călătorii profesionale, noi eram expediaţi în Indonezia pentru a ne asigura că firmele din industria petrolieră primeau absolut toate lucrurile de care aveau nevoie. Nu mi-a trebuit mult să-mi dau seama că misiunea noastră nu se limita numai la companiile petroliere. Sulawesi a constituit un exemplu de primă mărime al modului în care fondurile pentru „ajutorare” ajutau în primul rând multinaţionalele.

Articolul din *The Times* reuşise să scoată în evidenţă faptul că „lupta cu Newmont alimentase impresia populară tot mai pregnantă că marile companii de minerit şi petroliere deţineau controlul şi monopolul asupra sistemului slab de reglare al Indoneziei. Mulţi dau vina pe corupţie, nepotism şi structură legislativă involuată, adică moştenirea lăsată de generalul Suharto, dictatorul al cărui regim s-a încheiat în anul 1998 şi care, contra unui preţ corect, a deschis lacom uşile investitorilor străini”.

În timp ce parcurgeam toate acele articole, pe ecranul computerului au apărut, de parcă ar fi fost aievea, acuzaţiile primarului din, “Batsville” şi ale constructorului de vase din tribul Bugi, asemenea afirmaţiilor unor profeţi biblici care te obsedează peste timp. Statele Unite şi-au trimis într-adevăr bătăuşii în lume pentru a exploata şi polua ţări străine. Marinarii de pe străvechile lor galioane din lemn, înarmaţi cu macete, aveau slabe şanse să-şi apere pământul strămoşesc luptând împotriva forţelor Pentagonului.

Sau împotriva armatelor mai subtile ale agenţilor corporaţiilor.

10.

Agresaţi şi bătuţi în Indonezia

În cursul discuţiilor purtate, membrii audienţei fac uneori referire la rapoartele de ştiri potrivit cărora Nike şi companii similare îşi îmbunătăţesc condiţiile de muncă. Ca majoritatea oamenilorpe care îi întâlnesc, şi eu aş vrea să cred acest lucru. Sperăm că întemeietorul firmei Nike, Phil Knight, şi alţi directori aflaţi pe poziţii de conducere să acţioneze cu simţ de răspundere. I-am contactat pe Leslie şi Jim, perechea ce încercase să trăiască în Indonezia în aceleaşi condiţii cu muncitorii de la fabrica Nike. Ei produceau acum un film documentar despre condiţiile inumane din aceste ateliere ale morţii. Răspunsul pe care l-am primit prin poşta electronică de la ei nu era deloc unul liniştitor:

De la călătoria pe care am făcut-o acolo în 2000, am revenit de două ori şi am ţinut permanent legătura cu muncitorii şi cu organizatorii sindicali. În cel mai bun caz, s-au produs mici schimbări, însă problemele reale care sunt salariile şi dreptul de a forma sindicate independente nu sunt mai puţin dure pentru muncitorii de acum decât erau în 2000, în ciuda încercărilor Nike de aface opinia publică să creadă că lucrurile stau altfel.

Salariul minim bugetar a crescut în Indonezia, însă cheltuielile pentru mâncare, apă, ulei de gătit, îmbrăcăminte, locuinţă şi pentru alte nevoi de bază au crescut în acelaşi ritm.

Muncitorii sunt în continuare obligaţi să hotărască dacă mănâncă ei sau le lasă copiilor mâncarea. Ultima oară când am fost în Indonezia, o muncitoare de la fabrica Nike căreia îi luasem un interviu în 2000 şi care lucrează la Nike de 8 ani, a venit să ne salute. Ne-a îmbrăţişat solemn, zâmbind încordat şi ne-a spus convinsă: „Nimic nu s-a schimbat”.

Ceea ce totuşi s-a schimbat este preţul petrolului şi, deci, cheltuielile de transport până la fabrică şi înapoi acasă. În prezent, un muncitor trebuie să plătească 30% din salariul său, şi aşa neadecvat, pentru a ajunge la muncă şi înapoi acasă. De unde provin banii pentru cheltuielile tot mai mari de transport? Femeile şi bărbaţii care muncesc 6-7 zile pe săptămână pentru corporaţii multimiliardare sunt câteodată obligaţi să mănânce orez cu sare în locul celor două mese pe zi.

La sfârşitul anilor 1990, Nike a răspuns criticilor referitoare la atelierele morţii susţinând că detractorii nu ştiu ce vorbesc şi că fabricile subcontractante erau în proprietatea altcuiva şi că, prin urmare, Nike nu are puterea de a face schimbări. În 2000, reacţia firmei Nike a fost „chestiune adevărată... altă companie”. În 2002, directorii Nike s-au ţinut după noi în Statele Unite pe la liceele unde am ţinut prelegeri pe această temă. Modalitatea lor de a aborda problema era de a trimite un pachet înaintea vizitei noastre prin care denunţau ceea ce urma să spunem, urmat

apoi de un editorial publicat în revista studenţească în care pretindeau că nu deţinem toate datele. În prezent, strategia Nike pare a se referi la participarea la conferinţe de responsabilizare socială şi la recunoaşterea faptului că există anumite probleme, dar că soluţiile depind de toţi acţionarii muncind împreună (în condiţiile impuse de Nike).

Între timp, continuă să iasă la suprafaţă în toate fabricile Nike de pe glob aceleaşi probleme care au fost date în vileag în anii 1990, de la salariile de muritor de foame, la pauzele de mers la toaletă limitate la două ieşiri pe zi; de la abuz verbal, fizic şi sexual, la ameninţări şi violenţă fizică manifestate la adresa liderilor sindicali.

Chiar şi dacă Nike ar dubla salariile tuturor muncitorilor care lucrează pentru firmă în Indonezia (adică aproximativ 1/6 din forţa de muncă a Indoneziei), acest lucru ar costa firma aproximativ 7% din bugetul de publicitate de 1,63 miliarde $. Dacă Nike ar redirecţiona o parte din bugetul de publicitate pentru a plăti fabricii o sumă mai mare pe produs, atunci am vedea dispărând condiţiile din aceste ateliere ale morţii.

Chiar dacă Leslie şi Jim sunt opusul unui asasin economic, nu înseamnă că sunt inaccesibili şacalilor. Mi-au povestit despre o noapte întunecoasă când ei doi, operatorul lor, Joel, şoferul şi translatorul lor indonezian, au fost urmăriţi de un grup de bătăuşi înarmaţi.

— Ne-au încercuit maşina cu motocicletele lor, a spus Jim. Şoferul nostru a gonit până la un punct de control al armatei, dar soldatul ne-a făcut semn să trecem.

— Era înnebunit să scape de noi, a adăugat Leslie. Nu voia sub niciun chip să-i supere pe tipii aceia, erau un fel de mafia indoneziană. Şoferul nostru s-a văzut nevoit să tragă pe dreapta. Ne-au împins cu arma îndreptată spre noi şi nu ne-au slăbit o clipă. Am fost convinsă atunci, a spus Leslie cutremurându-se vizibil de frică, că ne trăim ultimele clipe, că vom fi sigur trecuţi pe lista „persoanelor dispărute”.

Ei au scăpat cu viaţă, însă şoferul a fost bătut crunt.

— A fost un avertisment, a mormăit Joel.

— Şi aţi înţeles mesajul? I-am întrebat eu.

— Vom fi mult mai prudenţi pe viitor, mi-a răspuns Jim. Vom fi atenţi unde ne vom duce. Şi momentul în care o vom face. Dar să fii convins că ne vom întoarce. Vom termina acest documentar. Şi-l vom arăta lumii întregi.

Faptul de a fi citit articole despre SWEC, Freeport-McMoRan şi Newmont şi de a fi auzit de la Jim, Leslie şi Joel despre experienţele prin care au trecut, m-au adus în situaţia de a mă confrunta, încă o dată, cu consecinţa propriilor mele fapte – şi cu a tuturor celor care cumpără articole fabricate în atelierele din Indonezia şi produse derivate din industriile exploatatoare. Istoria Indoneziei este una care s-a repetat mereu. Este istoria secretă a imperiului american.

Din păcate, acest imperiu s-a impus ca un etalon de tip nou, un model care, în

ciuda tuturor eşecurilor sale evidente, este urmat. O călătorie pe care am făcut-o în 2004 în Tibet m-a ajutat să descopăr că există o marcă proprie de asasini economici şi de şacali în China. În cele din urmă, ai lor s-ar putea dovedi a fi mai eficienţi – şi mai distrugători – decât ai noştri.

11.

Să nu treci la budism

Tibetul este cunoscut lumii întregi pentru că aici trăieşte Dalai Lama, conducătorul spiritual care reprezintă, poate în mai mare măsură decât oricare alt contemporan de-al nostru, un angajament ferm faţă de respingerea violenţei. Totuşi, Tibetul nu s-a bucurat mereu de o asemenea reputaţie. În perioada anilor 609 – 649, împăratul Tibetului, Songtsen Gampo, a format alianţe cu căpetenii ale triburilor războinice, fiind hotărât să cucerească fiefurile învecinate. Drept urmare, împăratul a reuşit să creeze un vast imperiu. Mai târziu, regiunea a fost invadată de Gingis Han, devenind parte a unui imperiu care a rămas în istorie ca simbol al brutalităţii.

În iunie 2004, am condus un grup de treizeci şi patru de persoane în Tibet.

Pe drumul pe care l-am făcut cu maşina, străbătând ţara până la primul nostru popas, oraşul Tsedang, ne-am dat seama că unul dintre ghizii noştri, care era femeie, ştia foarte puţine despre Tibet şi abia dacă reuşea să vorbească limba – adevărul este că engleza stângace a lui „Suzie” era mai bună decât tibetana ei. Curând a început să circule printre noi zvonul că ar fi fost spioană chinezoaică şi că trebuia să fim atenţi ce vorbim. Ghidul nostru nepalez ne-a confirmat câtorva dintre noi acest lucru, rugându-ne să transmitem mai departe. La un moment dat, când Suzie a coborât din autocar pentru un popas de mers la toaletă, el ne-a spus că ar trebui să ne gândim că suntem mereu ascultaţi de cineva.

— Chiar şi-n temple şi mănăstiri? a întrebat o femeie.

— Mai ales în locurile acelea, a răspuns el.

Tsedang este aşezat pe un platou tibetan. Adumbrit de culmile Munţilor Himalaya acoperite de cuşme de nea, acest oraş este unul dintre cele mai vechi centre ale civilizaţiei. Ne-am cazat la un hotel chinezesc searbăd, şi, după ce mi-am lăsat bagajul în cameră, am ieşit să fac o plimbare. Simţeam nevoia să mă rup puţin de grup, să-mi acord răgazul de a mă adapta la altitudine, să merg pe jos pentru a mă scutura de oboseala călătoriei şi a-mi reface bioritmul, să trăiesc pe cont propriu, neasistat, experienţa Tibetului. Totuşi, în acea seară, în timp ce cutreieram străzile fără o destinaţie precisă, m-a şocat să descopăr că, dacă aş fi fost purtat pe un covor fermecat şi lăsat direct pe străzile oraşului Tsedang, n-aş fi ghicit niciodată că ajunsesem în vechiul Tibet. Mi-aş fi zis, în schimb, că aterizasem într-o bază militară chineză.

Soldaţi îmbrăcaţi în uniforme se înghesuiau pe trotuarele aglomerate, asfaltate cu puţină vreme în urmă. În pieţele în aer liber şi în prăvălioare se vindeau produse chinezeşti. Vânzătorii aşezaţi direct pe trotuar îşi supravegheau vigilenţi ustensilele, ciuberele şi jucăriile din plastic viu colorate. Mai rămăseseră doar câteva clădiri vechi, fiindcă multe fuseseră înlocuite de construcţii cenuşii din beton. Tibetanii îşi

păstraseră însă îmbrăcămintea tradiţională. Ca nişte bizarerii descinse din secolul al XV-lea, bune de expus într-un muzeu, cu pălăriile lor, cizmele şi hainele îmblănite, păreau nişte străini în propriul lor oraş. Soldaţii îi priveau dispreţuitor, tratându-i aşa cum considerau c-ar trebui trataţi cerşetorii nebuni. În aerul rarefiat de la poalele munţilor Himalaya plutea tensiunea.

Pe măsură ce-mi continuam plimbarea, începeam să resimt oboseala care părea să-mi îngreuneze trupul cu fiecare pas. La început, am dat vina exclusiv pe altitudine, asemănătoare celei din Anzi şi din Kashmir. Oboseala s-a transformat curând în ameţeală. Simţeam că-mi este greaţă. M-am îndreptat spre o bancă din ciment şi m-am aşezat. Sloganul „Eliberaţi Tibetul!” îmi răsuna în urechi şi mi-am dat seama că suferinţa mea era atât fiziologică, cât şi emoţională. Mi-am impus să mă concentrez asupra a ceea ce era în jurul meu. Oamenii treceau grăbiţi, cu paşi mărunţi, pe lângă mine. Numeroşii chinezi şi puţinii tibetani păreau să nu mă remarce. Mă simţeam vizibil şi vulnerabil şi totuşi nimeni nu părea să mă vadă stând acolo. Puteam fi şi eu un cerşetor cu mintea rătăcită.

Când am început să-mi revin, mi-am adus aminte de fotografia lui Dalai Lama pe care o purtam în buzunar. Am băgat atent mâna după ea, conştient că simplul fapt de a fi avut aşa ceva asupra mea putea face să fiu aruncat în închisoare, deoarece, în Tibet, fotografiile lui sunt interzise, şi asta în ciuda faptului că milioane de tibetani îl consideră în continuare conducătorul lor. Reuşisem să trec fraudulos fotografia pe lângă chinezii de la punctul de control de pe aeroport, în parte din dorinţa de a-i sfida, în parte gândindu-mă că aş fi putut-o dărui unuia dintre adepţii lui, însă mai ales din dorinţa de a cinsti perioada pe care o petrecusem cu Înălţimea Sa cu cinci ani în urmă.

Tot organizatoarea acestei călătorii, Sheena Singh, făcuse aranjamentele necesare pentru excursia din 1999. Atunci călătorisem până în protectoratul indian Ladakh din regiunea Kashmirului, situată între Pakistan şi India, care este astăzi locuită de mii de refugiaţi tibetani hotărâţi să ducă mai departe în ţara lor de baştină tradiţiile interzise de chinezi. Potrivit unui joc al destinului, Dalai Lama se afla în Ladakh în aceeaşi săptămână. Sheena ştia cât de mult îl interesează culturile indigene şi de aceea i-a trimis una dintre cărţile mele pe această temă, însoţită de un bilet prin care-i solicita o întrevedere particulară pentru grupul nostru. A doua zi, câteva persoane din anturajul lui s-au prezentat la hotel, aducându-ne răspunsul elegant prin care ni se explica că agenda lui de întâlniri era plină, şi făcând gestul elegant de a ne oferi o cutie cu cărţile lui cu autograf.

În ultima dimineaţă pe care am petrecut-o în Tibet, în timp ce aşteptam să ne îmbarcăm în avionul ce urma să ne transporte în nordul Indiei, am fost surprinşi să-i vedem pe Dalai Lama şi pe anturajul său dând buzna în micuţul aeroport. Imediat, Sheena l-a abordat pe secretarul lui. A început apoi îmbarcarea şi, înainte de a-mi da

seama ce se petrece, m-am trezit împins pe treptele avionului, instruit în grabă de ghidul nostru indian că regulile de etichetă impuneau să-i săruţi pantofii lui Dalai Lama şi condus în primul rând al aparatului Boeing 737. Dalai Lama a ridicat privirea spre mine, mi-a zâmbit şi, bătând uşor perna scaunului de lângă el, m-a invitat să iau loc alături. Ideea de a-i săruta pantoful era cel puţin bizară, însă, cum învăţasem demult cât de important este să respecţi tradiţiile locale, am început să mă aplec stângaci deasupra scaunului, spre încălţările lui.

Cu un uşor hohot de râs, Dalai Lama m-a prins cu degetele de bărbie şi mi-a ridicat capul cu blândeţe.

— Nu-i nevoie, a rostit el pe un ton uşor înveselit, de parcă şi-ar fi reţinut un chicotit, acelaşi ton pe care lumea a ajuns să-l îndrăgească. Te rog, stai jos, a spus el bătând din nou cu palma pe scaun. Minunată, a mai adăugat el, atingând coperta cărţii pe care o ţinea în poală, după care, întorcând-o cu coperta spre mine, a spus: Aş vrea să aflu mai multe.

Am discutat pe larg despre indigeni şi despre dăruirea lor totală în a păstra armonia. I-am spus că motivul pentru care membrii tribului Shuar de pe Amazon s-au transformat în vânători de capete şi au pornit la război a fost, potrivit propriilor legende, acela că permiseseră ca populaţia să se dezvolte scăpând de sub control şi că dezechilibrele astfel create ameninţau să distrugă multe forme de viaţă; un zeu le-a poruncit atunci să-şi asume răspunderea, chiar dacă acest lucru presupunea „să smulgă buruienile din grădina proprie” (adică a ucide alţi oameni).

Se pare că această legendă i-a atins o coardă sensibilă lui Dalai Lama. A remarcat că, deşi nu putea găsi nicio scuză pentru violenţă, pacea se va instaura numai atunci când oamenii vor manifesta compasiune autentică faţă de toate fiinţele vii dotate cu simţuri şi atunci când noi toţi ne vom asuma răspunderea individuală şi colectivă pentru bună gospodărire a acestei planete. El a subliniat că dezvoltarea economică de regulă distruge alte forme de viaţă şi creează dezechilibre, îmbogăţindu-i şi mai mult pe bogaţi şi sărăcindu-i pe săraci. Am discutat pe îndelete despre faptul că omul trebuie să treacă la acţiune dacă vrea ca lumea în care trăim să devină una plină de compasiune şi că nu este suficient să vorbim despre asta sau să ne rugăm pentru ca acest lucru să se întâmple.

La-ncheierea zborului, Dalai Lama ne-a invitat pe toţi cei din grup să-l vizităm acasă la el, la Dharmasala, în India. După ce ne-a adresat un salut cordial de rămas bun, el a spus un lucru total neaşteptat, ţinând cont de poziţia sa de conducător al unei mişcări spirituale:

— Să nu treci la budism. Omenirea nu mai are nevoie de încă un budist. Practică, în schimb, compasiunea. Omenirea are nevoie de mai multă compasiune.

Aceste vorbe mi-au răsunat în minte cât timp am stat aşezat pe banca din

Tsedang, strângându-i fotografia în mâna făcută căuş. Nu cred că aş fi primit un asemenea sfat de la papă. Şi nici de la şeful de stat al Chinei. Şi nici de la preşedintele Statelor Unite. Era o respingere directă a ideii de a face prozelitism şi a tuturor formelor de imperialism. Uitându-mă la fotografia lui Dalai Lama, reflectând la insistenţa cu care susţinea că poporul lui trebuie să se ferească să intre într-un ciclu al violenţei care ar fi pătat generaţiile viitoare, mi-am simţit propria nimicnicie. Eram furios pe China. Şi aici, în oraşul care simboliza brutalitatea imperiilor coloniale, am simţit inadvertenţa propriei mele furii.

Atunci şi în acel loc, mi-am jurat solemn că-mi voi dedica întreaga viaţă transformării radicale a lucrurilor. Eram hotărât să scriu şi să ţin prelegeri despre pericolele care ameninţă această lume bazată pe exploatare, frică şi violenţă. Eram hotărât să caut soluţii reale menite să-i inspire pe oameni să adopte măsuri concrete, în acelaşi timp, înţelegeam că trebuia să lucrez şi asupra mea, pentru a-mi schimba atitudinea. Am înţeles că nu era suficient să schimbi un imperiu cu altul, să lupţi împotriva fricii generând şi mai multă frică. Noi toţi trebuie să întrerupem acest ciclu.

12.

Imperative biologice

Am explorat Tibetul, străbătându-l într-un convoi de opt maşini marca Toyota Land Cruiser. În timp ce depăşeam ţărani încovoiaţi sub greutăţile pe care le cărau în spate, nu m-am putut împiedica să nu gândesc că probabil le lăsam impresia că aveam un sentiment de superioritate, că suntem poporul ales. Ori de câte ori făceam câte un „popas de mers la toaletă”, în câte o trecătoare din munţi, mă adresam câte unui grup dintre vilegiaturiştii noştri şi glumeam spunându-le că trebuie să le fi părut localnicilor un convoi cu membri ai familiei regale.

— Cred că glumeşti, a spus pufnind dispreţuitor unul dintre bărbaţi. Asta-i o călătorie în iad. Sigur, avem maşini, dar şoferul meu nici măcar nu ştie să schimbe vitezele cum trebuie şi face mereu să scrâşnească cutia de viteze. Cruiserul din faţa noastră pierde ulei. Ăsta, continuă el arătând un nor de praf care se ridica în spatele nostru, nici măcar nu poate ţine pasul cu noi. Eu nu cred că o familie regală ar tolera aşa ceva!

Este adevărat că, potrivit tuturor standardelor americane, excursia noastră era una dură. Ne luptam să răzbatem pe vechi drumuri ale mătăsii care pe atunci nu erau altceva decât nişte albii secate de râu, ca nişte văgăuni. Apoi, aerul rarefiat din podişul himalayan şi-a luat uiumul atât de la vehicule, cât şi de la oameni. La un popas, am fost asaltaţi de un roi de insecte care ne-au muşcat sălbatic. Pe de altă parte, însă, peisajul era spectaculos dincolo de orice închipuire şi ne bucuram, în general, de un pat curat şi de mâncare destul de bună. Am stat de vorbă cu nomazi care nesocoteau edictele date de chinezi prin care acestora li se interzicea să stea de vorbă cu străinii. Ghizii noştri îşi făceau datoria cu conştiinciozitate şi ne-au arătat casa lui Panchen Lama, care, la vârsta de şase ani, fusese ales de chinezi să-l înlocuiască pe băiatul pe care-l alesese anterior Dalai Lama, şi care dispăruse. Cum Panchen Lama este cel care trebuie să confirme viitorul Dalai Lama, călugării şi laicii budişti deopotrivă au ieşit în stradă în semn de protest. Mulţi oameni au fost atunci închişi, expulzaţi şi executaţi, nici nu li se mai ştie numărul. Continuând apoi periplul nostru, ne-am oprit să ne închinăm pe la numeroase mănăstiri care fuseseră distruse în timpul Revoluţiei Culturale.

În cursul călătoriilor noastre prin Tibet, am asistat peste tot la semnele oprimării chineze. Acest lucru ne-a impresionat profund, amintindu-ne constant că Tibetul este o regiune ocupată, că locuitorii săi sunt transformaţi în sclavi, iar bogăţiile sale naturale, exploatate. Am discutat ideea că Statele Unite se comportă similar în alte ţări care dispun de resursele naturale la care râvnesc corporaţiile nord-americane. Câţiva dintre participanţii la călătorie au fost în Amazon cu mine. Ei au asistat la cumplita distrugere a culturilor şi pădurilor tropicale care au încăput pe mâna corporaţiilor. Ei au auzit ridicându-se glasul populaţiilor indigene hotărâte să moară luptând la nevoie, pentru a-şi apăra copiii de materialismul nostru imperialist. Ei au văzut soldaţii americani

umblând pe străzile oraşelor, tot aşa cum fac şi chinezii în Tibet. Numeroşi membri ai grupului nostru au comparat adeseori prezenţa chinezilor în Tibet cu cea a administraţiei SUA şi a companiilor nord-americane de exploatare petrolieră, forestieră, de produse alimentare, farmaceutice şi producătoare de bunuri de larg consum de pe tot cuprinsul Bazinului amazonian, în Orientul Mijlociu, Africa şi Asia, şi în războaiele de ocupaţie din Afganistan şi Irak.

Pe drumul de întoarcere la Lhasa şi ştiind că urma să plecăm spre Nepal în dimineaţa zilei următoare, am traversat trecătorile spectaculoase de la Karo La şi Khamba La. Convoiul nostru s-a oprit la altitudinea de 5.185 de metri, pentru a admira un gheţar. Una dintre călăuze ne-a spus că, în urmă cu douăzeci de ani, gheaţa aproape ajunsese până la drum, însă datorită schimbărilor climaterice acesta se retrăsese cu un sfert de milă, sau mai bine. Oi şi iaci păşteau pe lângă maşinile noastre. Între ele şi gheţar erau ridicate câteva corturi negre, având dimensiunea de aproximativ trei metri şi jumătate pe patru metri şi jumătate, însă abia ajungând la înălţimea umerilor, şi acestea erau ferm ancorate în pământ cu chingi solide, trecute prin pitoane. Din acoperişul corturilor se ridica fum. În spatele corturilor, steaguri de rugăciune roşii, albastre, galbene, verzi şi albe, suspendate de o serie de prăjini lungi, legate de o reţea de sfori împletite, fluturau scuturate de vântul rece care sufla din munţi, dinspre gheţar.

Când am coborât din Land Cruiser, tibetanii au ieşit din corturi. Bărbaţii erau îmbrăcaţi cu nişte pantaloni largi ca nişte izmene, din lână, cu haine groase şi aveau cuşme pe cap, iar femeile purtau fuste lungi festonate, cu şorţuri viu colorate. Călăuzele noastre ne-au explicat că aceştia erau nomazi care trăiesc în mare măsură aşa cum au trăit strămoşii lor înainte de Hristos. Prin intermediul interpreţilor noştri, nomazii ne-au spus că Yeti (abominabilii Oameni ai Zăpezilor) sunt cei care au trăit pe gheţar. Ne-au asigurat că, până de curând, i-au văzut pe aceştia de mai multe ori pe an, însă, pe măsură ce gheţarul s-a retras, şi Yeti au dispărut.

În timp ce discutam despre efectul devastator al încălzirii globale asupra gheţarilor de pe Pământ, cineva a remarcat că nomazii instalaseră o mică tarabă şi că una dintre femeile din grupul nostru, renumită pentru talentul ei deosebit de a găsi tot felul de chilipiruri pe care le obţinea sub preţul lui real, se îndrepta grăbită spre noi. Ne-a informat pe toţi cei din grup că nomazii vindeau cristale pe care le găsiseră pe pământul eliberat prin retragerea gheţarului.

Majoritatea celor din grup au dat fuga la standul vânzătorului după ce s-a răspândit vorba că aceasta era ultima ocazie de a cumpăra direct de la oameni, ceea ce nu avea să se mai întâmple în prăvăliile din Lhasa.

Interesându-mă la unul dintre şerpaşi în legătură cu autenticitatea cristalelor, acesta a mormăit că nu doreşte să se amestece în veniturile nomazilor. Apoi, clătinând

din cap, a adăugat că auzise despre o fabrică din China care producea articole de acest gen.

Eu şi încă un cuplu am rămas pe loc, să-i privim pe ceilalţi membri ai grupului cum se tocmesc cu tibetanii.

— Cam asta e cu încălzirea globală, a remarcat unul dintre tovarăşii mei.

— Mai este şi acel magnific gheţar, a spus un altul. Şi corturile astea, iacii... şi grupul nostru se lasă sedus de nişte cristale care nu sunt altceva decât sticlă chioară.

Rugând un tălmaci să mă însoţească, m-am apropiat de un bătrân, de o bătrână şi de o tânără care şedeau nu departe de noi. Bătrâna ţinea în mână o sfoară lungă de care era legat un iac. Pe spatele animalului acoperit cu blană încâlcită era aruncată o frumoasă pătură ornamentată cu triunghiuri de culoare maron şi teracotă şi o şa despre care mi-am închipuit că este a fetei. Cei trei mi-au adresat un zâmbet călduros. Bătrâna s-a ridicat şi a adus iacul lângă mine, îmbiindu-mă să-l mângâi pe spate, după care s-a aşezat înapoi la locul ei şi ne-a invitat pe mine şi pe translator să venim lângă ei.

După ce ne-am prezentat, i-am întrebat ce părere au despre prezenţa chinezilor. S-au uitat unul la celălalt. Fata şi-a ascuns faţa în palme şi m-a privit printre degetele răsfirate, mai întâi încruntându-se spre mine, iar apoi chicotind. Bătrânul a fost cel care a deschis discuţia.

— Ştiţi, a spus el zâmbind ştirb, suntem obişnuiţi cu conducători din alte ţări. Istoriile despre împăraţi care ne-au invadat merg până departe în trecut, înainte de vremea când au trăit străbunicii bunicilor noştri. Noi le spunem într-un fel soldaţilor lor: „ucigaşi nomazi”. După care, bătând-o pe fată pe spate cu un gest afectuos, adăugă: De ce ar fi altfel lucrurile în vremea ei?

— Au început să apară probleme, a continuat bătrâna, când bărbaţii au ajuns să conducă.

Am rugat-o să-mi explice ce voia să spună cu asta.

— Păi, uite, bunăoară astăzi. Totul e condus de bărbaţi. Odinioară, am trăit la oraş şi am încercat budismul, dar am văzut că toate slujbele mai importante de acolo, ca şi în guvern, sunt ale bărbaţilor.

— Trebuie să recunosc, a spus bătrânul, în vremurile de altădată, femeile ne ţineau pe noi, bărbaţii, sub papuc. Ne puteam face de cap, mergând la vânătoare şi tăind copaci, genul ăsta de lucruri, a continuat el zâmbind. Femeile ne spuneau când să ne potolim.

Discuţia aceasta mi-a amintit de tribul Shuar din Amazon. Şi ei considerau că bărbaţii şi femeile sunt egali, dar că rolurile lor sunt diferite. Bărbaţii ucid animale pentru a face rost de hrană, taie copacii pentru a face rost de lemne de foc şi se bat cu alţi bărbaţi. Femeile cresc copii, cultivă cereale, au grijă de focul din gospodărie şi

au datoria foarte importantă de a le spune bărbaţilor când să se oprească. Cei din tribul Shuar spun că vânează animale şi taie copaci chiar şi dacă sunt destulă mâncare şi destule lemne, până când femeile îi înfrânează şi-i opresc. Când membri ai tribului Shuar au vizitat Statele Unite, ei au rămas şocaţi de felul în care natura fusese distrusă şi văzând cum fuseseră construite peste ea autostrăzi, oraşe şi mall-uri.

— Ce s-a întâmplat cu femeile? au întrebat ei. De ce nu i-au oprit pe bărbaţi? De ce-şi doresc femeile voastre să-şi cumpere mereu lucruri noi?

Era uimitor să descoperi că în jungla Amazonului şi în vârful masivului Himalaya, oamenii din triburi atât de diferite aveau simţăminte atât de asemănătoare. Pe drumul de întoarcere spre Lhasa, n-am putut să nu mă gândesc mereu că aceste două grupuri erau reprezentante ale valorilor umane autentice şi că tot ceea ce trebuia să facem era să restabilim echilibrul între femei şi bărbaţi. Ţinând cont de misoginismul corporatocraţiei şi de interesele pe care le are în a promova consumul de masă, celebra sintagmă «tot ceea ce avem de făcut» s-a redus la «totul». Totuşi, definirea termenului a devenit mai puţin descurajantă. Elementul cel mai important este acela că structura corporatocraţiei se întemeiază pe ierarhii masculine, iar forţa sa pivotează în jurul voinţei noastre de a admite drept «normală» o formă extremă de materialism. Am mai înţeles încă un lucru trebuia să salvăm bărbaţii şi femeile de dependenţa de cumpărături. Cât de elocvent este faptul că preşedintele SUA, imediat după atentatul din 11 septembrie, i-a îndemnat insistent pe cetăţenii americani să meargă la cumpărături pentru a reduce stresul, a da un impuls economiei şi a-i sfida pe terorişti! Până şi aici, în Tibet, păstorii de iaci care trăiesc atât de departe de mall-uri, recepţionaseră mesajul: în ciuda faptului că duc o existenţă în care consumul este redus, ei ajunseseră totuşi să ne vândă nouă.

Mi-am amintit de cartea dr. Judith Hand, *Women*, *Power and the Biology of Peace* (Femeile, puterea şi biologia păcii). În această carte, autoarea insistă asupra faptului că războiul i-a furnizat bărbatului, de-a lungul istoriei omenirii, vehiculul prin intermediul căruia să-şi îndeplinească imperativul biologic de a-şi răspândi sperma, în timp ce femeile preferă stabilitatea socială, menirea lor fiind aceea de a purta copii în pântece, de a-i hrăni şi de a-i creşte. Autoarea susţine că femeile trebuie să joace un rol mai mare în procesele de luare a deciziilor, pentru înfăptuirea unor societăţi în care să domnească pacea. Ceea ce tocmai ne spuseseră nomazii părea să confirme concluziile la care ajunsese dr. Hand. Mi-a trecut prin minte că, de vreme ce femeile sunt principalii cumpărători în familiile moderne, este esenţial să le ajutăm să înţeleagă că lupta şi rivalitatea sunt în principal conduse de corporaţii şi că pentru promovarea păcii ele trebuie să-şi schimbe atitudinea faţă de materialism. Tot ele trebuie să le ceară companiilor ale căror produse le cumpără să-şi trateze echitabil salariaţii – indiferent unde ar trăi aceştia.

Numai că aveam să-nvăţ o lecţie complet diferită în oraşul în care a crescut Dalai Lama.

13.

Dictatura finanţelor

Lhasa a fost oraşul cel mai tipic tibetan dintre toate cele vizitate de noi. Palatul Potala, locul unde a crescut Dalai Lama, anticele alei şerpuitoare, templele budiste formate din câteva etaje suprapuse şi acoperişuri cu streşinile răsucite în sus, giganticele *stupa* în formă de con pentru păstrarea relicvelor şi altarele festive, toate acestea inspirau acelaşi sentiment de seninătate pe care îl simţisem în urmă cu cinci ani în Ladekh şi în zonele rurale din Tibet, deşi senzaţia lipsea din Tsedang şi din alte oraşe. Totuşi, chinezii erau omniprezenţi. Soldaţii se plimbau ţanţoşi pe străzi, civili chinezi umpleau străzile de afişe şi panouri, iar produsele din plastic, ilustrative pentru societăţile industriale modeme, erau peste tot.

Ne-am cazat la cel mai minunat hotel, unul conceput, construit, deţinut şi condus de tibetani. M-am trântit pe patul pe care se îngrămădeau nenumărate perne colorate şi m-am uitat peste notiţele scrise în minusculul meu PC de buzunar pe care-l purtam asupra mea. Doream să-mi aduc la zi ideile în legătură cu materialismul, comercialismul şi cu rolul pe care l-au jucat afacerile internaţionale în criză economică din anul 1997 care a adus atâta suferinţă asupra Asiei. Am studiat deja amănunţit modul în care această criză a afectat Indonezia. Însă după ce am ajuns în Tibet, am văzut şi am simţit cum exploatează China această ţară şi am plasat tragedia din 1997 într-o perspectivă complet diferită.

Ceea ce a ajuns să fie cunoscut drept „criza FMI” a lovit crunt mai ales Coreea de Sud, Tailanda şi Indonezia, dar a avut repercusiuni devastatoare asupra multor oameni – mai ales asupra săracilor – din Laos şi din Filipine. Toată lumea din aceste ţări crezuse în ideologia FMI şi a Băncii Mondiale.

În agitaţia şi goana după vinovaţi care a urmat crizei, FMI-ul a fost criticat pentru ceea ce mulţi economişti au numit „capitalism de scurtătură” – eliminarea restricţiilor asupra influxului de capital, încurajarea privatizării, menţinerea unor rate ridicate a dobânzii ca mijloc de atragere a investitorilor străini şi a capitalului bancar pe piaţa bursieră şi încercări de a asigura măsuri de protecţie faţă de riscurile valutare prin etalonarea valutelor naţionale la dolar, măsuri care serveau şi obiectivul nedeclarat de întărire a dolarului. În acelaşi timp, preţurile produselor şi serviciilor au crescut constant din cauza inflaţiei şi a acelor rate ridicate a dobânzilor impuse de FMI. S-a ajuns la o situaţie imposibil de continuat. Pe măsură ce ţările au căzut pe rând pradă colapsului economic, firmele locale şi guvernele ţărilor respective au devenit incapabile de a achita datoriile în dolari americani pe care le contractaseră şi le acumulaseră. Toţi au constatat că venitul lor total rezultat din salarii şi din alte surse, care se diminua constant şi era plătit în moneda naţională, se devalorizase. FMI-ul manipulase astfel acele ţări şi firmele lor, încât le obligase să plătească impozite foarte mari. Iar marii beneficiari ai acestei situaţii erau marile corporaţii internaţionale.

Când situaţia s-a deteriorat în continuare, FMI a propus un „plan de ajutorare”, oferind noi împrumuturi, astfel încât naţiunile să poată evita neîndeplinirea obligaţiilor financiare. Cu toate acestea, această tranzacţie a fost propusă cu condiţia ca fiecare ţară să accepte programul structural SAP, asemănător celui care fusese impus cu forţa Indoneziei înainte. În esenţă, fiecărei ţări i se cerea să le permită băncilor şi instituţiilor financiare autohtone să se prăbuşească, să reducă drastic cheltuielile de administrare, să elimine subvenţiile la alimente şi combustibil şi alte servicii acordate populaţiei sărace şi să mărească rata dobânzii încă şi mai mult. În multe cazuri, aceloraşi li se cerea să privatizeze şi să vândă şi mai mult din activele naţionale către corporaţiile multinaţionale. Ca efect direct, a murit de malnutriţie, înfometare şi boli un număr de persoane care n-a fost niciodată dat publicităţii, în special copii. Încă şi mai mulţi au avut de suferit de pe urma efectelor pe termen lung datorate lipsei îngrijirilor medicale, a învăţământului, locuinţelor şi altor servicii sociale.

Colapsul care s-a instalat iniţial în Asia s-a răspândit apoi în toată lumea, atingând un nivel global şi declanşând recesiune în Europa, America Latină şi Statele Unite. A fost o lecţie despre modul în care nu trebuie condusă politica economică dacă obiectivul este sprijinirea populaţiilor şi a economiilor locale. Criza a transmis un mesaj puternic în legătură cu FMI şi Banca Mondială.

Studiile au confirmat faptul că ţările care au refuzat să cedeze presiunilor FMI au procedat cel mai bine. China a fost un prim exemplu în acest sens. Deşi a implementat politici menite să încurajeze investiţiile străine, Beijingul a urmat un curs complet diferit de cel susţinut de FMI. Investiţiile străine au fost orientate mai degrabă spre fabrici producătoare, decât spre titluri de proprietate, ferind astfel ţara de scurgerile de capital în viitor şi furnizând locuri de muncă şi alte beneficii în produse secundare. India, Taiwan şi Singapore au sfidat FMI-ul şi au rămas cu o economie solidă. Malaiezia a acceptat propunerea, a trebuit să treacă printr-o recesiune, după care a întors spatele soluţiilor SAP şi a cunoscut o redresare.

Unul dintre cei mai virulenţi critici ai FMI a fost laureatul Premiului Nobel pentru ştiinţe economice şi – în mod paradoxal şi ironic – fostul economist-şef al Băncii Mondiale, Joseph Stiglitz.

Am luat cu mine în Tibet cartea lui Stiglitz, intitulată *Globalization and Its Discontents* (Globalizarea şi neajunsurile ei). Spre seară, am plecat într-o plimbare solitară pe străzile sinuoase ale oraşului Lhasa. Am ajuns într-o zonă pietonală care forfotea de lume. Ceva mai departe în această porţiune a oraşului, am descoperit un părculeţ şi m-am aşezat pe o bancă veche din lemn să mă-ncălzesc în razele soarelui care se îndrepta spre apus.

Răsfoind paginile cărţii lui Stiglitz, m-a uimit încă o dată cât de mult semănau criticile lui cu propriile mele remarci critice din *Confesiuni*. Cu toate că el a scris cartea

sa dintr-o perspectivă academică, în timp ce eu am scris o naraţiune personală, concluziile la care am ajuns amândoi erau identice. De pildă, în timp ce eu vorbeam despre felul în care creaserăm estimări economice fals optimiste pentru ţările dezvoltate, el scria următoarele:

Pentru a crea *aparenţa* că programul său (al FMI) funcţionează, pentru a face ca datele furnizate să „totalizeze suma corectă”, prognozele economice trebuiau ajustate. Mulţi dintre cei care utilizează aceste cifre nu înţeleg faptul că aceste prognoze nu seamănă cu cele obişnuite. În aceste situaţii, previzionările PIB-ului nu au la bază un model statistic sofisticat şi nici măcar nu se întemeiază pe estimările celor care au bune cunoştinţe economice, ci sunt pur şi simplu cifrele care au fost *negociate* ca parte a unui program FMI.

Am aşezat cartea deschisă pe genunchi şi m-am uitat la un grup de soldaţi care trecea cu paşi mari prin dreptul meu. Stiglitz face uneori referire la „bătrânele dictaturi ale elitelor naţionale”. Comentariile lui m-au făcut să mă gândesc că ocuparea Tibetului de către China era un lucru cu mult mai onest decât uzurparea puterii de către ceea ce Stiglitz definea drept „noile dictaturi ale finanţei internaţionale”. Asemenea romanilor, spaniolilor şi britanicilor înaintea lor, chinezii au cucerit pe faţă Tibetul. Nici vorbă de subtilitate în acest act. Imperiile tradiţionale şi-au încadrat acţiunile în termeni nobili că evoluţia civilizaţiei, stimularea dezvoltării economice, deschiderea drumului către progres, însă nimeni nu se îndoieşte de faptul că ei au fost colonizatori preocupaţi doar de ideea de a coloniza. Pe de altă parte, însă, corporatocraţia, recurgând la instrumente de tip FMI şi Banca Mondială, susţinută, la rigoare, de CIA şi de şacali, practică o nouă formă de cucerire: imperialismul prin subterfugii. Când cucereşti un teritoriu cu forţe armate, toată lumea te recunoaşte drept cuceritor. Când cucereşti cu asasini economici, o poţi face fără să te ştie nimeni. Acest aspect mi-a ridicat un semn de întrebare pe care n-am încetat să mi-o pun frecvent referitor la efectul pe care îl are acest tip de disimulare asupra democraţiei când avem de-a face cu un electorat informat. Dacă alegătorii nu cunosc instrumentele cele mai importante pe care le utilizează conducătorii lor, poate naţiunea respectivă să mai pretindă atunci că este o democraţie?

14.
Uriaşul liniştit

În 22 iunie 2004, am părăsit Tibetul şi ne-am îndreptat cu avionul spre următoarea noastră destinaţie, Nepalul. Trebuie să recunosc că m-a încercat un sentiment de uşurare. Într-un fel bizar şi greu de descris, am avut senzaţia că plec de lângă una dintre oglinzile acelea deformante care te fac să râzi şi în care apari fie foarte gras, fie foarte slab. Tibetul ocupat de China era o imagine deformată a unei părţi foarte mari din lumea pe care o slujisem eu ca asasin economic – distorsionată, şi totuşi o simplă reflectare.

Era o zi cu atmosferă limpede ca cristalul. Pilotul s-a înclinat atât de mult spre muntele Everest, încât am surprins un vârtej de zăpadă spulberată, semănând cu un mic uragan de nea, ridicându-se dintre două creşte masive ale gheţarilor. Priveliştea m-a impresionat, făcându-mă să mă gândesc că este un simbol potrivit pentru destinaţia noastră. Singurul regat hindus din lume, o ţară redusă la statura unui pitic de cei doi uriaşi învecinaţi, India şi China - ambii râvnind după apa şi potenţialul de energie hidroelectrică ale Nepalului –, Nepalul era o ţară care căzuse pradă haosului. În anul 1996, rebelii maoişti s-au lansat într-o campanie prin care se urmărea înfiinţarea „Republicii Populare Nepal”. Regele a reacţionat declarându-le război comuniştilor. Prinţul moştenitor Dipendra şi-a împuşcat tatăl, pe regele Birendra, şi pe alţi membri ai familiei regale în iunie 2001. Deşi a sfârşit prin a se sinucide, împuşcându-se, potrivit zvonurilor care au abundat în privinţa lui, se pare că el ar fi fost agent chinez. În acel moment s-a declanşat războiul civil, iar noul rege, Gyanendra, a declarat legea marţială, a dizolvat guvernul şi şi-a desfăşurat armata într-o nouă rundă de atacuri îndreptate împotriva maoiştilor. Când am sosit noi, muriseră în război aproximativ 10.000 de oameni şi între 100.000 şi 150.000 de persoane rămăseseră fără locuinţă.

Pentru grupul nostru, aceasta avea să fie o vizită scurtă, un soi de tranziţie, şi apoi ne întorceam în lumea dezvoltată. În timp ce autobuzul în care ne aflam gonea pe străzile din Kathmandu, Sheena ne-a anunţat că ne oferea un cadou personal pentru această ultimă noapte, fiindcă rezervase camere la hotelul Dwarika, un hotel de lux, la standarde internaţionale şi unul dintre cele mai bune şi mai scumpe din lume. Toţi cei din autocar am izbucnit într-o explozie de ovaţii.

Hotelul Dwarika nu ne-a dezamăgit. Parcă ieşit din paginile cărţilor lui Kipling, era elegant şi pitoresc, dar şi o relicvă a imperiilor colonialiste care-mi aminteau de locuri în care stătusem în existenţa mea de asasin economic.

Majoritatea celor din grupul nostru au pornit într-o ultimă excursie de cumpărături la un market din apropiere pe care ghizii noştri îl considerau a fi sigur. Eu am rămas la hotel. Aveam nevoie de timp să mă acomodez cu această trecere şi să reflectez la experienţele trăite în Tibet. M-am aşezat în faţa computerului şi am scris câteva însemnări. Apoi am coborât la parter şi m-am plimbat prin grădina luxuriantă.

Semăna nefiresc de mult, aproape supranatural, cu grădina hotelului Intercontinental Indonezia. Nu m-am putut abţine să nu mă las purtat de amintiri şi m-am gândit la gheişa despre care crezusem că este soţie de director de companie petrolieră. M-am aşezat pe o banchetă din fier şi mi-am amintit de noaptea în care, neconsolat de absenţa ei, m-am plimbat prin oraşul Djakarta, am traversat podul pietonal şi am ajuns la restaurantul unde se aflau cele două femei. Ele mi-au spus atunci un lucru care m-a impresionat profund şi care mă însoţise în toţi aceşti ani:

Este cea mai bună resursă naturală din istorie pe care se poate pune mâna. Miza este uriaşă. Şi-atunci ne mai mirăm că omul e în stare să rişte totul pentru a controla petrolul? Pentru el, oamenii sunt dispuşi să mintă, să înşele şi să fure. Vor construi nave şi rachete şi vor trimite mii – sute de mii – de tineri soldaţi să-şi dea viaţa pentru petrol.

Şi iată-ne, un sfert de secol mai târziu, la multă vreme după încheierea războiului din Vietnam, luptând într-un nou război: cel din Irak. Bărbaţi şi femei îşi dădeau viaţa din acelaşi motiv – cea mai bună captură de resurse naturale din istorie. Împăratul – corporatocraţia – era mai bogat ca niciodată, iar majoritatea americanilor habar n-aveau de asta.

Aveam impresia că Asia era emblematică pentru această nouă abordare a edificării unui imperiu. Vechile metode nu produseseră efectele scontate în Vietnam, însă noile metode funcţionaseră în Indonezia şi în multe alte ţări. Totuşi, chiar şi atunci când politica părea să dea greş, conducătorii mediului de afaceri primeau recompense generoase. „Criza FMI” din Asia a provocat sărăcie, suferinţă şi moarte, însă, în cele din urmă, corporatocraţia a ieşit învingătoare, ea controlând guvernul indonezian şi pe majoritatea celor care se arseseră cu politicile FMI şi ale Băncii Mondiale, în ciuda faptului că Vietnamul constituise un eşec militar, corporaţiile americane au profitat de pe urma vânzărilor de armament, a expansiunii pieţelor şi a forţei de muncă. Ele au ieşit la suprafaţă cu modele noi, inovatoare, pentru producţia din fabrici şi pentru externalizarea producţiei. Corporatocraţia a găsit chiar şi căi de a scoate profit de pe urma calamităţilor naturale.

Gândurile mele reveneau mereu la China, colosul liniştit care pândea din umbră. Tibetul scotea în evidenţă faptul că, deşi China recursese la abordarea militară, ea studiase în acelaşi timp, îndeaproape, şi noile tehnici de construire a imperiilor. Asasinii economici şi şacalii chinezi învăţaseră din greşelile noastre.

Din perspectivă istorică, China evitase calea pe care se înscriseseră puterile coloniale clasice. Nu-şi trimisese armatele spre ţări îndepărtate, însă se concentrase asupra regiunilor pe care le considerase că făcând parte din teritoriul său, inclusiv

Tibetul şi Taiwanul. Sub acest aspect, China imită Statele Unite.

Când Thomas Jefferson i-a însărcinat pe Lewis şi Clark să exploreze ţinutul aflat la vest de Mississippi, el a transmis mesajul în virtutea căruia întregul continent se afla sub jurisdicţia noastră, un fel de echivalent american pentru Tibet şi Taiwan. Cumpărarea Louisianei, anexarea Texasului şi achiziţionarea Alaskăi au fost justificate în acest context. Conceptul Destinului Manifest a fost ulterior interpretat ca o încurajare de extindere dincolo de graniţele Americii de Nord, fiind aplicat unor insule din Caraibe şi din Pacific, dar şi ca pretext al invadării Mexicului, Cubei şi Republicii Panama, iar, mai târziu, al imixtiunii în politica de stat a unor ţări din America Latină. Washingtonul a încercat să evite acţiunile făţişe care reprezentau încălcări clare ale principiilor părinţilor fondatori ai Statelor Unite. În pofida acestui fapt, o administraţie americană după alta a aplicat metodele secrete prin care se construieşte un imperiu, fiecare învăţând din succesele şi din eşecurile predecesorilor săi. Şi acum, după toate aparenţele, China fusese mai inteligentă decât Statele Unite.

La ceva vreme după ce am revenit din călătoria în Tibet şi Nepal, am descoperit că nu eram singurul care făcea această comparaţie. În 18 septembrie 2006, cu o zi înaintea unei întruniri importante a Băncii Mondiale care urma să aibă loc la Singapore, *The New York Times* a dat publicităţii un articol ce purta titlul „China la concurenţă cu Occidentul în acordarea de asistenţă vecinilor ei!”. Reporterul Jane Perlez de la cotidianul *Times* afirma că aceeaşi Chină, care este unul dintre cei mai mari clienţi ai Băncii Mondiale, „începe încet-încet să-şi organizeze afacerea acordării de asistenţă către ţări asiatice, concurând banca cu propriile-i arme”. Recurgând la exemple ca Laos, Cambogia, Myanmar şi Filipine, articolul susţine în continuare că „împrumuturile acordate de China sunt adeseori mai interesante decât împrumuturile complicate care provin din Occident”. Perlez citează o serie de motive în acest sens, printre altele şi faptul că Beijingul nu anexează la clauzele contractului standarde sau penalizări sociale pentru corupţie drept condiţii de acordare a împrumuturilor. Interesant este faptul că articolul vizează politica ce le-a permis asasinilor economici – mai mult decât oricărei alte categorii – să preia jurisdicţia asupra atâtor ţări, în timp ce condiţiile impuse de China, remarcă Perlez, „includ rareori cheltuieli suplimentare pentru consultanţi remuneraţi cu salarii enorme, clauze care sunt comune tuturor proiectelor Băncii Mondiale”.

Dintre cele patru zone ale globului pe care le-am abordat în această carte, problemele asiatice par a fi cel mai puţin ameninţătoare – şi mai uşor de gestionat – pentru majoritatea americanilor. În mintea noastră sunt întipărite imagini ale războaielor din Vietnam şi din Coreea. Chiar dacă niciunul dintre cele două războaie nu s-a încheiat printr-o victorie militară, ele au sfârşit într-un mod care ne-a permis să ne continuăm la fel de bine viaţa ca şi până atunci, fiindcă au dat un impuls extraordinar

economiei SUA. Respectul nostru faţă de ingineria, tehnologia şi ingenuitatea japoneză ne-a încurajat să cumpărăm de la japonezi maşini, televizoare şi calculatoare. Magazinele noastre gem de mărfuri produse în multe ţări asiatice. Chiar şi ameninţările militare - în primul rând provenind din China şi din Coreea de Nord – par demodate într-o manieră care este în chip straniu reconfortantă, deoarece ne evocă Războiul Rece – pe care l-am câştigat. Chiar dacă ne temem de armamentul nuclear – spre deosebire de atentatorii sinucigaşi cu bombă-capcană – de mai bine de jumătate de secol am rezolvat cu succes presiunile nucleare. Dar poate că cel mai important lucru dintre toate este faptul că asiaticii au acceptat modelul capitalist impus de noi, unul care susţine controlul de la vârf spre bază, adică complicitatea dintre marile firme şi guvern, materialismul agresiv şi convingerea că bogăţiile naturii există pentru a fi exploatate de câţiva oameni.

Lucrurile stau cu totul altfel în America Latină. Tocmai când credeam că am reuşit s-o îmblânzim, descotorosindu-ne de nişte Allende, Noriega şi de sandinişti, după ce am anticipat sfârşitul regimului lui Castro, descoperim că regiunea este pusă în mişcare de o revoluţie care se desfăşoară în tăcere. Şi ea ne vizează pe noi. Latinii sfidează imperiul nord-american şi chiar în timp ce ne desfid demască istoria noastră secretă.

Reflectând asupra lecţiilor pe care ni le oferă aceste două regiuni ale lumii – Asia şi America Latină –, mi-au revenit obsesiv în memorie cuvintele bătrânului tibetan pe care l-am întâlnit lângă gheţar. Descriindu-i pe cei care-i invadaseră ţara drept „ucigaşi nomazi”, el se făcuse ecoul cuvintelor unui industriaş din Guatemala. Aceşti doi oameni trăiau în părţi diametral opuse ale globului; unul era sărac, iar celălalt, bogat; unul era exploatat, iar celălalt, exploatator. Însă, cu toate acestea, amândoi înţeleseseră ceva esenţial despre lumea pe care o lăsăm moştenire copiilor noştri. Guatemalezul se fălise că gărzile de corp care-l apărau pe el – şi care mă apărau şi pe mine – erau „ucigaşii de mayaşi”.

Partea 2: America Latină

15.

Arme închiriate în Guatemala

Uşa ascensorului s-a deschis. Înăuntru erau trei bărbaţi. Spre deosebire de Pepe şi de mine, ei nu erau îmbrăcaţi în costum, ci purtau haine comode, pantaloni largi din in şi tricou. Unul dintre ei avea o jachetă din piele. Ceea ce mi-a atras, însă, atenţia au fost armele. Toţi trei erau înarmaţi cu pistoale mitralieră AK-47.

— O necesitate nefericită în Guatemala zilelor noastre, a explicat Pepe, conducându-mă spre liftul care staţiona. Cel puţin pentru noi, care suntem prietenii Statelor Unite, prietenii democraţiei. Avem nevoie de ucigaşii noştri de mayaşi.

Zburasem cu avionul din Miami până în Guatemala City cu o zi înainte şi mă cazasem la cel mai luxos hotel din oraş. A fost una dintre rarele ocazii când Stone and Webster Engineering Corporation (SWEC) mi-a cerut să fac ceva pentru ei, cu totul altceva decât să mă abţin de la a scrie despre asasinii economici. Pepe Jaramillo (nu este numele lui real) semnase un contract cu SWEC, prin care îşi dădea acordul să ajute compania în dezvoltarea uzinelor electrice cu capital privat din ţară. Era unul dintre cei mai puternici membri ai unui mic grup format din elita bogaţilor care controlaseră ţara încă de pe vremea cuceririi spaniole. Familia lui Pepe deţinea parcuri industriale, clădiri cu spaţii pentru birouri, complexe rezidenţiale şi terenuri agricole uriaşe ale căror produse erau exportate spre Statele Unite. Din perspectiva SWEC, aspectul cel mai important era faptul că deţinea şi puterea şi influenţa politică necesare schimbării situaţiei din Guatemala.

Prima mea vizită de asasin economic în Guatemala s-a petrecut pe la jumătatea anilor 1970. Misiunea mea era aceea de a convinge guvernul să accepte un împrumut în vederea îmbunătăţirii sectorului electric. Apoi, la sfârşitul anilor 1980, am fost invitat să fac parte din comitetul director al unei organizaţii nonprofit care acordă asistenţă comunităţilor mayaşe, în vederea organizării unor bănci pentru microcredite şi a altor iniţiative în beneficiul oamenilor obişnuiţi ai comunităţii, menite să-i ajute să iasă din sărăcie. De-a lungul timpului, am ajuns să mă familiarizez cu tragicele violenţe care sfâşiaseră această ţară în cursul ultimei jumătăţi a secolului al XX-lea.

Guatemala fusese timp de aproape un mileniu centrul înfloritoarei civilizaţii maya. Această civilizaţie intrase deja într-o perioadă de colaps pe care numeroşi antropologi o atribuie eşecului său de a face faţă dezastrului produs asupra mediului înconjurător, odată cu dezvoltarea spectaculoasă a centrelor urbane, şi care a început practic în anul 1524, când conchistadorii au invadat ţara. În scurtă vreme, Guatemala a devenit centrul de reşedinţă al autorităţii militare spaniole în America Centrală, poziţie care a durat până în secolul al XIX-lea şi care a avut drept efect ciocniri frecvente între populaţia mayaşă şi cea spaniolă.

Spre sfârşitul anilor 1800, United Fruit, o companie cu sediul la Boston, a reuşit să-i bată pe spanioli cu propriile arme şi s-a instalat ca una dintre cele mai puternice

forţe din America Centrală. A deţinut conducerea supremă şi a rămas pe poziţie, practic de neclintit, până la sfârşitul anilor 1950, când Jacobo Arbenz a candidat pentru postul de preşedinte, folosind o platformă care se făcea ecoul idealurilor exprimate de Revoluţia Americană. El a declarat că guatemalezii trebuie să beneficieze de pe urma resurselor pe care le oferă subsolul ţării lor, iar companiilor străine nu li se va mai permite să exploateze ţara şi poporul. Poziţia sa a fost întâmpinată cu aclamaţii şi primită drept un model pentru procesul democratic din întreaga emisferă. La momentul respectiv, mai puţin de 3 procente din populaţia Guatemalei erau proprietarii a 70 de procente din pământul întregii ţări. În calitate de preşedinte, Arbenz a pus în aplicare un program complex şi complet de reformă în agricultură, care reprezenta o ameninţare directă pentru operaţiunile desfăşurate de United Fruit în Guatemala. Compania s-a temut că, în cazul alegerii lui Arbenz, acesta să nu constituie un exemplu pe care şi alţii l-ar fi putut urma în întreaga emisferă-şi poate chiar în lume.

United Fruit a lansat o campanie majoră de relaţii publice în Statele Unite, prin care a reuşit să convingă opinia publică americană şi Congresul american că Arbenz transformase Guatemala într-un satelit sovietic şi că programul său de reformă agricolă era un complot rusesc menit să distrugă capitalismul în America Latină. În anul 1954, CIA a plănuit o lovitură de stat. Avioanele americane au bombardat capitala Guatemalei, iar preşedintele ales pe cale democratică a fost răsturnat de la putere şi înlocuit cu un dictator militar brutal de dreapta, cu colonelul Carlos Castillo Armas.

Noul guvern a anulat procesul de reformă agricolă, a abolit impozitele plătite de companie, a eliminat votul secret şi a aruncat în închisoare sute de opozanţi ai lui Castillo. În anul 1960, a izbucnit războiul civil, în care s-au înfruntat gruparea de gherilă antiguvernamentală, cunoscută sub denumirea de Uniunea Naţională Revoluţionară din Guatemala, şi Statele Unite care au susţinut armata şi escadroanele morţii aparţinând aripii de dreapta. Violenţele s-au intensificat în perioada anilor 1980, rezultatul fiind măcelărirea a sute de mii de civili, în majoritatea lor mayaşi. Mulţi alţii au fost aruncaţi în închisoare şi torturaţi.

În anul 1990, armata a masacrat civili în oraşul Santiago Atitlán, situat în apropierea lacului Atitlán aflat la mare altitudine şi cunoscut drept unul dintre cele mai frumoase locuri din America Centrală. Deşi a fost doar unul dintre atâtea alte masacre, acesta, în mod special, a ţinut pagina întâi a ziarelor, deoarece s-a petrecut într-un loc popular pentru turiştii străini. Potrivit spuselor relatate de martori oculari, masacrul a început atunci când un grup de mayaşi a organizat un marş de protest, îndreptându-se spre intrarea într-o bază militară. Unul dintre vecinii lor fusese răpit de armată şi, temându-se că şi el va intra în rândurile miilor de guatemalezi clasificaţi drept «dispăruţi», ei au cerut eliberarea acestuia. Armata a deschis focul asupra mulţimii.

Deşi nu se cunoaşte numărul exact al victimelor, zeci de bărbaţi, femei şi copii au fost grav răniţi sau ucişi.

Călătoria în care urma să-l vizitez pe Pepe Jaramillo a avut loc la scurt timp după aceea, în anul 1992. El îşi dorea ca SWEC să-i devină partener şi să obţină finanţare de la Banca Mondială. Ştiu că mayaşii consideră pământul un spirit viu şi că locurile din care ies aburi din pământ sunt considerate tot de ei sacre. Am presupus că orice încercare de a construi o centrală electrică deasupra unor izvoare geotermale avea să dea naştere violenţelor. Bazându-mă pe experienţa United Fruit – ca şi pe unele mai recente cu care eram familiarizat îndeaproape din Iran, China, Indonezia, Ecuador, Panama, Nigeria şi Irak –, m-am gândit că dacă o companie americană ca SWEC cerea ajutorul într-o ţară ca Guatemala, atunci şi CIA avea să-şi facă în scurt timp apariţia; că se va ajunge la o escaladare a violenţei; şi că probabil Pentagonul va trimite puşcaşii marini. Aveam deja pe conştiinţă destul sânge vărsat. Eram hotărât să fac tot ce-mi stătea în puteri şi să previn această situaţie încâlcită.

În acea dimineaţă, a venit să mă ia de la hotel o maşină care m-a lăsat pe aleea circulară din faţa uneia dintre cele mai impresionante clădiri moderne din Guatemala City. Doi portari m-au poftit înăuntru. Unul dintre ei a urcat cu mine în ascensor, escortându-mă până la ultimul etaj. Mi-a explicat că toată clădirea era proprietatea familiei lui Pepe şi că toate cele unsprezece etaje erau ocupate de ei. La parter, se afla banca lor comercială, birourile pentru diversele lor firme ocupau etajele de la doi la opt, iar reşedinţa familiei se afla la etajele de la nouă la unsprezece. Pepe m-a întâmpinat chiar la uşa liftului. După cafea şi o scurtă conversaţie de prezentare, mi-a servit drept ghid într-un scurt tur al clădirii, mai puţin la etajul al nouălea despre care mi-a spus că este rezervat mamei sale rămasă văduvă (am bănuit că mai trebuie să fi existat şi alte motive). Dacă acest tur al clădirii a fost făcut cu intenţia de a-l impresiona pe reprezentantul SWEC, atunci planul a reuşit. După o întâlnire de lucru de la etajul cinci, la care au participat el şi câţiva dintre inginerii lui şi al cărei scop a fost acela de a mă ajuta să mă familiarizez cu proiectul legat de ape geotermale, am luat masa de prânz cu mama, fratele şi sora lui, la etajul al unsprezecelea, după care ne-am îndreptat spre ascensor pentru a merge să vizităm amplasamentul propus. Ne-am urcat în lift împreună cu bărbaţii înamiaţi cu pistoale mitralieră AK-47.

Uşa ascensorului s-a închis. Bărbatul cu haină de piele a apăsat pe butonul de la ultimul nivel. Nimeni nu a scos o vorbă în timpul cât am coborât cu liftul. Nu reuşeam să-mi mut gândul de la pistoalele AK-47. Am înţeles că cei trei se aflau acolo pentru a ne proteja, pe mine şi pe Pepe, de mayaşi, acelaşi popor pentru care muncisem eu la organizaţia nonprofit. M-am întrebat ce ar fi crezut acum despre mine prietenii mei mayaşi.

Ascensorul s-a oprit. Când s-a deschis uşa, mă aşteptam să văd lumina după-

amiezii filtrată prin porticul pe care intrasem mai devreme. În loc de asta, am văzut un imens garaj din beton. Era iluminat la maximum şi mirosea a beton care a prins igrasie.

Pepe şi-a aşezat mâna pe umărul meu.

— Rămâi pe loc, mi-a spus el pe un ton blând.

16.

Plin de mânie

Două dintre gărzi au trecut în faţa mea şi a lui Pepe, blocând uşa cu statura lor, cu pistoalele AK-47 îndreptate spre garajul cavernos. Cel de-al treilea, omul îmbrăcat în haină de pieje, s-a lăsat brusc pe vine şi a intrat în garaj, rotind capul şi arma dintr-o parte în alta, scrutând cu atenţie spaţiul din faţa lui. Şi cele două gărzi ale noastre au ieşit din lift, fiecare dintre ele luând poziţia de drepţi lângă uşa deschisă a liftului.

Aveam acum o imagine clară a garajului. Am fost uimit să văd că nu erau acolo decât şase maşini. Toate erau de fabricaţie americană, mărci ca Chevy şi Ford. Cinci dintre ele erau limuzine de culoare neagră. Cel de-al şaselea vehicul era o camionetă. Cu toate erau – din toate punctele de vedere – anonime.

Haină-de-piele a aprins o lanternă cu care a luminat interiorul fiecărei maşini şi apoi a verificat şi dacă era ceva dedesubt. După ce a terminat, a mai verificat încă o dată întregul garaj. Aparent mulţumit, a deschis uşa uneia dintre limuzine, s-a urcat în ea şi a pornit motorul, după care a condus prudent maşina spre locul în care aşteptam noi.

Una dintre cele două gărzi rămase lângă noi a deschis uşa din spate a vehiculului. Amândoi s-au urcat şi s-au îndreptat spre cel de-al treilea loc, aşezat cu spatele spre direcţia de mers. Haină-depiele a sărit afară din maşină, cu AK-47 lipit de corp. Pepe a urcat după mine şi s-a aşezat pe cea de-a doua banchetă. Haină-de-piele a închis uşa din dreptul nostru. A suflat într-un fluier care a scos un sunet strident, după care şi-a reluat poziţia de la volan.

Camioneta a urcat o rampă destul de abruptă. Când s-a apropiat de vârful rampei, s-a ridicat o uşă metalică, ceea ce ne-a expus razelor soarelui. Trei bărbaţi înarmaţi cu AK-47 stăteau afară în poziţie de drepţi şi ne-au salutat când am trecut prin dreptul lor. Maşina s-a oprit. Unul dintre cei trei a deschis uşa de pe partea opusă lui Haină-de-piele şi a urcat. A început să vorbească într-un walkie-talkie. După câteva secunde, două sedanuri, unul alb şi celălalt argintiu au tras la scară, în faţa noastră. Geamurile fumurii făceau imposibilă vizibilitatea în interior. Bărbatul aşezat lângă şoferul nostru a făcut cu mâna. Maşina albă a ieşit pe stradă. Noi am urmat-o, iar în spatele nostru a venit maşina argintie.

Pepe m-a bătut pe genunchi şi a rupt tăcerea.

— E îngrozitor, nu-i aşa? Să fii obligat să trăieşti în felul acesta.

— Incredibil. Însă băieţii tăi par să ştie ce au de făcut.

— Sunt cei mai buni de pe piaţă. Şi toţi au făcut pregătire militară la Şcoala americană, a spus el, după care a continuat încruntându-se: Numai săptămâna trecută, maşina în care se afla sora mea a fost atacată de o gloată de mayaşi. Slavă cerului că maşinile noastre au geamuri antiglonţ. Ele şi gărzile noastre de corp i-au salvat viaţa.

— A fost rănit cineva?

Mi-a răspuns ridicând din umeri:

— Gărzile mi-au spus că i-au rănit pe doi dintre nenorociţi, numai că amicii lor i-au luat imediat de acolo. Oamenii noştri sunt suficient de inteligenţi încât să nu-i urmărească. Să vezi ce i s-a întâmplat unui partener de afaceri de-al meu. Gărzile lui de corp i-au fugărit pe atacatorii lui – şi au intrat într-o ambuscadă în care unul a fost ucis şi celălalt, rănit.

S-a uitat pe geam la bulevardul larg pe care-l străbăteam.

— Odinioară era un oraş frumos, a rostit el dus pe gânduri. Cele mai multe violenţe s-au petrecut la ţară. De ajuns, a adăugat el, întorcându-se spre mine. Mayaşii ăştia au înnebunit de-a binelea.

S-a uitat cu o privire goală la lumea din afara maşinii, apoi m-a privit din nou şi a spus chicotind:

— Dacă ai fi un tip ca mine, de cine te-ai teme cel mai mult?

— Cine are cele mai mari şanse de a te ucide?

Mi-am amintit de Torrijos din Panama şi de zvonurile potrivit cărora unul dintre ofiţerii săi de securitate i-ar fi dat un casetofon căptuşit cu explozibili, chiar înainte de a se îmbarca în cursa care-i fusese fatală în călătoria Twin Otter.

— Gărzile tale.

— Desigur, a spus el. E obligatoriu să-i găseşti pe cei mai buni şi să-i plăteşti foarte bine. Noi avem o forţă de securitate foarte numeroasă. Înainte ca cineva să ajungă la reşedinţa noastră privată, ca şi tipii ăştia... a adăugat el arătând spre maşinile din faţa şi din spatele nostru. Şi-au petrecut ani de zile în forţele noastre, pe lângă fabricile, băncile şi fermele noastre. Nu se apropie nimeni de mine sau de vreun membru al familiei mele până nu dovedeşte că este demn de încredere.

— Şi cum fac asta?

— Cum se arată demni? a întrebat el dând din cap şi zâmbind. Trebuie să-şi pună viaţa la bătaie, să se lase împuşcaţi într-un schimb de focuri, să demonstreze că au curaj şi că sunt loiali.

Pentru mine, vorbele lui au evocat întâmplări din Irak, la declanşarea invaziei, cu un an înainte, în 1991, de către Statele Unite. Când am amintit de acest lucru, Pepe a dat din cap.

— Mai spune-mi.

— Şacalii noştri au încercat să-l scoată din bârlog pe Saddam, însă trupele lui de securitate au fost prea bune, prea fidele, în plus, mai avea şi toate sosii le acelea care-i semănau perfect. Imaginează-ţi cum este să fii una dintre gărzile lui de corp şi să fii tentat să te laşi cumpărat. Să ştii că dacă vei împuşca o sosie, tu şi familia ta veţi îndura o moarte lentă, oribilă. Acesta-i motivul pentru care Bush a trimis armata.

— Asta-i bună, a spus el râzând. Trebuie să lansez zvonul că putem aranja să

moară lent, în cazul în care vreunul dintre băieţii mei ar fi vreodată tentat să facă aşa ceva.

Am părăsit oraşul şi ne-am îndreptat spre un vulcan maiestuos. Cerul era luminos, albastru ca azurul. Abia atunci mi-am dat seama că oraşul fusese învăluit într-un abur de smog. Dincolo de oraş, era o zi luminoasă. Am trecut de un mic lac şi am intrat pe un drum acoperit cu colb. Pepe mi-a explicat că toţi copacii fuseseră tăiaţi de campesinos care folosiseră lemnul pentru a găti şi pentru a-şi încălzi casele. Colinele erau brăzdate de şanţuri provocate de eroziunea care rezultase de aici.

— Ai zice că şi-au tras învăţămintele, a spus el. Strămoşii lor şi-au distrus viitorul tăind pădurile pentru a construi piramidele. Iar acum, ei fac acelaşi lucru. Popor de idioţi, fără speranţă.

Am fost tentat să insist asupra faptului că poluarea urbană era mult mai distrugătoare pe termen lung, că fabricile şi maşinile de care depindeam şi el şi eu erau cele mai criminale şi că tocmai politicile şi strategiile noastre îi obligau pe campesinos să-şi arunce copacii pe foc. Însă mi-am imaginat că m-ar fi desfiinţat punându-mi calificativul de «iubitor de indieni», ecologist radical şi, prin urmare, persoană nedemnă de încredere. Am preferat să mă uit pe geam.

Peisajul sterp îmi amintea de perioada în care venisem în această ţară să stau de vorbă cu un şaman mayaş. Organizaţia non-profit mă trimisese să-l rog pe şaman să celebreze ceremonii de deschidere la o întrunire a consiliului de conducere care urma să aibă loc. Eram însoţit de Lynne Twist, persoană care se ocupă cu strângerea de fonduri şi autoarea cărţii *The Soul of Money* (Sufletul banilor). Am întâmpinat multă rezistenţă în timp ce încercam să aranjăm întâlnirile. Era evident că persecuţiile pe care le suferiseră mayaşii din partea reprezentanţilor guvernului – susţinut, de altfel, de Washington – ne blocau eforturile de apropiere.

Într-un târziu, Lynne şi cu mine ne-am trezit în micuţa casă din chirpici în care trăia un şaman celebru. Purta blue jeans şi o cămaşă cu broderie tradiţională, iar pe cap îşi înfăşurase o bandana. În casa sa plutea mirosul plăcut de foc de lemne şi o aromă de plante medicinale. Ca atâtea alte case pe lângă care trecusem, şi casa lui ce se afla în vârful muntelui suferise de pe urma eroziunii solului care făcuse ravagii. Ne-a ascultat fără a scoate o vorbă cât timp i-am explicat de ce doream să-l implicăm în întrunirea noastră, să-l atragem şi să apelăm la ajutorul lui, astfel încât să putem lucra mai îndeaproape şi mai eficient cu poporul din care face a parte. Am vorbit în limba spaniolă, iar un translator mi-a repetat spusele lui în dialectul local mayaş.

După ce am încheiat, şamanul s-a lansat într-un discurs furios şi, gesticulând pătimaş, ne-a spus urlând: „De ce v-aş ajuta? Poporul vostru îmi ucide poporul de cinci sute de ani. Nu doar spaniolii ne-au omorât în perioada colonialismului. Guvernul vostru a trimis agenţi secreţi şi trupe armate de când mă ştiu şi chiar şi acum face

acest lucru. Mi-aţi atacat capitala şi l-aţi răsturnat pe Arbenz, singurul preşedinte care a-ncercat să ne ajute. Îi antrenaţi pe soldaţii din Guatemala să lupte pentru a-i ucide pe mayaşi. Şi acum tot voi îmi cereţi ajutor mie?”

— Aceşti mayaşi, a spus Pepe, de parcă mi-ar fi citit gândurile, sunt plini de mânie, aproape până la obsesie. Ne învinuiesc pe noi toţi ceilalţi pentru toate necazurile lor. Dacă le dăm de lucru, se plâng că-i transformăm în sclavi. Când nu le oferim un loc de muncă – familia mea a fost nevoită să aducă haitieni care muncesc pentru câţiva bănuţi – se răscoală şi încearcă să ne omoare. Şi lucrurile astea nu se petrec astfel doar aici. Lucruri asemănătoare se întâmplă în toată emisfera. În Anzi, Amazon, Mexic, Brazilia, Ecuador, Peru, Venezuela, Bolivia, Columbia. E valabil pentru orice ţară aflată la sud de Rio Grande. Voi, gringo, nu aveţi aşa ceva, pentru că i-aţi exterminat pe indienii voştri. Şi noi ar fi trebuit să vă urmăm exemplul.

M-a bătut pe genunchi pentru a-şi sublinia spusele.

— Ţine minte ce-ţi spun, problema pe care o s-o avem în următoarele câteva decenii va fi să nu lăsăm populaţia băştinaşă – indienii – să ridice capul. Putem vorbi cât vrem despre democraţie, însă aceste ţări vor avea nevoie de conducători puternici, capabili să-i ţină pe indieni în ţarcul lor. Mayaşilor nu le pasă nici cât negru sub unghie de democraţie. Şi nici populaţiei Quechua, după cum nici altora. Dacă ar avea ocazia, ne-ar măcelări pe toţi şi pe fiecare în parte.

Nu i-am mai spus de experienţa pe care o avusesem cu şamanul mayaş care acceptase în cele din unnă să colaboreze cu noi. Breşa s-a produs abia când i-am spus că singurul motiv care-mi trecea prin minte prin care el ar fi trebuit să ne ajute era că împreună puteam construi o punte între poporul lui şi al meu. „Mulţi dintre noi, cei care trăim în Statele Unite, i-am spus eu atunci, simt acelaşi dezgust ca şi voi în privinţa felului în care este tratat poporul vostru de către guvernul nostru. Dorinţa noastră este să schimbăm lucrurile”.

Am deschis atunci o geantă în care se aflau pietre incaşe pe care mi le oferiseră şamanii Quechua în Ecuador. „Ne străduim să facem acelaşi lucru şi în alte părţi din America Latină”.

Spre surprinderea mea, după această afirmaţie, şamanul a trecut imediat la spaniolă, limbă pe care o vorbea cursiv.

Până când a ajuns convoiul lui Pepe la amplasamentul de ape geotermale, cred că mă hotărâsem deja ce aveam să le recomand celor de la SWEC. Acest proiect nu se referea doar la folosirea unor finanţări de la Banca Mondială pentru a-i îmbogăţi şi mai mult pe cei bogaţi şi a-i arunca pe săraci în datorii şi mai mari. El urma să le fure mayaşilor drepturile lor sacre. Când cele trei vehicule au ajuns la destinaţie şi s-au oprit, din nou Pepe m-a oprit printr-un gest să cobor, în timp ce oamenii lui – acum în total doisprezece – au cercetat zona. Nori groşi, de aburi, ieşeau vuind din pământ.

În timp ce ne-am plimbat agale prin împrejurimi, Pepe mi-a declamat date statistice despre tensiune electrică, kilowaţi şi costuri de construcţie. Ne aflam pe marginea unui bazin cu apă în fierbere, inhalând aburi de sulf. Mi-a arătat cu degetul prin perdeaua de aburi un loc aflat în vale şi mi-a vorbit despre staţiunea balneară pe care sora lui o vedea construită acolo.

M-am simţit obligat să afirm un lucru ce ţinea de evidenţă:

— Îţi dai seama că mayaşii se vor lupta cu ghearele şi cu dinţii.

— Aha, a spus el. Aici te-nşeli. Or fi ei proşti, dar mă cunosc şi pe mine şi-mi cunosc şi familia…

Vocea i s-a stins. Apoi a continuat cu o grimasă:

— Sunt convins că vom cădea la pace cu ei. Şi nici nu ne va costa cine ştie ce. De fapt, o să fie ca o pomană. Doar asta le trebuie. Din acest motiv, este bine să vă asociaţi cu parteneri cum e familia mea. Adu o echipă de negociatori gringo, şi petrecerea s-a încheiat. Pe de altă parte, noi îi putem manevra cum vrem.

Privirea lui a întâlnit-o pe a mea.

— Cred că înţelegi ce vreau să spun.

Am dat din cap afirmativ şi m-am întors. Fireşte că am priceput ce spunea şi asta m-a înfuriat. M-am îndreptat spre celălalt capăt al zăcământului. Am ridicat de jos o piatră şi, aruncând-o în apa care fierbea scoţând aburi, am transmis odată cu ea şi veneraţia mea către spiritele mayaşe sau către forţa, indiferent care ar fi fost aceasta, ce dăduse naştere unui fenomen atât de uluitor.

Pe drumul de întoarcere am întârziat atât de mult din cauza traficului aglomerat la acea oră de vârf, încât am pierdut avionul. Asta nu l-a descumpănit pe Pepe. Şi-a chemat piloţii care m-au luat cu maşina de la clădirea familiei şi m-au condus până la avionul lui particular. Era de-a dreptul ironic că aveam nevoie de doi piloţi şi combustibil în valoare de mii de dolari, pentru a ajunge la Miami unde urma să distrug proiectul lui Pepe. La început m-am simţit vinovat că-i accept oferta de a zbura cu avionul lui, însă apoi mi-a trecut, închipuindu-mi-i pe şamanul mavaş şi pe spiritele apelor geotermale cum se amuză… şi sunt recunoscători.

Una dintre afirmaţiile pe care le-a făcut Pepe m-a obsedat timp de mulţi ani. «Ţine minte ce-ţi spun, problema pe care o s-o avem în următoarele câteva decenii va fi să nu lăsăm populaţia băştinaşă – indienii – să ridice capul”. Aceste cuvinte au început să capete un nou înţeles şi mai multă greutate, pe măsură ce ne apropiam de mileniul trei şi apoi după ce am intrat în mileniul trei.

Începând cu anul 1998, şapte ţări sud-americane, adică peste 300 de milioane de oameni dintr-o populaţie totală a continentului de 370 de milioane, au votat şi şi-au ales preşedinţi care au militat în timpul campaniei lor electorale împotriva exploatării ţării de către străini. În ciuda declaraţiilor oficiale făcute de jurnalişti şi de politicienii

noştri, voturile acordate nu au fost în favoarea comunismului, anarhiei sau terorismului. Ele au fost acordate principiului de autodeterminare. Prin intermediul procesului electoral democratic, vecinii noştri ne-au transmis un mesaj de forţă: ei nu au nevoie de altruismul nostru, ci doresc de la corporaţiile noastre să înceteze de a-i mai maltrata şi de a mai folosi în mod abuziv pământul care le aparţine.

Latino-americanii calcă pe urmele lui Paine, Jefferson, Washington şi ale tuturor bărbaţilor, femeilor şi copiilor care s-au ridicat împotriva Imperiului britanic în anii 1770. Istoria ia o turnură fascinantă prin faptul că popoarele indigene mărşăluiesc acum în linia întâi a revoluţiei actuale care luptă împotriva imperialismului. Dacă, la-nceput, Părinţii Fondatori şi-au întemeiat noua formă de guvernământ pe principiile irocheze, iar armata noastră continentală a folosit indieni că cercetaşi şi soldaţi, naţiunea noastră americană i-a răsplătit la final prin excludere şi genocid. Pentru numeroase ţări din America de Sud, aceste popoare sunt acum avangarda. Se naşte o nouă generaţie de eroi. Deşi născuţi din culturile precolumbiene, aceşti lideri consideră că electoratul lor este format din săraci şi dezmoşteniţi, indiferent de rasă, moştenire culturală şi credinţă religioasă, sau dacă alegătorii trăiesc în mahalalele aglomerate sau în ferme izolate.

Nicăieri nu este mai evident acest lucru decât în Bolivia.

Urmărind alegerile prezidenţiale din Bolivia, din anul 2005, m-am întrebat ce trebuie să fi simţit Pepe în acele momente. Cum a reacţionat atunci când un fermier indigen din mediul cel mai umil cu putinţă – un indian aymara – a câştigat mandatul de preşedinte cu un număr copleşitor de voturi? Victoria lui Evo Morales a reprezentat materializarea tuturor coşmarurilor lui Pepe. Urmărind reportajele TV despre sărbătorirea victoriei după alegeri, m-am simţit transportat înapoi în timp, când mi s-a oferit unul dintre posturile cele mai importante din ţară. Felul în care s-au petrecut atunci lucrurile ilustrează atitudinile şi acţiunile îmbrăţişate de corporatocraţie.

17.

Recrutat ca preşedinte al unei companii de electricitate din Bolivia

„Bolivia este o ţară emblematică privind exploatarea de către imperii”. Aceste

cuvinte, rostite în anul 1968 de un profesor pe care l-am avut în tabăra de pregătire a Corpurilor păcii de la Escondido, California, mi-au rămas adânc întipărite în minte. Acest profesor trăise în Bolivia, iar el ne repeta încontinuu ce tribut de vieţi omeneşti luaseră toate secolele de oprimare.

După ce mi-am încheiat perioada de pregătire, adică pe vremea când m-am înscris ca voluntar în Ecuador, m-am gândit frecvent la Bolivia. M-a fascinat mereu această ţară situată în interiorul continentului, care arată pe hartă precum gaura unei gogoşi, încadrata cum este de Peru, Chile, Argentina, Paraguay şi Brazilia. În cursul călătoriilor mele cu Corpurile păcii, am vizitat toate ţările cu care se învecinează Bolivia, cu excepţia uneia, Paraguayul, ca formă de protest personal împotriva conducătorului său, generalul Alfredo Stroessner, şi la adresa politicii sale de acordare de azil ofiţerilor nazişti SS. De asemenea, am străbătut sârguincios întreaga Bolivie, mergând de-a lungul graniţelor sale, fiindcă tinerii nord-americani cărora le spuneam că sunt „pe Drumul Gringo” şi care mă însoţeau uneori, spuneau despre această ţară că se poartă mai brutal faţă de indienii ei decât Ecuadorul.

În acel moment, părea imposibil ca orice altă ţară să depăşească Ecuadorul la acest capitol. Populaţia indigenă era considerată de către elita bogată a ţării ca fiind subumană. Ca şi-n cazul afro-americanilor din Statele Unite în urmă cu câteva decenii, indienii nu beneficiau de drepturile omului. Circulau chiar zvonuri în legătură cu un „sport” pe care-l practicau tinerii bogaţi. Se spune că ori de câte ori prindeau un indian făcând ceva ilegal – ca, de pildă, faptul de a veni să culeagă porumb de pe pământul haciendei, faptă comisă pentru a-şi ajuta familia să nu moară de foame –, îi dădeau ordin să alerge, iar apoi îl împuşcau trăgând pe la spate. Mercenarii angajaţi de companiile petroliere în Amazon duceau la îndeplinire execuţii similare, deşi ei se justificau spunând că luptă împotriva teroriştilor, nu că ar fi făcut sport. Cu toate acestea şi în ciuda oprimării din Ecuador, se pare că în Bolivia lucrurile stăteau încă şi mai prost.

Acest aspect a fost clarificat prin faptul că Che Guevara, medicul argentinian care s-a hotărât să lupte împotriva exploatării, a ales Bolivia ca front de luptă. Clasa conducătoare a solicitat ajutorul Washingtonului. Che a fost exilat şi catalogat mai rău decât subuman sau terorist şi, fiindcă era susţinut de Cuba, a fost trecut în categoria „comunist fanatic”. Washingtonul a trimis pe unul dintre cei mai competenţi dintre şacalii săi să-l omoare. Agentul CIA Felix Rodriguez l-a capturat pe Che în octombrie 1967 în junglă, în apropiere de localitatea La Higuera din Bolivia. După un interogatoriu care a durat câteva ore, Rodriguez, în urma presiunilor exercitate asupra sa de bolivieni, a dat ordin armatei boliviene să-l execute pe Che. După aceea, pumnul corporatocraţiei s-a strâns şi mai mult, izolând Bolivia. Iar gaura gogoşii s-a micşorat. Înaintea ultimei mele călătorii de asasin economic în Bolivia, lucru care s-a întâmplat

pe la jumătatea anilor 1970, am făcut şi eu câteva investigaţii. Am descoperit că aici reprimarea depăşise orice închipuire şi că profesorul meu de la Corpurile Păcii şi acei pelerini gringo abia dacă făcuseră câteva zgârieturi la suprafaţă. Ţara fusese atinsă de violenţă ca de o molimă. Încă de la-nceputurile istoriei sale scrise, căzând pe rând victimă a imperiilor sau a unor despoţi cruzi şi nemiloşi.

În secolul al XIII-lea, culturile indigene din Bolivia au fost cucerite de incaşi. Conchistadorii spanioli au sosit aici în anii 1530, i-au subjugat pe incaşi, masacrând cu sânge rece mii de incaşi, şi au domnit cu pumn de fier până în anul 1825. Într-o serie de războaie care s-au purtat în perioada 1879 – 1935, Bolivia şi-a pierdut ieşirea la coasta Pacificului, care a intrat în posesiunea Chile, regiunea Chaco, bogată în petrol, în favoarea Paraguayului, şi jungla plină de arbori de cauciuc, în favoarea Braziliei. În anii 1950, guvernul reformator condus de Victor Paz Estenssoro a iniţiat un program de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă a populaţiei indiene majoritare şi a naţionalizat îngrozitoarele mine de cositor în care aceştia erau exploataţi. Comunitatea de afaceri internaţională a fost scandalizată, iar guvernul lui Estenssoro a fost răsturnat de la putere în anul 1964 de o juntă militară. Nu este deloc surprinzător faptul că CIA a fost implicată. Alte lovituri şi contralovituri au marcat ţara până în anii 1970.

Până şi geografia este oprimantă. Ţara este împărţită în două de două paralele, iar lanţurile extrem de colţuroase ale munţilor Anzi se înşiruie în trei regiuni distincte: platoul arid şi neprimitor, situat la mare altitudine şi cunoscut sub denumirea de Altiplano; văile semitropicale dinspre vest; şi zona de şes şi întinsele păduri tropicale de la est.

Majoritatea celor nouă milioane de locuitori ai Boliviei sunt indieni care îşi câştigă cu greu traiul de pe urma cultivării la limită a pământului, în ferme suspendate, răvăşite de vânturi, pe pantele munţilor Anzi. Ca pentru a reflecta diversitatea sa etnică. Bolivia are trei limbi oficiale: quecha, aymara şi spaniola. Deşi înzestrată cu resurse naturale bogate – argint, staniu, zinc, petrol, electricitate, fiind şi cea de-a doua ţară din America de Sud (după Venezuela) cu cele mai mari şi mai importante zăcăminte de gaze naturale - Bolivia este una dintre ţările cele mai sărace din emisfera ei.

A fost şi una dintre primele ţări care au implementat programul SAP pus la dispoziţie de FMI. Şi eu trebuie să-mi asum o parte din răspundere pentru asta.

Pe la jumătatea anilor 1970, când am sosit eu în Bolivia, teama inspirată de moştenirea lăsată de Che dusese la formarea unei coaliţii compuse din elita economică şi din cea militară, care avea scopul de a trata cu brutalitate comunitatea indigenă a ţării. Misiunea mea era aceea de a analiza modalităţile prin care asasinii economici puteau determina acea coaliţie să-şi integreze mai mult interesele, astfel încât ele să coincidă cu cele ale corporatocraţiei. În cursul discuţiilor cu un spectru larg

de bolivieni din medii diferite am formulat idei similare celor care, mai târziu, s-au concretizat în programe SAP acceptate de multe ţări în anii 1980 şi 1990. Asemenea generalului Suharto al Indoneziei, conducătorii Boliviei au fost predispuşi să adopte programe care le vindeau străinilor resursele naturale ale ţării lor. Ţara avea o istorie îndelungată în care fusese generat capital şi se câştigase prosperitatea de pe urma companiilor străine de minerit. Aceiaşi conducători contractaseră datorii exagerat de mari şi, simţindu-se vulnerabili faţă de ţările învecinate, duşmanii lor tradiţionali, dar şi faţă de propria populaţie indigenă, doreau să-şi asigure promisiunea de protecţie din partea Washingtonului... şi concomitent să se îmbogăţească. Doreau să urmeze exemplul lui Suharto, investindu-şi averile în Statele Unite şi în Europa, spre a-şi asigura astfel protecţia împotriva viitoarei crize economice din Bolivia.

La primele întâlniri din anii 1970, am ajuns la concluzia că Bolivia era pregătită pentru privatizare. Oamenii de afaceri şi politicienii din La Paz erau nerăbdători să extindă modelul iniţiat de companiile de extracţie a minereurilor. Deşi această măsură echivala cu un act de vânzare a suveranităţii naţionale, ea îi scutea de povara colectării de fonduri din impozite, necesare finanţărilor, de pe pieţele de capital şi din propriile conturi bancare, pentru dezvoltarea unităţilor de alimentare cu apă, electricitate şi canalizare, a reţelelor de transport şi comunicaţii, chiar şi a sistemului de învăţământ şi juridic. Cu ajutorul meu, ei au mai înţeles că vor beneficia de slujbe prin subcontractare foarte profitabile, iar copiii lor vor fi recompensaţi cu burse de studii în State, cu toate cheltuielile plătite pe perioada şederii lor acolo, plus locuri de stagiatură asigurate la cele mai prestigioase companii americane de construcţii. Ei au aprobat cu entuziasm scutirea de la plata impozitelor a investitorilor străini şi au fost de acord să ridice barierele comerciale la importurile provenind din SUA, acceptându-le pe cele pe care noi le-am impus asupra produselor boliviene. În esenţă, coaliţia elitei economico-militare din Bolivia era dispusă şi nerăbdătoare să accepte ca toată lumea ceea ce constituia o nouă formă de colonialism, atâta vreme cât se afla sub tutela FMI şi era instruită în limbajul FMI cu termeni ca „bună guvernare”, „economie solidă” şi „ajutoare structurale”.

După ce guvernul a votat legislaţia care permitea înfiinţarea societăţilor mixte, atragerea capitalului străin şi eliminarea restricţiilor privind schimburile valutare, nu a mai trecut multă vreme până la privatizarea primelor cinci companii de stat importante din Bolivia. Mai mult decât atât, în anul 1990, guvernul a făcut publice planurile de a vinde, nici mai mult nici mai puţin, decât 150 de companii de stat unor investitori străini. Şi, printr-o răsturnare interesantă a sorţii – elocventă pentru uşa turnantă care propulsează atât de mulţi factori de decizie din administraţia Statelor Unite în posturi corporatiste profitabile –, mi s-a oferit preşedinţia celei mai puternice companii energetice din Bolivia.

În anul 1990, am fost contactat de Leucadia Naţional Corporation, o societate cu capital american, şi am fost întrebat dacă mă interesează postul de preşedinte al filialei sale pe care o deţinea integral, Compania Boliviană de Energie Electrică (Compania Boliviańa de Energiá Electricá – COBEE în limba spaniolă). Leucadia îşi câştigase deja reputaţia de societate care achiziţionează firme cu probleme, pentru a le transforma apoi în centre de profit. (Leucadia a devenit cunoscută în anul 2004, când a solicitat autorizaţie antitrust de a achiziţiona peste 50 din acţiunile MCI Inc., cel de-al doilea transportator internaţional pe distanţe lungi.) Reprezentanţii corporaţiei mi-au adus la cunoştinţă faptul că din fişa mea rezulta că am pregătirea necesară pentru a conduce COBEE. În afara faptului de a fi contribuit la structurarea programelor SAP în Bolivia, mai pot spune despre mine următoarele: 1) am fost preşedinte executiv al propriei mele companii independente de electricitate din Statele Unite (firmă pe care am înfiinţat-o după ce am ieşit din branşa asasinilor economici şi care a beneficiat imens de pe urma favorurilor pe care mi le datorau diverse entităţi pentru activitatea mea de asasin economic); 2) am învăţat limba spaniolă şi am ajuns să cunosc foarte bine diversele culturi din America Latină; 3) în calitatea mea de fost asasin economic, am deţinut o poziţie ideală pentru a garanta credite acordate de Banca Mondială şi de Banca Interamericană pentru Dezvoltare, necesare dezvoltării sistemului COBEE.

În urma interviurilor pe care le-am avut pe Coasta de Est, Leucadia ne-a adus cu avionul pe soţia mea Winifred, pe fiica noastră de şapte ani, Jessica, şi pe mine însumi la reşedinţa din Salt Lake City unde îşi petreceau cea mai mare parte a timpului preşedintele executiv al întregii corporaţii, Ian Cumming, şi soţia sa. După prezentările cu câţiva directori, ne-am întâlnit cu toţii în sufragerie pentru a ne alătura soţilor Cumming, unde am luat parte la un dineu oficial cu cinci feluri *gourmet*, servit de bucătarul-şef al familiei şi de personal. După dineu, Ian şi cu mine ne-am retras în biroul lui pentru o întrevedere particulară. La un moment dat, ne-a întrerupt un asistent care, după scuzele de rigoare, ne-a explicat că se primise un fax din La Paz prin care erau anunţaţi că translatorul de limbă spaniolă avea o problemă de sănătate, se dusese la un control medical şi că el speră ca eu să-i pot ajuta. În timp ce citeam mesajul în engleză, nu m-am putut abţine să mă gândesc că era un test de verificare a cunoştinţelor mele lingvistice.

După toate aparenţele, am trecut şi acest test şi altele. La scurt timp după vizita mea la Salt Lake City, Leucadia a făcut aranjamentele necesare pentru ca eu şi familia mea să putem zbura în Bolivia.

18.

Creşterea profiturilor în La Paz

Am aterizat la El Alto, unul dintre aeroporturile comerciale din lume situat la cea mai mare altitudine, pe un platou ce se află la aproximativ 3900 de metri deasupra

nivelului mării. La ieşirea din vamă, am fost întâmpinaţi de preşedintele sucursalei, aflat atunci în prag de pensionare, şi de soţia sa. În cursul şederii noastre, el, soţia lui şi alţi directori din vârful ierarhiei ne-au tratat regeşte. Ne-au însoţit să vizităm pieţe locale pitoreşti, muzee, biserici coloniale, şcoala americană exclusivistă la care urma să înveţe Jessica, clubul exclusivist ai cărui membri abia aşteptau să ne primească în rândurile lor şi în locuri montane cu peisaje nealterate din împrejurimile capitalei La Paz, inclusiv la bizarele formaţiuni din stâncă nisipoase erodate din Valea Lunii. Ne-au condus prin uzine cu instalaţii de electricitate şi substaţii şi de-a lungul liniilor de transmisie propuse, cu drept de acces.

Într-o după-amiază rece şi ploioasă, un director al companiei m-a anunţat că intenţiona să ne arate „sufletul activităţii noastre”. Mă aşteptam la o minunăţie inginerească de ultimă oră. În loc de aşa ceva, şoferul ne-a condus prin burniţa rece până la o bancă comercială situată în centrul capitalei La Paz.

Aici, am dat peste o mulţime de indieni ponosiţi aşteptând la o coadă care se înşira de-a lungul clădirii băncii şi continua apoi după colţ, pe următoarea stradă. Indienii se înghesuiau unul într-altul pentru a se feri de ploaia care te pătrundea până la os, mulţi dintre ei ţinând ziare deschise deasupra capului. Erau îmbrăcaţi în hainele lor tradiţionale, pantaloni, fuste şi poncho din lână. Am lăsat doar o idee geamul maşinii şi am fost izbit de o pală de vânt rece, de izul de lână umedă şi de corpuri omeneşti nespălate. Ca şi în vremurile în care conchistadorii îi înşiraseră în aşteptare pentru a intra la muncă în minele de cositor, indienii stăteau la fel de tăcuţi, pur şi simplu fără a face nimic, uitându-se înainte cu priviri golite şi făcând din când în când câte un pas înainte, spre uşile masive ale băncii de unde îi supraveghea un grup de paznici înarmaţi. Zeci de copii zdrenţăroşi erau împrăştiaţi de-a lungul cozii, iar multe dintre femei ţineau în braţe bebeluşi înfăşuraţi în şaluri petrecute pe după umeri, din care picura apă.

— Au venit să-şi plătească facturile la electricitate, ne-a explicat directorul.

— Ce barbarie! a murmurat Winifred.

— Dimpotrivă, a corectat-o directorul. Aceştia sunt cei norocoşi. Spre deosebire de rudele lor din mediul rural, ei sunt privilegiaţi, fiindcă sunt conectaţi la reţea. Ei au electricitate.

În timp ce ne întorceam în maşină la birou, directorul s-a răsucit înspre noi de pe locul lui de lângă şofer şi ne-a explicat că firma COBEE trimitea cu regularitate saci de bani în Statele Unite, prin Ambasada SUA, bani pe care indienii Aymara şi Quecha stătuseră la coadă să-i plătească pentru a fi livraţi.

— Compania asta e o bună vacă de muls pentru Leucadia, a adăugat el pe un ton jovial.

Aveam să aflu mai târziu că, deşi utilizarea curentului electric era limitată la un

singur bec, o dată pe lună, indienii plecau în pelerinaj spre bancă. Neavând conturi curente sau cărţi de credit, ei aşteptau răbdători la coadă şi plăteau cu bani gheaţă.

În noaptea respectivă, întorşi în intimitatea camerei noastre de hotel, Winifred m-a întrebat de ce-ar fi nevoie ca ambasada noastră să servească drept serviciu de curierat pentru o societate privată. N-am ştiut ce să-i răspund, ci doar să-i spun adevărul evident: misiunile diplomatice ale SUA din întreaga lume există în principal pentru profitul corporatocraţiei. Ne-am întrebat de ce îşi depăşise directorul atribuţiile şi ne dusese la bancă să ni-i arate pe indienii aşezaţi la coadă.

— Părea să se mândrească cu asta, a comentat Winifred. Cât simţ financiar denaturat!

A doua zi de dimineaţă am participat la o şedinţă la care ne-a fost prezentat proiectul de pe Zongo. Acesta mi se părea a fi adevăratul suflet al COBEE. Celebru printre directorii din industria energetică din America Latină, acesta constă dintr-o salbă de situri hidroelectrice care începe în apropierea culmii Anzilor şi coboară printr-un defileu adânc până într-o vale tropicală, un adevărat model de eficienţă şi de bună gospodărire a mediului. Câţiva ingineri ne-au asigurat că a vedea cu ochii tăi acest complex răsplătea tot calvarul călătoriei. Unul dintre ei ne-a spus, clătinând din cap cu tristeţe:

— Asta nu se va mai repeta niciodată, a mormăit el. Tuturor ne place proiectul Zongo, deoarece este un exemplu minunat al felului în care pot fi făcute lucrurile bine. Însă nicio instituţie care acordă credite, cu atât mai puţin Banca Mondială, nu va investi fonduri în asemenea proiecte magnific concepute, însă de mici dimensiuni. Dacă ar mai fi s-o facă încă o dată, probabil c-ar insista să construim un baraj uriaş şi să inundăm întreaga vale.

Preşedintele COBEE şi soţia lui s-au oferit să ne ducă la fluviul Zongo. Au venit într-o zi dis-de-dimineaţă să ne ia de la hotel cu maşina lor de teren. Am părăsit oraşul şi ne-am îndreptat spre Altiplano. Un strat subţire de zăpadă se aşternuse pe platoul sterp ce semăna cu versiunea aridă a tundrei arctice. Brusc, s-au ivit zorile şi am fost martorii răsăritului de soare spectaculos pe masivul Cordillera Real. Supranumit Himalaya Americii, lanţul munţilor Anzi cuprinde douăzeci şi două de culmi prinse în gheţari, care ajung la o înălţime de 5600 de metri sau chiar mai mult.

Câteva ore mai târziu, în timp ce traversam o trecătoare montană situată la o altitudine de circa 5100 de metri, Jessica a avut ocazia să vadă pentru prima oară un gheţar. Pe păşunea ce ne despărţea de peretele masiv de gheaţă păşteau lame. Am oprit maşina. Când Jessica a traversat în fugă şoseaua pentru a le vedea mai de aproape, buzele i s-au învineţit din cauza lipsei de oxigen. S-a prăbuşit în genunchi şi a vomat violent. Winifred şi cu mine am alergat s-o luăm şi s-o aducem înapoi în maşină, apoi ne-am grăbit să coborâm la o altitudine mai joasă. Astfel, am ajuns după-amiază

la primul dintre siturile hidroelectrice.

De-a curmezişul fluviului Zongo provenit din topirea gheţarului era construit un mic baraj ce dăduse astfel naştere unui lac de acumulare. De aici, apa se scurgea pe nişte canale săpate adânc, în peretele muntelui, prin nişte tuneluri, într-un bazin de rezervă, pentru a ajunge în final la o centrală electrică unde se producea electricitate. Procesul se repeta de câteva ori, folosind un sistem conceput cu ingeniozitate pentru a maximiza potenţialul de producţie a energiei electrice a râului, păstrând, în acelaşi timp, neîntinată frumuseţea peisajului natural. În timp ce traversam cheile, înconjuraţi din toate părţile de pereţi stâncoşi perpendiculari, şi străbătând pe un drum cu serpentine, Jessica, restabilită complet între timp, a făcut un comentariu care a exprimat şi sentimentele mele:

— Mă bucur că nu s-a construit un baraj imens şi că nu a fost inundată toată valea, a rostit ea. E atât de frumos!

Într-un târziu, am ajuns la o cabană pitorească de modă veche, care mi s-a spus că va fi cabana mea privată unde îmi pot petrece timpul liber dacă voi ajunge preşedinte. După ce ne-am instalat, Winifred, Jessica şi cu mine am plecat într-o plimbare până la o cascadă situată în apropiere. La altitudinea de 2400 de metri, după aerul rarefiat din La Paz şi din trecătoarea din munţi, ne simţeam încărcaţi de energie. Am escaladat un promontoriu situat în proximitatea cascadei. Prin frunzişul pădurii luxuriante, am admirat soarele apunând în spatele munţilor, peste valea îngustă. Apoi am coborât şi ne-am alăturat gazdelor noastre, aflate la căsuţă. Cel care se îngrijea de casă ne-a servit o lasagna foarte gustoasă, preparată de el, de parcă atunci ar fi sosit la comandă cu curierul de la Roma.

După ce Jessica s-a dus la culcare, noi, cei patru adulţi am rămas să sporovăim cu câte un cocteil în faţă. Era evident că preşedintele COBEE şi soţia lui se simţiseră foarte bine în timpul şederii lor în Bolivia. De asemenea, era evident că acum, amândoi erau nerăbdători ca eu să preiau postul acesta, astfel încât ei să se poată întoarce acasă. Ne-au repetat avantajele materiale pe care le mai auzisem până atunci: vom locui într-un conac; vom călători pe străzile din La Paz într-o maşină condusă de şofer; vom fi apăraţi de gărzi înarmate; se vor ocupa de noi şi ne vor răsfăţa bucătari, cameriste şi grădinari personali; şi vom beneficia de un cont nelimitat pentru cheltuieli destinate întreţinerii relaţiilor cu aristocraţia boliviană. Au ţinut să sublinieze faptul că voi fi a doua cea mai puternică persoană din Bolivia, după preşedintele ţării. Şi că, ori de câte ori va fi o lovitură de stat, voi fi cel mai puternic om din Bolivia, deoarece voi controla alimentarea cu energie electrică atât a palatului prezidenţial, cât şi a bazelor militare. CIA se va bizui pe mine pentru a acorda sprijin partidului favorizat.

În timp ce stăteam întinşi în pat, Winifred a avut numai cuvinte de laudă la

adresa acestui proiect hidroelectric.

— N-am văzut niciodată ceva care să se poată compara cu asta, a rostit ea, adăugând: Mă întreb dacă ai putea-o folosi ca punct de pornire pentru un soi de revoluţie a energiei în America Latină. Să elimini acele cozi revoltătoare la care trebuie să stea indienii pentru a-şi plăti facturile, să faci în aşa fel ca electricitatea să poată fi disponibilă la preţuri mici şi în comunităţile rurale, să dezvolţi mai multe proiecte ca acesta pe care l-am văzut astăzi, în loc să se recurgă la împrumuturi de la Banca Mondială pentru a construi centrale de electricitate tot mai puternice şi să obligi compania să se dedice conservării şi gospodăririi mediului.

Am ascultat cu atenţie tot ce a avut de spus. A doua zi, pe drumul de întoarcere în La Paz şi pe toată durata şederii noastre acolo, am reflectat la această idee. De câteva ori, am discutat despre asta cu directori şi ingineri de la COBEE. Mulţi dintre ei proveneau din Argentina, Chile şi Paraguay, ţări cu o istorie îndelungată de dictatură militară, care slujiseră interesele corporatocraţiei şi îi făcuseră pe plac. Scepticismul lor nu mă putea lua prin surprindere. Observaţiile lor se făceau ecoul comentariului unui inginer paraguayan care lucrase la COBEE timp de peste un deceniu:

— Leucadia aşteaptă sacii cu bani, a remarcat el sec.

Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât mă înfuriam mai mult. America Latină devenise un simbol al dominaţiei Statelor Unite. Guatemala sub Arbenz, Brazilia sub Goulart, Bolivia sub Estenssoro, Chile sub Allende, Ecuador sub Roldós, Panama sub Torrijos şi toate celelalte ţări din această emisferă, binecuvântate cu resurse naturale pe care tânjeau să pună mâna corporaţiile noastre şi care avuseseră conducători decişi să folosească resursele naţionale spre folosul întregului popor, urmaseră aceeaşi cale. Fiecare dintre aceste ţări asistase la momentul în care conducătorii respectivi fuseseră răsturnaţi de la putere, sau asasinaţi în urma unor lovituri de stat şi înlocuiţi de guverne marionetă ale Washingtonului. Le făcusem jocul ca asasin economic timp de zece ani. Trecuseră alţi zece ani de când mă retrăsesem din branşă şi totuşi continuam să fiu urmărit de un sentiment de vinovăţie. Şi de furie. Mă clătinasem, fusesem deturnat de la principiile pe care fusesem educat să le respect, în dorinţa mea nesăbuită de a sluji corporatocraţia şi în lăcomia mea de a-mi satisface poftele. Prostituţia pe care o practicasem mă înfuria, ca şi bănuiala că eforturile mele – indiferent în ce ar fi constat ele – de a schimba o corporaţie precum COBEE ar fi fost sortite eşecului. În ciuda acestui fapt, mi-am promis solemn să încerc.

Când ne-am întors în Statele Unite, l-am sunat pe directorul de la Leucadia însărcinat să mă recruteze. L-am informat că mă gândeam serios să accept slujba numai dacă-mi permiteau să transform COBEE într-un model de responsabilitate socială şi de conservare a mediului. I-am explicat că sunt profund impresionat de proiectul centralei hidroelectrice de pe fluviul Zongo şi că societatea deţinea o poziţie

unică ca agent al schimbării, cu condiţia de a i se oferi şansa să furnizeze electricitate unora dintre cele mai sărace populaţii ale emisferei.

A urmat o pauză destul de lungă, M-a informat că se va interesa la Ian Cumming.

— Totuşi, să nu v-aşteptaţi la prea mult, a spus el. Directorii noştri răspund în faţa acţionarilor. Toată lumea aşteaptă de la preşedinte ca acesta să mărească profiturile. N-aţi vrea să vă mai gândiţi? a întrebat el după o pauză.

Cuvintele lui mi-au întărit convingerea.

— În mod cert, nu.

De atunci, n-am mai avut nicio veste de la ei.

19.
Schimbarea visului

Cu cât mă gândeam mai mult la felul în care era exploatată Bolivia de către organizaţiile străine şi la rolul pe care-l jucasem eu ca asasin economic, cu atât deveneam mai deprimat. Mă gândeam serios la varianta de a mă sui în avionul de La

Paz, sau de a pleca spre Columbia, sau spre oricare dintre ţările vorbitoare de limbă spaniolă, şi să mă înscriu într-o mişcare de rezistenţă. Mi-a trecut o clipă prin minte gândul că exact asta ar fi făcut Tom Paine. Apoi mi-am dat seama că în loc să folosesc arma ar fi fost mai bine să pun mâna pe stilou. M-am întrebat ce-ar fi trebuit să fac pentru a fi eficient.

Răspunsul a început să se materializeze în cursul uneia dintre călătoriile pe care le-am făcut cu organizaţia nonprofit ce îşi desfăşura activitatea în Guatemala. Discutând cu unul dintre bătrânii mayaşi, m-am hotărât să revin în Ecuador, într-unul din teritoriile tribului Shuar, unde lucrasem în urmă cu douăzeci de ani ca voluntar în Corpurile Păcii. Acum îmi dau seama cât eram de derutat – sfâşiat între o veche loialitate faţă de colegii mei asasini economici, mustrările de conştiinţă, dorinţa de a da în vileag răul pe care-l făcusem şi dependenţa de acel viciu care ne-a invadat societatea: materialismul. Undeva în adâncul subconştientului meu pândea ideea că indienii Shuar mă puteau ajuta să-mi îndrept greşeala.

Un prieten de-al meu şi editorul cărţilor mele despre culturi indigene, Ehud Sperling, şi cu mine ne-am îmbarcat în zborul American Airlines spre Quito, Ecuador, iar apoi am plecat cu un avion mai mic de-a lungul Anzilor, spre Quenca. Am petrecut două nopţi în oraşul colonial din vârful munţilor unde locuisem după circuitul făcut în pădurea tropicală. Apoi am închiriat un jeep cu şofer, am plecat în zori de zi şi ne-am continuat drumul pe ruta sinuoasă şi periculoasă de munte, care ducea în orăşelul Macas, situat în plină junglă.

Drumul era spectaculos. Coborând de pe culmile Anzilor pe un şir parcă nesfârşit de serpentine, era vechiul drum plin de hârtoape pe care mi-l amintesc de acum douăzeci de ani, cu versantul stâncos abrupt înălţându-se pe o parte şi defileul adânc şi îngust, săpat de apa care şerpuia în vale, de cealaltă parte. Cele câteva camionete delabrate care ieşeau din junglă urcând spre noi ne obligau să tragem prudent pe dreapta, făcându-ne fie să ne lipim de peretele stâncos, fie să ne oprim pe buza prăpastiei. Altfel, tot locul era al nostru, într-adevăr, aici era o lume complet diferită, fără nicio legătură cu viaţa pe care o duceam în Statele Unite. M-am întrebat atunci cum de am reuşit să fac trecerea de la modul acesta de viaţă la cel de asasin economic. Răspunsul este că pe atunci, fiind un tânăr frustrat care crescuse în mediul rural din New Hampshire, muream de dorinţa de a trăi aventura şi de a avea banii pe care această profesiune le presupunea. Ca un peşte în apă sedus de o momeală strălucitoare, mă aruncasem asupra ei.

Spre amiază, jeepul nostru a ajuns la o micuţă comunitate unde se termina înainte drumul. Acum, acesta se continua cu o porţiune mai rudimentară şi mai plină de noroi, înecat sub ploile aduse dinspre bazinul Amazonului, până la orăşelul Macas. Am început să-i spun lui Ehud ce sentimente trăisem în anul 1969, când vizitasem

pentru prima oară Macasul. Conversaţia ne-a adus într-un punct în care am început să discutăm despre rolul pe care-l jucase ţara noastră în istoria lumii.

Statele Unite fuseseră un exemplu de democraţie şi de justiţie timp de aproape două secole. Declaraţia noastră de Independenţă şi Constituţia inspiraseră mişcările de eliberare care izbucniseră pe toate continentele. Noi conduseserăm eforturile de creare a unor instituţii globale capabile să ne reflecte idealurile. În cursul secolului al XX-lea, ne-am aflat tot mai pregnant în fruntea mişcărilor pentru promovarea democraţiei şi a justiţiei, iar rolul nostru a fost hotărâtor în înfiinţarea Tribunalului permanent de justiţie internaţională de la Haga, în semnarea tratatului de înfiinţare a Ligii Naţiunilor, în semnarea Cartei pentru Organizaţia Naţiunilor Unite, Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi multe alte acorduri ale Naţiunilor Unite.

Totuşi, de la încheierea celui de-al doilea război mondial, poziţia noastră de lideri s-a erodat, modelul pe care l-am oferit lumii fiind subminat de o corporatocraţie hotărâtă să-şi clădească un imperiu, în perioada în care am lucrat ca voluntar în organizaţia Corpurile Păcii, am înţeles că cetăţenii ecuadorieni, ca şi cei din ţările învecinate, erau scandalizaţi de brutalitatea nord-americanilor şi perplecşi constatând contradicţiile vizibile din politica noastră. Am pretins că apărăm democraţia în locuri ca Vietnam, dar, în acelaşi timp, am înlăturat de la putere prin forţă sau prin asasinate preşedinţi aleşi în mod democratic. Elevii de liceu de pe tot cuprinsul Americii Latine au înţeles că Statele Unite îl răsturnaseră de la putere pe preşedintele Allende în Chile, pe Mossadegh în Iran, pe Arbenz în Guatemala, pe Goulart în Brazilia şi pe Qasim în Irak - chiar dacă elevii noştri din Statele Unite habar n-aveau de aceste lucruri. Politica Washingtonului transmitea întregii lumi un mesaj menit să dea naştere la confuzie. Acţiunile noastre încălcau cele mai sacrosancte dintre idealurile noastre.

Una dintre metodele prin care corporatocraţia a reuşit să-şi exercite controlul asupra Americii Latine în anii 1970 a fost aceea de a acorda putere deplină guvernelor autocratice. Aceste guverne au experimentat politicile economice ale investitorilor nord-americani şi ale corporaţiilor internaţionale, ducând la faliment economiile locale: recesiune, inflaţie, şomaj şi creştere economică negativă. În ciuda opoziţiei crescânde, Washingtonul îi elogia pe conducătorii corupţi care îşi târau ţara în faliment, acumulând, în acelaşi timp, averi personale. Pentru a agrava şi mai mult situaţia, Statele Unite i-au susţinut pe dictatorii de dreapta şi brigăzile morţii aflate în solda acestora în ţări ca Guatemala, El Salvador şi Nicaragua.

În anii 1980, continentul a fost străbătut de un val de reforme democratice. Nou alesele guverne au apelat la «experţii» FMI şi ai Băncii Mondiale pentru a găsi soluţii la problemele lor. Convinşi să adopte programe structurale SAP, aceştia au transpus în practică măsuri nepopulare, de la privatizarea serviciilor publice până la reduceri ale asigurărilor sociale. Ei au acceptat împrumuturi oneros de mari, destinate dezvoltării

proiectelor de infrastructură care de cele mai multe ori serveau interesele clasei conducătoare, lăsând ţării povara datoriilor.

Rezultatele au fost dezastruoase. Indicatorii economici s-au prăbuşit, ajungând la valori şi mai mici. Milioane de oameni altădată recunoscuţi ca aparţinând clasei de mijloc şi-au pierdut slujbele şi au îngroşat rândurile săracilor. Iar, în timp ce asistau la decăderea instituţiilor de învăţământ, de sănătate şi de asigurări sociale, cetăţenii remarcau totodată şi faptul că politicienii lor mai degrabă îşi cumpărau proprietăţi în Florida, decât să investească în firmele autohtone. Deşi mişcările comuniste din anii 1950 şi 1960 n-au reuşit niciodată să prindă în America Latină, cu excepţia Cubei, totuşi continentul a fost străbătut de un nou val de indignare şi de mânie împotriva corporatocraţiei şi a colaboraţioniştilor latino-americani corupţi.

Apoi, cu mai puţin de un an înainte ca eu şi Ehud să plecăm în Ecuador, prima administraţie Bush a adoptat o decizie care a avut un impact negativ pe termen lung asupra relaţiilor dintre Statele Unite şi America Latină. Preşedintele a ordonat forţelor armate să invadeze Panama. A fost un atac neprovocat, unilateral, având scopul de a debarca un guvern, sub pretextul că refuzase renegocierea Tratatului privind Canalul Panama. Invazia a ucis peste două mii de civili nevinovaţi şi a transmis în valuri un mesaj de frică în toate ţările aflate la sud de Rio Grande. Curând, frica avea să se transforme în furie.

Am reflectat asupra acestor lucruri şi le-am întors pe toate feţele cu Ehud în timpul călătoriei noastre spre Macas. L-am rugat să-mi spună dacă întrevede să existe vreo soluţie la corupţia care se întinde ca un flagel asupra întregului continent.

— Sigur că există, m-a asigurat el. Masa critică. Doar de asta e nevoie.

M-a întrebat cum am călătorit până la Macas în zilele acelea, ţinând cont de faptul că atunci şoseaua nu ajunsese până aici.

— Poţi înota în noroiul din junglă săptămâni întregi, sau te poţi sui într-o «cursă contra cronometru» la bordul unui avion vechi Douglas DE-3 rămas din timpul celui de-al doilea război mondial. Zborul acesta părea a fi aproape sinucigaş, dar eu asta am făcut.

— Cursă contra cronometru?

— Avioanele astea nu puteau traversa Anzii. Piloţii erau obligaţi să meargă pe valea râurilor. Nici vorbă să fi avut vreun radar la bord. Pilotul nu ştia când va fi avionul învăluit în nori, deci, imediat ce se ridica de la sol, el pornea cronometrul. După treizeci de secunde, făcea un viraj de zece grade spre dreapta, după alte patruzeci şi cinci de secunde, o înclinaţie de cincisprezece grade spre stânga… Destul de înfricoşător, nu? Pe vremea aia s-au prăpădit o groază de avioane. Însă era mai bine – şi mai sigur – decât să traversezi jungla cu piciorul.

— Şi atunci au construit drumul, a spus el, după care a făcut o pauză. De ce?

Sprâncenele lui arcuite mi-au dat un indiciu.

— Masa critică?

— Exact.

Oamenii ceruseră schimbarea. Totul s-a întâmplat atunci când protestele de indignare ajunseseră prea acute, atingând un anumit nivel. În cazul respectiv, schimbarea se produsese la nivelul dezvoltării comerciale care deschisese bazinul Amazonului. Ştiam că masa critică fusese influenţată în mare măsură de companiile petroliere. Când am intrat în Macas, am constatat că şoseaua transformase un avanpost din junglă, amorţit şi uitat de lume, într-un orăşel în plin avânt economic şi cu populaţie în creştere. Totuşi, sunt gata să mă lansez în supoziţii şi să susţin că, pe măsură ce tot mai mulţi oameni vor conştientiza ameninţarea pe care o reprezintă dezvoltarea economică pentru viitorul omenirii, cu atât mai mult va vira masa critică spre proiecte care pun accentul pe menţinerea păcii şi pe caracterul durabil al lucrurilor.

Ne-am cazat la un hotel ce avea două elemente pe care nu le mai văzusem niciodată înainte în această parte a lumii: toaletă cu rezervor şi vas de evacuare a apei şi duş. Acest din urmă obiect l-a amuzat mai târziu pe Ehud, din cauza prizei electrice amplasate lângă robinet.

— E pentru aparatele electrice de ras, l-am liniştit eu.

— Dacă vrei să-ţi iei viaţa, a fost replica lui.

A doua zi de dimineaţă, ne-am suit la bordul unui mic avion, iar Ehud i-a pus pilotului întrebări în legătură cu cronometrul.

— Unchiul meu a folosit unul, a răspuns acesta zâmbind ironic. Eu am, însă, radar.

Avionul ne-a depus pe o pistă acoperită cu noroi din inima pădurii. La marginea luminişului ne aştepta un grup de indieni Shuar. Arătau destul de mult aşa cum mi-i aminteam: musculoşi, ciocolatii, surâzători, un popor de oameni veseli, cu singura deosebire că acum erau îmbrăcaţi cu tricouri şi pantaloni scurţi din poliester pe care misionarii au insistat să le poarte pentru a combate păcatul nudităţii.

În timp ce descărcau alimentele pe care le adusesem cu noi, s-a apropiat de mine un bătrân. Când i-am spus că mă interesează să-i ajut poporul să salveze jungla de la distrugere, mi-a amintit că civilizaţia mea, şi nu cultura lui, era cea care provocase problemele.

— Lumea este aşa cum visezi să fie, mi-a spus el. Poporul tău a visat la fabrici uriaşe, clădiri înalte şi maşini cât picăturile de ploaie în fluviu. Acum începeţi să vă daţi şi voi seama că visul vostru e un coşmar.

L-am întrebat ce aş putea face să-i ajut.

— E simplu, mi-a răspuns el. Tot ce aveţi de făcut este să schimbaţi visul…

Tot ce aveţi de făcut este să aruncaţi o altă sămânţă, să-i învăţaţi pe copiii voştri să viseze la altceva.

În următoarele zile, şi alţi membri ai comunităţii ne-au spus lucruri similare. Atât eu, cât şi Ehud am fost impresionaţi de inteligenţa şi cunoştinţele acestor oameni, ca şi de hotărârea lor de a-şi proteja mediul şi cultura. După ce m-am întors în Statele Unite, am pus în mişcare procedura de înfiinţare a unei organizaţii dedicate schimbării modului în care noi, cei din ţările industrializate, înţelegem Terra şi relaţia noastră cu ea. La momentul respectiv, n-am înţeles acest lucru, însă mă străduiam să inversez procesul pe care-l susţinusem ca asasin economic.

În cele din urmă, am denumit această corporaţie non-profit *Dream Change*[6], în semn de recunoştinţă pentru mesajul pe care-l primisem în acea zi pe când mă aflam în plin teritoriu al indienilor Shuar. Prin intermediul ei, am reuşit să organizăm călătorii şi seminarii. Am dus diverse persoane e să petreacă o vreme în preajma indigenilor, pentru a învăţa de la ei, iar apoi i-am dus pe aceşti învăţători în Statele Unite. Am editat cărţi, CD-uri şi filme al căror scop era acela de a crea punţi de legătură între cele două lumi. S-a constituit o altă organizaţie non-profit, numită *The Pachamama Alliance*, în urma uneia dintre călătoriile noastre. Organizaţia a servit la strângerea unor fonduri în valoare de milioane de dolari, destinate ajutorării comunităţilor indigene, iar majoritatea lor au contribuit la finanţarea bătăliilor pe calea justiţiei cu companiile petroliere.

Datorită experienţei mele de lucru cu COBEE, m-am lansat într-o nouă carieră. De-a lungul anilor 1990 şi în primii ani ai noului mileniu, am călătorit frecvent în America Latină. Mi-am petrecut acolo majoritatea timpului în compania localnicilor din Amazon şi din Anzi. Am fost profund impresionat de devotamentul lor faţă de gospodărirea mediului şi de conservarea spiritualităţii poporului lor care depăşea tot ceea ce văzusem la religiile importante ale lumii. Aceşti oameni păreau hotărâţi să facă un loc mai bun din lumea în care trăim.

În calitate de membru al comitetului director al organizaţiei The Pachamama Alliance, m-am întâlnit cu avocaţi, politicieni şi angajaţi ai companiilor petroliere. La o cină pe care am luat-o într-o seară la Quito, în compania unui grup de acest fel, am auzit pentru prima oară vorbindu-se de Hugo Chavez, conducătorul Venezuelei. Reprezentanţii companiilor petroliere îl detestau pe acest ofiţer de armată pătimaş care era şi fondatorul Mişcării anticorporatiste a celei de-a Cincea Republici, însă politicienii nu puteau să nu-i admire carisma. Prietenii mei indigeni erau încurajaţi să creadă că strămoşii lui erau un amestec de indieni, africani şi spanioli, că el îi blama mereu cu vehemenţă pe bogaţi şi promitea să-i ajute pe săraci să ducă o viaţă mai bună.

[6] Schimbarea visului, în lb. engleză (n.t.).

20.

Chavez al Venezuelei

Ascensiunea la putere a lui Chavez a început în februarie 1992, pe când era locotenent-colonel în armata venezueleană şi a condus lovitura de stat împotriva lui Carlos Andres Perez, Preşedintele, al cărui nume devenise sinonim cu corupţia, l-a înfuriat pe Chavez şi pe acoliţii săi din cauza hotărârii sale de a-şi vinde ţara Băncii Mondiale, Fondului Monetar Internaţional şi corporaţiilor străine, în mare măsură ca

rezultat al colaborării Caracasului cu corporatocraţia, venitul per cap de locuitor din Venezuela a scăzut cu peste 40%, iar ceea ce constituise înainte cea mai numeroasă clasă de mijloc din America Latină a decăzut, îngroşând rândurile săracilor.

Lovitura de stat condusă de Chavez a eşuat, însă ea a pregătit terenul pentru viitoarea sa carieră politică. După capturarea sa, i s-a permis să apară pe postul naţional, pentru a-şi convinge armata să înceteze ostilităţile. El a făcut o declaraţie provocatoare în faţa întregii naţiuni, susţinând că pierduse *por ahora* – pentru moment. Curajul său este cel care l-a catapultat, aducându-i faimă naţională. A stat închis doi ani în închisoarea Yare, perioadă în timpul căreia Perez a fost pus sub acuzaţie. La eliberarea să, Chavez le-a apărut tuturor ca o persoană cu reputaţia de om curajos, integru, hotărât să-i ajute pe săraci şi să-i dezrobească pe nevinovaţii care aveau de suferit de pe urma exploatării străine ce înrobise ţara şi continentul său timp de atâtea secole.

În anul 1998, Hugo Chavez a fost ales preşedinte al Venezuelei cu un număr impresionant de voturi acordate de 56% din populaţie. După preluarea funcţiei, el nu s-a înclinat în faţa corupţiei aşa cum au făcut atâţia alţii înaintea lui. Dimpotrivă, el le-a adus elogii unor oameni de stat ca Arbenz al Guatemalei, Allende din Chile, Torrijos din Panama şi Roldos din Ecuador. Aceştia toţi fuseseră asasinaţi sau răsturnaţi de la putere de către CIA. Iar acum, susţinea el, va călca pe urmele lor, însă recurgând la propria sa viziune, la personalitatea sa carismatică şi la întreaga forţă de rezistenţă pe care le-o putea opune conducătorul unei ţări ce dispunea de petrol din abundenţă. Victoria pe care a repurtat-o şi continua sfidare la adresa Washingtonului şi a companiilor petroliere au inspirat milioane de latino-americani.

Chavez şi-a respectat promisiunile şi obligaţiile asumate faţă de săracii de la ţară sau de la oraş. În loc de a reinjecta profiturile în industria petrolieră, el le-a investit în proiecte destinate să combată analfabetismul, malnutriţia, bolile şi alte tare sociale. În loc să declare dividende enorme pentru investitori, el a ajutat-o pe d-na Kirchner, preşedintele Argentinei, să răscumpere datoria de peste 10 miliarde de $ de la FMI şi a vândut petrol la preţ redus celor care nu-şi puteau permite să plătească preţul pieţei – inclusiv unor comunităţi din Statele Unite. El a dirijat o parte din veniturile obţinute din petrolul ţării sale către Cuba, astfel încât să poată trimite medici către zonele defavorizate şi sărace de pe tot continentul. A elaborat legi noi, menite să întărească drepturile populaţiei indigene – inclusiv legi privind folosirea limbii materne şi privind drepturile de proprietate asupra pământului – şi a luptat pentru instituirea afro-venezuelenei în programa de învăţământ din şcolile de stat.

Corporatocraţia l-a perceput pe Chavez ca pe o gravă ameninţare. Nu numai că a sfidat companiile petroliere şi alte firme internaţionale, însă el se transformase într-

un lider pe care şi alţii doreau să-l imite. Din perspectiva administraţiei Bush, doi şefi de stat intransigenţi, Chavez şi Hussein, deveniseră un coşmar căruia trebuia să i se pună capăt. În Irak, eforturile subtile ale asasinilor economici şi ale şacalilor se soldaseră cu eşecuri, iar în prezent se desfăşurau preparativele pentru soluţia finală: invazia. În Venezuela, asasinii economici fuseseră înlocuiţi cu şacali, iar Washingtonul spera ca ei să poată rezolva problema.

Recurgând la tactici duse la perfecţiune în Iran, Chile şi Columbia, în 11 aprilie 2002, şacalii au trimis în stradă mii de oameni la Caracas, demonstraţia ajungând până în faţa sediului companiei de stat petrolifere a Venezuelei şi continuând mai departe, spre palatul prezidenţial Miraflores. Acolo, ei s-au întâlnit cu demonstranţi pro-Chavez care i-au acuzat pe organizatorii lor de a fi fost pioni manevraţi de agenţia CIA a Statelor Unite. Apoi, brusc şi pe neaşteptate, forţele armate au anunţat că Chavez demisionase din funcţia de preşedinte şi era deţinut la o bază militară.

Washingtonul a sărbătorit această victorie, însă triumful său a fost de scurtă durată. Soldaţii loiali lui Chavez au cerut o contralovitură masivă. Săracii au ieşit în stradă şi în 13 aprilie, Chavez şi-a recăpătat funcţia de preşedinte.

În urma investigaţiilor întreprinse de oficialităţile venezuelene s-a ajuns la concluzia că lovitura de stat fusese sprijinită de guvernul SUA. Casa Albă şi-a recunoscut practic vina. Potrivit *Los Angeles Times*: „oficiali din administraţia Bush au recunoscut marţi că purtaseră timp de câteva luni discuţii cu lideri militari şi civili din Venezuela, pentru îndepărtarea preşedintelui venezuelean Hugo Chavez”.

În mod paradoxal, invazia Irakului a fost un dar generos pentru Chavez, făcând să explodeze preţul petrolului. Cuferele Venezuelei s-au umplut. Dintr-o dată, forajele pentru ţiţei din regiunea Orinoco a Venezuelei au devenit posibile. Chavez a anunţat că atunci când preţul petrolului va ajunge la 50 de $ barilul, Venezuela, cu rezervele ei îmbelşugate de ţiţei, va depăşi întregul Orient Mijlociu, devenind zăcământul numărul 1 de petrol al lumii. El a mai adăugat că analiza sa se bazează pe proiecţiile Departamentului SUA pentru Energie.

Restul Americii Latine a urmărit îndeaproape să vadă cum avea să fie abordată chestiunea Chavez de către administraţia Bush, după lovitura eşuată îndreptată împotriva lui. Şi au văzut un preşedinte al SUA intimidat. Casa Albă a înţeles că este obligată să avanseze prudent. Venezuela este cel de-al doilea furnizor al nostru de petrol şi de produse petroliere (cel de-al patrulea mare furnizor de ţiţei). Terenurile sale petrolifere sunt mai aproape de noi decât cele din Orientul Mijlociu. Prin faptul de a fi deţinut Citgo, Venezuela influenţa numeroşi muncitori şi şoferi americani şi o mulţime de corporaţii care cumpără sau vând la Citgo. În plus, Caracas fusese aliatul nostru în distrugerea embargoului asupra petrolului impus de OPEC în anii 1970. Opţiunile administraţiei Bush privind intervenţiile militare au fost îngrădite de

războaiele din Irak şi Afganistan, de eşecul negocierilor israeliano-palestiniene, de scăderea tot mai mare a popularităţii familiei regale din Arabia Saudită, de problemele politice din Kuweit şi de un Iran militarizat.

Strălucita victorie în alegerile din 2002 din Brazilia a lui Luiz Inacio, „Lula" da Silva a încurajat şi mai mult mişcările naţionaliste. Întemeietor al partidului muncitoresc, în anul 1980, Lula era un politician cu un trecut îndelungat în care a susţinut reforma socială, cerând ca Brazilia să-şi pună resursele naturale în slujba ajutorării săracilor şi insistând asupra realizării de audituri referitoare la datoriile Braziliei la FMI, datorii care susţinea că ar fi ilegale. După ce a câştigat alegerile obţinând peste 60% din voturi, Lula i s-a alăturat lui Chavez, devenind una dintre legendele vii ale noului val de pe continent. S-a răspândit rapid vestea, până în cele mai îndepărtate sate din vârful Anzilor şi din adâncul pădurilor tropicale, că cei consideraţi până atunci că defavorizaţi ajungeau acum la putere.

Latino-americanii au prins curaj. Pentru prima oară în istoria lor recentă, ei au întrezărit şansa de a scăpa de sub jugul exploatator al Statelor Unite.

Mai cu seamă două ţări au fost influenţate de succesele lui Chavez şi Lula. Şi ele aveau mari populaţii indigene; şi ele posedau resursele de gaze naturale şi de petrol după care râvneau corporaţiile. Ele mai erau şi ţări în care aveam legături puternice şi foarte personale. Este vorba despre Ecuador şi Bolivia.

21.
Ecuador trădat de un preşedinte

În *Confesiunile unui asasin economic*, am vorbit despre relaţia pe care am avut-o cu Jaime Roldos Aguilera, profesorul universitar şi avocatul care a devenit în anul 1979 primul preşedinte ales pe căi democratice al Ecuadorului, el venind după un lung şir de dictatori susţinători ai corporatocraţiei. De cum a preluat funcţia de preşedinte, Roldos a început să-şi onoreze promisiunile făcute în campania electorală, încercând

să ţină în frâu companiile petroliere şi să folosească resursele naturale ale ţării sale pentru ajutorarea săracilor. La momentul respectiv, mă temeam că, dacă nu va satisface dorinţele asasinilor economici, el va deveni ţinta şacalilor. Temerile mele s-au materializat. În 24 mai 1981, Jaime Roldos a murit într-un accident aviatic. Ziarele latino-americane au publicat pe prima pagină articole purtând titluri ca UN ASASINAT CIA!

Acum, după zece ani de la moartea sa, s-a dovedit că împrejurările şi condiţiile din ţară erau diferite, dar că politica nu s-a schimbat. În urma călătoriei mele cu Ehud la tribul Shuar şi a înfiinţării organizaţiilor *Dream Change* şi *The Pachamama Alliance*, am devenit tot mai conştient de frământările care începuseră să se facă simţite în străfundurile societăţii. Şacalii îl scoseseră din joc pe Roldos, însă Statele Unite n-au făcut nimic pentru a rezolva adevărata problemă. Prăpastia dintre bogaţi şi săraci, distrugerea mediului, ca şi neglijarea învăţământului, a sănătăţii şi a altor servicii sociale au fost exacerbate când Ecuadorul s-a ridicat pentru a deveni cel de-al doilea exportator de petrol din regiune către Statele Unite (după Venezuela). Populaţiile indiene au fost cel mai profund afectate. Guvernul şi companiile petroliere au încercat să-i alunge cu forţa de pe pământul lor. Dacă refuzau să plece, de cele mai multe ori erau obligaţi să asiste la scene în care copacii lor erau înlocuiţi de sonde de petrol şi să vadă cum râurile lor erau înecate de poluare.

Presiunile exercitate asupra lor au luat nenumărate forme. Una dintre ele s-a arătat clar într-o după-amiază, pe când vizitam Amazonul. Tunduam, un tânăr Shuar, mi-a spus că avea de gând să părăsească comunitatea din care făcea parte.

— Am talent la limbi străine, mi-a explicatei. Aşa zic specialiştii de la compania petrolieră. O să mă trimită ei la şcoală, să învăţ engleză, şi o să-mi plătească o avere să muncesc pentru ei. Da’ îmi fac griji, a continuat el încruntându-se. Tsetsak a făcut la fel. Şi acum îl cheamă Joel, nu Tsetsak. I-au cerut să scrie articole în ziar împotriva voastră, de la *Dream Change*, *Pachamama* şi altora care încearcă să ne ajute să luptăm împotriva companiilor petroliere. I-au spus să pretindă că e reprezentantul ales al poporului Shuar şi să semneze hârtii prin care dă pământul nostru companiei. Când a-ncercat să-i refuze i-au zis că-l bagă la-nchisoare.

— Şi ce-a făcut?

— Ce putea face? Scrie articolele alea şi semnează hârtiile.

L-am întrebat pe Tunduam dacă vrea ca asta să păţească şi el.

A ridicat din umeri.

— Mi-ar plăcea să învăţ engleză şi să câştig o groază de bani. A continuat, apoi, întinzându-şi braţele spre pădure. Toate astea sunt pe cale să dispară. Misionarii ne spun că trebuie să ne modernizăm, că nu mai putem trăi ca nişte vânători.

Istorii de genul acesta mi-au întărit convingerea că trebuia să ajut poporul

Shuar şi pe vecinii lor Huaorani, Kichwa, Shiwiar şi Zaparo. Situaţia dificilă în care se aflau aceste popoare mi-a stârnit interesul faţă de campania pentru alegerile prezidenţiale din Ecuador, care s-au desfăşurat în anul 2002. Pentru prima oară de la Roldos, exista un candidat căruia părea să-i pese de problemele populaţiei indigene în acelaşi timp opunându-se din toate puterile lui *Big Oil*.

Eram la Shell, un oraş din junglă denumit astfel după numele companiei petroliere, aşteptând ca un avion să vină să ne preia pe mine şi un grup de persoane de la *Dream Change*, pentru a ne purta în teritoriul Shuar, într-o zi când era programată acolo şi vizita lui Lucio Gutierrez. Până în acel moment, candidatul prezidenţial realizase o alianţă unică din care făceau parte forţele armate din Ecuador şi cele mai puternice organizaţii indigene. Militarii îl sprijineau, deoarece era unul de-al lor, colonel de armată în rezervă, iar organizaţiile, deoarece refuzase să le ordone soldaţilor săi să-i atace pe demonstranţii indigeni, atunci când se năpustiseră ca un roi de albine asupra palatului prezidenţial, în anul 2000, obligându-l pe preşedintele Jamil Mahuad să-şi abandoneze fotoliul. În loc să facă asta, colonelul deschisese bucătării de campanie pentru a-i hrăni pe protestatari şi le permisese atunci să ocupe clădirea congreselor. Nesupunându-se preşedintelui său, Gutierrez a instigat masele populare la prăbuşirea unui personaj detestat de cei săraci, din cauza sprijinului făţiş acordat politicilor FMI şi Băncii Mondiale, inclusiv nepopulara măsura de introducere a dolarului american ca monedă oficială în Ecuador – gest cu urmări negative pentru toţi ecuadorienii, cu excepţia celor suficient de bogaţi ca să-şi fi depus deja banii în conturi bancare din străinătate şi să fi investit în acţiuni la bursa de pe Wall Street şi în proprietăţi în străinătate.[7]

Shell părea a fi locul ideal în care îşi putea întâlni electoratul candidatul la funcţia de preşedinte. Oraşul apăruse cu câteva decenii înainte, în urma defrişării unei porţiuni de pădure ce avusese scopul de a crea teatrul propice de acţiune pentru operaţiunile petroliere. Comunităţile indigene opuseseră rezistenţă, uneori chiar violent. Cu sprijinul Pentagonului, Quito a trimis mii de soldaţi şi a instalat o imensă bază militară care începea în centrul aşezării Shell şi se întindea înapoi în pădure. Drumurile sale asfaltate constituiau o raritate în această parte a lumii. Clădirile sale adăposteau unele dintre cele mai sofisticate echipamente de ascultare de pe planetă. Se spunea că experţii americani şi ecuadorieni în comunicaţii, stând într-un birou din apropierea străzii principale a orăşelului Shell, puteau asculta discuţiile purtate în

[7] Convertirea sucrilor în dolari a constituit o soluţie politică de proporţii. Ea nu a reprezentat doar o lovitură la adresa mândriei naţionale, ci a însemnat şi faptul că aceşti ecuadorieni care aveau conturi în dolari realizau profituri enorme peste noapte, în timp ce restul populaţiei vedea cum dispar micile economii pe care reuşise să le facă. Când Mahuad a preluat puterea în anul 1998, un ecuadorian putea cumpăra un dolar cu 6.500 de sucri, pentru ca în 2000, cursul oficial de schimb să ajungă la 25.000 de sucri pentru un dolar, ceea ce-nseamnă că omul nostru care avusese cu doi ani înainte valoarea unui dolar în sucri, acum rămăsese doar cu 26 de cenţi, în timp ce ecuadorienii suficient de bogaţi încât să deţină conturi în dolari în bănci din străinătate îşi sporiseră averea cu aproximativ 400 la sută faţă de restul populaţiei. A fost un fenomen permanent, pe măsură ce sucrii s-au demonetizat şi au fost înlocuiţi de dolar.

ultima colibă în care se ţinea un consiliu pe cursul superior al Amazonului. Abundau zvonurile referitoare la grupuri de misionari care acceptau milioane de dolari de la fundaţii înfiinţate de corporaţii petroliere, în schimbul unor servicii cum ar fi fost plantarea de microfoane ascunse în coşurile cu alimente şi în trusele medicale pe care le distribuiau cu atâta generozitate. Ori de câte ori un consiliu tribal lua hotărârea de a trimite luptători pentru a distruge un zăcământ petrolier, la faţa locului ajungeau întotdeauna mai întâi unităţile armatei, aduse cu elicopterele de la baza Shell.

În ziua aceasta în care fusese programată vizita lui Gutierrez, oamenii s-au îngrămădit pe străzile acoperite cu noroi, în speranţa că vor apuca să dea mâna cu candidatul. Şamani Shuar, cu coroanele lor din pene de tucan, se amestecau în mulţime cu beretele verzi din SUA, ingineri de foraj şi comandouri ecuadoriene. Atmosfera era sărbătorească, vechile animozităţi fiind date uitării. Cavaleria şi indienii păreau să fi făcut pactul de a înainta umăr la umăr, cu scopul de a salva o naţiune demoralizată de lunga perioadă de corupţie, inflaţie şi exploatare.

Vizita mea la Shell a avut loc cu doar câteva luni după atentatul din 11 septembrie 2001. Tragicul eveniment, combinat cu eşecul administraţiei Bush de a-l discredita şi răsturna pe Chavez, a avut un efect major asupra campaniei prezidenţiale din Ecuador. O serie de benzi desenate dintr-un ziar reflecta atitudinea locală. Inspirat de tema Vestului Sălbatic unde doi bărbaţi se înfruntă în stradă, într-un duel cu pistoale, prima casetă înfăţişa un Chavez purtând pe cap o pălărie de cowboy, cu tocul şi arma atârnând pe şold şi patrulând pe o stradă din Dodge City. Cea de-a doua casetă conţinea un George Bush fluturând în mână un pistol şi îndreptându-se spre Chavez să-l înfrunte. Următoarea îl înfăţişă pe Chavez din spate, oprindu-se în faţa lui Bush, iar pe chipul acestuia se citea o hotărâre de neclintit. În spatele preşedintelui SUA, se vedea imaginea fantomatică a două turnuri cuprinse de flăcări. În ultima casetă, deasupra lui Chavez, apărea o pilulă din care se vedea că râde, în timp ce Bush fugea, cu călcâiele ridicând nori de praf în urmna sa, cu pălăria lăsată să zacă pe jos, în stradă. Gutierrez se sprijinea de peretele unui local şi aplauda.

Deşi avionul nostru a sosit la Shell şi deşi a trebuit să plecăm din Shell înainte ca Gutierrez să-şi facă apariţia, această scurtă vizită m-a ajutat să înţeleg mai bine de ce erau atât de importante aceste alegeri pentru populaţiile indigene din Ecuador. Asemenea fraţilor lor din Bolivia, Brazilia şi Venezuela, aceştia suportaseră timp de secole exploatarea străinilor, iar acum erau hotărâţi să pună capăt acestui tipar.

Gutierrez a fost ales în funcţia de preşedinte al Ecuadorului în noiembrie 2002. Poporul indigen şi-a exprimat surprinderea că omul lor câştigase într-adevăr alegerile. Păreau să fi anticipat că-i aşteaptă timpuri grele. Iată ce ştire a transmis BBC cu această ocazie:

Victoria fostului conducător al loviturii de stat, Lucio Gutierrez... îi urmează îndeaproape celei a liderului partidului laburist, Lula, şi pare a aminti de alegerea lui Hugo Chavez în Venezuela. Fiecare dintre aceşti candidaţi a câştigat în urma unor alegeri democratice, conform unor programe bazate pe chemarea la schimbare, pentru noi direcţii ale gândirii economice şi nevoia de a pune capăt corupţiei...

În primă rundă a alegerilor de luna trecută, dl. Gutierrez i-a surprins pe toţi, preluând conducerea datorită votului dat schimbării...

Însă într-o ţară înglodată în asemenea uriaşe dificultăţi legate de datoria externă, de un indice al sărăciei de aproximativ 60 şi de un sistem politic instabil şi impredictibil, avantajul pare să se acumuleze masiv pentru a-l susţine.

Încă din prima sa lună în exerciţiu, noul preşedinte a zburat la Washington pentru a se întâlni cu preşedintele Bush. I-a aşteptat şi întâmpinat pe oficialii Băncii Mondiale veniţi în vizită la Quito şi a deschis runda negocierilor cu companiile petroliere. În acelaşi timp, relaţiile dintre companii şi organizaţiile indigene au devenit tot mai încordate. În decembrie 2002, compania argentiniană CGC a acuzat comunitatea amazoniană de a fi luat ostatică una dintre echipele sale de muncitori şi a lansat sugestia potrivit căreia luptătorii din junglă ar fi fost antrenaţi de al-Qaeda. A ieşit atunci la iveală un aspect senzaţional: compania petrolieră nu primise autorizaţie guvernamentală pe baza acceptului localnicilor de a începe forajele şi totuşi ea clama dreptul de a le încălca indigenilor proprietatea; luptătorii susţineau că ei îi ţinuseră pur şi simplu pe cei din echipa de petrolişti destul de mult timp pentru a se asigura că vor traversa junglă în siguranţă.

Am revenit în Ecuador la începutul anului 2003. După ce am sosit la Quito, am aflat că numeroşi ecuadorieni erau convinşi că Gutierrez încheiase acorduri secrete cu companiile petroliere şi că acceptase să adopte programe SAP propuse de Banca Mondială şi de FMI. În tot oraşul fuseseră lipite afişe cu Gutierrez dându-şi mâna cu preşedintele Bush. Iritaţi de sugestia că ei s-ar fi alăturat unei organizaţii teroriste islamice, liderii indigeni au subliniat faptul că dacă Gutierrez îi obliga să lupte împotriva mercenarilor aflaţi în solda companiilor petroliere, atunci un asemenea zvon risca să se împlinească.

— Odinioară, mi-a spus unul dintre ei, popoarele care se simţeau ameninţate de SUA se puteau adresa Rusiei, cerându-i ajutorul în armament şi antremament militar. Acum nu mai există aşa ceva, cu excepţia arabilor ăstora.

Situaţia a continuat să se deterioreze de-a lungul întregului an 2004. Au proliferat zvonurile în legătură cu profiturile de monopol ale companiilor petroliere şi corupţia existentă la nivel guvernamental. Atunci, guvernul a introdus măsuri ce aminteau de cele adoptate în Bolivia, ca urmare a presiunilor exercitate de Banca

Mondială. Potrivit Associated Press, „bazinul său electoral de stânga s-a dezintegrat după ce a instituit măsuri de austeritate, printre care şi ridicarea subvenţiilor la produse alimentare şi combustibil pentru gătit, cu scopul de a satisface cererile creditorilor internaţionali”.

Iar când Curtea Constituţională a Ecuadorului a ameninţat că va interveni în politica sa, Gutierrez a dat ordin să fie reorganizată, în fapt cerând dizolvarea ei. Ecuadorienii au luat străzile cu asalt, cerându-i conducătorului să plece.

— Gutierrez trebuie să plece, mi-a spus Joaquin Yamberla, un lider indigen. A fost ales pe cale democratică, şi-a încălcat promisiunile pe care le-a făcut poporului, deci democraţia ne cere să-l obligăm să părăsească funcţia.

Oamenii m-au rugat insistent să aflu cine este asasinul economic care îl corupe pe Gutierrez. Erau convinşi că preşedintele Ecuadorului cedase în faţa unei combinaţii de ameninţări şi de mită. Deşi nu le-am putut furniza un nume, am bănuit că nu se înşelau. După cum voi explica pe larg mai departe în această carte, am fost ulterior contactat de un şacal care pretindea, după toate aparenţele, că este chiar acel om.

Totuşi, bolivienii treceau printr-o experienţă total diferită.

22.
Bolivia, Bechtel şi războaiele pentru apă

Ca şi Ecuadorul şi Venezuela, Bolivia a intrat în secolul al XXI-lea printr-un val de proteste împotriva corporaţiilor străine care i-au prădat resursele. Demonstraţii, boicoturi şi greve au oprit activităţile comerciale de pe străzile din La Paz şi din multe alte oraşe mari. Deşi avându-i în frunte pe liderii Aymara şi Quecha, poporul indigen nu era singur. El era susţinut de sindicate şi de organizaţiile civile.

Spre deosebire de Ecuador şi de Venezuela, cauza imediată a tulburărilor nu a

fost petrolul, ci apa. De-a lungul anilor 1990, a devenit tot mai evident faptul că apa va ajunge curând una dintre cele mai preţioase resurse ale planetei. Exponenţii corporatocraţiei au înţeles că, exercitând controlul asupra surselor de alimentare cu apă, ei vor putea manipula guverne şi economii întregi.

Revolta din Bolivia a fost şi ea declanşată de Banca Mondială şi de FMI. În anul 1999, cele două organizaţii au insistat pe lângă guvernul bolivian să vândă sistemul public de alimentare cu apă din Cochabamba, cel de-al treilea oraş ca mărime al Boliviei, uneia dintre sucursalele locale ale uriaşei firme de construcţii Bechtel, ca parte a unei noi runde din programul SAP. La insistenţele Băncii Mondiale, Bolivia a acceptat să transfere tuturor consumatorilor obligaţia de a plăti costurile legate de furnizarea apei, neţinând cont de capacitatea lor efectivă de plată – gest contrar tradiţiilor indigene potrivit cărora orice individ, până la ultimul, are din naştere dreptul de a folosi apa, indiferent de statutul său social.

Când am auzit că Bolivia picase în plasa complotului ţesut de asasinii economici, m-au cuprins chinurile remuşcării: strategia EPP (plăteşte-l pe fiecare în parte) a fost un tip de abordare al cărei scop este de a stabili ritmul structurării, politică la a cărei elaborare am contribuit şi eu pe la jumătatea anilor 1970. La momentul respectiv, această politică se aplica în special tarifelor la electricitate şi era considerată inovatoare. Ea contravenea unei premise fundamentale a majorităţii planurilor de măsuri de creştere care, începând din anii 1930, beneficiau de susţinere în scopul ajutorării regiunilor sărace, fiind vorba inclusiv de planurile adoptate în SUA de Administraţia pentru Electrificare Rurală (REA): furnizarea de servicii ca electricitate, apă şi canalizare către întreaga populaţie era esenţială pentru dezvoltarea economică generală, chiar dacă era necesară subvenţionarea serviciilor de acest gen. Urmând exemplul REA, punerea în practică a acestei teorii s-a dovedit extrem de eficientă în numeroase ţări. În ciuda succesului, Banca Mondială a luat decizia de a experimenta ceva complet diferit.

Ca economist-şef al uneia dintre firmele contractate să promoveze politicile Băncii Mondiale, în anii 1970, s-au făcut presiuni asupra mea, în scopul dezvoltării unor modele econometrice menite să demonstreze valabilitatea EPP. Econometria practic face ca orice să poată fi justificat, iar eu am avut în subordinea mea o echipă excepţional de bună formată din economişti, matematicieni şi experţi în finanţe, prin urmare, din acest punct de vedere, nu exista nicio problemă. Existau totuşi două probleme care mă frământau. Prima era una evident de ordin moral, iar cea de-a doua era de ordin pragmatic, constând în recunoaşterea faptului că vechea teorie îşi demonstrase încă o dată eficienţa. De aceea mi-am pus întrebarea: ce rost are să te amăgeşti cu ideea succesului, ce rost are să rişti sărăcie crescândă şi tulburări sociale, de ce să aperi cauza EPP?

Răspunsul era unul evident: abordarea EPP avea să transforme birocraţiile subvenţionate de guvern în „vaci bune de muls”, numai bune pentru privatizare (după cum aveam să descopăr mai târziu în Bolivia la COBEE). EPP a evoluat izvorând din aceeaşi mentalitate ca şi creditele pentru dezvoltarea infrastructurii, de pe urma cărora au beneficiat companiile străine de construcţii şi bogătaşii autohtoni, nelăsându-le săracilor altceva decât datorii uriaşe. Într-o călătorie pe care am făcut-o în Argentina, am aflat că mai exista şi un alt motiv.

— Aceste ţări sunt asigurarea noastră pentru ziua de mâine, mi-a spus generalul Charles Noble în timp ce traversam străzile capitalei Buenos Aires, prin anul 1977, într-o maşină condusă de un şofer.

Chuck era vicepreşedinte la MAIN, unde avea să fie mai târziu promovat în funcţia de preşedinte. Absolvent al Universităţii West Point cu masterat susţinut în inginerie şi construcţii obţinut la MIT Boston, el avusese o remarcabilă carieră militară, fiind general comandant în comandamentul general al armatei SUA din Vietnam şi preşedinte al Comisiei pentru fluviul Mississippi. Acum, era însărcinat cu studierea resurselor de apă pentru Argentina, studii comandate de MAIN, inclusiv cele legate de proiectul hidroelectric al masivului Sallo Grande pe care ţara să îl construia împreună cu Uruguay-ul pentru a produce două mii de megawaţi, în vederea creării unui lac imens şi inundării unui oraş de douăzeci şi două de mii de locuitori.

— Am pierdut Vietnamul, pentru că n-am înţeles mentalitatea comunistă. Trebuie să facem ca lucrurile să meargă mult mai bine aici, în America Latină, mi-a spus Chuck oferindu-mi unul dintre zâmbetele lui cele mai bune, de-a dreptul şocant de blând şi de prietenos pentru un om cu reputaţia de duritate pe care o avea. Să nu-i lăsaţi niciodată pe socialişti să vă convingă că dacă veţi accepta să vi se facă cinste cu un prânz asta vă va ştirbi respectul. Există o plată pentru tot ceea ce primeşti. Este singura modalitate de a aprecia ceea ce ai. În plus, asta îi ajută să înveţe ce-i capitalismul, nu comunismul. Ia uitaţi-vă la asta!

Ne-a arătat heleşteul din parc, pe lângă care tocmai treceam.

— Apa reprezintă viitorul, fiind aurul şi petrolul combinate. Trebuie să deţinem cât mai multă apă cu putinţă. Ea ne va oferi pârghiile pentru conducerea lumii şi pârghiile de putere.

Abia după douăzeci de ani, m-am gândit la Chuck Noble, atunci când s-a făcut anunţul public că i se acordase unei singure companii dreptul exclusiv de a achiziţiona sistemul de alimentare cu apă din Columbia, cunoscut tuturor sub denumirea de SEMAPA. Atunci i s-a acordat firmei Aguas del Tunari – o firmă în participaţiune, condusă de o filială a infamei Corporaţii Bechtel – un împrumut în vederea privatizării a cărui perioadă de rambursare era de patruzeci de ani. Acordarea unei asemenea licenţe de exploatare unei companii din SUA trebuie să-l fi făcut foarte fericit pe

general, deşi popoarele din America Latină au avut în mod cert sentimente diferite. Firma cu sediul la San Francisco îşi câştigase reputaţia de organizaţie care reuşea să câştige favoruri de la aproape oricine era bine plasat şi sus pus. Avea o istorie îndelungată de reuşite în obţinerea unor contracte profitabile de la Banca Mondială şi de la guvernul SUA. Fiind o corporaţie privată, controlată practic de o singură familie, ea nu era obligată să-şi deschidă catastifele în faţa SEC (Comisia Federală a SUA pentru acţiuni bursiere), pentru a fi controlată de aceasta şi/sau de alte organizaţii de securitate şi de aceea refuza ferm să facă acest lucru.

— Dacă Bechtel vrea un angajament, atunci nici nu mai trebuie să te oboseşti să participi la licitaţie, mi-au spus în diverse situaţii diverşi oficiali, în perioada în care am activat ca asasin economic în Indonezia, Egipt şi Columbia.

La scurtă vreme după călătoria mea în Argentina pe care o făcusem în compania lui Chuck Noble, un ofiţer contractant ecuadorian şi un bun prieten din vremurile când lucrasem în Corpurile Păcii mi-a acceptat invitaţia de a lua cina împreună la cel mai scump restaurant din Quito. Abia după aceea el mi-a mărturisit că, dacă ar fi fost în locul meu, el ar fi economisit de mii de ori costul acelei cine, sfătuindu-mă să nu-mi petrec următoarele câteva luni pregătind propuneri pentru un proiect în legătură cu care ştia că urma să fie obţinut în mod cert de Bechtel. Şi-a frecat arătătorul de degetul mare, într-un un gest sugestiv şi a spus:

— Toată lumea o să se îmbogăţească. Eu, primarul, preşedintele, băieţii din San Francisco, a spus el, după care a adăugat cu un rictus: Cu excepţia ta şi a tuturor fraierilor care credeţi că-i vorba de un proces de licitaţie cu concurenţă loială.

Printre foştii înalţi funcţionari şi directori de la Bechtel, se numără aştri călăuzitori ca George Shultz (preşedinte şi membru în comitetul director al corporaţiei Bechtel, ministru de finanţe în administraţia Nixon şi secretar de stat sub Reagan), Caspar Weinberger (vicepreşedinte şi consilier general al Bechtel şi ministru al apărării în administraţia Reagan), Daniel Chao (vicepreşedinte executiv şi director general al Bechtel Enterprises Holdings, Inc. şi membru în comitetul consultativ al Băncii de Import Export a SUA) şi Riley Bechtel (preşedinte-director general al Bechtel şi membru al Consiliului pentru export al preşedintelui George W. Bush). Din conducerea Bechtel mai face parte socrul meu care, înainte de a se pensiona, a fost arhitectul-şef al companiei, iar apoi a fost rechemat de la pensie pentru a activa ca responsabil al unui uriaş proiect de construire de oraşe în Arabia Saudită. Şi soţia mea şi-a început cariera la Bechtel, prin urmare cunoşteam bine compania, având asupra ei o viziune din câteva unghiuri diferite.

Aproape imediat după contractul prin care SEMAPA era dat în arenda Corporaţiei Bechtel, taxele pentru apă au atins cifre astronomice. Au existat cazuri în care locuitori ai oraşului Cochabamba au primit facturi cu o creştere de peste 300%.

Acest lucru a fost catastrofal pentru locuitorii oraşului care oricum erau clasaţi printre cele mai sărace comunităţi de pe continent.

— Sunt nevoiţi să aleagă între apă şi mâncare, mi-a spus un organizator din tribul Quecha. Oamenii gringo vor profituri tot mai mari. Bolivienii mor de sete şi li se spune că nu pot aduna apă de ploaie, că prin contractul lor cu SEMAPA trebuie să plătească către Bechtel toată apa pe care o consumă.

Cetăţenii din Cochabamba s-au răzvrătit. În ianuarie 2000, în urma boicoturilor, oraşul a fost închis timp de patru zile. Mulţimea a ameninţat că va ataca sediul SEMAPA, iar Bechtel a cerut protecţie guvernamentală. Preşedintele bolivian Hugo Banzer a consimţit şi a mobilizat armata. În cursul violenţelor care au urmat, zeci de indieni Aymara şi Quechua au fost răniţi, iar un adolescent de şaptesprezece ani a fost împuşcat mortal.

Temându-se de declanşarea unei revoluţii în toată puterea cuvântului, preşedintele Banzer a impus în cele din urmă legea marţială. Apoi, după o serie de întrevederi repetate cu înalţi funcţionari ai Ambasadei SUA, a anunţat în mod oficial că va anula contractul încheiat cu Bechtel. În aprilie 2000, Bechtel şi-a abandonat activitatea de la SEMAPA.

Locuitorii din Cochabamba şi-au sărbătorit victoria. Şi-au împărţit căni cu apă pe stradă. Au toastat în cinstea noilor lor eroi locali din neamurile Aymara şi Quechua şi au compus cântece care să proclame această victorie drept începutul unei ere noi. Curând, a devenit însă evident faptul că se confruntau cu o nouă problemă. Au constatat că nu mai rămăsese nimeni la SEMAPA cu suficientă experienţă pentru a conduce firma. Mulţi dintre foştii directori se pensionaseră, se mutaseră în alte oraşe sau acceptaseră alte posturi.

Comunitatea a ales un nou comitet director şi a stabilit o serie de principii fundamentale prin care dreptatea socială era identificată drept angajament călăuzitor al SEMAPA. Obiectivele cele mai importante ale companiei de alimentare cu apă urmau să fie furnizarea apei către populaţia săracă, inclusiv către cei care nu fuseseră înainte racordaţi la sistem; oferirea unor compensaţii adecvate celor care munceau în cadrul companiei; şi conducerea eficientă a companiei, din care să dispară corupţia.

Între timp, Bolivia avea în continuare de a face cu corporatocraţia. Bechtel nu era dispusă să renunţe fără luptă la vaca sa bună de muls – şi să stabilească astfel un precedent care să încurajeze şi alte ţări să urmeze exemplul Boliviei. Într-un exemplu clasic ce demonstrează hotărârea corporatocraţiei de a manipula legislaţia internaţională, cu scopul de a-şi satisface propriile interese, Bechtel a aruncat în luptă una dintre companiile sale cu capital olandez. Invocând Tratatul bilateral pentru investiţii (BIT), încheiat în anul 1992 între Olanda şi Bolivia (atâta vreme cât nu exista un contract similar între Statele Unite şi Bolivia), sucursala olandeză a intentat

poporului bolivian un proces prin care reclama plata sumei de 50 milioane $, din care jumătate reprezenta profiturile pe care pretindea că le pierduse din această „investiţie expropriată” şi jumătate plata daunelor.

Deşi această incredibilă istorie de intrigi, lăcomie şi insensibilitate corporatistă a fost aproape complet ignorată de mijloacele de comunicare în masă din SUA, presa latino-americană i-a acordat spaţii ample. Urmărind atent rapoartele pe care mediile latino-americane le postaseră pe site-urile lor, mă gândeam neîntrerupt la cei de la COBEE. Îmi aminteam că majoritatea directorilor şi inginerilor care contau de la cea mai puternică uzină de producţie a electricităţii din Bolivia – cea care reprezenta sursa de putere atât pentru palatul prezidenţial, cât şi pentru statul major al armatei – era reprezentată de cetăţeni ai altor state: Statele Unite, Marea Britanie, Argentina, Chile, Peru şi Paraguay. Am înţeles că această dependenţă faţă de cetăţenii străini era o strategie bine calculată ce garanta practic faptul că centrala nu avea să fie niciodată naţionalizată.

Am mai descoperit că Leucadia încetase de a mai fi proprietara COBEE. De la începutul anilor 1990, compania fusese cumpărată şi vândută de mai multe ori, şi întotdeauna de şi către corporaţii străine. Leucadia şi celelalte firme aveau reputaţia de a fi companii care vindeau pentru obţinerea profiturilor. Vacile bune de muls erau un lucru bun, însă vânzarea rapidă, cu rată mare de profit, era ceva încă şi mai bun, mai ales că populaţia era în acest fel ţinută veşnic îndatorată.

Din toate aceste frământări, s-a născut un nou conducător. Respectând un şablon care părea să se transforme într-o adevărată tendinţă, s-a ridicat din rândul comunităţii indigene Evo Morales. Activist pentru drepturile Aymara, el s-a înscris în partidul Mişcării socialiste (MAS). Vocea sa puternică s-a ridicat, spre a se opune şi lupta împotriva privatizării şi a ceea ce corporaţiile numeau, recurgând la un eufemism, reforme economice „liberale” şi de „piaţă liberă” – politici menite să prevină protecţia acordată de Bolivia fermierilor şi firmelor autohtone, în acelaşi timp, obligând-o să accepte barierele protecţioniste impuse de Statele Unite. El a denunţat iniţiativa SUA de a stabili zona de comerţ liber a Americilor drept un plan „ce urmăreşte să legalizeze colonizarea Americilor”. Popularitatea sa a crescut şi a fost ales membru al Congresului.

Aproape imediat, corporatocraţia l-a etichetat drept terorist. Departamentul de Stat al SUA l-a descris ca pe un „agitator ilicit de cocaină”. Deşi Morales făcuse parte din mişcarea *cocalero*, o coaliţie a *campesinos* cultivatori de frunze de cocă, care se opuneau eforturilor SUA de a eradica fermele cultivatoare de cocaină, el a evidenţiat faptul că planta era folosită de populaţiile andine ca supliment alimentar şi medicament, cu mult înainte de a fi fost transformată în cocaină. Ceaiul de coca a fost folosit de mulţi demnitari, printre alţii şi de Papa Ioan Paul al II-lea şi de prinţesa Anne

a Marii Britanii, drept remediu împotriva stării de rău provocată de altitudinile mari, a durerilor musculare, a colicilor de foame şi a altor tulburări digestive. Cu toate acestea, în anul 2002, Morales a fost obligat să părăsească fotoliul pe care-l ocupa în Congres, fiind acuzat de terorism. Quechua şi Aymara au acuzat CIA de a fi complotat în sensul îndepărtării lui Morales. În decurs de numai câteva luni, plecarea sa forţată de la putere a fost declarată ca fiind neconstituţională.

Ambasadorul SUA, Manuel Rocha, a avertizat, spunând că: „Doresc să amintesc electoratului bolivian că, dacă-i veţi alege pe cei care doresc ca Bolivia să redevină una dintre principalele ţări exportatoare de cocaină, veţi periclita asistenţa viitoare pe care America o va acorda Boliviei". În loc de a-i descuraja pe bolivieni, Rocha a reuşit să-i incite şi mai mult. Morales a declarat că spusele ambasadorului nu făcuseră decât „să trezească conştiinţa poporului". MAS a lipit afişe pe zidurile caselor din toată ţara. Deasupra unei fotografii imense a lui Morales, se putea citi întrebarea scrisă cu litere uriaşe: „Bolivieni! Voi decideţi. Cine conduce? Rocha sau glasul poporului?".

La alegerile prezidenţiale din 2002, MAS a terminat la câteva puncte distanţă faţă de partidul aflat la conducere. Morales a refuzat să-l susţină pe nou alesul preşedinte, un milionar crescut şi educat în Statele Unite, pe nume Gonzalo Sanchez de Lozada. În schimb, MAS a preferat să joace rolul opoziţiei. Ca şi Chavez după tentativa eşuată de lovitură de stat, reputaţia lui Morales a fost încurajată de ceea ce, aparent, era o înfrângere.

Preşedintele Sanchez s-a plecat în faţa FMI şi a Băncii Mondiale şi le-a îndeplinit cererile. În 2002, prin decret prezidenţial, el a mărit impozitele, aducându-le la cote uriaşe. După cum se întâmplă adeseori în asemenea situaţii, cei care-şi puteau permite cel mai puţin să plătească impozite au sfârşit prin a fi cel mai mult afectaţi de această măsură. În cursul diverselor tulburări care au urmat, treizeci de persoane şi-au pierdut viaţa. Blocarea străzilor şi demonstraţiile care au urmat au împins ţara într-un impas. Planurile lui Sanchez de a exporta gaze naturale la preţuri mici către Statele Unite şi alte ţări, în loc să le distribuie bolivienilor nevoiaşi, n-au făcut decât să irite şi mai mult comunităţile indigene. Ciocnirile sângeroase s-au soldat cu alţi douăzeci de morţi. Într-un târziu, Sanchez a fost nevoit să scape fugind din ţară. În prezent, el locuieşte în apropiere de Washington D.C., Statele Unite refuzând solicitările Boliviei de a-l trimite înapoi în ţară, spre a fi judecat.

Bolivienii au sfidat Banca Mondială şi au învins corporaţia Bechtel, una dintre cele mai puternice organizaţii de pe planetă. Iar acum, unul dintre „ai lor", unul din poporul care fusese subjugat cu atâta brutalitate timp de generaţii, se ridicase asemenea păsării Phoenix din cenuşa ruinelor propriei culturi.

Într-o anume privinţă, aveam impresia că adevăratul mesaj nu le era destinat doar bolivienilor şi latino-americanilor, ci era orientat spre Bechtel şi cei care făceau

parte din sistemul corporatocraţiei. Era un mesaj pro-democraţie şi pro-justiţie care servea drept sursă de inspiraţie pentru o întreagă generaţie tânără din Bolivia, Statele Unite şi din întreaga lume.

În timp ce ne strecuram prin defileul şerpuitor al fluviului Zongo, mi s-a întâmplat de multe ori m-am trezit că gândurile-mi zboară spre comentariul făcut de Jessica:

— Mă bucur că n-au construit un baraj uriaş şi că n-au inundat toată valea, a spus ea. E atât de frumos!

În schimb, nu era nimic frumos în nicio privinţă în legătură cu politica externă a Statelor Unite şi cu şmecheriile CIA cu care m-am confruntat în cursul călătoriei mele în Brazilia – încercarea Washingtonului de a contracara mesajul transmis de noul val al liderilor latino-americani.

23.
Brazilia secrete teribile de familie

În ianuarie 2005 când am ajuns la Forumul Social Mondial (WSF) din Brazilia, continentul era prins în ceea ce părea a fi o revoluţie împotriva corporatocraţiei. În afara lui Chavez, Lula şi Gutierrez, mai câştigaseră alegerile din Argentina şi, respectiv, din Uruguay, Nestor Kirchner şi Tabaré Ramon Vazquez. Indiferent de faptul că unii s-ar fi putut îndoi sub presiunile făcute asupra lor, toţi purtaseră campanii populiste care denunţau intervenţionisrnul SUA şi exploatarea ţării lor de către corporaţiile străine. Presa nordamericană îi putea denunţa drept „stângişti”, „prieteni de-ai lui Castro” şi chiar drept „comunişti”, însă în Africa, Asia şi Europa, ca şi în

America Centrală şi de Sud, oamenii ştiau că aceste epitete sunt irelevante. Fiecare dintre noii preşedinţi îşi purtase campania ca naţionalist decis să vadă că resursele naturale ale ţării sale sunt folosite pentru a-i ajuta pe cetăţenii ţării să scape din sărăcie.

Ceva extraordinar se întâmpla până şi în Chile. Rapoarte date publicităţii şi documente secrete ale guvernului american recent declasificate au confirmat zvonurile potrivit cărora administraţia Nixon şi CIA îşi coordonaseră eforturile cu companiile din SUA şi cu armata chiliană pentru a-l răsturna de la putere şi a-l asasina pe preşedintele Salvador Allende, ales în mod democratic în anul 1973. „Crima" comisă de Allende fusese aceea de a-şi fi onorat promisiunile făcute în campania electorală, potrivit cărora resursele din Chile se cuvenea să aparţină de drept poporului chilian şi să naţionalizeze, după alegeri, industriile de prelucrare a cuprului, cărbunelui şi oţelului, aflate în proprietatea unor companii străine, şi 60 la sută din băncile private. Ca şi în Iran, Irak, Guatemala, Indonezia şi multe alte ţări înaintea lor, Statele Unite i-au acordat sprijin unui alt bărbat cu scopul de a-l înlocui şi a cărui personalitate se potrivea profilului unui despot însetat de sânge: generalul Augusto Pinochet. În prezent, adică după douăzeci de ani, WSF zbâmâia de ştirile potrivit cărora anchetatorii Congresului american şi un judecător chilian descoperiseră conturi bancare secrete ale lui Pinochet deschise la Banca Riggs din Washington şi la alte bănci din străinătate, totalizând cel puţin 16 milioane şi că Pinochet însuşi avea să fie deferit justiţiei pentru cei aproximativ două mii de oameni ucişi de unităţile poliţiei şi armatei aflate sub comanda sa.

Circulau, de asemenea, zvonuri abundente la WSF, potrivit cărora o chiliancă al cărei tată, fost general în forţele aeriene, care murise în închisoare pentru că se împotrivise regimului condus de Pinochet, avea şanse mari de a câştiga alegerile prezidenţiale din anul 2005. Michelle Bachelet îşi demonstrase deja calităţile de şef competent la conducerea ministerului sănătăţii şi al apărării din Chile şi-şi dovedise curajul de a-şi apăra ideile înfruntând corporatocraţia. Dacă ea câştiga alegerile, atunci se putea spune că peste 80% dintre sud-americani votaseră în favoarea preşedinţilor anticorporatişti, că 300 de milioane de oameni (aproape totalul populaţiei Statelor Unite) aleseseră candidatul care se opunea imperiului aflat la nord.

WSF este un simbol al schimbărilor care se extind cu repeziciune pe planeta noastră. El a fost înfiinţat la începutul celui de-al treilea mileniu ca reacţie la Forumul Economic Mondial în cadrul căruia guvernele mondiale şi liderii din mediul afacerilor colaborează, încheie acorduri, dezbat şi adoptă politici comerciale şi coordonează alte strategii corporatiste. Peste 150.000 de participanţi din peste 130 de ţări s-au reunit la Porto Alegre, în Brazilia, în ianuarie 2005, să discute chestiuni economice, sociale, politice şi legate de mediu şi pentru a formula alternative la sistemele neperformante.

Printre alte capete luminate, au participat la WSF şi preşedinţii Lula al Braziliei şi Chavez al Venezuelei.

Am fost rugat de către o organizaţie suedeză non-profit, şi anume fundaţia Dag Hammarskjold, să ţin discursul de deschidere, cu tema „Confesiunile unui Asasin Economic – ce ne aşteaptă în continuare?”. Pentru discuţiile ulterioare a fost prevăzut un cort uriaş. Fuseseră vândute drepturile de publicare ale cărţii mele în multe limbi, însă majoritatea nu fuseseră încă publicate. Oricum, nu avea importanţă, deoarece versiunea în limba engleză avea un tiraj important. Mulţimea care s-a prezentat la discuţii a umplut sutele de scaune şi s-a întins până la uşa cortului. După discursul meu, câteva zeci de participanţi s-au aşezat la coadă pentru a-mi pune întrebări la microfon şi a face comentarii proprii. Personal am fost impresionat în mod deosebit de un tânăr brazilian care s-a lansat într-o critică a guvernului ţării sale, acuzându-l pe Lula de a fi cedat în faţa asasinilor economici şi de a fi bătut în retragere faţă de promisiunile făcute în campania electorală. Micul său discurs mi-a amintit de critici asemănătoare la adresa lui Gutierrez pe care le auzisem în Ecuador.

Prezentarea mea a deschis o portiţă. Am fost abordat de oameni din Africa, Asia şi America Latină şi de o serie de indivizi. Cu toţii doreau să-şi spună povestea şi să-şi împărtăşească ideile, dar şi să afle mai multe idei de la mine.

Un bărbat care era mai elegant îmbrăcat decât majoritatea celorlalţi mi-a întins o carte de vizită care-l prezenta drept consilier principal al preşedintelui Lula al Braziliei. Mi-a cerut să ne întâlnim într-un părculeţ din apropierea hotelului.

— Vă rog să consideraţi totul confidenţial. Aş vrea să rămână doar între noi doi, a adăugat el.

La momentul indicat, m-am dus în parc. Eram uşor îngrijorat, întrebându-mă dacă nu deranjasem în vreun fel administraţia braziliană. Deşi nu prea vedeam cum, totuşi, faptul de a fi abordat de un înalt funcţionar guvernamental şi de a ne întâlni în acest mod clandestin mi se părea foarte bizar.

Am stat la marginea parcului timp de câteva minute, încercând să mă relaxez. Claxoanele scoteau sunete ascuţite, iar dintr-o maşină care a trecut pe lângă mine s-a auzit urlând o melodie hârâită care m-a făcut să simt că-mi sare inima din piept. M-am aplecat asupra unei tufe înflorite să-i simt parfumul, însă singurul miros era cel de gaze de eşapament. M-am gândit la acest oraş. Porto Alegre este un centru industrial cu o populaţie de aproximativ 1,5 milioane de locuitori, însă puţini oameni care locuiesc în Statele Unite dintre cei cu care am stat de vorbă au auzit vreodată de el. M-am îndreptat şi am intrat în parc.

„Jose” era aşezat pe o bancă sub un copac. Schimbase cămaşa impecabil călcată şi pantalonii cu dungă cu un tricou polo şi o pereche de blue-jeans. Purta ostentativ ochelari de soare supradimensionaţi care-l făceau să semene cu o libelulă şi

mai purta o pălărie de pai moale, trasă mult peste ochi. Când m-am apropiat, s-a ridicat, a privit cu nervozitate în jur şi a dat mâna cu mine.

— Vă mulţumesc că aţi venit, mi-a spus el.

Stând în continuare în picioare, mi-a explicat într-o engleză fără cusur că, dacă cineva îi va pune vreodată întrebări despre întâlnirea noastră, va răspunde simplu că încerca să afle mai multe despre cartea mea înainte de iminenta ei publicare în limba portugheză.

— Sper să nu se ajungă până la asta, a adăugat el, scrutând din nou parcul. Totuşi, nu se ştie niciodată, în zilele noastre…

Vocea i s-a stins şi m-a invitat să iau loc pe bancă.

— Vă rog.

Ne-am aşezat unul lângă celălalt.

Mi-a pus întrebări despre unele dintre persoanele care apăreau în *Confesiuni*, concentrându-se în mod special asupra personajelor „Yamin” şi „Doc” care, în 1977, asumându-şi un risc personal enorm, mi-au dezvăluit informaţii despre şah şi intenţia mollahilor[8] de a-l răsturna de pe tron (lucru care s-a petrecut după doi ani). Jose şi-a exprimat mulţumirea la asigurările mele că nu voi face niciodată cunoscută identitatea lui Yamin şi a lui Doc. Mi-a spus că dorea ca mesajul său să ajungă la poporul Statelor Unite, dar că dorea să-i garantez că sursa va rămâne confidenţială. M-a invitat să iau notiţe, cu condiţia să nu-i dezvălui numele. În cursul conversaţiei noastre, mi-a mărturisit că în anul 1968, când eu absolveam colegiul, el avea douăzeci şi şase de ani.

Mi-a spus că-mi citise cartea şi că aprecia lucrurile pe care le scosesem la iveală. Totuşi, el a făcut afirmaţia: „Nu-i decât vârful aisbergului. Sunt convins că ştii asta, însă simt că trebuie s-o spun. Până şi din cartea dumitale lipseşte istoria reală”

Jose mi-a vorbit în continuare despre presiunile extraordinare care se făceau asupra şefului său, Lula. „Nu-i vorba numai de mită şi de ameninţarea cu lovituri de stat sau cu asasinate, nici despre încheierea de acorduri şi falsificarea unor prognoze economice, şi nici chiar despre faptul că suntem înrobiţi prin înglodarea ţării în datorii pe care nu vom fi niciodată în stare să le plătim. Situaţia este încă şi mai gravă”.

A continuat explicându-mi că în Brazilia, ca şi în multe alte ţări, corporatocraţia controlează fundamental toate partidele politice. „Până şi candidaţii comunişti radicali care par a se opune Statelor Unite sunt compromişi de Washington”.

Întrebându-l de unde ştie toate aceste lucruri, el mi-a răspuns râzând: „M-am învârtit prin zonă multă vreme. Am fost implicat în politică de când mă ştiu. De la Johnson la Bush, la ambii Bush, am văzut tot ce se putea vedea. Agenţiile voastre de informaţii, dar şi asasinii voştri economici, sunt mult mai eficiente decât ţi-ai putea

[8] Mollah, lider religios musulman (n.t.)

închipui până şi dumneata”.

José mi-a explicat cum sunt păcăliţi studenţii, cât sunt încă naivi şi vulnerabili. Mi-a povestit despre experienţele sale din tinereţe şi despre felul în care erau folosite pe atunci femeile, băutura şi drogurile.

— Aşa că înţelegi, chiar şi atunci când un opozant radical al SUA îşi preia funcţia, şi presupunând că în acest moment al vieţii sale el doreşte cu sinceritate să lupte împotriva Washingtonului, oamenii voştri din CIA au ceea ce voi numiţi „marfă” pe urmele lui.

— Şantaj.

— Poţi să-i spui şi aşa, sau îi poţi spune „diplomaţie modernă”, a adăugat el chicotind. Şi, firește, nu e ceva specific doar Statelor Unite. Sunt sigur că ai auzit zvonuri despre motivul pentru care a fost dat jos Noriega şi de ce putrezeşte astăzi într-o închisoare a SUA.

— Am auzit că montase camere video pe Insula Contadora.

Era o staţiune de proastă reputaţie din largul coastei panameze, un „paradis sigur” unde oamenii de afaceri nord-americani îi puteau trata nestingheriţi pe politicieni cu toate viciile posibile. În perioada în care am fost asasin economic, am vizitat – şi folosit – Contadora de câteva ori.

— Ai auzit cine a fost prins cu camerele astea?

— Zvonuri despre faptul că George W. a fost fotografiat prizând cocaină şi făcând perversiuni sexuale în timp ce tatăl lui era preşedinte.

Exista o teorie în America Latină potrivit căreia Noriega folosise fotografii incriminante înfăţişându-l pe tânărul Bush şi pe amicii lui, spre a-l convinge pe bătrânul Bush să fie de partea administraţiei panameze în chestiuni esenţiale. Drept răzbunare, H. W. a invadat Panama şi l-a aruncat pe Noriega într-o închisoare din Miami. Clădirea care adăpostea dosarele confidenţiale ale lui Noriega a fost bombardată şi arsă din temelii. Ca efect secundar, peste două mii de victime inocente au murit arse în Panama City în acea zi din decembrie 1989. Mulţi sunt cei care au susţinut că această teorie oferea singura explicaţie logică a acestui atac violent la adresa unei naţiuni care nu avea armată şi care nu prezenta nicio ameninţare la adresa Statelor Unite.

José a încuviinţat dând din cap:

— De pe poziţia mea, aceste zvonuri sună îngrozitor de adevărate. Am trecut prin experienţe care par a fi ireale, a continuat el ridicând capul. La fel şi dumneata, a spus, făcând o pauză şi privind înjur. Iar asta mă-nspăimântă.

L-am întrebat dacă Lula fusese corupt şi de câtă vreme. A fost evident că această întrebare l-a făcut să se simtă foarte jenat. După o tăcere prelungită, a recunoscut că Lula făcea parte din sistem.

— Altfel, cum ar fi putut ajunge la o poziţie atât de înaltă? a spus el.

În ciuda acestuia aspect, José şi-a exprimat admiraţia pentru Lula.

— E un om realist. Înţelege că dacă vrea să-şi ajute poporul, n-are de ales.

Mi-e teamă, a continuat el clătinând din cap, că Washingtonul va încerca să-l dea jos pe Lula dacă împinge lucrurile prea departe.

— Şi cum crezi că vor face asta?

— Nu există om să nu aibă – după cum vă exprimaţi voi - un secret teribil de familie care trebuie bine ascuns. Nu există politician să nu fi făcut lucruri ce nu arată prea bine, dacă sunt scoase la iveală, mai ales într-un anumit context. Clinton şi Monica. Nici măcar n-a fost ea problema. Clinton a exagerat în eforturile sale de a revizui monedele străine, devenind astfel o ameninţare uriaşă pentru viitoarele campanii republicane-pur şi simplu era prea tânăr, prea dinamic şi prea carismatic. Aşa că Monica a fost împinsă să se agite în lumina reflectoarelor. Doar nu crezi că Bush nu are şi el câteva femei în trecutul lui? Îndrăzneşte însă cineva să vorbească despre ele? Lula are şi el secrete şi umbre ale trecutului. Dacă puterile care conduc imperiul tău îşi pun în minte să-l doboare, atunci ei vor deschide cutia Pandorei. Există nenumărate căi de a asasina un conducător care ameninţă hegemonia Statelor Unite.

Mi-a aruncat o privire pe care aveam să mi-o amintesc câteva luni mai târziu, atunci când şi-au dat demisia patru înalţi funcţionari de stat din partidul lui Lula, din cauza acuzaţiilor că ar fi pus la cale un complot de câteva milioane de dolari, având scopul de a cumpăra voturile favorabile ale unor politicieni, iar în acel moment, părea că Lula avea să-şi încheie aici cariera politică ca urmare a scandalului respectiv.

Ca răspuns la întrebarea mea despre modul în care puteam domni peste imperiul nostru, José mi-a dat următorul răspuns:

— Acesta este motivul pentru care am dorit să mă întâlnesc cu dumneata. Numai voi, cei din Statele Unite, puteţi schimba lucrurile. Guvernul vostru a creat problemele, iar voi sunteţi cei care le puteţi rezolva. Voi sunteţi cei care trebuie să insistaţi ca Washingtonul să-şi onoreze angajamentul privind respectarea democraţiei, chiar şi dacă conducătorii voştri aleşi pe căi democratice vor naţionaliza corporaţiile voastre care diseminează corupţia. Voi trebuie să preluaţi controlul asupra corporaţiilor voastre şi guvernului vostru. Poporul Statelor Unite deţine o putere imensă. Trebuie să te iei la trântă cu asta, altă soluţie nu există. Noi avem mâinile legate aici, în Brazilia. La fel şi venezuelenii şi nigerienii. Totul depinde de voi.

Euforia pe care am resimţit-o la primirea care i s-a făcut cărţii mele şi discursului pe care l-am ţinut cu această ocazie la WSF a fost umbrită de discuţia pe care am purtat-o cu José. Plimbându-mă fără ţintă prin Porto Allegre, am simţit cum mă cuprinde tot mai mult mâhnirea. Presupun că asta m-a făcut mai vulnerabil în faţa splendidei brazilience care se pretindea a fi ziaristă.

24.

Frumoasa carioca

Era imposibil să n-o remarc cum stătea aşezată pe un scaun în cort, în rândul întâi, chiar sub podium, în timp ce eu îmi susţineam prezentarea. Cu părul castaniu căzându-i în neorânduială pe umeri, cu picioarele lungi dezgolite de fustă scurtă, cu pometii înalţi care trădau sângele indigen şi cu zâmbetul ce părea să-mi fie destinat doar mie, tânăra se distingea dintre toate fetele dintr-o ţară şi aşa renumită pentru femeile sale frumoase.

După ce mi-am încheiat discursul, a fost prima persoană care a urcat pe podium. A dat mâna cu mine, scuturând-o călduros, şi mi-a oferit o carte de vizită pe care era trecut numele ei – Beatriz Muchala –, o listă cu câteva reviste şi o adresă din

Rio.

— Trebuie să-mi acordaţi un interviu, mi-a spus ea. Cititorii mei au dreptul să ştie mai mult. Am în sânge moştenire spaniolă şi sunt născută în Argentina. Însă sunt o carioca, a adăugat ea zâmbind.

Felul în care a exprimat acest lucru, dar şi cuvintele folosite, m-au pus în stare de alertă. Femeile carioca din Rio de Janeiro erau legendare pentru talentul lor de a le aduce plăcere bărbaţilor. Beatriz, însă, m-a impresionat, făcându-mă să o percep ca fiind altfel. Poate să fi avut o legătură cu locul pe care şi-l alesese să stea, cu postura şi hainele pe care le purta, sau doar cu faptul că era o idee prea frumoasă. Instinctele m-au prevenit să-mi văd de treabă şi să stau departe de ea, prin urmare i-am spus că agenda mea de întâlniri e plină.

Ceva mai târziu în cursul aceleiaşi zile, mi-am amintit de un fost agent CIA, acum pensionat, căruia-i împărtăşisem versiunea mea în legătură cu punerea sub acuzare a lui Clinton. Se potrivea cu lucrurile despre care-mi vorbise José. „Linda Tripp a fost însărcinată să distrugă un preşedinte de care toţi se temeau că va aplica reforme ce ar fi putut submina corporatocraţia”, mi-a spus acest ofiţer CIA. „După cum ştii, tipii ca mine caută „inocenţi” care să facă treburile murdare în locul nostru. Mai puţine riscuri şi nicio dovadă. Linda şi-a găsit „inocenta” în Monica Lewinsky. I-a spus Monicăi: „Bietul Bill nu are parte de dragoste, tandreţe şi atenţie pe acasă. I-ai face o favoare”, iar restul e istorie”

Beatriz m-a abordat de câteva ori ceva mai târziu în cursul aceleiaşi zile, când m-am întâlnit cu câteva grupuri din Africa şi din Europa. Am rămas ferm pe poziţie. În mod surprinzător, drumurile noastre s-au intersectat iarăşi după discuţia cu José, în timp ce mă plimbam prin oraş, uimit de ceea ce tocmai auzisem. Mi-a dat o altă carte de vizită. De această dată a fost mai puţin insistentă, poate doar sensibilă şi atentă la starea mea de spirit. Sau poate doar jignită aflând că programul meu nu este la fel de plin cum pretinsesem – fiindcă ieşisem doar să fac o plimbare. Această ultimă activitate mi-a dat un fior de vinovăţie. Oare de ce fusesem atât de suspicios?

După asta mi-a fost greu să mi-o scot din minte. Presupun că discuţia pe care am avut-o cu José ar fi trebuit să fie un avertisment la prudenţă. În realitate, a avut un efect contrar. Am avut un sentiment de descurajare, de mâhnire. Iar acum mă simţeam vinovat, fiindcă nu fusesem de acord să-i acord interviul. A-mi petrece timpul cu o femeie frumoasă putea fi exact ceea ce-mi doream în acel moment, în fond, ea era ziaristă, iar eu venisem în Brazilia cu scopul de a transmite mesajul că îmi lansasem cartea. Ce rău putea face o întrevedere cu ea?

M-am simţit uşurat să găsesc un mesaj lăsat de ea pentru mine la recepţia hotelului. Am sunat-o şi am convenit să ne întâlnim la hotelul la care stătea chiar în aceeaşi seară, într-un loc cât se poate de public – în holul hotelului.

Beatriz şi cu mine ne-am instalat în apropierea intrării în Hotelul Piaza. Fusta mini fusese înlocuită de o pereche de jeans de marcă. Mi-a cerut că interviul să se poarte în spaniolă, explicându-mi că nu cunoştea la fel de bine engleza ca spaniola. Articolele urmau să fie publicate atât în Argentina, cât şi în Brazilia, iar ea se angaja să le publice în portugheză. Mi-a vorbit puţin despre perioada în care crescuse în Argentina, iar eu i-am împărtăşit o parte din experienţele mele la Buenos Aires. A glumit pe seama greutăţii de a fi argentiniană printre frumuseţile de la Rio.

Poate după un sfert de oră, mi-a cerut permisiunea să folosească un reportofon. Am acceptat. A extras un aparat dintr-un sac mare, tricotat artizanal, a aşezat microfonul pe masă între noi şi mi-a pus câteva întrebări despre asasinii economici. Apoi a verificat casetofonul, a rulat banda înapoi şi a ascultat înregistrarea în căşti. S-a încruntat şi a clătinat din cap:

— E prea mult zgomot de fond. S-a întors spre geantă, a scotocit în ea, a extras un pix şi un blocnotes, şi-a cerut scuze şi m-a rugat să repet răspunsurile pe care tocmai i le dădusem la întrebări. M-am conformat.

După ce am terminat, s-a destins şi s-a lăsat pe spătar, a muşcat din capătul pixului şi a amintit de cărţile mele anterioare despre culturi indigene.

— Cititorii mei trebuie să fie avizaţi şi să înţeleagă mai bine situaţia poporului care trăieşte în aceste păduri tropicale. Putem trece la acest subiect?

Saturat de conversaţiile despre asasini economici, am aplaudat această ocazie de a discuta despre scrierile mele de început.

A aruncat o privire melancolică spre casetofon.

— Mi-ar plăcea într-adevăr să înregistrez totul pe casetă, mi-a spus ea. Ce-ar fi să scăpăm de zgomotul ăsta? E de ajuns să luăm liftul şi ajungem în camera mea.

Acceptasem deja ideea de a discuta despre culturile indigene. Eram impresionat de profesionalismul lui Beatriz şi mă amuza micul nostru joc. Ţinând cont de trecutul meu, ar fi trebuit să fiu mai circumspect, însă lăsasem garda jos.

Urmând-o pe coridor, de la lift spre camera ei, a fost imposibil să nu-i remarc frumuseţea fizică: tocurile înalte, jeanşii mulaţi şi părul castaniu care-i curgea pe umeri, accentuându-i mersul specific care făcuse celebre plajele din Copacabana şi Ipanema.

Odată ajunşi în cameră, m-a invitat să iau loc pe o sofa şi s-a fâţâit străduindu-se să aşeze cât mai bine reportofonul pe o măsuţă din faţă. Apoi mi-a oferit un pahar cu vin. Deşi rar beau altceva decât bere, am acceptat. A turnat un pahar de vin pentru fiecare şi s-a aşezat lângă mine pe canapea.

— Să trecem la treabă.

Pe măsură ce-i răspundeam la întrebări, mi-am dat seama că trupurile noastre se atingeau. S-a apropiat şi mai mult de mine. S-a aplecat, a oprit reportofonul şi mi-a

întins paharul. Degetele ei le-au atins pe ale mele. Paharele noastre s-au ciocnit. Am urmărit-o în timp ce sorbea din pahar. Apoi mi-am amintit cum stătea mai devreme singură pe stradă între hotelul meu şi parcul în care mă întâlnisem cu José. Cât de plauzibilă era „şansa” unei asemenea întâlniri într-un oraş de mărimea lui Porto Allegre? Am ştiut atunci. Eram aproape convins că motivele lui Beatriz nu corespundeau pur şi simplu dorinţei de a face sex cu un autor de best-seller. Privirile noastre s-au întâlnit în timp ce îşi sorbea vinul. Am lăsat paharul neatins, întrebându-mă dacă nu fusese aranjat.

— Sunt suficient de bătrân încât să-ţi fiu tată, i-am spus uitându-mă în jur în căutarea unei videocamere. Şi sunt căsătorit.

M-am ridicat în picioare.

— Avem o vorbă în Brazilia: bărbaţii în vârstă ştiu cum să-i facă plăcere unei femei; bărbaţii căsătoriţi sunt discreţi.

— Trebuie să plec, i-am spus.

— Este foarte devreme.

M-am îndreptat spre uşă.

— Să ne despărţim în seara asta ca doi buni prieteni.

S-a ridicat şi s-a îndreptat spre mine.

Am deschis uşa.

— Te rog să-mi trimiţi o copie după partea de interviu despre asasinul economic.

Deja mă retrăsesem pe coridor.

— Mă poţi suna dacă te răzgândeşti, mi-a spus ea cu un zâmbet dulce. Sunt aici toată noaptea. Oricum, am să-ţi trimit un exemplar.

N-a făcut-o niciodată.

25.
Preluarea imperiului

La scurtă vreme după ce m-am întors din Brazilia, vecina ei Bolivia, a intrat într-o nouă perioadă de conflicte politice. Cel care l-a înlocuit pe preşedintele detronat Gonzalo Sanchez de Lozada, Carlos Mesa, era considerat, în cel mai bun caz, un om slab şi, în cel mai rău caz, colaboratorul corporatiştilor. Partidul lui Evo Morales şi organizaţiile indigene cereau drepturi teritoriale, subvenţii pentru săraci la combustibilul pentru gătit şi naţionalizarea industriei petroliere şi a gazelor naturale.

Citind relatările postate pe Internet şi discutând cu prietenii din America Latină,

mi s-a întâmplat frecvent să revăd coada enormă la care stăteau bărbaţi, femei şi copii, în ploaia rece, aşteptând să-şi achite facturile la electricitate. Oare acum ce mai credeau despre asta? Atunci mi se păruseră atât de docili, lăsându-se călcaţi în picioare, semănând atât de mult cu sclavii care munciseră în minele de cupru ale conchistadorilor. Ceva însă fusese de natură să aprindă scânteia şi să-i pună în mişcare. Ieşiseră din rând şi inundaseră străzile; încercuiseră palatul prezidenţial. Ţinuseră piept Băncii Mondiale, sfidaseră corporatocraţia, atrăseseră mânia celui mai puternic imperiu din istorie. Îşi dăduseră viaţa pentru cauza lor. Ce se întâmplase, încât toate aceste lucruri să aibă loc?

Întotdeauna există câteva răspunsuri posibile la asemenea întrebări, însă, în acest caz, mai ales unul dintre răspunsuri era important: Evo Morales. Firește, era doar unul dintre cei câţiva conducători din spatele acestei mişcări noi, însă el a fost cel care a intrat în Congres şi care şi-a declarat apoi candidatura la preşedinţie. Mai presus de toate, era un simbol şi un catalizator. Ca şi George Washington, Simon Bolivar şi toţi marii conducători dinaintea lui, Evo Morales era şi vizionar şi activist. Era speranţa Boliviei – dar şi a restului lumii –, deoarece accesul său la putere reprezenta materializarea unui vis pe care-l împărtăşim cu toţii: în perioadele de criză majoră, apare mereu câte un om care-şi va conduce poporul din întuneric spre lumină.

Morales i-a datorat enorm acestui alt lider latin modem, Hugo Chavez, preşedintele care, asemenea pistolarului personaj de benzi desenate, l-a înfruntat pe cel mai puternic conducător al lumii şi l-a învins. Faptul că milioane de latino-americani l-au perceput pe George W. Bush drept un ales nelegal democratic ca reprezentant al democraţiei, ci, mai degrabă ca un despot care a furat alegerile, i-a ajutat de minune pe Chavez şi pe Morales. Dacă marii conducători au nevoie de adversari ostili, şi aceşti oameni i-au avut pe ai lor.

Şi evenimente din alte ţări au servit interesului lui Morales. Din motive cât se poate de diferite, politica dusă în Ecuador lucra în favoarea liderului Aymara. După ce l-a acuzat pe Lucio Gutiérrez de a fi căzut la învoială cu asasinii economici, poporul ecuadorian i-a cerut demisia. În 20 aprilie 2005, legiuitorii din Quito au votat îndepărtarea de la putere a lui Gutiérrez şi l-au invitat pe vice-preşedintele Alfredo Palacio să-l înlocuiască temporar în funcţie.

Noului preşedinte ecuadorian nu i-a trebuit mult timp pentru a identifica încălcările de lege ale predecesorului, care-şi aveau originea în dorinţa acestuia de a favoriza FMI, Banca Mondială, Washingtonul şi Wall Street-ul. La două zile după expulzarea sa, *The New York Times* scria că Palacio şi ministrul economiei, Rafael Correa, criticau „legăturile cu instituţiile internaţionale creditoare” ale fostului preşedinte şi „numea imoral faptul că o ţară folosea 40% din bugetul naţional pentru plata datoriilor”. Făcând afirmaţia că „noul său guvern ar putea reconsidera directivele

convorbirilor legate de comerţ în prezent în curs de desfăşurare cu Statele Unite”, *The Times* susţinea că dl. Palacio subliniase faptul că „ar dori să folosească banii din petrol alocaţi datoriei publice, pentru plata costurilor sociale”

În Bolivia, Morales a interpretat situaţia din Ecuador ca venind în sprijinul politicii pe care el însuşi o susţinea, un alt semn că zona andină era pregătită pentru schimbare şi dovada că momentul era corect ales pentru o persoană cu trecutul său (care, potrivit standardelor modeme materialiste, era pauperizată) pentru a prelua conducerea. Reacţia oficială a SUA la adresa lui a fost una de ostilitate. Cu toate acestea, din punctul de vedere al latino-americanitor, acest lucru servea drept o altă formă de confirmare. Reflectând poziţia Washingtonului, *The New York Times* scria următoarele într-un reportaj:

Pentru administraţia Bush, perspectiva ca dl. Morales să fie ales preşedinte este percepută ca un potenţial obstacol serios în lupta împotriva drogurilor, un război care ar putea pune în pericol sute de milioane de dolari investiţi în asistenţa americană anti-drog, în ajutor economic şi pentru dezvoltare.

Bolivienii şi alţi latino-americani au înţeles că mediile de comunicare în masă importante din SUA şi Casa Albă se vor înjosi, coborând la orice nivel, pentru a-l defăima pe Morales. Această tactică ar fi putut prosti electoratul american, însă, după cum demonstrase anterior ambasadorul Rocha prin afirmaţiile sale în legătură cu retragerea sprijinului SUA dacă ar fi fost ales un candidat ca Morales, ameninţările de acest gen au avut efectul opus în Bolivia.

La o petrecere din Statele Unite la care au participat câţiva studenţi latino-americani, am auzit următorul banc:

— Cine a fost numărul unu care i-a făcut publicitate al lui Hugo?

Pauză.

— George Bush. Cine este numărul unu care i-a făcut publicitate lui Evo?

Răspuns:

— George Bush?

— Nu. E numărul trei. *Wall Street Journal* şi *the New York Times* i-au luat-o înainte.

26.

Spirite înfrăţite

Pentru mulţi latino-americani, Evo Morales era un simbol al mişcării anti-corporatocratiste şi în sprijinul populaţiei sărace, îmbrăcat în costum popular andin – compus din pulover, poncho şi căciuliţă din lână – el a îndrăznit să se fălească cu originea sa umilă. Netulburat, a proclamat măreţia poporului său în faţa întregii lumi, susţinând că faptul de a fi fost subjugat timp de câteva secole nu însemna că ei n-ar fi trebuit să lupte pentru pământurile şi mândria lor naţională. Exploatarea nu era echivalentul inferiorităţii. Sărăcia materială nu era un semn al inadecvării morale.

Anunţându-şi intenţia de a candida la preşedinţie, el a promis că va lupta împotriva corporaţiilor străine hotărâte să le jefuiască resursele şi să sfideze cererea

Statelor Unite ca ţara sa să distrugă culturile de coca. Subliniind faptul că planta devine o problemă doar după ce este prelucrată transformându-se în cocaină şi expediată din Bolivia, el a insistat cu fermitate că problema drogurilor să fie tratată la nivelul consumatorului.

În decembrie 2005, Evo Morales a câştigat o victorie strălucită, devenind astfel primul preşedinte amerindian din Bolivia. El a anunţat imediat că-şi va reduce salariul la jumătate, a lansat ordinul ca niciun ministru al cabinetului să nu primească un salariu mai mare decât al lui şi a alocat sumele astfel economisite angajării unui număr mai mare de profesori în şcolile publice. Vice-preşedintele lui, Alvaro Garcia Linera, fusese conducătorul luptătorilor de gherilă în mişcarea revoluţionară anticorporatistă din Bolivia, îşi petrecuse patru ani în închisoare, studiase matematică în Mexic şi devenise profesor de sociologie la Universitatea San Andres din La Paz, unde era apreciat ca intelectual şi analist politic. Ministrul de justiţie, o femeie, lucrase ca menajeră. Şeful Senatului fusese profesor la o şcoală de ţară. Deşi indigen, Morales a susţinut că îşi lua un angajament ferm faţă de toţi săracii şi dezmoşteniţii din Bolivia, fie că locuiau în mahalalele marilor oraşe, pe crestele Anzilor, sau în adâncul junglei.

Presa centrală din Statele Unite şi-a decepţionat publicul din SUA. Într-o campanie de presă care semăna aproape supranatural cu cea lansată împotriva lui Arbenz al Guatemalei înainte ca noi să-i fi invadat ţara, mediile de comunicare în masă au transmis impresia că Morales era „comunist” şi „agent al lui Castro”

În ianuarie 2006, adică la o lună după alegerea lui Morales, Bechtel a renunţat la procesul intentat Boliviei.

În 2 mai 2006, la mai puţin de patru luni după acest eveniment, preşedintele Morales a lansat ordinul ca armata boliviană să ocupe zăcămintele de gaze şi ţiţei de pe tot cuprinsul ţării şi le-a plasat sub autoritatea şi controlul statului. Dându-le directorilor de corporaţii 180 de zile pentru a renegocia contractele existente cu guvernul, el a proclamat: „Jaful practicat de companiile străine a luat sfârşit” în loc de a împărţi profiturile în proporţie de 80 corporaţiilor străine şi 20 bolivienilor, el a inversat acest procent.

Unii înţeleg mişcarea boliviană ca pe o deviere de la frontul unit latino-american, subliniind că Brazilia şi Argentina ar putea fi influenţate în mod semnificativ, deoarece ele importă cantităţi mari de gaze naturale din Bolivia. Totuşi, Chavez i-a luat vehement apărarea lui Morales, spunând: „Acordăm sprijin unei Bolivii care arată în aceeaşi direcţie spre care arată şi Venezuela. Am reuşit să reluăm controlul asupra resurselor noastre naturale şi bogăţiilor noastre minerale în cadrul unui proces dificil şi de durată care ne-a costat chiar şi o tentativă de lovitură de stat. (În Bolivia) sunt sigur că totul se va sfârşi bine”.

Morales şi-a clarificat excelent politica: a favorizat naţionalismul şi frontul unit

latino-american, când a fost vorba despre America Latină împotriva Statelor Unite, s-a opus exploatării de către corporaţii, indiferent de locul în care se afla sediul social al corporaţiilor:

Suntem gata să ne apărăm resursele naturale. Dacă înainte Bolivia era ţara nimănui, acum este ţara cuiva. Este ţara bolivienilor, în special a indigenilor şi a celor care s-au statornicit aici cei dintâi. Companiile private, companiile petroliere, companiile transnaţionale – dacă toate acestea vor dori să vină aici şi dacă doresc să respecte legislaţia boliviană, sunt cât se poate de binevenite... Însă companiile care nu vor să respecte legile din Bolivia, care refuză să se subordoneze statului, legii... asupra lor să se abată toate lucrurile rele!

În ianuarie 2006, Chile a păşit pe urmele Argentinei, Boliviei, Braziliei, Ecuadorului şi Umguayului, atunci când Michelle Bachelet a câştigat cursa pentru alegerile prezidenţiale cu ajutorul unei platforme electorale care punea accentul pe autodeterminare. Fiind prima femeie care a deţinut această funcţie, ea şi-a respectat imediat promisiunile făcute în campania electorală, numind femei în jumătate dintre posturile cabinetului său.

Dacă aceşti lideri îşi puteau regăsi moştenirea în şefi de stat care se opuseseră cu mult curaj imperiilor în trecut, în primul deceniu al noului mileniu se întâmpla ceva complet diferit. Iar acest lucru complet diferit a avut implicaţii la nivel global.

Niciodată până atunci nu se-ntâmplase ca atât de mulţi alegători cu drept de vot să fi trimis în posturile cele mai înalte, în acelaşi timp, conducători care apărau cu atâta forţă drepturile poporului din care făceau parte, împotriva intereselor financiare ale Statelor Unite. Niciodată până atunci nu se întrunise unanimitatea. Niciodată până atunci lumea nu asistase la o asemenea demonstraţie de sprijin acordat săracilor de către săraci, atât din mediul urban, cât şi din cel rural; sau de sprijin acordat populaţiilor indigene. Niciodată până atunci nu transmiseseră ţările colonizate un mesaj atât de puternic şi unanim colonizatorului lor. Iar asta nu se-ntâmplase în emisfera vestică, în Africa sau în Asia. Deşi Orientul Mijlociu încercase să opună rezistenţă stăpânirii imperiale, luptele din această regiune şi-au cerut un obol teribil din rândul poporului din aceeaşi regiune. Pe de altă parte, revoluţia latino-americană nu viza doar expulzarea exploatatorilor străini, ci era o mişcare pozitivă ce urmărea egalitatea, libertatea şi reforma socială. În mare parte, a fost o mişcare paşnică. A avut impact la nivel planetar şi a fost de natură să servească drept exemplu, atingând scopuri concrete şi inspirând oameni de pe toate continentele.

Nou-aleşii preşedinţi au pus şi ei în mişcare ceva fără precedent în istoria acestei emisfere: s-au pus de acord să se apere reciproc. Uniţi nu sub un singur

conducător (aşa cum s-a-ntâmplat sub Bolivar), ci prin acord comun, ei şi-au extins atitudinea împotriva FMI, Băncii Mondiale şi guvernului american, cu scopul de a include dreptul la legitimă apărare. Ţări ca Brazilia, Argentina, Chile, Peru şi Venezuela au schimbat macazul, dirijându-şi eforturile referitoare la obiectivele militare naţionale de la protejarea corporaţiilor multinaţionale, la apărarea ţării lor împotriva intervenţiilor străine. Au început astfel să discute serios despre posibilitatea încheierii unei colaborări militare extinse.

În afara strângerii relaţiilor dintre ele, ţările latino-americane au pornit o adevărată ofensivă privind dezvoltarea relaţiilor naţionale cu India, China şi alte ţări care împărtăşesc neîncrederea la adresa edificării unui imperiu de către Statele Unite. Într-o călătorie extrem de importantă, întreprinsă pe continent în noiembrie 2005, preşedintele Chinei Hu Jintao, a vizitat Argentina, Brazilia, Chile şi Cuba şi a avut întâlniri bilaterale cu preşedintele Mexicului, Vincent Fox, şi cu preşedintele Peruului, Alejandro Toledo. Companiile chinezeşti au devansat cu discreţie corporaţiile americane întro serie de domenii care fuseseră considerate anterior ca fiind teritoriu american. O companie chineză controlează efectiv „porturile terminus” la ambele capete ale Canalului Panama. China şi Brazilia şi-au lansat în anul 1998 programul comun de urmărire a resurselor terestre prin satelit. Dacă încercările Washingtonului de a crea acorduri comerciale menite să favorizeze corporaţiile SUA s-au lovit de rezistenţa repetată a liderilor latino-americani, ofertele mai puţin oneroase făcute de către chinezi au fost acceptate. Aceasta pare a a o contradicţie ţinând cont de potenţialul de imperiu emergent al Chinei, însă latinii înţeleg faptul că, spre deosebire de Statele Unite, China nu are o istorie de imixtiune în problemele lor interne. În mod similar URSS-ului în anii şaizeci, şaptezeci şi optzeci, China este percepută astăzi ca un loc care oferă echilibru, un protector faţă de agresiunea SUA.

Atitudinea emisarilor latino-americani ce răspândesc un suflu nou în lume reflectă hotărârea lor de a-şi intensifica relaţiile comerciale, deşi ea constituie şi o componentă a mişcării anti-corporatiste, ca şi un indiciu clar al faptului că vecinii noştri de la sud sunt hotărâţi să ţină piept hegemoniei Statelor Unite.

Temerile latino-americanilor privind intervenţia SUA sunt justificate de activităţile secrete, ca şi de politica declarată a Washingtonului. Acest lucru a devenit evident pentru mine în momentul în care am fost abordat de câţiva şacali care doreau „să iasă din războiul rece, la soare” şi să-şi recunoască păcatele.

27.
O istorie plină de asasinate

Am intrat în biroul lui El Présidente *la două zile după ce a fost ales în funcţie şi l-am felicitat.*

Era aşezat la biroul său imens de unde mi-a aruncat un zâmbet ce părea mai degrabă a fi un rânjet şi care îl făcea să semene cu Pisica din Cheshire.

Mi-am vârât mâna stângă în buzunarul hainei şi i-am spus:

— Domnule preşedinte, am aici două sute de milioane de dolari pentru dumneavoastră şi pentru familia dumneavoastră, dacă veţi respecta regula jocului, ştiţi dumneavoastră: să fiţi drăguţ cu prietenii mei din fruntea companiilor petroliere, adică să vă purtaţi frumos cu Unchiul Sam.

După care m-am apropiat de el, am băgat mâna dreaptă în celălalt buzunar, m-am aplecat spre el, uitându-mă fix în ochii lui şi i-am spus în şoaptă:

— Iar aici am un pistol cu un glonţ purtând numele tău, în cazul în care eşti hotărât să-ţi respecţi promisiunile făcute în campania electorală.

M-am tras un pas înapoi, am luat loc şi am început să declam un şir de nume de preşedinţi care fuseseră asasinaţi sau răsturnaţi de la putere, fiindcă îl sfidaseră pe Unchiul Sam, de la Diem la Torijo. Doar tu ştii la ce mă refer.

Preşedintele a priceput mesajul.

Brett a sorbit din paharul său cu bere.

— Asta e, a spus el, întorcând capul după o blondă îmbrăcată în bikini care a sărit sprinţar la bordul unui iaht tras în faţa Waterway Café din Palm Beach Gardens, Florida. Asta spune totul.

Când m-a contactat Brett pentru prima oară, s-a prezentat ca fiind un şacal ce dorea să „discute despre Ecuador şi alte ţări latino-americane”. A refuzat să-mi dea amănunte la telefon sau prin poşta electronică. Ne-am dat întâlnire pe o plajă din apropierea locuinţei mele din Florida. Apoi, mai târziu, ne-am revăzut la câteva restaurante. Deşi era în continuare angrenat în afacerea asasinatelor economice, şi deci refractar la ideea de a-şi face publică identitatea, era foarte mâhnit de atitudinea angajatorilor săi.

— Sunt prea aroganţi, a spus el. Şi prea corupţi. Cetăţenii americani ar trebui să ştie cine sunt aleşii noştri şi cum reuşeşte atitudinea lor să-i întoarcă pe vechii prieteni împotriva noastră.

A recunoscut că reuşea să facă „circa o jumătate de milion de dolari pe an, neimpozabili”. Potrivit spuselor lui, începuse să lucreze în această branşă, deoarece, fiind crescut într-o familie cubaneză ce pierduse milioane de dolari când Castro îl răstumase de la putere pe Fulgencio Batista, se temea cumplit de comunism.

— Comuniştii s-au dus, s-a plâns el. Iar eu continuu să am aceeaşi misiune. Şi mă pricep al naibii de bine la asta. Nu-mi place decât faptul că idioţii ăştia de la Washington creează o impresie proastă.

Totul la Brett părea a fi, şi chiar era, potrivit pentru îndeletnicirea lui. Era musculos şi avea părul tuns scurt. Spre deosebire de Neil, cel care condusese operaţiunile de securitate din Indonezia devastată de tsunami, Brett avea aerul unui poliţist. Descrierile sale precise, de locuri şi de oameni, inclusiv povestirile sale despre Panama şi Torrijos din anii 1970, când spunea că abia intrase în branşă, se potriveau cu amintirile mele. Discuţia cu el m-a purtat înapoi în timp, la acea perioadă. A refuzat să decline identitatea preşedintelui care-i era ţintă, ca şi cea mai recentă ispravă a sa referitoare la faptul de a-l fi convins pe un anumit preşedinte să se întoarcă împotriva politicii de stat a ţării sale, spunându-mi, în schimb, că dorea să prezinte această poveste drept unul dintre cele câteva exemple din activitatea sa.

Nu m-a surprins nimic din ceea ce mi-a spus. Am bănuit mereu că majoritatea preşedinţilor din aceste şapte ţări fusese abordată de cineva care preluase vechea mea slujbă de asasin economic. Relativ cunoscută preşedintelui, această persoană se învârtise de ceva vreme prin centrele de putere, ca angajat al Băncii Mondiale, în calitate de membru al personalului diplomatic al ambasadei SUA sau al USAID, sau consultant. Abia după alegerea preşedintelui, şi-a dezvăluit acesta funcţia esenţială.

Când uneori scepticii îmi spun că ştiu că se petrec asasinate, însă mă-ntreabă de ce ar trebui să creadă că există oameni ca asasinii economici, ca Brett, eu le atrag atenţia asupra unui lucru evident. Niciun om întreg la minte nu încearcă să asasineze un şef de stat fără a-ncerca mai întâi să-l facă să-şi schimbe părerea. Niciun politician şi niciun agent CIA n-ar face-o fără să reflecteze mai întâi serios la asta. Nici măcar cel mai dur mafiot n-ar face aşa ceva. Fiindcă este pur şi simplu prea riscant. Şi prea murdar. Sunt atât de multe posibilităţi de a greşi. Întotdeauna este bine să-ţi trimiţi emisarii mai întâi. Ei sunt cei care oferă mita şi momeala pentru a corupe şi abia după aceea, numai dacă această metodă nu prinde, ei lansează ameninţarea cu lovitura de stat sau cu asasinarea.

Când eram trimis în misiuni asemănătoare, eu am fost mai subtil decât Brett. Am pornit mereu de la presupunerea că, în birourile înaltelor oficialităţi, sunt casetofoane ascunse pentru înregistrarea discuţiilor. Totuşi, sensul mesajul a fost mereu acelaşi. Preşedintelui nu i se permitea să aibă dubii: putea rămâne la putere şi se putea îmbogăţi dacă colabora cu noi, sau, dacă nu făcea întocmai ceea ce i se spunea, era debarcat de la putere, viu sau mort.

Preşedintele Chavez a vorbit la postul de radio naţional venezuelean despre propriile sale legături cu asasinii economici şi cu şacalii. BBC a preluat câteva dintre convorbirile cu el pe această temă.

Preşedintele s-a referit la cartea *Confesiunile unui Asasin Economic* de John Perkins, făcând afirmaţia că asemenea asasini economici l-au abordat şi pe el la un moment dat. El a mai spus că i s-au oferit fonduri provenind de la FMI dacă ar fi acceptat prezenţa avioanelor de supraveghere şi a consilierilor nord-americani… Deşi a refuzat această ofertă, a susţinut el, aceşti asasini economici nu au renunţat şi au încercat să exercite presiuni asupra sa prin intermediul unor înalţi funcţionari de stat „slabi” din guvern, sau magistraţi sau chiar militari din anturajul său. Chavez spune că, după cum afirmă şi Perkins în cartea sa, şacalii îşi fac intrarea în scenă şi pun la cale planuri secrete pentru aplicarea loviturilor de stat şi a asasinatelor în situaţiile în care misiunea asasinilor economici se soldează cu un eşec. „Noi am reuşit să-i învingem pe asasinii economici şi pe şacali, iar dacă ei se mai gândesc să se întoarcă, atunci îi vom înfrânge din nou”, a declarat el apăsat, în aclamaţiile mulţimii.

După îndepărtarea de la putere a preşedintelui Chavez, am fost contactat de o serie de jurnalişti din Ecuador. Am discutat cu ei despre conversaţiile purtate cu Brett şi am lansat sugestia că era foarte probabil ca fostul preşedinte să fi fost vizitat de o asemenea persoană. Ori de câte ori am avut ocazia, în cursul acestor interviuri, am subliniat că scopul meu nu era acela de a-i critica pe politicienii latino-americani, ci de a cere poporului Statelor Unite să insiste pe lângă guvernanţii şi corporaţiile noastre să se abţină de la orice încercare de a pune beţe-n roate democraţiei.

Cel puţin unul dintre interviurile mele a fost preluat de presa din Ecuador. În data de 3 martie 2006, am primit un e-mail de la Bill Twist, preşedintele Pachamama Alliance, o organizaţie non-profit din al cărei comitet director fac şi eu parte. Ataşat acestui mesaj era un e-mail provenind de la un membru al personalului sucursalei ecuadoriene a organizaţiei, împreună cu un articol publicat în cotidianul din Quito, *El Comercio*, purtând titlul LUCIO GUTIERREZ ÎL PUNE PE PERKINS SUB ACUZAŢIE PENTRU CALOMNIERE (1 martie 2006). E-mail-ul trimis de acest membru al personalului rezuma acest articol: „Interviul lui John... provoacă un adevărat scandal aici!... În numărul de astăzi al cotidianului *El Comercio*, directorul partidei politice a lui Gutierrez face anunţul că fostul preşedinte va aduce acuzaţii criminale pentru calomniile aduse la adresa lui. Este un material incendiar, mai ales că ne aflăm în preajma alegerilor şi că este la bătaie supravieţuirea partidului politic de ageamii al lui Gutierrez”.

Cei de la *El Comercio* m-au sunat pentru o continuare a interviului. Am subliniat în faţa reporterului convingerea mea fermă că nu aveam niciun drept de a mă amesteca în chestiunile de politică ecuadoriană, că nu-mi propusesem niciodată să-l denigrez sau pun într-o lumină proastă pe Gutierrez, ci că scopul meu era, mai degrabă, să conving publicul american de faptul că guvernul nostru şi corporaţiile nord-american îşi depăşesc de multe ori atribuţiile şi că trebuie să cerem să se pună capăt unor asemenea abuzuri de putere. I-am spus că, deşi nu aveam dovezi că Gutierrez fusese vizitat de vreun asasin economic, făcusem eu însumi uz de influenţă şi exercitasem acest gen de presiuni în trecut asupra autorităţilor guvernamentale.

De atunci n-am mai avut nicio veste de la Gutierrez. Cu toate acestea, ca efect direct al *Confesiunilor* şi articolelor publicate în *El Comercio*, m-au abordat câţiva membri ai forţelor armate ale SUA, cu relatări despre manevrele făcute pe sol columbian, vizând o invazie militară a Venezuelei. Ca şi Brett, ei erau profund preocupaţi de direcţia pe care o lua ţara: nu îndrăzneau să iasă în public, însă doreau ca poporul american să afle despre experienţele lor.

Columbia este excepţia vizibilă a mişcărilor anticorporatiste din emisfera sudică. Şi-a menţinut poziţia de surogat al Washingtonului. Susţinută de sprijinul masiv al contribuabililor nord-americani şi armatelor de mercenari sponsorizaţi de corporaţiile

nord-americane, ca şi de sprijinul militar oficial al SUA, Columbia a devenit cheia de boltă a încercărilor întreprinse de Washington de a recâştiga dominaţia asupra regiunii. Deşi justificarea oficială a implicării SUA în războaiele împotriva cartelului drogurilor, aceasta este, în realitate, un subterfugiu în vederea protejării intereselor petroliere împotriva opoziţiei fundamentale faţă de exploatarea străină.

Raul Zibechi, membru al consiliului editorial al săptămânalului *Brecha de Montevideo* şi profesor universitar la Franciscan Multiversity din America Latină, evidenţiază faptul că Republica Columbia este în prezent cea de-a patra forţă mondială care beneficiază de ajutor militar din partea SUA, situându-se imediat după Israel, Egipt şi Iraq (Agenţia Associated Press o clasifică pe locul trei mondial) şi subliniază că Ambasada SUA de la Bogota se situează pe locul doi ca mărime în lume, după cea din Iraq. El susţine că el însuşi şi alţi analişti au conchis că Washingtonul creează o forţă armată unificată în America de Sud, cu centrul de comandă la Pentagon, că este o variantă militară a Regiunii de Liber Schimb Comercial a Americilor (FTAA), având cartierul general în Columbia.

Cei doi care m-au contactat – doi soldaţi şi un locotenent secund de armată - au susţinut acuzaţiile profesorului Zibechi. Ei au susţinut că adevăratul motiv pentru care au fost trimişi la post în Columbia a fost acela de a constitui o prezenţă SUA şi de a antrena soldaţi latino-americani ca parte a unei armate unificate sud-americane sub comanda Statelor Unite (unul dintre cei trei termeni folosiţi).

„Tot ceea ce facem noi în Columbia o face şi mai atrăgătoare pentru afacerea drogurilor”, mi-a spus locotenentul. „De ce credeţi că lucrurile se înrăutăţesc aici? Fiindcă aşa vrem noi. Noi suntem cei care ne aflăm în spatele traficului cu droguri. De fapt CIA – tot aşa cum a făcut şi în Triunghiul de Aur din Asia. Şi în America Centrală şi în Iran în cursul afacerii Iran-Contra. Sau cum au făcut englezii cu China. Cocaina furnizează bani iliciţi, cu bilioanele – pentru activităţi clandestine – şi pretextul constituirii armatelor noastre. Ce poţi cere mai mult? Suntem acolo, bărbaţi înrolaţi în armate legitime, pentru apărarea petrolului şi invadarea Venezuelei. Jocul cu droguri este o simplă perdea de fum”.

Un fost ofiţer aparţinând beretelor verzi americane mi-a spus că era în curs de convocare o armată de mercenari în Guyana, de-a lungul graniţei cu Venezuela. Mi-a spus că toţi membri erau paraşutişti călіţi în lupte grele, antrenându-se să participe la războaie de hărţuire în junglă şi învăţând limba spaniolă.

„Am purtat războaie după războaie, în Afganistan şi Iraq. Acolo nu e junglă. Nici nu se vorbeşte spaniola. Deci, care era scopul? Dar ghici unde e plin de păduri tropicale? În Venezuela. Şi se mai şi vorbeşte spaniola în Venezuela. În afara tipilor ca mine – mercenari nord-americani, englezi şi sud-africani – există o mulţime de tipi din Guyana, provenind din armatele latine, majoritatea absolvenţi ai WHINSEC”.

Institutul din Emisfera de Vest pentru Cooperare în Securitate (WHINSEC), fosta Şcoală a Americilor (SOA), acordă pregătire militară soldaţilor latino-americani în luptă, contra-insurecţie, realizarea de interogatorii, tortură, spionaj, comunicaţii şi asasinate. Printre absolvenţii şcolii se numără câţiva dintre cei mai notorii generali şi dictatori de pe continentul sud-american. SOA a fost situată în regiunea Canalului Panama până când Omar Torrijos a insistat să fie transferată din zonă. Faptul că Manuel Noriega nu permite să revină în locul iniţial după moartea lui Torrijo este unul dintre motivele pentru care Statele Unite l-au plasat pe lista „celor mai căutaţi". Atât Torrijo, cât şi Noriega, erau foşti absolvenţi ai SOA şi amândoi înţelegeau puterea pe care o exercita ca instituţie antidemocratică. Şcoala a fost mutată la Fort Benning, Georgia, iar, în anul 2001, i-a fost schimbată denumirea, într-o încercare de a descuraja atitudinea tot mai critică.

Într-o bună dimineaţă din această perioadă de controverse asupra articolelor din *El Comercio*, Marta Roldos mi-a transmis un e-mail în Ecuador. Îmi spunea că urma să vină în Statele Unite şi spera să poată vorbi cu mine despre moartea tatălui ei, Jaime, preşedintele ecuadorian care a refuzat să se lase corupt de mine şi de alţi asasini economici şi care a murit într-un accident aviatic, în 24 mai 1981. Potrivit rapoartelor de ştiri, avionul în care se afla preşedintele s-a zdrobit de munţi. Totuşi, surse credibile mi-au confirmat convingerea că n-a fost un accident, ci că fusese asasinat de CIA. În *Confesiuni*, eu scriam: „în afara fapului că Washingtonul şi companiile petroliere îl urau, au apărut numeroase circumstanţe în sprijinul acestor acuzaţii". Marta mi-a spus că dorea să stea de vorbă despre aceste circumstanţe.

În 16 martie 2006, a venit cu avionul la Miami şi apoi cu maşina spre nord, până la un restaurant situat în apropierea locuinţei mele din Palm Beach County. Fiica mea Jessica (în acel moment, ea avea 23 de ani) şi cu mine ne-am întâlnit cu Marta la un restaurant cu curte interioară în aer liber unde ne-am petrecut câteva ore conversând. Marta mi-a explicat că venise în Statele Unite în primul rând cu scopul de a găsi sprijin în înfiinţarea Bibliotecii Jaime Roldos. Aceasta ar fi prima de acest gen din ţara ei, un monument comemorativ al unui preşedinte popular care a murit tragic în timpul mandatului său. „Ca şi Biblioteca JFK", a spus ea luminându-se la faţă. Mi-a dezvăluit că biblioteca urma să adăpostească informaţii care nu fuseseră făcute publice până atunci, în legătură cu moartea tatălui ei, adăugând: „Sunt ferm convinsă că a fost un asasinat. Pilotul era unul dintre cei mai buni din Forţele Aviatice şi prieten cu tatăl meu. Avea familie şi copii şi ţinea foarte mult la mama care se afla, de asemenea, la bord. Pilotul n-ar fi făcut niciun gest prostesc sau pripit, după cum se spunea în raport. Contrar rapoartelor presei, ruta aeriană pe care se presupune că trebuia să se înscrie avionul nu era una plină de pericole potrivit standardelor ecuadoriene şi că vremea nu era deloc nefavorabilă. În mod inexplicabil, avionul a ieşit de pe rută".

Marta a continuat descriind amănunte care fuseseră până atunci ascunse opiniei publice. După accidentul aviatic, locul fusese izolat imediat, poliţia locală fusese ţinută la distanţă, permiţându-li-se accesul numai membrilor personalului militar nord-american şi ecuadorian. Doi martori-cheie fuseseră ucişi în accidente de maşină chiar înainte de a depune mărturie în audieri referitoare la cauza accidentului aviatic. Unul dintre motoarele avionului a fost trimis la un laborator elveţian, iar testele efectuate acolo au indicat faptul că se oprise înainte ca avionul să „lovească muntele”. Marta avea doar şaptesprezece ani în ziua tragediei în care ambii săi părinţi muriseră în accident. A fost profund tulburată, încât ani de zile a fost incapabilă să întreprindă ceva. Abia după ce a împlinit cincizeci şi unu de ani, a înţeles că ajunsese la vârsta la care murise tatăl ei şi că venise momentul să treacă la acţiune.

— Vorbiţi în cărţile dumneavoastră, a continuat ea, despre modul în care moartea tatălui meu l-a influenţat pe Omar Torrijos. Ştiu că este adevărat ce spun. M-am căsătorit cu nepotul lui Omar. Avem împreună o fetiţă de zece ani. Asasinarea tatălui meu nu i-a dat pace lui Omar. I-a spus soţului meu şi multor altora că se aştepta să fie ucis la fel cum fusese tatăl meu. Spunea că era pregătit să moară, pentru că reuşise să încredinţeze Canalul în mâinile panamezilor şi scosese afară din ţara lui Şcoala Americilor.

Omar Torrijos a murit într-un accident aviatic la două luni după Jaime Roldos, în 31 iulie 1981.

După ce m-am întors acasă de la întâlnirea cu Marta, am scris la calculator consemnarea discuţiei noastre reproduse mai sus. Articolul i l-am dat lui Jessica să-l citească, l-am lăsat să se aşeze o săptămână, apoi l-am revizuit şi, când am considerat că Marta se întorsese în Ecuador, i l-am trimis Martei prin e-mail. N-am mai primit veşti de la ea. Am încercat de câteva ori să dau de ea. În iunie, soţia mea şi cu mine ne-am mutat la casa noastră de vară din New England, de unde i-am transmis din nou Martei prin e-mail un scurt mesaj, rugând-o să-mi confirme că aveam adresa ei corectă. „Da”, a fost răspunsul ei scurt, „sunt eu, Marta”. I-am transmis iarăşi înregistrarea conversaţiei noastre, întrebând-o dacă dorea să adauge ceva sau să modifice textul în vreun fel. N-am mai primit nicio veste de la ea. După aproximativ două săptămâni, conectându-mă la adresa mea de e-mail, am găsit un mesaj venit de pe adresa ei. Surescitat, am deschis mesajul, pentru a constata că eram pe o listă cu alte multe persoane şi că eram informat despre programul unui teatru din Ecuador! Am apăsat pe butonul „reply” şi i-am cerut din nou comentariile la înregistrarea făcută pe reportofonul meu. N-am primit nici un singur cuvânt de răspuns.

Apoi am acceptat invitaţia de a ţine prelegerea de deschidere de an şcolar din 11 iunie 2006, la un liceu din apropiere de Northampton, Massachussetts. Urmarea a fost că m-am împrietenit cu profesorul de spaniolă din şcoală, Juan Carlos Carpio,

originar din Ecuador, al cărui unchi, dr. Jaime Galarza Zavala, este un foarte respectat intelectual ecuadorian, autor a numeroase cărţi importante, printre altele şi al cărţii intitulate *Who Killed Jaime Roldos*[9], actualmente preşedinte la *Casa de la Cultura Ecuatoriana* (una dintre principalele instituţii de cultură ecuadoriene), din provincia El Oro, cea mai importantă regiune a Ecuadorului pentru exportul de banane. În august 2006, Juan Carlos m-a sunat pentru a-mi spune că unchiul lui participă la o conferinţă organizată la New York şi că dorea să mă-ntâlnească.

În data de 14 august, m-am dus cu maşina, împreună cu soţia mea, Winifred, la restaurantul La Cazuela, situat în Northampton. Când am intrat, i-am detectat pe Juan Carlos şi pe unchiul lui aşezaţi la o masă dintr-un colţ îndepărtat de celelalte mese, deşi, fiind duminică seara, restaurantul era aproape gol. M-am întrebat atunci dacă acest lucru era o simplă coincidenţă, sau o măsură de precauţie împotriva privirilor iscoditoare.

După ce am discutat o vreme despre lucruri mai puţin importante, Jaime mi-a spus că, da, Confesiunile făcuse multe valuri în Ecuador şi că era practic imposibil de găsit cartea pe acolo. „De îndată ce intră în librării, vine cineva şi cumpără toate exemplarele”, a spus el cu un zâmbet ironic. „Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu cărţile mele, inclusiv cea despre asasinarea lui Roldos în care sunt implicaţi CIA, guvernul israelian, înalţi ofiţeri de armată din Ecuador şi politicieni ecuadorieni de dreapta – toţi fiind complici”. Ca şi Roldos, dr. Galarza fusese profesor la Universitatea din Guayaquil şi „prieten bun cu Jaime”. Tot el mi-a spus că după alegerea sa în funcţia de preşedinte, Jaime îi mărturisise că se temea să nu fie asasinat. Apoi mi-a spus că intenţiona să-mi vorbească despre o întâmplare care m-ar fi putut interesa.

— În mai 1981, Jaime a luat avionul spre Houston, pentru a participa la o întâlnire cu responsabilii unei companii petroliere. L-au însoţit câţiva înalţi oficiali guvernamentali. A considerat că în special unul dintre ei urma să-i fie extrem de util, deoarece el lucrase şi înainte pentru companii petroliere. Jaime a considerat că avea în el un aliat de nădejde”.

Dr. Galarza a clătinat din cap cu amărăciune şi a continuat spunând:

— Cât de mult se înşelase. În orice caz, ăştia au fost: doar ecuadorienii şi petroliştii care au insistat ca întâlnirea să rămână secretă. Fără ziarişti şi fără reclamă. Americanii le-au prezentat ecuadorienilor oferta lor. Ştiau că Jaime făcuse promisiunea în cursul campaniei electorale de a-i controla şi a le tempera avântul, însă ei îi ceruseră să încheie acelaşi tip de contract şi să primească acelaşi tratament de care se bucuraseră anterior în Ecuador şi de care se bucurau în alte ţări. Au propus ca societăţile lor să se ocupe de explorările iniţiale, iar Ecuadorul să plătească în dolari americani sau în ţiţei.

[9] Cine l-a ucis pe Jaime Roldos (n.t.)

Jaime i-a asigurat că nu-l deranja să le plătească un preţ corect, în dolari, pentru serviciile prestate, dar că nu acceptă să plătească cu petrol. „Intenţia mea este de a construi combinate petrochimice în ţara mea, astfel încât să beneficieze de pe urma valorii adăugate”, le-a spus el. „Vrem să ne păstrăm ţiţeiul”. Atitudinea lui i-a înfuriat pe petrolişti. Nu era genul de înţelegere la care căzuseră cu guvernanţii dinainte şi era contrară politicii lor globale. Discuţiile s-au încins. Potrivit celor spuse de Jaime mai târziu, întâlnirea a luat o întorsătură urâtă. În cele din urmă, s-a săturat, s-a ridicat şi a ieşit din şedinţă, aşteptându-se ca ceilalţi ecuadorieni să-l urmeze. Dar n-a fost aşa.

Preşedintele nostru şi prietenul meu Jaime s-a întors cu avionul la Quito şi a convocat o şedinţă cu consilierii săi cei mai apropiaţi. Aceştia i-au spus că au senzaţia că el se află într-o situaţie precară, că viaţa îi era în pericol. Asta însă nu l-a oprit. A continuat să vorbească deschis. A apărut la televiziune unde a afirmat că va naţionaliza companiile străine dacă nu vor pune în aplicare planuri de ajutorare a poporului ecuadorian. A ţinut un discurs pe stadionul olimpic Atahualpa, unde a vorbit pe larg despre drepturile suverane ale naţiunii de a purta de grijă propriului său popor, în special celor săraci. La scurtă vreme după aceea, el şi soţia sa s-au îmbarcat la bordul micului lor avion şi au plecat spre o altă destinaţie. N-au mai ajuns niciodată acolo, pentru că au murit amândoi în accidentul aviatic din 24 mai 1981, la mai puţin de o lună de la întâlnirea secretă de la Houston. Nu încape niciun fel de îndoială că Jaime Roldos a fost asasinat.

Preţ de câteva clipe lungi, noi, cele patru persoane aşezate la masa acelui restaurant din Massachussetts, am tăcut fără a scoate o vorbă. Aveam în minte imaginea lui Jaime Roldos Aguilera din ziua în care-l cunoscusem la o recepţie la Quito. Fusesem atunci profund impresionat de energia, vitalitatea sa, de farmecul şi simţul umorului pe care le avea, dar şi de hotărârea de a scoate Ecuadorul de pe poziţia sa ca una dintre ţările cele mai sărace ale emisferei. În cele din urmă, m-am întors spre dr. Galarza şi i-am spus despre întâlnirea pe care o avusesem în martie cu Marta, fiica lui Jaime. Am rezumat câteva dintre acuzaţiile ei care confirmau propria lui versiune despre asasinarea preşedintelui.

Dr. Galarza s-a întors spre nepotul lui.

— Da, nu-i aşa că-i uimitor? În ţara noastră, poliţia a fost ţinută la distanţă de locul în care s-a prăbuşit avionul şi unde a murit preşedintele nostru. Autorităţilor americane li s-a permis accesul în perimetru, însă nu şi anchetatorilor din poliţia ecuadoriană. Gândeşte-te bine la asta.

I-am spus apoi că încercasem s-o contactez pe Marta prin e-mail de câteva ori după întrevederea noastră.

— Am vrut să ştie şi ea ce am scris în urma discuţiei noastre şi să văd dacă are ceva de adăugat, însă nu mi-a răspuns niciodată.

Dr. Galarza a râs.

— Şi nici nu vă va răspunde vreodată, a spus el. Unchiul ei Leon – fratele lui Jaime – şi-a depus candidatura pentru funcţia de preşedinte şi, de când aţi vorbit cu ea, s-a hotărât să candideze ea însăşi pentru o funcţie publică. Ştiţi, după moartea părinţilor ei, Marta şi fratele ei l-au considerat pe Leon un soi de tată adoptiv. Toţi au fost traumatizaţi, scuturaţi, terorizaţi, aşa cum se aşteaptă oricine să fi fost. S-au întâmplat multe lucruri în Ecuador în cursul lunilor care au trecut de când dumneavoastră şi fiica aţi luat prânzul cu Marta. Lui Gutiérrez i-a luat locul vicepreşedintele lui, Palacio, iar Palacio este un personaj plin de contradicţii. Nimeni nu ştie ce gândeşte. Oamenii ca Leon şi Marta sunt înspăimântaţi. Ei ştiu că în spatele asasinării lui Jaime Roldos se ascund puternice interese globale. Marta nu are de gând să discute în acest moment cu dumneavoastră despre aceste lucruri.

28.
Lecţii din America Latină

În decembrie 2006 am primit invitaţia de a merge în Bolivia. Philippe Diaz şi Beth Portello de la *Cinema Libre Studios* m-au rugat să particip la realizarea unui documentar despre originea sărăciei pe care-l turnau. Am perceput această călătorie ca pe o ocazie de a înţelege mai bine ce simţeau bolivienii la un an de la preluarea funcţiei de preşedinte de către Evo Morales. Citisem multe dintre discursurile şi interviurile acordate de preşedinte, însă acum urma să am şansa de a asculta atât opiniile susţinătorilor, cât şi ale opozanţilor săi.

Am stat de vorbă cu vânzători, şoferi de taxi, chelneri şi patroni de restaurante, ţărani fără pământ, foşti miniştri, organizatori de greve care l-au răsturnat pe preşedintele Sanchez de la putere, cu o binecunoscută actriţă, Caria Ortiz, intim asociată cu activităţile indigenilor, şi cu un bărbat care l-a văzut pe fratele său murind în chinuri groaznice, în urma unei răni provocate de glonţul unui soldat. M-am întâlnit „în direct” cu înalţi funcţionari guvernamentali, simpatizanţi ai lui Morales, cu oameni de afaceri nemulţumiţi, cu un fost preşedinte – Jorge „Tuto” Quiroga Ramirez – care se afla în acel moment în fruntea opoziţiei împotriva lui Morales.

Devenise evident faptul că noul preşedinte se confrunta cu o multitudine de probleme. Majoritatea membrilor clasei superioare şi a oamenilor de afaceri era

hotărâtă să înăbuşe reformele economice şi sociale propuse de acesta. Susţinătorii săi, inclusiv comunităţile indigene, se aşteptau la o răsturnare rapidă de politică a cărei origine se afla cu câteva secole în urmă. Nu mă-ndoiam de faptul că, peste toate presiunile locale, Morales atrăsese asupra sa ameninţări şi tentative de mituire din partea asasinilor economici. Este obligatoriu ca el să fi ştiut că este pândit din umbră de şacali.

Mă aflam într-o după-amiază la Palatul prezidenţial unde stăteam de vorbă, într-unul dintre saloanele sale imense, cu vicepreşedintele Alvaro Garcia Linera. Aflasem că deşi Morales era chipul public cunoscut tuturor, adevărata putere o deţinea, în culise, vicepreşedintele ce răspundea şi de transpunerea retoricii în practică politică.

Încăperea putea fi la fel de bine situată în Palatul Regal din Madrid. Tavanul se afla la înălţimea a două etaje. Fiecare dintre cele trei zone distincte de discuţie era mobilată cu fotolii şi canapele în stil baroc francez de secol al optsprezecelea şi cu covoare persane. Şi iată-mă pe mine, prins într-o întâlnire programată cu un bărbat care-şi câştigase reputaţia de luptător de gherilă şi care suferise din această cauză patru ani de temniţă, în ambianţa unei săli de palat amenajată pentru capete încoronate.

Aspectul lui Garcia Linera sublinia şi mai mult ironia situaţiei. Cu o constituţie fragilă, el era îmbrăcat cu pantaloni largi, călcaţi, cu o cămaşă neagră descheiată la gât şi un sacou sport de culoare gri, ajustat pe corp. Mâinile sale fine şi elegante păreau mai potrivite pentru claviatura pianului, decât pentru a căra o puşcă de revoluţionar.

După ce am discutat câteva aspecte specifice ale politicii duse de administraţia sa, am trecut la subiectul următor: rolul Boliviei ca model pentru alte ţări. „Fie este toată lumea liberă, fie nu este nimeni liber”, a declarat vicepreşedintele. „Pentru ca oamenii din ţara ta şi a mea să poată avea stabilitate”. El a vorbit despre ceea ce numea „societate post-capitalistă”, calificând-o drept un tip de societate care-şi stabileşte drept principal ţel un standard de viaţă decent pentru toţi cetăţenii săi. „Statul nu mai trebuie să-i slujească pe bogaţi şi marile corporaţii. El trebuie să-i slujească pe toţi oamenii, inclusiv pe săraci”.

În cursul numeroaselor interviuri din perioada pe care am petrecut-o în Bolivia, am auzit oameni exprimându-şi opinia potrivit căreia, datorită schimbărilor politice care se extinseseră la nivelul întregului continent, lucrurile nu aveau cum să mai revină vreodată la ceea ce fuseseră în trecut. „Odinioară îmi era ruşine cu originea mea Aymara”, mi-a mărturisit o femeie. „Dar acum nu-mi mai este. Evo ne-a făcut să ne mândrim cu asta”.

„Suntem hotărâţi să nu mai acceptăm încă o dată sclavia”, a adăugat soţul ei.

„Nu din partea proprietarilor spanioli de hacienda… sau a corporaţiilor americane”.

Cu toate acestea, a mai ieşit la suprafaţă un alt aspect întunecat. Mulţi dintre susţinătorii lui Morales se tem că el ar fi cedat în faţa presiunilor exercitate de Washington şi, drept urmare, că nu şi-ar fi onorat promisiunile făcute în timpul campaniei electorale. „Nu se compară cu Chavez”, se auzea această remarcă tot atât de des ca un refren. Dar şi adversarii săi sunt la fel de îngrijoraţi ca el să nu devină mult prea precaut în relaţiile cu preşedintele venezuelean. Ei cred că Morales se lasă folosit, fiind doar un mijloc pentru atingerea scopurilor proprii în ceea ce ei văd a fi ambiţiile lui Chavez de a-şi aroga conducerea unui întreg continent. „Mai întâi Bolivia, apoi Ecuadorul, iar după aceea Peru şi Columbia”, a afirmat cineva la un moment dat. „Chavez vrea să controleze toate resursele de petrol şi de gaze din America de Sud. Se crede un soi de Bolivar modern”.

Am sărbătorit intrarea în Noul An la Palatul prezidenţial. Evo Morales şi-a făcut apariţia cu puţin timp înainte de miezul nopţii, intrând cu paşi mari în sala de recepţie. Promisese că va întâmpina noul an 2007 printr-o conferinţă de presă, al cărei scop ar fi fost acela de a schiţa, în linii mari, câteva dintre noile sale programe. În timp ce preşedintele se aşeza în faţa camerelor de luat vederi, am aruncat o privire în jurul meu, uitându-mă în acea sală somptuoasă. M-am uitat la reprezentanţii presei – o femeie de la revista britanică *The Economist*, un bărbat din Statele Unite, reprezentantul agenţiei Associated Press, şi reporteri din diverse ţări latino-americane. Morales avea un aer de om ajuns la capătul puterilor M-am întrebat atunci ce trebuie să fi simţit, stând singur acolo, un om care plecase-n viaţă de la origini atât de umile, care se ridicase pe scara socială, iar acum ţinea prima pagină a agenţiilor de ştiri din întreaga lume. Un lucru părea însă a fi cert: mandatul lui de preşedinte nu avea să fie unul uşor.

În timpul zborului meu din La Paz spre Miami din acea primă zi a anului 2007, m-am gândit la experienţa pe care o avusesem în Guatemala, în anul 1992, cu Pepe Jaramillo. Se dovedise a fi fost mult mai importantă decât mi-aş fi putut închipui la vremea respectivă. Atunci fusesem trimis în Guatemala ca reprezentant al unei corporaţii nord-americane, cu scopul de a studia posibilitatea de a exploata resursele mayaşe, însă, în perioada respectivă, lucram îndeaproape cu o organizaţie non-profit dedicată ajutorării mayaşilor, în sensul protejării pământului lor şi susţinerii culturii mayaşe. Nu apreciam la adevărata sa valoare dublul rol pe care-l aveam, după cum nici nu înţelegeam contradicţiile din existenţa mea, contradicţii care le reflectau pe cele ale ţării mele.

Ca şi atunci, şi cu acest zbor dinspre Bolivia spre casă, reveneam la o cultură care profesează respectul faţă de drepturile omului şi care se bucură totuşi de un tip de materialism edificat pe exploatarea mâinii de lucru din alte ţări. Fac parte dintr-o

naţiune care reprezintă mai puţin de 5% din populaţia globului, dar care reuşeşte să consume peste 25% din resursele planetei, o societate care îmbrăţişează principiile ecologice şi de protejare a mediului înconjurător, dar care produce peste 30% din cea mai nocivă poluare a planetei. Avionul în care mă aflam consuma combustibil care fusese extras din subsolul altei ţări, iar o parte dintre hainele cu care eram îmbrăcat fuseseră manufacturate în atelierele morţii din Lumea a Treia.

Viaţa mea era un exemplu perfect al tabloului pe care-l zugrăvise în anul 1991 acel bătrân atât de special pentru mine, când fusesem însoţit de Ehud Sperling până în inima teritoriului Shuar. „Poporul tău a visat la fabrici imense, la clădiri înalte şi la tot atât de multe maşini, pe cât picături de ploaie în apa râului”, mi-a spus el atunci. „Acum începeţi să înţelegeţi că visul vostru este un coşmar”.

În 1992, Pepe se temea de populaţia indigenă. Deceniul al nouălea şi următorul aveau să confirme faptul că temerile lui erau justificate. Bătrânul din pădurea tropicală mă lăsase să întrevăd o frântură din viitor atunci când îl întrebasem cum puteam contribui la îmbunătăţirea situaţiei. "E simplu”, venise răspunsul lui. „Tot ce aveţi de făcut este să schimbaţi visul... Nu trebuie decât să plantaţi o altă sămânţă, să vă învăţaţi copiii să viseze la alte lucruri”.

Latino-americanii au luat în serios această idee. Conduşi de popoarele indigene, de săracii oraşelor şi de campesinos din mediul rural, ei au schimbat visul atât prin vorbe, cât şi prin fapte. Au organizat mişcări menite să le apere cultura ancestrală şi pământul. I-au alungat de la putere pe bătrânii dictatori şi au votat cu preşedinţi care au cerut ca resursele naţionale să fie utilizate în folosul poporului. Şi, într-o manieră de-a dreptul stranie, ei ne-au apărat pe noi, locuitorii Statelor Unite, de noi înşine. Sfidând corporatocraţia, ei ne-au obligat să vedem ce fapte comitem în lumea largă. Au stabilit un etalon, un exemplu pe care noi şi alţii trebuie să-l urmăm.

Latino-americanii au mai făcut ceva, şi nu doar la sud de Rio Grande, ci chiar aici, în Statele Unite. În timp ce majoritatea nord-americanilor ne plângeam de reducerile de buget pentru pensii, învăţământ, asigurări sociale şi asigurări medicale, de costurile în creştere provocate de războiul din Irak şi de trădările repetate ale guvernanţi lor în chestiunea New Orleans, latino-americanii au ieşit în stradă să protesteze împotriva a ceea ce ei considerau a fi o legislaţie a imigraţiei nedreaptă. Noi stăteam instalaţi acasă la noi, lamentându-ne în privinţa administraţiei, cu ochii lipiţi de televizor, şi nu făceam nimic, în timp ce ei îşi exercitau drepturile garantate de Constituţie. Ei protestau şi organizau marşuri la Washington D.C. Fie că le susţineai sau nu cauza, nu puteai să ignori protestul lor, sau să nu le respecţi curajul şi hotărârea de a acţiona.

Dar şi oamenii din Orientul Mijlociu treceau la acţiune, deşi modul în care au abordat chestiunea construirii imperiului şi-a avut originea într-o perspectivă istorică

particulară, total diferită de cea din America Latină.

Partea 3: Orientul Mijlociu

29.

O ţară falimentară numită Statele Unite ale Americii

În prima jumătate a secolului al XX-lea, petrolul s-a distins drept cea mai preţioasă resursă naturală a istoriei din toate timpurile. A devenit forţa motrice care a stimulat modernizarea. Procurarea furniturilor suficiente a devenit piatra de temelie a politicii externe. Obsesia Japoniei faţă de petrol a constituit un factor major în luarea deciziei de a ataca Pearl Harbor. Cel de-al doilea război mondial a ridicat petrolul la cote şi mai înalte. El era combustibilul cu care se alimentau tancurile, avioanele şi navele de luptă. O ţară combatantă fără petrol era condamnată la pieire.

Petrolul a evoluat ajungând singurul şi cel mai puternic instrument folosit de corporatocraţie.

După declararea păcii, directorii companiilor petroliere din SUA au elaborat un plan care avea să schimbe cursul istoriei. Ei au hotărât că era în interesul lor (şi, prin urmare, al ţării!) să-l convingă pe preşedintele SUA şi Congresul american să economisească rezervele SUA pentru războaiele viitoare şi pentru alte stări de

urgenţă. La ce bun să secătuieşti zăcămintele de petrol de acasă, când le poţi exploata pe cele din alte ţări? În colaborare cu firme din Marea Britanie şi din Europa, ei au convins guverne să le acorde scutiri de la plata impozitelor şi alte avantaje care pretindeau că le sunt necesare pentru a asigura dominaţia pe piaţa resurselor petroliere la nivel global.

Această hotărâre – care a fost aprobată de toţi preşedinţii şi de toate Congresele de atunci şi până-n prezent – a condus la elaborarea unor strategii politice care au avut drept efect redesenarea graniţelor naţionale, crearea de noi regate şi înlăturarea guvernelor. La fel ca şi aurul odinioară, petrolul s-a transformat într-un simbol al puterii şi într-o bază pentru evaluarea monedelor naţionale, însă, spre deosebire de aur, petrolul este esenţial pentru tehnologiile modeme, ca şi pentru afacerile din domeniul maselor plastice, produselor chimice şi tehnologiei informatice.

La prima vedere, lucrurile arătau astfel încât te făceau să crezi că planul directorilor din domeniul petrolier avea să ducă la acumularea de bogăţii pentru ţările producătoare de produse petroliere din Lumea a Treia. Însă, călcând pe urmele căutătorilor de aur, petrolul a devenit un albatros. Ţările bogate în zăcăminte de ţiţei semănau cu prospectorii din oraşele căutătorilor de aur ce răsăriseră ca ciupercile în bătrânul Vest: de îndată ce începeau să ridice pretenţii, ei deveneau ţinta escrocilor şi a baronilor escroci şi hoţi.

Aproape în aceeaşi perioadă în care petrolul ţâşnea la suprafaţă ca element esenţial pentru epoca modernă, îşi făcea apariţia pe harta lumii Uniunea Sovietică, percepută drept Inamicul public nr. 1 al Americii. Istoricii recunosc în unanimitate că cei care construiesc imperii au nevoie de ameninţări şi provocări externe, iar URSS a jucat acest rol convenabil pentru Statele Unite. Arsenalul nuclear al Moscovei a acordat credibilitate pretenţiilor şi afirmaţiilor făcute de reprezentanţii corporatocraţiei potrivit cărora Războiul Rece impunea noi modalităţi de abordare pentru diplomaţia internaţională.

De aceea, nu este deloc surprinzător faptul că prima confruntare serioasă din timpul Războiului Rece, provocată de chestiunea petrolului, a apărut în acea regiune a lumii cu cele mai mari zăcăminte de petrol: în Orientul Mijlociu. Cerând ca poporul ţării sale să beneficieze de profiturile rezutate din exploatarea petrolului de pe terenurile private, popularul prim-ministru iranian Mohammed Mossadegh (desemnat de revista *TIME* bărbatul anului 1951), ales în funcţie prin vot democratic, a naţionalizat bunurile unei companii petroliere britanice. O Anglie furioasă a solicitat atunci ajutorul aliatului său din cel de-al doilea război mondial, Statele Unite. Ambele ţări s-au temut că intervenţia militară i-ar fi putut provoca pe sovietici, determinându-i să apese pe butonul armei nucleare. În loc de a-i arunca în luptă pe puşcaşii marini, Washingtonul l-a trimis pe agentul CIA Kermit Roosevelt jr. (al cărui bunic fusese Theodore

Roosevelt). Cu câteva milioane de dolari, Roosevelt a organizat demonstraţii violente care au condus într-un târziu la debarcarea lui Mossadegh. CIA l-a înlocuit pe acest conducător ales pe cale democratică cu Mohammed Reza Pahlavi („Şahul”), prieten despotic al lui Big Oil.

După cum aduceam în discuţie şi în *Confesiuni*, succesul lui Roosevelt a dat naştere unei profesiuni complet noi, cea pe care am urmat-o eu însumi: asasinul economic. Învăţămintele livrate de Iran erau cât se poate de limpezi: urma să se edifice un imperiu, fără riscul declanşării unui război şi cu cheltuieli mult mai mici. Tacticile CIA puteau fi aplicate în orice loc de pe glob dacă acolo existau resursele de petrol pe care şi le dorea corporatocraţia. Mai rămânea doar o singură problemă: Kermit Roosevelt era angajat al CIA, iar dacă ar fi fost prins, consecinţele ar fi fost cumplite. Atunci s-a luat decizia de a înlocui ofiţerii operativi ai statului cu agenţi din sectorul privat. Iar una dintre companiile înscrise a fost cea pentru care lucram eu: MAIN.

În scurt timp, noi, asasinii economici, am descoperit că nu era necesar să aşteptăm ca ţările respective să naţionalizeze terenurile cu zăcăminte petroliere, ca scuză şi pretext pentru a manipula politica ţării respective. Am transformat Banca Mondială, FMI şi alte instituţii “multinaţionale” în instrumente de colonizare. Am negociat contracte profitabile pentru corporaţiile americane, am încheiat acorduri comerciale „libere” care au servit în mod evident interesele exportatorilor noştri, în detrimentul şi pe cheltuiala celor din Lumea a Treia, şi am înglodat alte ţări în datorii imposibil de achitat. Adevărul este că am creat guverne-surogat care aveau doar aerul că reprezintă interesele poporului ţării respective, dar care, în realitate, ne erau aservite. Iată doar câteva asemenea exemple de la început: Iran, Iordania, Arabia Saudită, Kuweit şi Israel.

În tandem cu eforturile asasinilor economici de a domina politica de pe glob, corporatocraţia a lansat campanii menite să sporească consumul de petrol. Asemenea traficanţilor de droguri, experţii în relaţii publice s-au fâţâit pe tot globul, încurajându-i pe oamenii din diverse ţări să cumpere mărfurile comercializate de organizaţii aparţinând corporatocraţiei – adeseori produse pe bază de petrol, manufacturate chiar în fabricile din Lumea a Treia –, în condiţii prezentate a fi atrăgătoare.

În deceniile care au urmat loviturii de stat din Iran, economiştii au citat frecvent exemple de creştere economică rapidă, invocându-le drept o dovadă a scăderii sărăciei. Cu toate acestea, după cum am văzut că s-a întâmplat şi în Asia, statisticile au fost mincinoase. În afara faptului de a fi ignorat degradarea societăţii şi a mediului înconjurător, statisticile nu au abordat nicio clipă problemele pe termen lung.

Un bun exemplu despre aceste „consecinţe neintenţionate” este furnizat de evenimentele care au urmat aventurii iraniene a lui Roosevelt. Chiar dacă lovitura de

stat a adus la putere un dictator prietenos în chestiunea petrolului, ea a instituţionalizat, în acelaşi timp, mişcările antiamericane din Orientul Mijlociu. Iranienii nu au iertat niciodată Statele Unite pentru că l-au răsturnat de la putere pe popularul lor prim ministru ales prin vot democratic. Şi nici popoarele din ţările învecinate. Exegeţii în istorie politică se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă Washingtonul l-ar fi susţinut pe Mossadegh şi l-ar fi încurajat să folosească veniturile rezultate din exploatarea petrolului în scopul ajutorării poporului iranian şi scoaterii ţării din sărăcie.

Mulţi au conchis că această atitudine ar fi încurajat şi alte ţări să urmeze calea democratică şi poate că ar fi prevenit cumplitele violenţe care au tulburat regiunea de atunci şi până-n prezent. În loc de toate acestea, Statele Unite au furnizat dovada că nu este o ţară demnă de încredere, şi nici apărătoarea democraţiei aşa cum ne-o reprezentăm noi că ar fi, şi că scopul nostru nu a fost acela de ajuta Lumea a Treia. Noi am dorit pur şi simplu să controlăm resursele sale naturale.

În aceeaşi perioadă, Statele Unite s-au confruntat cu probleme interne grave. Procesul de extindere a bazei de putere a corporatocraţiei a aruncat naţiunea americană în datorii. Tot mai mult, fabricile producătoare de produse petroliere, ca şi zăcămintele petrolifere, au fost transferate în alte ţări. Creditorii străini cereau plata în aur. Administraţia Nixon a reacţionat în anul 1971, abrogând standardul de evaluare în aur a monedei naţionale.

Iar acum, Washingtonul se confrunta cu o nouă problemă. Dacă creditorii noştri se orientau spre alte valute, atunci corporatocraţia s-ar fi putut vedea obligată să achite împrumuturile contractate la valoarea pe care o avuseseră împrumuturile – prin comparaţie cu aurul –, în momentul în care fuseseră acordate. Aşa ceva ar fi fost un dezastru, deoarece cuferele corporatocraţiei nu mai deţineau fonduri suficiente pentru răscumpărarea datoriei. Singura santinelă în stare să apere poarta care se deschidea spre intrarea în faliment era U.S. Mint, datorită capacităţii sale de a imprima dolari, dictându-le astfel valoarea. Era absolut necesar ca întreaga planetă să continue să accepte dolarii drept valută forte de referinţă.

În prologul acestei cărţi, am afirmat în rezumat că soluţia rezidă şi orbitează în jurul Arabiei Saudite. Aceasta este versiunea prescurtată. Istoria pe larg include alţi doi aliaţi involuntari care au venit în ajutorul Washingtonului, amândoi fiind localizaţi în Orientul Apropiat.

30.
Regele dolar

— Ce se va-ntâmpla cu dolarul? a întrebat retoric Jake Dauber, preşedintele MAIN, la scurt timp după decizia istorică din 1971, când a fost abandonat etalonul aurului ca referinţă monetară. Pe termen lung, presupun că valoarea monedei naţionale va fi determinată de petrol.

Fusesem invitat de familia Dauber să iau cina cu ei la hotelul *Intercontinental Indonezia*, o escală obligatorie pentru ei înainte de a-şi continua călătoria spre Orientul Mijlociu.

— Nixon are o echipă de oameni isteţi foc în persoana lui Kissinger, Shultz şi Cheney, a spus Jake strângând uşor mâna soţiei lui şi uitându-i-se fix în ochi. Anticipez ziua în care noi doi vom sta instalaţi confortabil pe canapea şi vom spune că am luat şi noi parte la această mare aventură. SUA lansează o nouă eră în istoria mondială, iar

nouă ni s-au asigurat locuri chiar în rândul întâi.

Jake nu a trăit suficient de mult încât să apuce ziua pe care sperase s-o trăiască alături de soţia sa. A murit la scurtă vreme după această călătorie şi a fost înlocuit la conducerea MAIN de protejatul său, Bruno Zambotti. Totuşi, analiza pe care a făcut-o în privinţa viitorului dolarului s-a dovedit a fi corectă. Echipa lui Nixon nu era formată din oameni doar extrem de inteligenţi, ci şi unşi cu toate alifiile.

Primul aliat al Washingtonului în lupta pentru apărarea suveranităţii dolarului american a fost Israelul. Majoritatea oamenilor, inclusiv majoritatea israelienilor, au crezut că decizia Tel Avivului de a lansa atacuri preventive împotriva armatelor aliate ale Egiptului, Siriei şi Iordaniei, de-a lungul graniţelor sale – în cursul a ceea ce a devenit cunoscut în istorie drept Războiul de Şase Zile din anul 1967 – a izvorât din hotărârea Israelului de a-şi apăra graniţele. Rezultatul evident a fost expansiunea teritorială, fiindcă, la sfârşitul acelei săptămâni însângerate, Israelul îşi mărise de patru ori posesiunile teritoriale, pe socoteala celor care locuiau în Ierusalimul de Est, în anumite zone din West Bank, în Peninsula Sinai din zona egipteană şi pe înălţimile Golan care aparţinuseră Siriei. Cu toate acestea, Războiul de Şase Zile a slujit unui scop complet diferit.

Arabii au fost umiliţi şi s-au înfuriat pentru pierderea teritoriilor care le aparţinuseră. Mare parte a furiei lor a fost direcţionată împotriva Statelor Unite, ştiut fiind faptul că Israelul n-ar fi repurtat niciodată victoria fără sprijinul financiar şi politic al SUA, dar şi fără ameninţarea nu tocmai voalată cu armata americană staţionată în apropiere, pentru eventualitatea mai puţin probabilă că Israelul ar fi avut nevoie de intervenţia lor. Puţini arabi au înţeles că Washingtonul avea motive cu mult mai egoiste decât apărarea pământului strămoşesc al evreilor, după cum nimeni nu se aştepta ca administraţia americană să întoarcă furia lumii arabe în folos propriu.

Cel de-al doilea, şi cel mai surprinzător, absolut complet neaşteptat aliat al administraţiei Nixon, a fost întregul Orient Mijlociu islamic. Ca reacţie la Războiul de şase zile din anul 1967, Egiptul şi Siria au atacat simultan Israelul în 6 octombrie 1973 (în ziua de Yom Kippur, cea mai sfântă sărbătoare religioasă din calendarul iudaic). Conştient că, din punct de vedere strategic, stătea pe nisipuri mişcătoare, preşedintele egiptean Anwar Sadat a făcut presiuni asupra regelui Faisal al Arabiei Saudite în sensul de a ataca Statele Unite (şi, deci, Israelul), într-un mod diferit: recurgând la ceea ce Sadat a numit „arma petrolului”. În data de 16 octombrie, Arabia Saudită şi alte patru ţări arabe din Golful Persic au anunţat o creştere cu 70% a preţului petrolului cotat la bursă. Într-un act de solidaritate islamică, acestor ţări li s-a alăturat şi Iranul, ţară musulmană, deşi nu arabă. În cursul zilelor care au urmat, miniştrii petrolului arab, convenind că Statele Unite trebuiau sancţionate pentru poziţia lor în favoarea Israelului, au sprijinit în unanimitate ideea introducerii

embargoului petrolier.

Era o partidă clasică de şah la scară globală. În data de 19 octombrie, preşedintele Nixon a solicitat Congresului american ajutoare în valoare de 2,2 miliarde $ pentru a fi acordate Israelului. A doua zi, producătorii arabi de produse petroliere, în frunte cu Arabia Saudită, au impus embargoul total asupra tuturor livrărilor de produse petroliere către Statele Unite. În acel moment, puţini au fost cei care au înţeles mutarea perfidă care se ascundea în spatele mişcării făcute de Washington, sau faptul că aceasta era determinată de hotărârea de a sprijini dolarul slăbit.

Impactul a fost enorm. Preţul de vânzare al petrolului arab a făcut un salt uriaş, atingând o valoare-record, iar până la 1 ianuarie 1974, el crescuse de aproape şapte ori faţă de preţul pe care-l avusese cu patru ani în urmă. Mediile de comunicare în masă au avertizat asupra faptului că economia Statelor Unite se afla în pragul colapsului. Pe tot cuprinsul ţării, la benzinării s-au format cozi uriaşe, iar economiştii şi-au exprimat îngrijorarea privind posibilitatea producerii unei noi depresii economice în stilul celei din anul 1929. Protejarea rezervelor naţionale de petrol fusese o prioritate, iar brusc, ea devenise o obsesie.

Ştim în prezent că, în realitate, corporatocraţia este cea care ajucat un rol activ în forţarea preţului petrolului până la aceste cifre record. Deşi responsabilii din mediul de afaceri şi liderii politici, inclusiv administratorii firmelor petroliere, au mimat furia, ei erau, în fapt, păpuşarii care trăgeau sforile din umbră, manevrând marionetele. Nixon şi consilierii lui au înţeles că pachetul de ajutorare a Israelului, în valoare de de 2,2 miliarde $, îi va forţa pe arabi să adopte măsuri drastice. Prin faptul de a fi sprijinit Israelul, administraţia americană a conceput o situaţie care a generat cea mai abilă şi mai importantă afacere pusă la cale de asasini economici pe tot parcursul secolului al XX-lea.

Ministerul de Finanţe al SUA a contactat MAIN şi alte firme cu palmares deja dovedit de partizani ai corporatocraţiei. Noi aveam o dublă misiune: aceea de a elabora o strategie menită să ofere o garanţie a faptului că OPEC urma să returneze companiilor americane miliardele de dolari cheltuite şi de a stabili un nou „etalon al petrolului” care ar fi înlocuit vechiul „etalon al aurului”. Noi toţi asasinii economici ştiam că soluţia oricărui plan de acest gen era Arabia Saudită, deoarece ea controla OPEC-ul, fiindcă posedă cele mai importante zăcăminte de petrol faţă de orice altă ţară, şi deoarece familia „regală” saudită era coruptă şi vulnerabilă în cel mai înalt grad. Asemenea altor “regi” din Orientul Mijlociu, şi saudiţii înţelegeau perfect politica colonialismului. Regalitatea fusese conferită Casei Saudite de către britanici.

Detaliile ascunse în spatele strategiei la a cărei orchestrare am contribuit – afacerea de spălare de bani în Arabia Saudită (SAMA) – sunt furnizate în *Confesiunile unui asasin economic*. Pe scurt, cel puţin strict în ceea ce priveşte implicarea presei,

Casa Saudită a acceptat trei condiţile esenţiale, urmând: 1) să investească în titluri de proprietate guvernamentale o mare parte din petro-dolarii obţinuţi; 2) să permită Ministerului de Finanţe al SUA să folosească trilioanele de dolari reprezentând dobânzile la aceste titluri de proprietate, pentru angajarea corporaţiilor americane, în vederea occidentalizării Arabiei Saudite; şi 3) să menţină preţul petrolului în limite acceptabile pentru corporatocraţie. Cât priveşte administraţia americană, aceasta se angaja să menţină la putere familia saudită.

A mai existat un acord suplimentar, unul care nu a ţinut prima pagină a agenţiilor de ştiri, dar care a fost crucial pentru nevoia corporatocraţiei de a menţine dolarul pe poziţia de valută etalon la scară mondială. Arabia Saudită s-a angajat să tranzacţioneze petrolul numai în dolari americani. Dintr-o trăsătură de condei, suveranitatea dolarului american a fost restabilită. Petrolul a înlocuit aurul ca etalon al valorii monetare.

După cum aminteam şi în Prolog, un avantaj secundar – dar unul apreciat doar de analiştii economici cei mai fini şi avizaţi – i-a permis Washingtonului să continue politica de impunere a unei taxe ascunse pe fiecare creditor străin. Cum dolarul domnea suveran, noi am achiziţionat mărfurile şi serviciile străinilor pe credit. Până-n momentul în care apelau la credit pentru a cumpăra petrol (sau altceva) de la alte firme, valoarea fondurilor lor scăzuse din cauza inflaţiei, iar diferenţa dintre aceste cifre reprezenta profituri nete în beneficiul corporatocraţiei, fiind finalmente un impozit fără a fi nevoie de colectori de impozite.

Predicţia lui Jake Dauber potrivit căreia valoare dolarului avea să fie stabilită de petrol s-a dovedit a fi corectă. Când Tel Avivul şi Washingtonul au împins la colţ lumea arabă, arabilor nu le-a rămas altceva de făcut decât să riposteze, prin războiul de Yom Kippur şi prin embargoul impus de OPEC. Aceste două acţiuni au obligat Ministerul de Finanţe al SUA să intre în acţiune. Au fost imediat angajaţi asasini economici, cu scopul de a încheia pe orice căi un acord cu Arabia Saudită, în vederea asocierii dolarului cu petrolul. Dolarul a fost încoronat rege şi a domnit suveran până în prezent.

SAMA a modificat geopolitica, contribuind la prăbuşirea URSS, consfinţind Statele Unite pe poziţia de superputere mondială incontestabilă şi înfuriindu-l pe Osama bin Laden, multimiliardarul saudit şi creierul din spatele episodului din 11 septembrie.

Privind în urmă, mă mir cât tupeu am avut în perioada respectivă. De multe ori mă gândesc la rolul pe care-l joacă destinul în viaţa noastră, destinul şi felul în care reacţionăm în faţa lui. Personal, n-aş fi fost niciodată în stare să-mi asum o misiune atât de complexă pe cât a fost SAMA, dacă n-aş fi beneficiat de pe urma pregătirii serioase pe care o primisem cu câţiva ani înainte în Liban.

31.

Manipularea de guverne

În timpul primei mele şederi în Indonezia, le-am demonstrat şefilor mei că eram dispus să inventez prognozele economice legate de inflaţie pe care le doreau ei. Drept recompensă, am fost promovat în funcţia de economist-şef (chiar dacă nu deţineam decât o diplomă de licenţă, şi nu un masterat, în Administrarea afacerilor şi eram unicul economist din firmă), mi s-a acordat o mărire de salariu şi am fost trimis în Orientul Mijlociu.

Întocmisem deja în scris rapoarte despre Iran, Kuweit şi Arabia Saudită, însă prin surse indirecte, pentru că cercetările mele se desfaşuraseră în biblioteci, şi ajunsesem la diverse concluzii cu ajutorul interviurilor luate unor persoane originare din ţările respective care lucrau pentru noi în Boston. Această primă călătorie urma să fie de scurtă durată, iar scopul său, acela de a mă ajuta să iau un prim contact cu Iranul şi să pregătesc o analiză mai aprofundată a sectorului energetic al acestei ţări. Charlie Illingworth, care-mi fusese şef de proiect în Indonezia, mi-a sugerat să fac o

escală de câteva zile la Beirut. La vremea respectivă, reputaţia oraşului de loc select pentru recreere nu fusese încă alterată. Beirutul urma să fie, după cum m-a asigurat el, locul ideal pentru a mă destinde, a-mi recupera forţele după diferenţele de fus orar şi a mă familiariza cu civilizaţia şi cultura Orientului Mijlociu. Cunoştea pe cineva la ambasada noastră care era dispus să-mi servească drept ghid.

Libanul a trecut printr-o epocă de aur după cel de-al doilea război mondial. Au înflorit agricultura şi mica industrie. Beirutul s-a dezvoltat, ajungând o metropolă bogată, cosmopolită şi centrul bancar şi comercial al Orientului Mijlociu. Citind despre această ţară înainte de data plecării mele în călătorie, am fost uimit să descopăr frecvent aspecte care te fac să compari Libanul cu Elveţia, iar Beirutul, cu Parisul. Am fost uimit să aflu că în munţii de lângă Beirut erau presărate staţiuni de schi, despre acest oraş mediteranean eu închipuindu-mi că se află la marginea deşertului. Şi că galeriile de artă şi cabaretele din oraş rivalizau cu cele din Paris.

Am mai citit şi despre faţa întunecată a Libanului a cărui istorie se întindea înapoi în timp, părând că devine tot mai întunecată cu fiecare moment istoric depăşit. Tensiunile dintre facţiunile religioase mocniseră timp de câteva sute de ani. Regiunile de coastă erau conduse de creştini maroniţi. Secta islamică a druzilor domina zona muntoasă din sudul ţării, în timp ce suniţii ortodocşi guvernau peste fertila vale Bekaa. Majoritatea maroniţilor erau sirieni, fapt ce crea tensiuni suplimentare printre musulmanii arabi. În ciuda acestor caracteristici specifice, am descoperit că Libanul era un soi de microcosmos pentru Orientul Mijlociu.

Europa a râvnit să stăpânească Libanul încă din perioada cruciadelor, iar încercările de a coloniza acest teritoriu au continuat în secolele următoare. Motivând că este chemată să apere comunităţile creştine, armata franceză a invadat Libanul la sfârşitul secolului al XVI-lea. Parisul şi-a asumat rolul de stăpân, caracteristic oricărei puteri imperialiste, şi şi-a trimis soldaţii în incursiuni de câteva ori în cursul secolului al XIX-lea. În anul 1926, Franţa a constituit Republica Liban, administrată sub mandat francez de către Siria. În anul 1940, conducătorii francezi de la Beirut şi-au declarat loialitatea faţă de guvernul de la Vichy controlat de nazişti. După ce Franţa a fost în scurt timp ocupată de Germania, autorităţile de la Vichy i-au permis Germaniei în 1941 să treacă avioane şi furnituri prin Siria spre Irak, unde au fost folosite împotriva forţelor britanice.

Temându-se ca Germania nazistă să nu dobândească controlul absolut asupra Libanului şi Siriei în urma presiunilor exercitate asupra guvernului slab de la Vichy, Marea Britanie şi-a trimis trupele în Siria şi în Liban.

Fervoarea naţionalistă a cuprins cu rapiditate multe ţări în timpul celui de-al doilea război mondial. În 1 ianuarie 1944, Libanul şi-a dobândit independenţa deplină. Adunarea generală acceptată de principalii doi conducători – creştin şi musulman,

Bishara al-Khuri şi Riyad el Sulh – a împărţit puterea politică între diversele comunităţi etnice ale ţării. Inspirată de recensământul din 1932, potrivit căruia creştinii reprezentau 54% din populaţie, adunarea a stabilit că mandatul de preşedinte urma să-i revină membrului majorităţii, el fiind ales din rândul creştinilor maroniţi, în timp ce mai puţin puternicul prim-ministru avea să provină din rândul populaţiei sunite, legislatorul urma să fie şiit, iar conducătorul armatei urma să fie un maronit. Nutrind sentimentul că recensământul făcut în urmă cu doisprezece ani era arhaic şi considerând că musulmanii erau mai numeroşi decât creştinii, mulţi arabi au fost scandalizaţi de acest aranjament care făcea să se încline balanţa în favoarea creştinilor din Liban… Şi a Occidentului, în general.

De asemenea, arabii bănuiau că nou înfiinţatul stat Israel nu era tocmai ceea ce părea a fi. Unicul stat a cărui autoritate fusese recunoscută de Naţiunile Unite şi un spaţiu pe care evreii îl numeau „Pământul făgăduinţei”, Israelul a fost oferit ca refugiu în urma atrocităţilor comise de Hitler. Arabilor li s-a spus, la fel cum li se spusese şi americanilor şi europenilor, că atrocităţile comise împotriva evreilor impuneau crearea unui asemenea stat. Suferinţele poporului evreu, existenţa sa traumatizantă sub regimul fascist erau incontestabile. Nu se punea problema că lumea nu le-ar fi datorat ceva mai bun. Însă, pentru ca toate aceste lucruri să se poată petrece, palestinienilor li s-a explicat că trebuie să renunţe la căminele lor. Transformaţi peste noapte în refugiaţi, ei au invadat Libanul şi toate ţările din Orientul Mijlociu.

Afluenţa palestiniană a confirmat faptul că recensământul din 1932 era irelevant. Era neîndoios că numărul musulmanilor îl depăşea pe cel al creştinilor din Liban. Înţelegerea faptului că Adunarea Naţională era doar o armă politică a constituit, pentru musulmani, dovada suplimentară că mai exista un scop odios în spatele ideii de înfiinţare a statului Israel, că Israelul era vasalul unui imperiu, un avanpost armat pentru învingătorii din cel de-al doilea război mondial, destinat să controleze petrolul din Orientul Mijlociu. Ei bănuiau că Libanul era cosmetizat, pentru a susţine Israelul şi pe aliaţii săi. Conducătorii creştini desemnaţi de Adunarea Naţională erau parte a unui complot sinistru.

Resentimentele arabilor din Liban au explodat în anul 1958, când au luat forma unei revolte musulmane. Politicienii din SUA au dat vina pe „teroriştii comunişti”. Washingtonul a acuzat Moscova de a fi încurajat această rebeliune, deşi ea s-a bucurat de sprijinul Siriei, mai mult decât cel al URSS-ului. Preşedintele Eisenhower a trimis puşcaşii marini în Liban, iar armata Statelor Unite a ocupat Libanul pentru o scurtă perioadă de timp, mai precis, din mai şi până în octombrie, însă prezenţa sa a confirmat bănuielile arabilor referitoare la faptul că Washingtonul era hotărât să-i menţină pe creştini la putere. Hotărârea preşedintelui american de a interveni pe cale militară a avut un impact pe termen lung asupra tuturor musulmanilor din regiune.

Libanul a fost iritat şi de amestecul brutal al Washingtonului în Irakul vecin. Spre sfârşitul anilor 1950 şi începutul anilor 1960, popularul preşedinte irakian Abdul Karim Qasim a început să sfideze tot mai mult Statele Unite şi Marea Britanie. El le-a cerut companiilor petroliere străine să împartă cu poporul său profiturile pe care le colectaseră prin exploatarea zăcămintelor irakiene şi le-a ameninţat cu naţionalizarea în cazul în care refuzau să se supună măsurii. După ce au eşuat eforturile asasinilor economici de a-l convinge pe Qasim să joace după cum i se ceruse, CIA a angajat o echipă de asasini din care făcea parte un tânăr ce nu-şi încheiase încă studiile: Saddam Hussein. Echipa de exterminare a deschis focul asupra maşinii în care se afla Qasim. Au ciuruit-o cu gloanţe, însă pe acesta abia dacă au reuşit să-l rănească uşor. Saddam a fost împuşcat în picior şi a fugit în Siria. În anul 1963, preşedintele Kennedy a luat o hotărâre fatidică: el a ordonat CIA să se alăture M16 (serviciul secret de informaţii al Marii Britanii) într-o misiune care trebuia să ducă la bun sfârşit ceea ce nu reuşiseră să facă asasinii. Aceştia l-au ucis pe Qasim cu un pluton de execuţie, iar execuţia a fost transmisă de televiziunea irakiană. După acest episod, au fost arestaţi circa cinci mii de suspecţi, acuzaţi de comunism şi executaţi. În numai câţiva ani, Saddam a fost adus înapoi şi instalat în funcţia de şef al siguranţei naţionale, iar vărul său de-al doilea a ajuns preşedinte.

În cursul aceleiaşi perioade, indicii demografici ai Libanului s-au modificat radical. Populaţiile musulmane au crescut mai rapid decât cele creştine. La finele anilor 1960, musulmanii au cerut modificarea Adunării Naţionale. Maroniţii au respins cererea, continuând să domine la guvernare. Ameninţarea Washingtonului de a trimite încă o dată trupe în sprijinul creştinilor a fost accentuată atunci când Statele Unite au reinstalat acorduri militare şi şi-au constituit forţe armate în locuri de pe tot globul.

În acelaşi timp, s-a produs şi o schimbare a hărţii geopolitice. În timpul războiului de şase zile din anul 1967, Israelul a pus stăpânire pe zone din Ierusalim, Siria şi Egipt. Atunci lumea arabă a fost scandalizată. Şi tot atunci s-a intensificat sprijinul militar acordat palestinienilor. OEP (Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei) a recurs la taberele de refugiaţi din sudul Libanului pentru a organiza atacuri îndreptate împotriva Israelului.

În anul 1973, când mă îndreptam spre Beirut, ultima aparenţă de stabilitate începea să se destrame. Totuşi, ca majoritatea americanilor care nu vorbesc limba arabă, deci care nu pot comunica decât prin intermediul unor persoane care au învăţat în şcoli americane sau britanice şi a căror reuşită în viaţă depinde de prezenţa noastră neîntreruptă în ţara lor, am fost şi eu extrem de naiv. Avusesem ocazia de a citi despre istoria tulbure a unor regiuni de pe glob ca Libanul, puteam înţelege că existau disensiuni cu puternice rădăcini istorice între arabi, creştini şi evrei, însă fusesem dresat să cred că orânduirea capitalistă poate face minuni. Fusesem promovat de

puţin timp, călătoream cu avionul la clasa întâi, mă cazam la cele mai bune hoteluri şi luam masa în cele mai bune restaurante… de multe ori fiind însoţit de femei frumoase. Alături de toţi ceilalţi oameni de afaceri, consultanţi şi oficiali guvernamentali din Statele Unite, dar şi de „experţi” de la Banca Mondială şi FMI, eram convins că facem paşi uriaşi pe calea progresului şi spre instaurarea democraţiei în Orientul Mijlociu.

Libanul avea să-mi deschidă ochii spre o realitate complet diferită.

32.

Libanul: „aici toţi sunt nebuni de legat”

Şoferul a venit să mă ia de la aeroportul din Beirut şi m-a condus până la luxosul Hotel Phoenician Intercontinental. Aici am fost întâmpinat de un băiat de serviciu plin de entuziasm, care mi-a luat valiza şi m-a condus în hol, spre recepţie. După ce mi-am terminat treaba la recepţie, m-am întors şi m-am lovit de un alt bărbat. M-am tras un pas înapoi cerându-mi scuze şi am fost uimit să văd o persoană cunoscută care mi-a aruncat un zâmbet răutăcios şi lacom, în timp ce rostea cu vocea sa inconfundabilă:

— Nu face nimic.

Băiatul de serviciu m-a prins de braţ şi m-a împins grăbit departe de acest personaj, apoi s-a oprit.

— Da, Marlon Brando vă este vecin în noaptea asta, a spus el. E foarte irascibil, a continuat el clătinând din cap. Vă rog să nu-i cereţi să vă dea vreun autograf.

În timp ce ne-ndreptam spre ascensor, nu m-am putut abţine să nu mă zgâiesc prosteşte la el. Brando părea mai bătrân decât în ultimul film în care-l văzusem, însă nu era niciun dubiu că era într-adevăr actorul pe care-l admiram de atâta vreme

pentru jocul lui din filmele *Pe chei* şi *Un tramvai numit dorinţă*. Citisem despre cel mai recent film al său, *Queimada* (*Burn!*), interpretare despre care el însuşi susţinea că fusese cea mai bună de până atunci. Am considerat că este de bun augur faptul de a-l fi întâlnit – în carne şi oase – pe marele actor şi rebel infam, în această primă călătorie a mea în Orientul Mijlociu. După mulţi ani, când am reuşit în fine să vizionez *Queimada* m-a amuzat profund paradoxul şi ironia situaţiei: Brando interpreta rolul unui precursor al asasinului economic, în acest film revoluţionar despre felul în care se edifica un imperiu.

A doua zi de dimineaţă, prietenul lui Charlie Illingworth a trecut să mă ia de la hotel cu maşina. S-a prezentat sub numele de „Zâmbăreţul”, deşi n-am reuşit niciodată să pricep de unde i se trăgea această poreclă, de vreme ce nu era o persoană veselă sau comunicativă şi rar i se-ntâmpla să etaleze expresia care inspirase – aparent – acest nume. După cum aveam să aflu ulterior, el nu lucra la ambasadă, ci la Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID). Îşi petrecuse întreaga viaţă profesională în slujba USAID, iar când începuse să se apropie de vârsta pensionării, fusese trimis la solicitarea sa în Liban, pentru a lua parte la ultima misiune din carieră. În Liban fusese crescut de părinţii săi, foşti misionari, şi dorea să se retragă în ţara în care-şi petrecuse tinereţea. Totuşi, între timp se răzgândise.

— E prea multă agitaţie aici, mi-a spus el în timp ce străbăteam cu maşina această fâşie spectaculoasă de pământ ce se întindea de-a lungul ţărmului Mediteranei. Blestemaţii ăştia de musulmani încep să nu mai poată fi stăpâniţi. Pur şi simplu nu te poţi încrede în ei. Indiferent ce înţelegere am încheia cu ei, niciodată nu-şi ţin cuvântul.

L-am rugat să-mi arate câteva dintre taberele de refugiaţi palestinieni despre care auzisem vorbindu-se atât de mult. Deşi la-nceput reticent, în cele din urmă a fost de acord să mă ducă la una dintre tabere. În ciuda experienţelor mele de dată recentă din Indonezia, am fost şocat să văd atâta sărăcie şi degradare umană. Lagărul era format dintr-o aglomerare de coşmelii, înghesuite una într-alta şi înconjurate de garduri. M-am întrebat cu voce tare cum reuşeau cei care locuiau în tabără să-şi păstreze mintea întreagă.

— Nu reuşesc, m-a asigurat Zâmbăreţul. Sunt nebuni de legat. Absolut toţi.

L-am întrebat cum se descurcă cu apa, canalizarea şi alte servicii de bază.

A râs în hohote.

— Tot ce trebuie să faci este să deschizi fereastra şi să iei o gură de aer, pentru a afla că în vocabularul lor nu există cuvântul „salubritate”. După ce mi-a aruncat ceva ce aducea a rictus, a subliniat: Aici suntem pe o altă planetă decât cea de pe care venim noi. Oamenii ăştia sunt nişte porci, a continuat el, uitându-se din nou înainte la drum. Gândeşte-te la următorul lucru: în urmă cu mai puţin de un an, guvernul libanez

a semnat cu OEP un document cunoscut sub numele de Acordul de la Cairo, prin care palestinienilor le sunt asigurate şi garantate rezidenţa, dreptul la muncă şi autonomia. De atunci, guvernul libanez se străduieşte să repună lucrurile în ordine, a încheiat el suspinând. Însă, tipic pentru musulmanii arabi, aceşti palestinieni pur şi simplu nu pot accepta ceea ce e spre binele lor. OEP şi-a intensificat atacurile şi încearcă să cadă la învoială cu comuniştii libanezi. Îi sâcâie pe guvernanţii de aici, ca şi pe ai noştri, băieţii buni din bătrânele State Unite ale Americii. O să fie represalii. N-am nici cea mai mică îndoială în privinţa asta. Arabii ăştia o să plătească scump pentru nebunia lor.

Ziua respectivă m-a tulburat profund. Cât lucrasem ca voluntar în Corpul Păcii, fiind trimis în jungla ecuadoriană, trăisem acolo ca un campesino şi fusesem scârbit de traiul elegant pe care-l duceau cei de la ambasada SUA şi de la USAID, de casele, maşinile, hainele lor şi de prăpastia evidentă dintre ei şi majoritatea ecuadorienilor. Însă nu-l auzisem pe niciunul dintre ei vorbind aşa cum o făcea Zâmbăreţul. Am fost pur şi simplu năucit de ideile lui preconcepute, exprimate cu atâta claritate, de înverşunarea lui şi de faptul că era dispus să împărtăşească aceste gânduri unui străin cum eram eu. Îşi bătea joc de Islam, pe care-l descria prin opoziţia dintre „profetul care manevrează spada” şi „prinţul păcii” al lumii creştine. Am fost tentat să amintesc rolul pe care-l jucase Biserica catolică în instigarea războaielor, să compar compasiunea sarazinilor arabi faţă de cruciaţii căzuţi prizonieri în mâinile lor, cu sentimentele care au dus la măcelărirea prizonierilor musulmani de către cavalerii europeni. Totuşi, eram intimidat de Zâmbăreţ. Eu eram nou prin cartier şi trebuia să-mi ţin gura. Am încercat să minimalizez critica lui răutăcioasă, reducând-o la o mostră de sarcasm. Am presupus că, în acel moment precis al vieţii lui, îi păsa prea puţin de ce aş fi putut crede eu sau oricine altcineva despre el. Pensia era la o aruncătură de băţ, iar locul în care visase să trăiască la bătrâneţe îl dezamăgise. Ca majoritatea oamenilor plini de amărăciune, el îşi orienta frustrările şi-i ataca pe cei care-i erau cel mai la-ndemână, ţinta cea mai lipsită de apărare: palestinienii.

Zâmbăreţul m-a depus în faţa hotelului. L-am invitat să luăm cina împreună, însă m-a refuzat, spunându-mi că are alt angajament. Când am dat mâna cu el la despărţire, mi-a ţinut-o pe a mea mai mult.

— Sper, mi-a spus el, să nu mă înţelegi greşit. Nu sunt un pesimist din fire. Ştiu că, în cele din urmă, noi vom învinge. Trebuie să învingem. Islamismul este o falsă religie. Îi lipseşte conştiinţa, sufletul. Imaginează-ţi ce s-ar întâmpla dacă cineva de importanţa lui Cristos s ar apuca să taie capetele oamenilor! Ce fel de religie ar mai fi şi asta?

La cina pe care am luat-o de unul singur la hotelul Phoenician, am reflectat îndelung la acest ultim comentariu. Timpul pe care l-am petrecut la Beirut m-a convins că motivul evident al multora dintre problemele Orientului Mijlociu, deşi poate că nu

neapărat cauza principală, era conflictul intercultural, în special cel creat în jurul religiilor. Ştiam că Biserica organizase cruciadele că război împotriva a ceea ce ea însăşi numise „forţele satanice ale Islamului”. Cu toate acestea, citisem şi că Europa, suferind de pe urma rivalităţilor, a dezbinării, a lipsei unor locuri în care oamenii să muncească, dar şi de pe urma ciumei negre, era pregătită de război, şi că nobilimea a recurs la cruciade pentru a reorienta această furie mocnită a mulţimilor şi a cuceri noi teritorii. Am fost izbit de contrastul dintre viziunea Zâmbăreţului asupra Islamului şi ceea ce auzisem în Indonezia cu doar câteva luni mai devreme.

În timp ce mă aflam în oraşul Bandung, situat în zona montană din vestul insulei Java, m-am împrietenit cu un tânăr a cărui mamă avea grijă de casa de oaspeţi unde locuiam eu şi restul echipei de la MAIN. După cum spuneam şi în *Confesiuni*, Ray mi-a făcut cunoştinţă cu o serie de colegi de la universitatea la care îşi făcea studiile. Într-o seară, ei au venit cu mine la un *dalang*, un spectacol de păpuşi tradiţional javanez. O marionetă înfăţişându-l pe Richard Nixon şi încă una care cred că era a lui Henry Kissinger stăteau lângă o hartă în care apăreau Orientul Mijlociu şi Orientul îndepărtat. Harta fiecărei ţări atârna de un cârlig în poziţia sa. Nixon smulgea ţările din cui şi şi le arunca în gură. De fiecare dată când alegea o ţară din Orientul Mijlociu, o gusta şi striga ceva care era tradus prin: „Amar! Porcărie. Nu mai avem nevoie de asta!”, după care o arunca într-o găleată pe care o ţinea Henry Kissinger.

După spectacol, eu şi studenţii ne-am retras la o cafenea din cartier. Tinerii mi-au explicat că, după părerea multor indonezieni, Statele Unite purtau un război împotriva Islamului. Mi-au mai spus că, în anii 1950, istoricul britanic Arnold Toynbee prezisese că adevăratul război din secolul următor nu avea să se poarte între comunişti şi capitalişti, ci între creştini şi musulmani.

O tânără studentă aflată în ultimul an la engleză mi-a vorbit pe larg despre ceea ce gândeau studenţii.

— Occidentul, mi-a spus ea, mai ales conducătorul Occidentului, Statele Unite, este hotărât să preia controlul asupra întregii lumi, să devină cel mai mare imperiu din istorie. Deja aproape că a reuşit. Doar Uniunea Sovietică îi mai stă acum în cale, însă sovieticii nu vor dăinui. Ideologia lor nu se sprijină pe niciun fel de religie, credinţă, sau substanţă. Istoria ne demonstrează faptul că sufletul – credinţa într-o putere mai presus de noi – este esenţial. Noi, musulmanii, avem aşa ceva. Avem credinţă mai mult decât oricine altcineva din lume, chiar mai mult decât creştinii. Aşa că aşteptăm. Şi ne întărim.

M-a privit fix în ochi.

— Încetaţi să mai fiţi atât de lacomi şi de egoişti. Înţelegeţi că pe lume există lucruri mai importante decât casele voastre mari şi magazinele voastre în care se găsesc de toate. Oamenii mor de foame şi voi vă faceţi griji pentru petrolul cu care vă

alimentaţi maşinile. Bebeluşii mor de sete din cauza lipsei de apă, iar voi frunzăriţi revistele şi citiţi paginile de modă, pentru a vedea care sunt ultimele tendinţe. Naţiuni ca a noastră se afundă în sărăcie, însă cetăţenii ţării voastre nu ne aud strigătele de ajutor. Vă astupaţi urechile să nu auziţi glasurile celor care-ncearcă să vă spună aceste lucruri. Îi etichetaţi drept radicali sau comunişti. Trebuie să vă deschideţi sufletul faţă de cei săraci şi exploataţi, în loc de a-i împinge şi mai mult pe panta sărăciei şi a servituţii. Nu mai avem mult timp la dispoziţie. Dacă nu vă schimbaţi, sunteţi pierduţi.

Aducându-mi aminte de seara respectivă şi de mai recenta zi petrecută cu Zâmbăreţul, m-am întrebat dacă mai există vreo speranţă pentru o lume în care religia devenise bază pentru exploatare. Cum puteau fi învăţaţi atât de mulţi oameni să înţeleagă religia într-un fel atât de diferit? Cum puteau fi folosite mesajele atât al lui Mohamed, cât şi al lui Cristos ca justificare a războiului?

Implicaţiile acestor întrebări au continuat să mă obsedeze. Această primă vizită în Orientul Mijlociu mi-a oferit o nouă perspectivă asupra importanţei religiei în politica internaţională. Cu toate acestea, abia în Egipt am trecut prin experienţa personală a puterii pe care o are religia ca agent al urii.

33.
USAID vorbeşte

— Piramidele egiptene simbolizează roiul pe care trebuie să-l joace ţara dacă vrem să câştigăm sufletul şi inima arabilor, ne-a spus octogenarul şi enigmaticul preşedinte al MAIN, Mac Hall, celor câţiva dintre noi care ne adunaserăm pentru a lua prânzul la elegantul Club al constructorilor, aflat la ultimul etaj al turnului Prudential Tower, cea mai înaltă clădire din Boston şi locul unde-şi aveau sediul birourile executivilor de la MAIN. Egiptul va forma baza, o temelie mare şi solidă. După care le vom comasa pe toate, o ţară peste alta.

Era în anul 1974, într-un moment crucial din istoria milenară a Egiptului. MAIN şi clienţii noştri care proveneau din mediul corporatocraţiei erau hotărâţi să profite de această ocazie. Când am câştigat contractul pentru efectuarea unui important studiu la Alexandria, pentru noi s-a deschis o poartă atunci. Un funcţionar USAID s-a deplasat de la Washington, pentru a susţine o scurtă informare la prânz, referitoare la luptele

care se dădeau în ţară şi la Scopurile activităţii noastre de acolo.

Părul pe care-l avea tuns scurt, mustaţa impecabil îngrijită, cămaşa apretată, costumul gri, cravata albastră cu o idee de roşu în ea şi cele două insigne prinse la rever – una cu steagul american, iar cealaltă figurând o mână de negru care o strângea pe cea a unui alb –, toate acestea îi accentuau rolul de reprezentant guvernamental, încă unul aparţinând noii rase de colonişti, care poza în persoană altruistă. S-a aşezat foarte ţeapăn la masă şi, în timp ce vorbea, i-a aruncat diverse şi frecvente priviri lui Mac Hall. Mi-am dat seama că a venit la noi sub mai multe pretexte şi cu diverse identităţi: mai întâi, ca expert în problemele Egiptului, omul urma să evalueze studiul pe care-l făcusem şi să aprobe plata onorariilor noastre; dar şi ca potenţial angajat, un birocrat trimis de Washington, veşnic în căutarea unei slujbe mai bune sau a unui contract de consultanţă profitabil pentru perioada pensionării.

În timp ce ne vorbea despre experienţele trăite în Orientul Mijlociu, el a întreţesut istoria Egiptului în monologul său, subliniind faptul că secolele de dominaţie străină puseseră bazele incidentelor care au urmat după cel de-al doilea război mondial.

— Frăţia musulmană, a spus el scuipând cuvintele de parcă i-ar fi înţepat limba, a devenit foarte influentă. Musulmanii cer Egiptului să întrerupă relaţiile tradiţionale cu Europa. Fraţii şi-au unit forţele cu Societatea Ofiţerilor Liberi, un grup revoluţionar al ofiţerilor superiori din armata egipteană, cu intenţia de a i se opune regelui Faruh – detestat fiindcă era de origine albaneză, familia lui devenind importantă în Egipt în timpul dominaţiei Imperiului Otoman, dar şi pentru că a fost ulterior susţinut de britanici –, ca şi nouă. Această coaliţie l-a înlăturat pe Faruh de la putere, spre supărarea noastră. Ei bine, ştiţi cine i-a urmat. Locotenent-colonelul Gamal Abdel Nasser a depus jurământul de premier în 1954 şi apoi de preşedinte, în 1956.

În urma a ceea ce omul USAID a descris drept „un joc de noroc nesăbuit”, Nasser a declarat independenţa ţării faţă de puterile occidentale.

— A negociat acorduri în vederea achiziţionării de armament sovietic. Fireşte, noi şi britanicii ne-am retras ofertele de construire a barajului de la Assuan, fapt care l-a înfuriat pe Nasser. Drept urmare, el a naţionalizat Canalul Suez. În 1956, Israelul a ripostat, invadând Peninsula Sinai. Puteţi paria fără riscul de a pierde că n-am fost străini de asta, deşi nu ne-am implicat în mod oficial. Atât Anglia, cât şi Franţa au susţinut faptul că, pentru securitatea lor, acest canal era esenţial şi de aceea au bombardat poziţiile egiptene şi şi-au trimis trupele de ocupaţie. Canalul a fost închis.

Omul nostru de la USAID s-a încruntat.

— Pur şi simplu n-am putut tolera acest lucru. Lumea întreagă vocifera, cerând mărfuri americane şi petrol din Orientul Mijlociu. Schimbarea rutei şi adoptarea uneia ocolitoare prin Africa era o rezolvare mult prea costisitoare. Un grup de directori de

corporaţii au făcut o vizită la Casa Albă. Ike i-a ascultat. Generalul a preluat comanda, a adăugat el, zâmbind cu subînţeles spre Hall. În noiembrie 1956, a fost proclamată încetarea focului, iar la faţa locului au sosit forţele Naţiunilor Unite de menţinere a păcii, cu scopul de a patrula pe graniţa dintre Egipt şi Israel.

Vorbitorul s-a oprit, făcând o scurtă pauză pentru a bea apă şi, după cum am presupus, să ne lase timp să cugetăm la greutatea spuselor lui.

— În esenţă, a continuat el, unchiul Sam a obligat Israelul, Marea Britanie şi Franţa să iasă din conflict Cu numai un an înainte, noi reinstaurasem starea de echilibru în Iran, prin înlăturarea comunistului Mossadegh şi reinstalarea pe tron a prietenului nostru, şahul. În acest fel, le-am demonstrat arabilor că-i sprijinim şi că-i vom susţine în Egipt. Washingtonul a devenit puterea dominantă de necontestat din regiune.

Trecerea în revistă a situaţiei, care s-a petrecut în după-amiaza respectivă la clubul privat de la ultimul etaj al clădirii Prudential Tower, mi-a întărit cinismul tot mai marcat, ca şi dorinţa de a mă bucura de roadele tot mai mari ale acestei puteri dominante pe care o numeam patria mea. În timp ce ascultam, mi-a fost tot mai clar faptul că „victoriile” repurtate în Iran şi Egipt stabiliseră supremaţia corporatocraţiei şi că funcţionarul guvernamental era plătit să se fălească cu asta. Aceşti directori de corporaţii – care controlau „întâmplător” industria de apărare împreună cu restul economiei americane – îl forţaseră pe preşedintele Statelor Unite să le accepte cererile, chiar dacă fără entuziasm. Iar acum, după mai puţin de douăzeci de ani, o agenţie guvernamentală strecura vorbe despre viziunea sa revizuită asupra istoriei în convorbirile sale oficiale. Eram uluit de abilitatea acestor oameni şi mă simţeam privilegiat şi totodată vinovat că făceam parte din această combinaţie a edificării a ceea ce începeam să pricep că nu este altceva decât primul imperiu secret din lume.

M-am uitat pe fereastră spre râul Charles ale cărui ape curgeau în depărtare. Deasupra lui, soarele reflecta în apele fluviului clădirile acoperite cu iederă de la Harvard unde îşi făcuseră fără-ndoială studiile cel puţin câţiva dintre directorii de corporaţie care merseseră în ziua menţionată în vizită la Casa Albă. Mi-am amintit discursul lui Eisenhower despre complexul militaro-industrial. Părea paradoxal ca un ofiţer de carieră şi fostul comandant suprem al Forţelor Aliate în timpul celui de-al doilea război mondial să fie prima persoană care a vorbit pentru prima oară în public despre existenţa a ceea ce noi numim astăzi corporatocraţia, demascând-o. El urmărise cum acei directori ajunseseră să influenţeze politica externă a SUA în cursul războiului din Coreea. Fusese martorul modului în care tot aceştia manipulaseră presa şi Congresul şi cum se folosiseră de pericolul comunist drept o justificare pentru a elimina, pe rând, drepturile civile. Le fusese alături când aceştia vânduseră tehnologii către armată, cu scopul de a livra focoase nucleare pentru rachete ghidate de la

distanţă, către ţări îndepărtate de pe glob. Abia în Egipt, în cursul crizei Canalului de Suez, trebuie să fi început să-i fi fost frică în mod real de ideea că între guvern, armată şi corporaţii fusese încheiat un pact. Da, fusese de acord. Însă undeva, în adâncul fiinţei lui, trebuie să fi simţit cum fierbe. Presupun că acest bărbat care, prin educaţia primită, învăţase să se autodisciplineze, a avut răbdare să aştepte momentul potrivit, adică încheierea mandatului său de preşedinte. Abia atunci a lansat propria sa bombă. Ca majoritatea celor care au protestat împotriva războiului din Vietnam, de la sfârşitul anilor 1960, am atârnat şi eu pe perete, chiar deasupra biroului meu, o copie înrămată după discursul de rămas-bun pe care l-a ţinut Ike în 17 ianuarie 1961.

Referindu-se la economia ţării sale, Eisenhower spunea că ea fusese construită în urma unor strădanii paşnice. „Până la ultimul conflict mondial”, spunea el, „Statele Unite nu au avut industrie de armament. Producătorii americani de cuţite de plug puteau la fel de bine să facă şi săbii – la momentul potrivit şi în funcţie de cerinţe”. La scurt timp, el a lansat următorul avertisment:

În consiliile de guvern, suntem obligaţi să ne ferim să căpătăm influenţă inutilă sau lipsită de onestitate, fie că o căutăm sau nu, prin intermediul complexului militaro-industrial. Există şi va persista pericolul potenţial privind creşterea dezastruoasă a puterii prost plasate.

Nu trebuie să lăsăm niciodată lucrurile să evolueze astfel încât influenţa enormă a acestei combinaţii să pună în pericol libertăţile sau procesele noastre democratice. Nu trebuie să luăm lucrurile ca atare, fără să gândim. Doar atenţia noastră permanentă şi un electorat avizat pot impune realizarea angrenajului adecvat între imensa noastră maşinărie de apărare industrială şi militară şi metodele şi idealurile noastre paşnice, astfel încât securitatea şi libertatea să poată prospera împreună.

— Nasser a fost un exaltat.

Glasul înaltului funcţionar de la USAID m-a readus înapoi în realitatea de la Clubul constructorilor.

— A fost un exaltat care şi-a închipuit că e mai deştept decât noi toţi. Aşa încât a făcut în continuare lucruri nesăbuite şi a curtat Uniunea Sovietică. I-a convins pe sovietici să construiască marele baraj de la Assuan. Îţi poţi închipui ce trebuie să fi simţit prietenul dumitale, Bechtel, a spus el întorcându-se spre Mac Hall, în privinţa asta.

Mac Hall a chicotit şi a spus:

— Nu doar Bechtel, ci noi toţi cei din branşa construcţiilor.

— Corect.

— Numai că Bechtel avea relaţiile potrivite şi beneficia de urechile

preşedintelui. Hall le-a aruncat o privire celor aşezaţi în jurul mesei şi a continuat: Foarte bun la pupatul în fund.

Remarca lui i-a făcut pe toţi să izbucnească în râs.

Tipul de la USA1D a sorbit încă o dată din paharul cu apă, după care a continuat.

— Între timp, Frăţia musulmană a reintrat în scenă. Musulmanii s-au simţit trădaţi de parteneriatul încheiat de Nasser cu comuniştii atei şi de refuzul său de a crea un guvern islamic. Cei din Frăţie au susţinut că toate aceste măsuri erau în contradicţie cu acordul pe care-l încheiaseră atunci când îşi uniseră forţele cu Societatea Ofiţerilor Liberi, cu scopul de a-l înlătura de la putere pe Farouk. Ei voiau ca preşedintele lor să adopte Coranul ca fundament al constituţiei. Când acesta a refuzat s-o facă, ei au trimis o echipă de asasini să-l omoare. Aceştia însă au încurcat lucrurile şi toată tărăşenia s-a întors împotriva tuturor. Atunci i-a crescut popularitatea lui Nasser care a scos în afara legii Frăţia, a trimis în lagăre de muncă forţată patru mii de membri ai Frăţiei şi a ordonat să fie executaţi conducătorii ei. Cei care au scăpat cu viaţă a trebuit să se ascundă şi să lucreze clandestin. Unii dintre aceştia au încercat să se infiltreze în sindicate, şcoli, chiar şi în armată. Mulţi au fugit din ţară, stabilindu-se în Iordania, Arabia Saudită, Sudan, Siria şi – după cum bine ştiţi – în Kuweit, unde voi, băieţi, aveaţi un amplu proiect de electrificare. Corect?

A înclinat capul în semn de încuviinţare spre Hall.

— Ei bine, de-a lungul anilor au evoluat, devenind una dintre cele mai influente forţe pro-islamice din lume. Scopul lor este acela de a ne scoate – pe noi, toţi occidentalii, adică toate culturile creştine – din Orientul Mijlociu, de a-i răsturna de la putere pe conducătorii seculari, ca în Egipt şi Iran, şi de a-i înlocui cu mulahi.

Am fost tentat să-l întreb ce ştia în legătură cu zvonurile pe care le auzisem, potrivit cărora, în ciuda obiectivelor sale declarate şi din cauza faptului că se opunea comunismului, Frăţia beneficiase de sprijin financiar şi de antrenamente din partea CIA. Ştiam însă că nu putea răspunde la o asemenea întrebare decât într-un singur fel şi că simplul fapt de a-i fi pus o asemenea întrebare mă putea costa scump, mai ales în condiţiile date.

— Mai aveţi întrebări? a spus el uitându-se înjur. Aproape că am terminat. Anii 1960 au fost agitaţi pentru Egipt. Nasser a instituit reforme economice, marxismul, inclusiv un mandat în virtutea căruia guvernul urma să deţină cel puţin 51% din toate companiile egiptene. Ce nenorocire! Ceea ce a reuşit totuşi să realizeze a fost că ne-a scos pe toţi din sărite! Forţa ONU de menţinere a păcii a rămas cantonată în Egipt până în 1967, iar până în 1970, între forţele egiptene şi israeliene s-au purtat lupte sporadice, şi canalul continuă să fie închis navigaţiei până în zilele noastre. Nasser a murit în urmă cu mai puţin de patru ani, în 1970, iar vicepreşedintele Anwar el Sadat a

preluat puterea.

Am muncit atunci asiduu să-l întoarcem pe Sadat de partea noastră. Credeţi-mă, am fost acolo. La-nceput, el s-a opus. A făcut mare caz de faptul că încheiase un tratat cu sovieticii, care-l continua pe cel început de Nasser. Dădea impresia că-i face plăcere să ne sfideze. Noi, însă, am ignorat insultele şi n-am plecat. A funcţionat. Sadat şi-a schimbat atitudinea la 180 de grade, şi, în anul 1972, i-a dat afară din ţară pe sovietici.

A oftat, apoi a continuat:

— Apoi, a dat-o din nou în bară. A trimis armata dincolo de Canalul Suez şi a atacat poziţiile israeliene staţionate în Sinai. Simultan, Siria a invadat Israelul de-a lungul Înălţimilor Golan. Israelul i-a respins pe atacatorii săi, iar restul îl ştiţi: războiul de Yom Kippur s-a încheiat cu acordul de încetare a focului din data de 24 octombrie 1973. După care Sadat a început să ne facă iarăşi curte cu asiduitate, încercând să facă nişte schimbări – negociind acorduri de neangajare în conflicte cu Israelul, încurajând investiţiile străine şi solicitând ajutorul SUA şi al Băncii Mondiale. Calea oportunităţilor se deschisese.

Şi-a băut paharul de apă până la fund.

— Domnule Hall, sunt perfect de acord cu afirmaţia dumneavoastră, a continuat el, uitându-se pe o coală de hârtie aşezată pe masă, lângă farfuria lui. Piramidele Egiptului simbolizează rolul pe care această ţară trebuie să-l joace dacă vrem să câştigăm sufletul, inima şi mintea tuturor arabilor. Egiptul va constitui baza, una mare şi solidă. Pe această bază, vom comasa ţările, una după alta, într-o piramidă.

S-a aplecat spre Hall, schiţând subtil, dar evident, o reverenţă respectuoasă.

— Domnule, aş vrea să vă felicit pentru asta. A fost o estimare strălucită. Ea reflectă total şi realist pe ce poziţie ne situăm noi astăzi.

După prânz, ne-am învârtit în jurul mesei să dăm mâna unii cu ceilalţi. La un moment dat, m-am apropriat de fereastră, pentru a arunca o ultimă privire spre Harvard. Am simţit cum cineva mă bate pe umăr. Când m-am întors, am fost uimit să văd chipul tăbăcit de ani al bătrânului George Rich care-mi zâmbea blajin. După Hall, era considerat a fi cel mai puternic tip de la MAIN. „Preşedinţii vin şi pleacă”, mi-a spus la un moment dat şeful meu, Bruno Zambotti, „însă Hall şi Rich vor rămâne veşnic aici să tragă sforile din umbră”.

George Rich stătuse la o masă din apropiere împreună cu alţi câţiva bărbaţi.

— Ce mai privelişte, mi-a spus el. Ai un minut? Ai vreme să treci pe la mine pe la birou?

34.

Egipt: control asupra Africii

Nu-mi venea a crede ce noroc dăduse peste mine. Mai întâi, prânzul cu Mac Hall şi un grup de directori de la vârf, iar acum, invitaţia primită din partea unui bărbat care era într-adevăr o legendă vie în domeniul construcţiilor. Auzisem multe poveşti despre isprăvile lui George Rich din Africa şi din Orientul Mjlociu. Era unul dintre primii care s-au aventurat în regiuni îndepărtate şi izolate ale lumii şi care a dezvoltat situri hidroelectrice pentru orăşelele din mediul rural. Călătorise în avalul Fluviului Congo în perioada când zona încă arăta ca în romanul lui Joseph Conrad *Inima întunericului*. Existau zvonuri potrivit cărora el ar fi traversat deşerturile împreună cu Lawrence al Arabiei. Iar acum, ajuns la bătrâneţe (mi se spusese că avea optzeci şi opt de ani), era tratat cu mult respect de toţi inginerii din întreaga lume. Aflasem că simpla pronunţare a numelui său în faţa şefilor mari de companii din Bogota sau Teheran era suficientă pentru a aduce invitaţii acasă la ei la masă (ceva practic nemaiauzit printre iranieni). El mai era şi unul dintre partenerii fondatori ai firmei Uhl, Hall and Rich, companie de

construcţii civile ce fusese înfiinţată de preşedintele MAIN şi de cei doi asociaţi apropiaţi ai acestuia, cu scopul de a efectua lucrări care, din motive pe care nimeni nu a reuşit să mi le explice într-un fel convingător, nu le putea duce la bun sfârşit compania MAIN. Mi se spusese că legislaţia statului New York impunea deschiderea unei asemenea firme. Numai că flerul meu – şi era vorba numai de fler – îmi spunea că firma fusese înfiinţată cu scopul de a desfăşura activităţi cu caracter mai clandestin, sau poate spre a-i ajuta pe acţionarii respectivi să spele bani – pe ai lor sau pe cei ai clienţilor lor bogaţi şi ai organizaţiilor guvernamentale.

L-am urmat pe George Rich afară din restaurant. Însă el nu s-a dus direct la birou, ci, după ce a coborât cu liftul la etajul la care se aflau birourile directorilor firmei MAIN, a mers împreună cu mine până în capătul culoarului, la sala de consiliu. A scos o cheie din buzunar şi m-a poftit înăuntru.

— M-am răzgândit, a rostit el, invitându-mă printr-un gest să iau loc într-unul dintre fotoliile îmbrăcate în pluş. Cred că aici avem mai multă intimitate decât în biroul meu.

Mi-a întors spatele şi s-a îndreptat fără grabă spre un ecran montat pe perete. Acesta era centrat pe o hartă a lumii luminată, dispunând de umbră parabolică ce se deplasa pe ecran, indicând locul în care ziua se transforma în noapte. Mi se permisese să mai intru în această sală o singură dată, pentru a studia o anumită hartă. Secretara particulară a lui Mac Hall ne deschisese uşa şi stătea acum discret într-o parte, în timp ce eu stabileam la ce oră urma să mă scol în acea noapte, pentru a da un telefon la Bangkok.

Rich mi-a arătat un punct situat în partea de nord a continentului african.

— Egipt, a rostit el întorcându-se spre mine. Ştiu că tocmai ai aflat versiunea optimistă din partea tipului de la A-I-D. Aş vrea să mă asigur că eşti la curent cu istoria reală. Am înţeles că eşti foarte isteţ, că ştii cu ce ne ocupăm în realitate. Vei pleca curând spre Egipt, apoi în Kuweit, Irak şi Arabia Saudită.

Mi-a lăsat timp să asimilez informaţiile, să le permit să se sedimenteze, perfect conştient, sunt convins, că numele acestor ţări – şi certitudinea că le voi vizita – îmi dădeau un frison de emoţie.

— Desigur, ştii că misiunea noastră este cu mult mai importantă decât pare a fi şi decât apare menţionat în contract.

S-a aplecat spre mine şi m-a privit fix în ochi.

— Bine?

— Da, *sir*. Am înţeles perfect.

— Bine. N-am fost niciodată învestit cavaler, deci nu sunt „sir”. Numele meu este George.

N-am reuşit decât să zâmbesc, întrebându-mă dacă voi fi vreodată în stare să-i

spun pe nume când mă voi adresa lui.

— OK, i-am răspuns.

A bătut cu încheietura degetului pe hartă.

— Ai fost informat în legătură cu Fraţii musulmani?

— Da.

— Ei bine, sunt foarte periculoşi, trebuie câştigaţi de partea noastră, convinşi să accepte compromisul, cumpăraţi, distruşi, indiferent cum, pentru că nu pot fi opriţi. Sadat ne-a demonstrat acest lucru. Încerci să-i opreşti şi ei pur şi simplu câştigă şi mai mult sprijin. Ca şi când ai arunca cherosen în foc.

Îşi trase un scaun în faţa mea şi se aşeză în spatele lui, cu faţa spre mine.

— Dar asta nu e treaba noastră, cel puţin nu acum.

Se aşezase atât de aproape, încât genunchii noştri s-au atins.

— Uită-te la harta asta, mi-a spus el arătând spre ea. Ce vezi?

Eram derutat.

— Vă referiţi la Egipt?

— Firește. Egipt. Dar unde este? Unde se află Egiptul? a întrebat el bătându-mă cu palma pe genunchi. Du-te până acolo şi uită-te cu atenţie.

M-am conformat.

— La Mediterană şi la Marea Moartă, chiar lângă Israel.

A oftat.

— Ce continent?

— Africa.

— Da, ţi s-au aprins beculeţele! a spus el ridicând mâna deasupra capului şi făcând mişcarea cuiva care trage de un fir.

— Da, într-adevăr, Africa. Mai uită-te o dată pe harta asta. Spre deosebire de ceea ce pare a crede majoritatea americanilor, Egiptul este o ţară africană. Face cumva parte din Orientul Mijlociu? Exact. Orientul Mijlociu nu este un continent, o ţară medie, sau o fâşie care desparte Europa de Asia. Şi, contrar opiniei publice, Egiptul leagă ambele continente de Africa. Iar acum, vreau să-ţi pun o întrebare cu adevărat grea. Este Egiptul traversat de un fluviu?

— Da. De Nil.

— Corect. Şi ce-mi poţi spune despre Nil dacă te uiţi pe această hartă?

— Că el traversează Sudanul…

— Care, până în anul 1956 a făcut parte din Egipt. Independenţa i-a fost acordată de britanici – dintre toate posibilităţile existente – de britanici şi de egipteni. Cu toate acestea, mulţi egipteni sunt în continuare iritaţi din cauza asta, considerând această imensă proprietate de teren ca aparţinându-le. Pe unde mai trece Nilul?

— Ei bine, dacă incluzi ambele braţe ale Nilului, lacul Tanganica şi celelalte

lacuri mai mici, atunci poţi spune că acoperă o porţiune importantă a continentului.

— Aha. Bine ai venit pe pământul dr. Livingstone. Încă o întrebare. Dacă-mi răspunzi corect şi la asta, te poţi întoarce la locul tău şi sta jos. Care este direcţia spre care curge Nilul?

— Nord.

— Bravo. Prin urmare, spui că cea mai mare parte a apelor de pe continentul african se scurge în Nil şi că Nilul traversează Egiptul, nu-i aşa? Bun. Atunci, putem oare deduce că fertila câmpie inundată unde şi-au construit faraonii piramidele conţine aluviuni – sedimentele, nisipul, noroiul, adică spiritul şi sufletul dacă vrei – ale celei mai mari părţi din Africa? Şi că oraşul Cairo a fost ridicat pe sol african nu doar pentru că este aşezat pe continentul african, ci pentru că este aşezat pe un sol care îşi are obârşia în pământurile din sudul său? Ai dreptate. Vino şi aşează-te din nou aici.

Mi-am reluat locul şi am aşteptat să continue, însă el a stat pur şi simplu acolo, fixându-mă cu privirea. M-am străduit să-mi aleg cu grijă cuvintele, conştient de faptul că acest om mă putea ajuta să-mi făuresc o carieră, sau mi-o putea distruge.

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi. Chiar dacă Egiptul joacă un rol important în lumea arabă, el are şi o mare influenţă în Africa.

M-am uitat iarăşi la hartă.

— Este o punte, atât din perspectivă geografică, cât şi socială. Şi, de asemenea, şi din punct de vedere economic şi etnic.

A continuat să mă privească atent. Îmi scăpase ceva.

— Şi fireşte, din punct de vedere religios.

— Foarte bine.

S-a ridicat, şi-a prins mâinile la spate şi s-a îndreptat fără grabă spre hartă.

— Egipt, Sudan, Etiopia, Somalia, Kenya… toate acestea sunt ţări străvechi, legate prin firele nevăzute ale istoriei, ţări pe care nu le putem aborda uşuratic. Istoricul grec Herodot le înălţa cântece de laudă în secolul al V-lea î.H. Potrivit legendelor, monarhia etiopiană – împăratul actual este Haile Selassie – a fost întemeiată de fiul pe care l-a avut regele Solomon al Israelului cu regina Saba. Întreagă această regiune este un loc remarcabil. Nu-l poţi aborda cu frivolitate.

A clătinat solemn din cap.

— Nu, domnule, nu poate fi abordat frivol.

S-a uitat din nou la hartă preţ de un minut lung, iar apoi s-a întors la locul unde mă aflam.

— Ştii că e o grămadă de petrol în regiunea asta, nu-i aşa? Sunt sigur de asta. Mi-am petrecut aproape toată viaţa studiind geologie şi-ţi pot spune că în cursul vieţii tale, Africa va deveni un loc unde se vor da lupte pentru petrol.

S-a aşezat.

— Aşa că dă-i drumul şi nu uita vorbele domnului U-S-A-I-D. Mergi în Egipt şi foloseşte-l ca bază pentru organizare, de unde vei porni în campanie de supunere a Orientului Mijlociu. Şi ar fi bine să vezi şi un lucru despre care puţini oameni vorbesc astăzi...

— Este locul din care pornesc operaţiunile pentru subjugarea Africii.

— Iar dacă vei dori vreodată să ai copii şi vrei ca aceştia să aibă o existenţă prosperă, atunci ai face bine să te asiguri că noi controlăm continentul african. Avem nevoie de Orientul Mijlociu. Însă trebuie să avem şi Africa.

În timp ce ieşeam din sala de consiliu, am simţit că sunt transportat de un sentiment de fericire. În decursul câtorva ore, participasem la o şedinţă cu directorul general al MAIN, cu un înalt funcţionar de la USAID şi fusesem ales de George Rich. Nu mă gândisem niciodată până atunci la faptul că Egiptul făcea parte din Africa, ca şi din Orientul Mijlociu, sau că avea o funcţie atât de însemnată în geopolitică. Eram convins că puţini americani aveau privilegiul unei asemenea perspective. Aveam sentimentul că sunt un om cu o misiune epocală, că fusesem admis printr-o iniţiere într-un club exclusivist.

35.
Câine de păgân

În perioada pe care am petrecut-o la Cairo şi la Alexandria, m-am simţit tot mai frustrat din cauza lipsei de cooperare din partea autorităţilor locale. Fusesem angajat de USAID pentru a elabora studii de prognoză economică care urmau să fie folosite de guvernul egiptean în scopul obţinerii unor finanţări de la Banca Mondială. Dacă voiam să-mi fac treaba corect, aveam nevoie de date statistice detaliate privind populaţia din diverse regiuni ale ţării. Deşi ştiam că asemenea date există, un funcţionar după altul mi-au spus că genul acesta de informaţii nu era disponibil pentru publicul larg. De fiecare dată, eu am subliniat faptul că nu eram publicul larg, că de fapt lucram pentru ei, într-o discreţie desăvârşită, şi că era obligatoriu să obţin aceste cifre statistice dacă se aşteptau să alcătuiesc un raport care avea să aducă miliarde de dolari ţării lor. Acest gen de rugăminte combinată cu ameninţarea funcţionase în cazul meu în Asia şi în America Latină, însă, după toate aparenţele, nu reuşea să aibă niciun fel de efect în Egipt.

Funcţionarii de stat din Cairo şi Alexandria, care fuseseră desemnaţi ca omologi ai mei şi care, tocmai de aceea, este de presupus că ar fi trebuit să urgenteze rezolvarea solicitărilor mele, mi-au servit drept ghizi, conducându-mă în câte un tur al

oraşului lor. Am vizitat magazine cu mirodenii şi cafenele înnegrite de fum, unde bărbaţi cu capetele acoperite cu turbane jucau domino şi trăgeau din narghilele pufăind rotocoale de fum, am mers în lungi plimbări de-a lungul Nilului şi Mediteranei, am admirat cu gura căscată bijuterii şi antichităţi expuse în palate antice şi am consumat galoane de ceai. Însă, ori de câte ori le reaminteam ghizilor mei că aştept în continuare de la ei datele statistice, reiterau şi ei dificultăţile inerente şi apelau la răbdarea mea. „Lucrurile iau mult timp aici”, îmi repetau ei. Sau „Aici nu-i ca-n America. Noi suntem o ţară străveche, şi aici cămilele se mişcă lent”. Când am vrut să le ofer mită – legal, fireşte, plătindu-le sume exorbitante pentru ca oamenii să lucreze ore suplimentare, funcţionarii băgând de fapt în buzunarul propriu diferenţa – s-au mulţumit să clatine din cap şi să-mi ofere o altă ceaşcă de ceai.

Într-un târziu, cuprins de o frustrare lesne de neînchipuit, m-am hotărât să trec peste capetele omologilor mei. Era o măsură extremă – una pe care o evitasem sistematic înainte, din cauza riscului de a mi-i face duşmani pe oamenii pe care mă bizuiam –, numai că situaţia devenise disperată.

Am aranjat o întrevedere cu o persoană de la vârful guvernului, cineva care lucrase în mai multe ministere şi care în prezent era consilierul personal al preşedintelui Sadat. Numele său oficial era foarte lung, astfel încât mi s-a recomandat să-i spun simplu, dr. Asim. Absolvise Business School la Harvard, era intim familiarizat cu organizaţii de genul Banca Mondială şi USAID şi avea reputaţia de rezolvăreţ. În ceea ce mă privea pe mine, înţelesesem că ajutorul lui avea să mă coste scump, şi de aceea eram pregătit să-i ofer o mită generoasă.

Am fost adus la o clădire înaltă cu birouri, iar apoi escortat de un ofiţer de pază solid care m-a însoţit în lift, până la ultimul etaj. Un egiptean înalt şi subţire, cu o faţă severă, îmbrăcat în costum negru, m-a condus într-o încăpere mică în care se aflau două divanuri şi, într-o engleză cu accent britanic perfect, ne-a adus la cunoştinţă că urma să aşteptăm o perioadă scurtă de timp. Ofiţerul de la pază, care nu vorbea nicio boabă englezeşte, s-a aşezat pe canapea în faţa mea. Am aşteptat împreună. Am citit un număr mai vechi din revista *TIME* pe care l-am extras dintr-un teanc de reviste aşezate pe măsuţa dintre cele două divanuri. Paznicul a aţipit, iar eu am citit *National Geographic*. Am aşteptat aproape două ore. Nu ne-a oferit nimeni o ceaşcă cu ceai. Nu mai încăpea nicio îndoială că dr. Asim încerca să-mi transmită un mesaj referitor la importanţa persoanei sale şi, judecând după lipsa ceaiului, să-şi exprime nemulţumirea faţă de încercarea mea de a ocoli filiera obişnuită. Deşi clocoteam de indignare, m-am pregătit să-i ofer un şperţ încă şi mai mare.

În fine, şi-a făcut din nou apariţia egipteanul înalt. Fără a se scuza, m-a condus pe un culoar lung, până în faţa unei uşi masive din lemn care ar fi fost mai potrivită în mormântul regelui Tutankamon, decât într-o clădire modernă. Egipteanul a deschis

uşa. Am fost pur şi simplu şocat de vastitatea acestei încăperi. Era suficient de opulentă, încât să fie pe gustul până şi celui mai exigent faraon, şi decorată într-un amestec între stilul egiptean antic şi unul Park Avenue modern. Suluri antice de papirus rivalizau cu picturi cu vase cu motive florale, semnate de Picasso. Pe vechi covoare persane, se odihneau piese de mobilier moderne, purtând semnătura designerului.

Dr. Asim şedea aplecat la un birou colosal, era îmbrăcat într-un costum bleumarin şi purta o cravată aurie. Avea o faţă rotofeie şi pufoasă, care-l făcea să semene cu un pepenaş. La ochi purta ochelari cu ramă din sârmă, modelul pe care-l asociez mereu cu Benjamin Franklin. Nu s-a deranjat să-şi ridice privirea în momentul în care am intrat. Bărbatul înalt şi subţire s-a înclinat şi a ieşit. Am rămas în picioare lângă uşă, aşteptând ca doctorul să termine actele la care părea să lucreze. Într-un târziu, a ridicat privirea.

— Ia loc, mi-a spus el arătându-mi un fotoliu, după care a revenit la activitatea sa.

Eram derutat şi aveam senzaţia că sunt tratat cu dispreţ. Aş fi putut comite o impoliteţe, încălcând protocolul, dar asta însemna să sar calul. Uitase oare că eram reprezentantul unei prestigioase firme de consultanţă care fusese angajată pentru a acorda sprijin ţării sale?

După o perioadă de timp care mie mi s-a părut foarte îndelungată, şi-a îndreptat ţinuta şi m-a privit scrutător peste ochelari. Avea aerul că mă cântăreşte, tot aşa cum cineva s-ar uita la o insectă surprinsă în timp ce se mişcă rapid pe masa din sufragerie. Apoi, cu un efort care părea că-i solicită întreaga energie, a întins braţul peste masă. A trebuit să mă ridic în picioare şi să dau mâna cu el.

Nedumerirea mea s-a transformat în furie. Mi-am reprimat-o şi am reuşit cu greu să zâmbesc. Străduindu-mă să adopt eticheta locală, i-am mulţumit amplu pentru faptul de a fi acceptat să se-ntâlnească cu mine.

A ignorat total dulcegăriile mele, a evitat schimbul de saluturi, altminteri tradiţional în Egipt, şi m-a întrebat direct şi brutal ce pofteam.

Nu mai încăpea nicio îndoială: un diplomat rasat şi versat cum era el mă insulta în faţă. Pe faţă şi în mod flagrant. Am fost tentat să plec, însă m-am lăsat transportat înapoi la Clubul constructorilor aflat la ultimul etaj al Prudential Tower din Boston şi apoi la imaginea lui George Rieh în sala de consiliu a firmei MAIN. M-am simţit deodată motivat să rămân. Răzbunarea mea faţă de insolenţa lui era conştiinţa faptului că eram un asasin economic aflat într-o misiune legată de exploatarea ţării lui. Aşa puteam tolera micile lui triumfuri, ştiind că tabăra în care mă aflam avea să câştige potul cel mare. Poate că el va câştiga această bătălie, însă eu urma să câştig războiul. M-am destins şi m-am lăsat în fotoliu, reuşind chiar să produc un zâmbet autentic.

— Poftim?

— Am nevoie de date statistice demografice, i-am explicat într-un limbaj cât mai succint dilema în care mă găseam. Aşadar, vedeţi dumneavoastră, am încheiat eu, dacă oamenii dumneavoastră nu colaborează cu mine, ţara dumneavoastră nu va primi banii pe care îi solicită preşedintele.

A izbit cu pumnul în birou şi s-a ridicat în picioare. Circumferinţa pântecului său era o reflectare a vastităţii biroului său.

Scaunul cu rotile pe care stătuse până atunci a alunecat în spatele lui până când s-a lovit de perete.

— Puţin îmi pasă de milioanele voastre, a rostit el pe un ton surprinzător de scăzut şi controlat, ţinând cont de dramatismul acţiunii sale. Tinere – fiindcă trebuie să fii de aceeaşi vârstă cu mezinul meu –, ce-ţi dă dreptul să dai buzna aici şi să formulezi pretenţii?

A fluturat o mână moale şi pufoasă, făcând un gest prin care mă împiedica să-i răspund.

— Dă-mi voie să-ţi spun câteva lucruri. Am trăit în ţara voastră. Ştiu totul despre oraşele, maşinile şi casele voastre modeme. Ştiu şi ce părere aveţi despre noi.

Aşezându-şi mâinile pe birou şi sprijinindu-se ferm în ele, s-a aplecat spre mine şi mi-a spus privindu-mă fix în ochi:

— Ai idee câţi dintre cei de la Harvard m-au întrebat dacă ştiu să merg cu cămila? La Harvard! E extraordinară prostia voastră. Şi miopia ţării voastre. Noi, egiptenii, existăm pe acest pământ de mii de ani, de zeci de mii de ani. Şi vom continua să existăm şi după ce voi toţi vă veţi fi transformat în praf şi pulbere.

Şi-a tras apoi scaunul la loc şi s-a aşezat, scoţând în acelaşi timp un oftat zgomotos, şi şi-a concentrat din nou atenţia asupra hârtiilor de pe birou. Iar eu stăteam în continuare pe scaun, uitându-mă la el şi străduindu-mă să rememorez acele clipe petrecute în sala de consiliu. Am făcut o călătorie imaginară şi mi-am amintit şedinţele din Indonezia unde – fiindcă vorbeam limba lor fără ca gazdele mele să ştie acest lucru – îi auzeam pe înalţii funcţionari de stat denigrându-mă, în timp ce-mi zâmbeau politicos şi-mi ofereau cele mai fine ceaiuri de-ale lor. Atunci m-am întărit. Eram pregătit şi hotărât să-l bat cu propriile lui arme.

Într-un târziu, s-a uitat la mine peste rama ochelarilor şi mi-a făcut semn cu mâna să plec.

— Pleacă.

— Dar…

A bătut iar cu pumnul în masă, de astă dată rămânând aşezat, şi mi-a spus pe acelaşi ton derutant de calm:

— Să nu uiţi niciodată că eşti un câine de păgân.

Privirea lui a susţinut-o pe a mea, fără a clipi, şi presupun că era o trăsătură dobândită la Harvard.

— Câine de păgân, a rostit el cuvintele, cumplit de lent. Hai, acum pleacă. O să-ţi primeşti şi datele statistice demografice, cu voia lui Sadat şi a lui Allah.

Câteva zile după aceea, am primit informaţiile. Datele mi-au parvenit neceremonios, într-un dosar murdar din carton care mi-a fost înmânat de un curier ce condusese o motoretă până la mine, înfruntând praful şi gazele de eşapament. Nu era niciun bilet ataşat la dosar, nimic care ar fi putut explica de unde provenea şi cum ajunsese la mine, însă toate informaţiile se aflau acolo, tot ceea ce aveam nevoie să ştiu. Şi nici n-a trebuit să plătesc niciodată pe nimeni pentru aceste informaţii.

În timp ce studiam atent şi absorbit zecile de pagini cu cifre plictisitoare, m-am întrebat mirat ce fusese atât de complicat. Exista oare vreun motiv logic pentru care aceste statistici ar fi putut fi ţinute secrete? Unica explicaţie care mi-a venit în mintea fost teama egiptenilor de un atac aerian izraelian. Însă tot nu puteam pricepe cum ar fi putut ajuta Israelul oricâte estimări de creştere demografică. Sunt sigur că israelienii erau deja în posesia tuturor informaţiilor de care aveau nevoie, pentru a le ghida avioanele şi rachetele. Bombelor nu le pasă dacă populaţia dintr-o anumită suburbie a unui oraş va creşte cu 100.000 sau cu 110.000 de persoane în următorii douăzeci de ani. Apoi, mi-am amintit de cuvintele dr. Asim.

Eram un câine de păgân. Egiptenii ştiau ceva ce înţelegeau doar o mână dintre compatrioţii mei: foloseam date de genul estimărilor pe care mi le pusese la dispoziţie dr. Asim pentru edificarea imperiului. Rapoartele economice furnizate de asasinii economici erau arme mult mai eficiente decât fuseseră spadele cruciaţilor. Bombele israeliene şi-au servit scopul, creând haos, aducând teroare şi obligându-i pe înalţii funcţionari de stat să capituleze. Numai că adevăratul pericol îl constituiau oamenii de genul meu. Noi am fost cei care am profitat de acest haos, care am canalizat frica şi ne-am asigurat că cei care capitulaseră şi-au onorat articolele din actul de capitulare – şi că au învăţat lecţia pe care trebuia s-o înveţe, suficient de bine, încât să evite pe viitor alte bombardamente, în final, tot noi am fost cei răsfăţaţi, deoarece stăteam cocoţaţi în vârful grămezii. Oameni de calibrul dr. Asim nu aveau încotro, erau obligaţi să furnizeze informaţiile, altfel riscau să-şi piardă slujba. Iar el mă ura pe mine pentru că trebuia să facă asta.

36.

Iran: autostrăzi şi fortăreţe

În perioada respectivă, am călătorit enorm în jurul globului. Cuvintele dr. Asim m-au însoţit mereu. Sentimentele mele s-au transformat din defensive în sentimente de furie, pentru ca apoi să ajung să înţeleg că era un om mândru care provenea dintr-o splendidă cultură şi care detesta ideea că, asemenea curtenilor de la curtea reginei Cleopatra, era obligat să se plece în faţa unui Caesar. Am înţeles că dacă eu m-aş fi aflat în locul lui, probabil că aş a fost încă şi mai grosolan.

M-a frapat ironia situaţiei, la gândul că ţara mea putea fi o Romă pentru Egiptul modern, deşi noi, cei de acasă, trecem prin propriile noastre frământări. Crescusem şi mă formasem într-o epocă marcată de principiul autodeterminării naţionale. Trecusem cu toţii printr-o serie de evenimente cu un impact profund asupra generaţiei din care făceam parte: revoltele urbane din Watts şi Detroit, masacrul de la Wounded Knee, marşurile lui César Chévez şi organizaţia sa numită Sindicatul agricultorilor, ca şi multe alte acte de nesupunere ale unor minorităţi din Statele Unite, mai puţin mediatizate. Am pus semnul de egalitate între aceste evenimente şi cele la care au participat strămoşii mei ce au cunoscut un gen asemănător de oprimare exercitat de stăpânii lor englezi. O indignare înflăcărată i-a împins pe toţi să pună mâna pe arme. Negri, indieni şi hispanici au fost catalogaţi drept elemente subversive de către corporatocraţie, după cum strămoşii mei au fost consideraţi „trădători” de către cei

care au edificat imperiul britanic. Iată că, în prezent, tinerii îi admiră pe conducătorii minorităţilor, considerându-i nişte adevăraţi eroi, iar bărbaţii şi femeile de altădată care şi-au apărat drepturile luptând împotriva stăpânitorilor străini au fost părinţii fondatori ai ţării noastre.

Iată-mă aşadar şi pe mine: un om prins între două lumi, pe de o parte simpatizând cu luptătorii pentru câştigarea libertăţii, iar pe de alta, slujindu-i pe conducătorii imperiului stăpânilor. Parcă pentru a întări şi mai mult dilema în care mă aflam, am fost trimis de câteva ori în Iran unde am lucrat pentru şah.

Noi, asasinii economici, suntem cei care i-am făcut şahului portretul, descriindu-l drept un conducător hotărât să-şi dezvolte ţara pentru ca aceasta să devină o floare a civilizaţiei omenirii, aşa cum fusese odinioară, în timpul domniei regelui Darius şi a lui Alexandru cel Mare – adică cu trei secole î.Hr. –, un om care urma să uzeze de vastele rezerve de petrol ale ţării sale şi, în combinaţie cu profesionalismul unor firme ca MAIN, să pună în practică visele sale de mărire. Într-un fel sau altul, am reuşit să ne convingem pe noi înşine că din această transformare a unui anumit tip de societate avea să se nască o societate democratică, deschisă şi egalitaristă.

Strategia noastră de a asigura conducerea ţării de către un şah – ca alternativă la formele de guvernare existente în Rusia, Libia, China, Coreea, Cuba, Panama, Nicaragua şi alte naţiuni unde atitudinea antiamericană devenea tot mai marcată, riscând să ducă la violenţe –, se concentra asupra aşa-ziselor „informaţii” potrivit cărora, în anul 1962, şahul împărţise marile proprietăţi latifundiare particulare şi îi împroprietărise astfel pe ţărani. Atunci, el – şi noi – a lansat aşa-numita „Revoluţie Albă”, un program ce părea să inaugureze vaste reforme economice. Privind în urmă, mă cutremur, pur şi simplu, deoarece ştiu că în sinea noastră noi am fost convinşi atunci că toate acestea erau în realitate o revoluţie paravan. A fost un subterfugiu pentru a face să crească puterea şahului. De ochii lumii, Iranul era un exemplu de cooperare între creştini şi musulmani, însă, în realitate, era mandatarul hegemoniei Statelor Unite în Orientul Mijlociu. Era exact ceea ce se temea dr. Asim să nu păţească şi Egiptul. Şi mai era exact genul de rezultat pe care-l aştepta de George Rich atunci când susţinea cauza legată de controlul asupra Orientului Apropiat şi al Africii, spre binele generaţiilor viitoare de americani.

Sarcinile şi misiunile MAIN în Iran au sporit semnificativ după 1974. Goana contra cronometru după petrol devenise frenetică. Fusese lansat cuvântul de ordine: aduceţi ţările OPEC în ograda noastră, faceţi din ele servitorii Imperiului.

Activitatea pe care o desfăşuram eu era vitală. Planificatorii şi inginerii depindeau de estimările mele legate de dezvoltarea regională, pentru a elabora sistemele de alimentare cu electricitate ce urmau să furnizeze cantităţile uriaşe de energie necesare alimentării cu combustibil a ramurilor industrială, comercială şi

militară ce trebuia să se dezvolte, pentru a le oferi iranienilor bogaţi garanţia că aveau să prospere şi mai mult. Fericirea lor era esenţială pentru menţinerea regimului condus de şah… şi pentru furnizarea constantă şi neîntreruptă de petrol.

„Vei zbura de la Teheran la Kerman”, mi-a spus Bruno Zambotti, şeful meu de la MAIN. „Este o oază în celebrul Dasht-e Lut, deşertul de pe platoul înalt unde a făcut Alexandru cel Mare marşul său istoric. O oază de delicii secrete. De acolo, vei călători cu avionul spre unul dintre cele mai spectaculoase deşerturi de pe această planetă, Bandar-e Abbas. Astăzi, este un sat amorţit de pescari, dar mâine va rivaliza cu Riviera franceză”. La vremea respectivă ştiam că Bruno este tentat să exagereze, însă niciodată nu mi-aş fi închipuit…

M-am alăturat echipei de ingineri de la MAIN şi am zburat împreună, cu un avion de mici dimensiuni, de la Teheran, până la Kerman. Aici, timpul părea să fi stat în loc şi, cu excepţia câtorva copii şi bătrâni care leneveau la umbră, orăşelul părea pustiu. Dacă praful şi mizeria ascundeau delicii secrete, cu certitudine, acestea îmi depăşeau puterea de înţelegere – sau imaginaţia. Năduşind din abundenţă, ne-am cazat cu toţii la hotelul cel mai bun din oraş. Acesta avea un hol mic, întunecos şi efectiv lipsit de orice mobilier. Tânărul din spatele tejghelei de la recepţie ne-a informat că, da, se servea bere rece în barul din curtea interioară. Fiecare dintre noi ocupa singur câte o cameră – în mod uimitor, „dotată cu baie” – şi am convenit să ne revedem cu toţii la bar peste o jumătate de oră.

După cum era de aşteptat, camera de hotel era sărăcăcioasă, însă încântător de curată. Spre uşurarea mea, era dotată cu un aparat de aer condiţionat montat la fereastră, care era foarte zgomotos, însă funcţional. Deşi exista într-adevăr o baie, am descoperit că la toaletă nu se trăgea apa. Chiar lângă vasul de toaletă, ieşeau din perete două robinete. Cel de sus dădea drumul unei stropitori aflate chiar deasupra capului meu şi care am presupus că servea drept duş; iar cel de sub el putea fi utilizat la umplerea unei găleţi care-mi permitea să folosesc toaleta.

M-am dezbrăcat cu gândul să fac un duş, stând în picioare în spaţiul minuscul dintre toaletă şi perete. Nu exista nicio perdea de duş. Când am răsucit robinetul, a ţâşnit un jet meschin care m-a ratat pe mine, dar care a udat în schimb toaleta. Dacă mă aplecam suficient de mult peste vasul din ceramică, puteam să mă înmoi suficient de mult încât să mă săpunesc şi apoi să mă clătesc. Cel de-al doilea indiciu că acest mecanism îndeplinea probabil funcţia unui duş era gaura din pardoseală, aflată în capătul opus al băii şi prin care urma să se scurgă apa la sfârşit. M-am întrebat când vizitase Bruno ultima oară această „oază”.

Surprinzător de revigorat după duş, m-am îndreptat spre barul din curtea interioară, pe care-l formau patru mese din fier pătate de rugină şi o duzină de scaune aşezate pe o terasă ce se deschidea spre o privelişte impresionantă a deşertului din

apropiere. Frank, unul dintre inginerii din grup, era deja aşezat la una din mese şi ne aştepta cu trei pahare pline cu bere aşezate pe masă, chiar în faţa lui.

— Nu există decât un fel, mi-a spus el. M-am gândit că vreţi oricum să beţi.

Am aşteptat un sfert de oră. Apoi, ne-am zis că tovarăşul nostru trebuie să fi aţipit. Am închinat în cinstea călătoriei de a doua zi şi am băut. Când am aşezat paharele pe masă, şi-a făcut apariţia şi James. A traversat terasa şchiopătând şi cu un aer răvăşit. Ţinea în mână cămaşa pe care o purtase în timpul zborului. Era udă fleaşcă şi din ea picurau stropi de apă. James a trântit cămaşa pe masă, s-a prăbuşit în scaunul liber şi a dat peste cap paharul cu bere.

— Ce s-a întâmplat? l-a întrebat Frank.

— A trebuit să merg la toaletă, i-a răspuns James. Apa de la toaletă nu curgea, eu am văzut nenorocita aia de găleată şi am învârtit robinetul, dar nu pe cel care trebuia. Şi-atunci m-a udat apa de la duş.

Când, în fine, ne-am oprit din hohotele de râs, Frank a spus că aerul deşertului avea să-i usuce imediat cămaşa.

— Aşa mi-am închipuit şi eu, a răspuns James. Altfel n-aş fi adus-o nici eu până în acest bar şic.

A doua zi de dimineaţă, au trecut să ne ia de la hotel doi iranieni, un inginer-translator angajat al statului şi un şofer aflat la volanul unui vehicul de teren. Cei doi ocupau scaunele din faţă, iar noi trei ne-am înghesuit pe bancheta din spate, eu, cel mai tânăr, în mijloc, încălecând ridicătura care masca cutia schimbătorului de viteză. În timp ce străbăteam drumul rudimentar care avea să ne ducă din deşertul situat pe platoul central aflat la înălţime, până jos, pe ţărmul Golfului Persic, inginerul iranian ne-a explicat că urmam vechea rută a caravanelor.

— Acest deşert a fost mereu un blestem şi totodată o binecuvântare, ne-a spus el, lungindu-şi gâtul ca un cocor să se uite peste umăr la noi. El i-a apărat pe strămoşii mei de duşmani, însă i-a şi împiedicat să circule în propria lor ţară. Astăzi, el este mai important ca niciodată. Vedeţi dumneavoastră, Dasht-e Lut desparte Europa, Africa şi, ceea ce voi numiţi, Orientul Mijlociu, de Asia. De asemenea, oferă o rută directă între Uniunea Sovietică şi Golful Persic. Uitaţi-vă pe o hartă. Ştiţi că ruşii vor să ne ocupe ţara. Acest drum pe care-l străbatem acum, aşa prost cum este în prezent, ar deveni o superautostradă pentru armata rusă. Ei vor să construiască chiar de-a lungul drumului, ne-a spus el apăsat, o imensă conductă de petrol. Orăşelul în care vom poposi peste noapte, Bandar-e Abbas, ar urma să devină o fortăreaţă comunistă. Cu avioane cu reacţie, rachete, submarine nucleare, portavioane doresc ei să controleze cea mai importantă rută a petrolului.

Frank, James şi cu mine ne-am uitat pe rând unul la celălalt.

— Cred că asta rezumă totul, a remarcat James. Ne aşteaptă o misiune

straşnică. Totuşi, nu vă simţiţi constrânşi, prieteni. Tot ce trebuie să facem este să salvăm omenirea de comunism.

— Soluţia, a continuat iranianul, este ca noi – voi, americanii, şi noi, iranienii – să facem primii acest lucru. Trebuie să construim acea autostradă pentru armată şi trebuie să transformăm Bandar-e Abbas în fortăreaţa noastră.

— Iată motivul pentru care ne aflăm aici, a spus Frabk.

— Nu uitaţi, a remarcat inginerul, că iranienii nu sunt arabi. Noi suntem persani. Arieni. Suntem într-adevăr musulmani, însă arabii sunt o ameninţare pentru noi. Suntem 100% cu voi, băieţi.

Deşertul nu era acea întindere nesfârşită de dune de nisip cu care se luptase Peter O'Toole în filmul *Lawrence al Arabiei*. Munţii cu tente roşii, purpurii şi roşcate care se-ntindeau cât vedeai cu ochii nu formau în niciun caz un peisaj monoton. După mine, peisajul era absolut minunat, frumos şi spectaculos exact aşa cum spusese Bruno. Şi era parcă rău prevestitor. Îmi venea greu să-mi închipui caravane formate din sute de oameni şi cămile traversând deşertul.

În ciuda faptului că jeepul era dotat cu sistem de climatizare a aerului, acesta nu făcea faţă arşiţei înăbuşitoare. Am făcut o serie de escale, astfel încât inginerii să poată testa solul şi să ia probe din diverse locuri, pentru a stabili condiţiile ce ar fi putut influenţa liniile de transmisie, conducta şi autostrada. Când am coborât din maşină, la-nceput am avut senzaţia că este mai răcoare, însă apoi soarele s-a abătut necruţător asupra noastră, copleşindu-ne. La un moment dat, ne-am oprit într-un sătuc să bem ceai şi să mâncăm curmale, într-un loc care se putea pe bună dreptate numi o oază în deşert, o insulă liniştită pe o mare ostilă.

La scurtă vreme după ce am părăsit oaza curmalelor, maşina a fost invadată de un miros teribil.

— Arde ceva! a strigat Frank.

Şoferul a tras pe marginea drumului şi a apăsat brutal pe frână.

— Toată lumea jos! a strigat pe un ton autoritar inginerul iranian.

Uşile s-au deschis în viteză şi toţi am sărit afară, cu excepţia mea. Nu reuşeam să-mi ridic piciorul de pe podea. Aveam senzaţia că mi-au paralizat picioarele.

— Grăbeşte-te, mi-a spus James pe un ton ferm. Ce-i cu tine?

Habar n-aveam. M-am încordat din toate puterile, însă picioarele refuzau pur şi simplu să mă asculte. Cuprins de panică, am sărit din pantofii din piele cu talpă din cauciuc care eram încălţat. Din fericire, picioarele au reacţionat. Am ieşit pe uşa maşinii şi m-am prăbuşit pe nisipul deşertului.

Prudent, Frank s-a uitat înăuntru, apoi a început să râdă.

— Talpa de cauciuc a pantofilor tăi, a spus el întorcându-se spre mine, s-a topit şi s-a lipit de mochetă, chiar deasupra schimbătorului de viteze. Am mai văzut până

acum motoare supraîncălzite, dar asta le întrece pe toate!

Deşi a fost necesar oarecare efort, în cele din urmă, am reuşit să-mi separ pantofii de mocheta topită, iar apoi ne-am continuat drumul. Am ajuns la Bandar-e Abbas când soarele se pregătea să apună.

37.
Israel: soldatul Americii

Situat în strâmtoarea Ormuz, de partea cealaltă a braţului mării învecinate cu Peninsula Arabă, acolo unde, odată cu retragerea britanicilor din anul 1971, au fost create Emiratele Arabe Unite, Oman, Bahrain şi Qatar, oraşul Bandar-e Abbas domină unul dintre cele mai strategice coridoare ale lumii. Odinioară cartierul general al neînfricaţilor piraţi care jefuiau corăbiile ce navigau spre Marea Arabă, astăzi trec prin apropierea coastelor sale petrolierele lumii.

Când am ajuns noi la Bandar-e Abbas, acesta era un biet oraş sărac, dispunând de un enorm hotel modern situat chiar în partea dreaptă a golfului – condiţie şi premisă obligatorie pentru a atrage genul de consultanţi care puteau transforma această aşezare într-un centru militaro-industrial de ultimă oră. Noi, cei cinci, ne-am numărat printre primii oaspeţi ai hotelului. Când ne-am strâns cu toţii la cină, am constatat că noi cinci şi cei trei chelneri aveam tot restaurantul spaţios la dispoziţia noastră.

— Reveniţi peste cinci ani, ne-a spus inginerul iranian, şi n-o să mai recunoaşteţi locul. Într-un fel sau altul, el se va schimba. Fie ruşii, fie voi veţi aduce schimbarea.

După ce ne-am despărţit, am luat din mers un trabuc şi am plecat să mă plimb singur în noapte. M-am îndreptat spre apă. Deasupra golfului cu apă puţin adâncă, se întindea un ponton construit recent, care se întindea poate chiar pe o jumătate de milă în larg. Era o noapte fără lună, însă cerul nocturn era luminos şi spuzit de stele.

M-am plimbat agale pe ponton. O briză uşoară înfiora apa golfului. În ciuda mirosului de trabuc, duhoarea de peşte intrat în putrefacţie umplea văzduhul. Privind apa întunecată a mării, m-am întrebat ce se-ntâmpla pe malul celălalt Mi-am dat atunci seama că ştiam prea puţine lucruri despre ţările care se învecinau cu Arabia Saudită.

La aproximativ trei sferturi din distanţa pe care mi-am propus să o străbat, m-am oprit brusc, cuprins de un fior de teamă. O stranie strălucire roşiatică s-a ridicat şi s-a lăsat lent, desenând un arc de cerc, în celălalt capăt al pontonului. Am stat nemişcat şi am urmărit rotocolul luminos, spunându-mi că ar fi trebuit să fac stânga împrejur şi să mă întorc rapid la hotel, însă am rămas ţintuit locului, cuprins de o curiozitate perversă. Am mai făcut un pas. Când ochii mei s-au obişnuit cu întunericul, a prins contur silueta fantomatică a unui bărbat. Mi-am ridicat trabucul, iar luminiţa roşiatică mi-a reflectat gestul. Şi celălalt bărbat fuma. Mi-a lăsat impresia că-şi râde de mine. Cum lăsam trabucul, şi el făcea acelaşi gest. Cu cât îl urmăream mai mult, cu atât mai curios deveneam. Teama mi s-a risipit. În mod cert, un hoţ nu ar fi ales capătul pontonului, pentru a-şi găsi o victimă. Cine era omul acela? M-am gândit imediat la ruşi. Dar ce-ar fi putut face unul dintre ei aici, la această oră din noapte?

Mi-am continuat plimbarea, schimbându-mi în mod conştient alonja, fiindcă voiam să transmit o impresie de hotărâre. Şi de forţă. Ajuns la circa un metru şi jumătate de el, mi-a trecut prin minte că poate şi pe el îl îngrijora prezenţa mea. Am încetinit ritmul.

Bărbatul a tuşit.

M-am oprit.

Apoi el a deschis discuţia, vorbind în farsi sau arabă, nu mi-am dat prea bine seama.

— Nu înţeleg, i-am răspuns vorbind foarte lent.

— American, a răspuns el. Eşti american, nu-i aşa? Îţi pot spune asta după felul în care calci şi după accent. Engleza mea e destul de bună.

— Da, sunt american.

— Sunt turc, a spus el. Ca şi tine, sunt în trecere şi stau la hotel. Vino lângă mine.

M-am îndreptat spre el şi am dat mâna. Se numea Nesim şi fuma o ţigară, nu un trabuc.

— Sunt profesor de istorie la un colegiu, mi-a explicat el, şi mă documentez pentru o carte despre vechile rute comerciale. Am venit de la Istambul, urmând câteva dintre aceste rute. Ele m-au purtat până aici.

Am stat de vorbă o vreme, schimbând impresii în legătură cu Iranul. N-a ascuns faptul că-l detestă pe şah, „regele-dictator”, după cum îl numea. Până în acel moment, nu auzisem pe nimeni din această ţară criticându-l pe şah. Auzisem, firește, despre o

mişcare subterană care-şi propusese să-l răstoarne de la putere, însă toţi iranienii pe care-i cunoşteam lucrau pentru una dintre ramurile administraţiei şahului. Acest bărbat era diferit. În mod evident bine informat, el nu se sfia să-şi exprime convingerile. Am bănuit că este încântat să aibă auditoriu, iar un american dispus să-l asculte trebuie să fi fost ultimul lucru pe care se aştepta să-l întâlnească pe ponton. Poate că de vină era noaptea, locul, sau, pur şi simplu, oboseala drumului, însă, în orice caz, m-am trezit ascultând cu mare atenţie punctul de vedere pe care-l exprima Nesim.

— Cu toţii aţi fost înşelaţi de regele-dictator, a spus el. În fine, nu chiar toţi. Sunt sigur că preşedintele vostru cunoaşte adevărul şi că şi alte persoane aflate la conducerea ţării ştiu şi ele. În fond, asta e specializarea lor: minciuna. Conducătorii voştri îşi ascund intenţiile imperialiste, sau, cel puţin, se străduiesc s-o facă. Ascund banii pe care-i fac, lucrurile pe care le fac pentru a corupe oameni. Fac paradă de faptul că-i ajută pe dezmoşteniţii sorţii, ascunzând, în acelaşi timp, faptul că-i apără pe bogaţi. Sunteţi o ţară care se ascunde în spatele unei măşti, a spus el după ce a tras un fum lung din ţigară.

Deşi am fost tentat de câteva ori să-l întrerup, deşi am simţit că trebuia să sar în apărarea Statelor Unite şi, procedând astfel, să mă justific, am preferat să tac şi să ascult ce avea de spus. Referindu-se la războiul de Yom Kippur din 1973, el m-a întrebat:

— De ce a atacat Israelul Egiptul şi Siria? A simţit că nu are de ales. Poporul american habar n-are de crimele pe care le comit israelienii împotriva arabilor, sau de pericolul şi de ameninţarea pe care le reprezintă. Sau că, în realitate, este un război al Americii, iar Israelul este cizma soldatului. N-a fost de ajuns că aţi furat cu totul Palestina, teritoriul pe care palestinienii îl numesc Dar al-Islam, eternul fief al musulmanilor, şi că l-aţi oferit pe tavă evreilor. Nu v-aţi mulţumit cu asta şi aţi continuat să luaţi tot mai mult. V-aţi folosit de bogăţia voastră pentru a-i face pe evrei să creadă că le construiţi un cămin. Şi-i faceţi pe musulmani să muşte din ţărâna murdară a istoriei. Intonaţi cântece frumoase despre democraţie. Însă am înţeles cu toţii, chiar aici, în Iran, ce credeţi voi despre democraţie, atunci când agenţii voştri CIA l-au răsturnat pe Mossadegh. Oh, nu, Israelul nu are nicio legătură cu democraţia, şi nici cu apărarea unui popor care a fost victimizat de Hitler. Voi torturaţi, minţiţi şi furaţi pentru petrol.

Şi-a aşezat mâna în care ţinea ţigara, mâna dreaptă, deasupra inimii.

— Mi-e milă de evreii din Israel, îmi pare cu adevărat rău pentru ei. Nu sunt palestinian, deci pot face asta. Cred, însă, că i-aş omorî dacă s-ar ajunge la un conflict armat, sau dacă aţi încerca să împingeţi graniţele intrând în teritoriul Turciei, dar mi-e milă şi de ei. Sunt ca nişte oi trimise în avangarda armatelor. Sunt scuturi umane. Voi,

americanii, sunteţi cei de condamnat. Voi îi încurajaţi pe evrei să-şi sacrifice familiile, în timp ce corporaţiile voastre extrag petrol. Evreii sunt dulăii voştri de pază. Voi le daţi rachete cu focoase nucleare, astfel încât să ne ţină pe noi, musulmanii, în pătrăţica noastră. Voi sunteţi cei care finanţaţi armata israeliană. Palestinienii nu au armată, nu au decât câţiva patrioţi. Ei n-au nici guvern, şi nici măcar o ţară în care să trăiască.

Pentru voi, Israelul nu reprezintă decât un instrument de dominaţie, un instrument prin care poate fi controlat petrolul. Pentru evrei, este un vis, însă unul care se va dovedi o himeră. Pentru palestinieni, este căminul lor, casa pe care au fost obligaţi s-o abandoneze. Pentru arabi, este o fortăreaţă construită de inamic în plin teritoriu arab. Iar pentru musulmanii de pretutindeni, este o insultă, o umilinţă, un motiv pe care ni-l oferiţi pentru a vă urî.

38.

Războiul dintre Iran şi Iraq, o nouă victorie a asasinilor economici

Nessim a revenit în viaţa mea după treizeci de ani. Într-o noapte din luna iunie a anului 2004, eram în plin zbor deasupra Orientului Mijlociu şi mă îndreptam spre Qatar, loc de escală unde urma să schimb avioanele înainte de a porni spre Nepal şi Tibet. Situat de cealaltă parte a Golfului Persic, privind dinspre Bandar-e Abbas, Qatar era pe atunci o ţară de care abia dacă auzisem pe vremea când fusesem asasin economic. Uitându-mă pe hublou, am urmărit soarele apunând deasupra Greciei, Turciei, Siriei, Irakului şi Iranului. Gândul mi-a zburat la bunica mea, la lungile seri de iarnă când îmi citea din *Odiseea*, *1001 de nopţi* şi din Biblie. Avionul la bordul căruia mă aflam a depăşit insulele pe care le străbătuse eroul aventurilor descrise de Homer şi s-a îndreptat spre munţii unde îşi construise Noe arca sa. Am pătruns în spaţiul aerian aflat deasupra unui ţinut mirific care fusese demult locul grădinilor suspendate din Babilon, al primelor cetăţi şi aşezări de agricultori şi locul în care a apărut prima limbă scrisă din istoria omenirii, şi chiar sub avionul în care mă aflam, era locul în care fuseseră inventate roata şi matematica modernă. Mi-au venit în minte povestirile care mă captivaseră în copilărie despre cetăţi atacate de Richard Inimă-de-Leu şi apărate de Saladin. Apoi, gândurile mele s-au concentrat asupra lui Nessim.

Nu a trebuit mult timp – o clipire de pleoapă – pentru ca profeţia lui să se adeverească. Eu însumi am scris o carte în care am demascat minciunile despre care vorbise. Regele-dictator iranian, după cum îl numise el, căzuse, fiind înlocuit de molahii musulmani; Israelul devenise şi mai agresiv, iar Statele Unite îi susţineau fiecare mişcare; palestinienii sufereau şi le arătau altora, ca şi bin Laden, ce-nseamnă puterea unui singur om care poartă asupra sa o bombă artizanală; Statele Unite îşi demonstraseră brutalitatea într-o sută de locuri necunoscute şi în câteva ceva mai cunoscute de pe glob: Panama, Haiti şi Sudan. Apoi s-au petrecut evenimentele de la 11 septembrie, cele din Afganistan şi din Iraq. După atâta amar de ani petrecuţi pe această planetă, noi, oamenii, nu reuşiserăm să ne înfrânăm pornirea instinctivă de a ne subjuga şi măcelări fraţii. Cruciadele sângeroase nu erau doar apanajul trecutului.

Simţeam că ajunsesem la capătul puterilor, mă simţeam copleşit de o descurajare profundă. Întregul mapamond urmărise cum Statele Unite lansaseră ceea ce musulmanii numesc o nouă cruciadă, atunci când bombardierele din seria Stealth au invadat Irakul pentru a doua oară în decursul unui singur deceniu. Cu toate acestea, şi deşi şocul şi frica au ridicat violenţa militară la noi niveluri ale terorii, din punctul meu de vedere acesta era, pur şi simplu, următorul pas predictibil din planul Washingtonului de a-i domina pe gardienii din Orientul Mijlociu al celui mai mare zăcământ de petrol din lume. Fie în încercarea de a controla, fie de a distruge, Saddam păruse a fi o consecinţă inevitabilă a succeselor de asasin economic în Arabia Saudită pe care le repurtasem şi eu.

De-a lungul anilor 1980, Washingtonul susţinuse financiar războiul purtat de Saddam împotriva Iranului. El reprezenta nu numai un instrument prin care încercam să ne răzbunăm pe Ayatollahul care-l detronase pe şah, care ne asediase ambasada, care îi umilise pe ostaticii americani şi alungase din ţara sa companiile noastre petroliere, însă mai stătea şi deasupra celui de-al doilea important zăcământ de petrol al lumii. Asasinii economici au început să-l prelucreze. I-am oferit miliarde de dolari. Bechtel i-a construit combinate chimice despre care noi ştiam că vor produce sarin şi iperită pentru a-i ucide pe rebelii iranieni, kurzi şi şiiţi. Noi i-am procurat avioane cu reacţie, tancuri şi rachete de luptă şi tot noi i-am antrenat pe soldaţii iraqieni, astfel încât să le poată manevra. Am făcut presiuni asupra saudiţilor şi kuweitienilor să-i acorde un împrumut de 50 de miliarde de $.

Urmărind desfăşurarea evenimentelor din Iraq, m-am gândit de multe ori la cuvintele pe care mi le spusese inginerul iranian ce ne escortase pe mine şi pe ceilalţi doi angajaţi ai MAIN, pe drumul dintre Kerman şi Bandar-e Abbas. „Iranienii nu sunt arabi. Noi suntem persani, arieni”, spusese el. "Arabii sunt o ameninţare pentru noi. Suntem 100% cu voi, băieţi”. Brusc, sorţii se răsturnaseră. Iranienii se transformaseră în băieţii răi, iar un arab pe nume Saddam devenise aliatul nostru, al americanilor.

Războiul care a durat opt ani dintre Iran şi Iraq a fost unul dintre cele mai lungi, mai costisitoare şi mai sângeroase din istoria modernă. Când s-a încheiat, mai precis, în anul 1988, muriseră peste un milion de persoane. Deşi au fost distruse sate, ferme şi economiile ambelor ţări, corporatocraţia a repurtat încă o victorie. Furnizorii şi contractorii de armament au scos profituri frumoase. Preţurile produselor petroliere au crescut. De-a lungul acestei perioade, asasinii economici au încercat să-l convingă pe Saddam să accepte o înţelegere asemănătoare cu SAMA, cea pe care o susţinuserăm atunci când fusese creată Dinastia lui Saud. Corporatocraţia voia ca Saddam să se alăture imperiului.

Numai că Saddam a refuzat să facă acest lucru, în mod repetat. Dacă ar fi fost de acord, aşa cum făcuseră saudiţii, ar fi primit garanţii din partea noastră privind protecţia sa personală, dar şi mai mult armament şi combinate chimice furnizate de SUA. Când realitatea a demonstrat că era înţepenit în ideile lui de independenţă, Washingtonul şi-a trimis şacalii în Irak. Asasinarea unor oameni ca Saddam presupunea de regulă complicitatea gărzilor sale de corp.

În cazurile pe care le cunosc personal – Roldós în Ecuador şi Torrijos în Panama –, sunt convins că gărzile de corp ale acestora, antrenate la Şcoala Americilor din Statele Unite, au fost mituite să saboteze avioanele. Saddam înţelegea ce sunt şacalii şi le înţelegea tehnica. În anii 1960, fusese angajat de CIA pentru a-l asasina pe Qasim şi format de noi, aliatul lui, în anii 1980, îşi filtra cu rigurozitate oamenii şi şi-a angajat numeroase sosii, astfel încât gărzile lui de corp nu ştiau niciodată dacă-l apărau pe el sau vreun actor.

Tentativa şacalilor a dat greş, astfel încât, în anul 1991, Washingtonul a apelat la o soluţie extremă: primul preşedinte Bush a trimis armata Statelor Unite în Irak. La momentul respectiv, Casa Albă nu-şi dorea să-l înlăture de la putere pe Saddam, deoarece era genul de conducător pe placul administraţiei: un tip puternic, capabil să-şi ţină sub control poporul şi să întreprindă acţiuni preventive de descurajare împotriva Iranului. Pentagonul a presupus că, distrugându-i armata, avea să-l pedepsească suficient, numai că el avea să revină la vechile idei. La începutul anilor 1990, asasinii economici s-au întors la treabă. El nu a cumpărat pachetul de ofertă, iar şacalii au mai dat un rateu. Cel de-al doilea preşedinte Bush a scos armatele, iar Saddam a fost îndepărtat de la putere şi executat.

Cea de-a doua noastră invazie din Irak le-a transmis militanţilor islamişti cel mai puternic semnal cu putinţă. Ei ştiau că incidentul din 11 septembrie a fost o simplă justificare, că piraţii aerului nu aveau nicio legătură cu Saddam sau cu Irakul. Ei au mai înţeles că dreptul creştin influenţa profund politica SUA, că se aliniase la lobby-ul israelian şi că era determinat să subjuge Orientul Mijlociu şi să controleze rezervele de petrol ale lumii şi rutele sale de transport.

Reacţia lumii arabe a fost previzibilă, încă de pe vremea regelui englez Richard Inimă-de-Leu şi până la preşedintele Bush, arabii susţinuseră clar două lucruri. Ei vor: 1) ca europenii (iar acum şi americanii) să stea deoparte şi 2) să aibă propria lor formă de guvernământ, edificată în majoritatea sa pe legea islamică, mai degrabă decât pe concepţiile noastre referitoare la democraţia seculară.

Locuitorii Orientului Mijlociu n-au iertat niciodată Europa pentru gestul de a fi impus în mod arbitrar graniţe peste ţinuturile triburilor lor şi de a fi încoronat „regi" care simpatizau cu regimurile lor aflate la distanţă. Resentimentele care-şi au originea în Evul Mediu s-au amplificat de-a lungul secolelor. Mulţi arabi cred că noul imperiu creat după cel de-al doilea război mondial şi condus de Statele Unite are planuri asemănătoare celor ale cruciaţilor. Cei mai inteligenţi dintre ei, de felul lui Nessim, au bănuit de la-nceput că Israelul era mai mult decât un rai pe pământ oferit poporului în suferinţă. Atunci când primul ministru David Ben-Gurion a proclamat naşterea noului stat, adică în data de 14 mai 1948, Egiptul, Siria, Iordania, Irakul şi Libanul au atacat imediat. De-a lungul anilor care au urmat, neîncrederea musulmanilor a părut justificată din cauza ajutorului necondiţionat acordat de Statele Unite unei ţări care, printr-o serie de războaie, a smuls tot mai multe teritorii de la arabi. Aceştia erau iritaţi de pactul pe care l-au încheiat asasinii economici cu Arabia Saudită şi de occidentalizarea ulterioară a acestei ţări, patria celor mai sacre situri religioase ale lumii islamice. Invazia Irakului din anul 1991 şi prezenţa militară evident ostentativă a Statelor Unite care a urmat a venit în sprijinul teoriei potrivit căreia Occidentul continua o tradiţie introdusă de zeloţii europeni ai Evului Mediu. Pentru musulmanii din Orientul Mijlociu, cea de-a doua invazie a fost un afront intolerabil, conferindu-le militanţilor arabi o nouă legitimitate. În ochii multor oameni de pe tot globul, ei a fost transformaţi peste noapte din „terorişti" în „luptători pentru libertate", iar cei care-i vedeau în această nouă lumină nu proveneau doar din lumea musulmană.

Disperarea mea a crescut gândindu-mă la escaladarea conflictului armat şi la urmările asupra Orientului Mijlociu. Lumea în care trăim în prezent este una în care se aude zăngănit de arme mai mult ca niciodată. Corporatocraţia prosperă de pe urma unei economii care depinde de producţia de echipamente pentru armată.

Companiile americane producătoare de armament se situează printre cele mai profitabile firme de pe glob. Combinate cu cele ale Marii Britanii, Franţei, Rusiei şi Braziliei, vânzările acestora se apropie anual de un total de 900 de miliarde de $. Arsenalurile de arme chimice, nucleare şi biologice din zilele noastre, împreună cu cele mai tradiţionale, sunt capabile să stimuleze economiile, deşi, în acelaşi timp, tot ele reprezintă o ameninţare de genocid. Consumul de armament a atins cote de dependenţă la nivel global: statutul politic al unei ţări se măsoară de multe ori prin prisma dimensiunii arsenalului de care dispune. Corporatocraţia a reuşit să asocieze

afacerea de vânzare a morţii cu diplomaţia internaţională. Un exemplu: Israelul şi Egiptul primesc fiecare miliarde de dolari anual din partea Washingtonului, de pe urma participării lor din anul 1978 la acordurile de pace de la Camp David. Ca parte a acestui acord de „pace”, lor urmează să le fie destinate o mare parte a fondurilor aprobate de Congres, în scopul achiziţionării de echipamente militare de la Statele Unite.

Întunericul învăluia avionul în care mă aflam, iar eu mă gândeam la schimbările geopolitice care surveniseră după prima mea călătorie cu Frank şi James dinspre Kerman spre Bandar-e Abbas. Am călătorit de-a lungul rutei caravanelor care străbătea bătrânul deşert, imediat după încheierea războiului din Vietnam. După aceea, Orientul Mijlociu a devenit principalul poligon de încercare al industriei producătoare de armament şi principala sa piaţă de desfacere. Iar mai târziu, după încheierea Războiului rece, revoluţionarii islamici i-au înlocuit pe comunişti ca justificare a escaladării violenţei cu ajutorul maşinii de război. O cunoaştere rudimentară a istoriei făcea ca toate aceste lucruri – ca şi motivaţiile comerciale care se ascundeau în spatele lor – să fie extrem de evidente. M-am mirat cum se face că atât de mulţi oameni „educaţi şi bine pregătiţi” se puteau lăsa înşelaţi şi convinşi că luptele care se dădeau atunci aveau legătură cu apărarea unor idealuri nobile. Asasinii economici şi mogulii de presă se întreceau în a furniza dezinformări în cadrul cărora termeni ca *lăcomie* şi *dominaţie* se traduceau prin *libertate* şi *democraţie*. Ei slujeau de minune interesele corporatocraţiei.

Când avionul în care mă aflam a aterizat în Qatar, zburasem deja de aproape douăzeci şi patru de ore. Eram epuizat de pe urma decalajului de fus orar. În mod cert, nu eram pregătit să fac faţă bărbatului pe care eram pe punctul de a-l întâlni.

39.

Qatar şi Dubai: Las Vegas în plin ţinut al molahilor

Am coborât dezorientat la terminalul din Qatar. Uitându-mă în jurul meu, am rămas uimit să descopăr că locul semăna mai degrabă cu un mall modern, decât cu aeroporturile din Orientul Mijlociu pe care le ştiam din perioada cât fusesem asasin economic. Numai oamenii asigurau veriga de legătură cu trecutul – cel puţin câţiva dintre ei, grupurile de bărbaţi îmbrăcaţi în robele tradiţionale lungi şi cu *kqffiyeh*, şi femeile purtând *hijab*.

Aşteptând la coadă să-mi vină rândul pentru a cumpăra o îngheţată, am început să fac conversaţie cu un bărbat îmbrăcat în blue jeans, cu un tricou polo şi o haină sport. S-a dovedit a fi un dezvoltator autentic din domeniul imobiliar, venit de la Los Angeles. Răspunzând uimirii mele pe care am exprimat-o în legătură cu aeroportul, el a spus:

— Majoritatea oamenilor sunt atenţi la violenţele din Orientul Mijlociu. Dar mai există şi o altă faţă a lucrurilor. O vedeţi chiar aici, în această clădire, deşi e nimic prin comparaţie cu veţi descoperi la Dubai. Fondurile cu care este finanţată violenţa provin din ţările de pe celălalt ţărm al Golfului Persic, de la Clubul Miliardarilor. E materialism capitalist în formă pură. Dar şi lăcomie în formă pură. Genul de oameni care-mi plac mie, a adăugat el cu o grimasă răutăcioasă. Iată dovada că şi musulmanii sunt la fel ca toată lumea.

Adoră diamantele şi aurul, Rolexurile şi Mercedesurile. Arabii ăştia pot spune ce

poveşti vor ei despre faptul că trebuie să duci o viaţă ascetică, în respectul poruncilor lui Alah, că este interzis să aplici dobânzi la împrumuturi, că femeile trebuie să umble cu faţa acoperită de văl, şi aşa mai departe, dar e suficient să priveşti înjur. E clar că ei nu pun în practică lucrurile astea.

Am ajuns la tejghea, iar bărbatul a insistat să-mi plătească el îngheţata. Ne-am strecurat printre nenumăratele mese care făceau ca locul să arate la fel ca orice zonă deschisă dintr-un mall de lux din Statele Unite, unde se poate servi masa, şi ne-am aşezat. Era nerăbdător să reia discuţia.

— Dubai este *într-adevăr* marele tort printre toate celelalte prăjituri, a spus el, lingând îngheţata prelinsă pe marginea cornetului. Nimic din lumea asta nu se aseamănă cu Dubaiul. Arabii se joacă de-a Allah, aducând în Dubai sute de mii de muncitori şi buldozere enorme, pentru a excava, drena, îndigui şi draga marea. Dubaiul se extinde mai rapid, la o înălţime mai mare şi la scară mai mare decât orice altă ţară de pe glob. Are o pârtie de schi acoperită de optzeci de metri, cel mai înalt hotel din lume şi foarte curând aici va fi cea mai înaltă clădire a lumii.

În acel moment, a atacat cornetul, ca şi când cuvintele pe care tocmai le rostise i-ar fi declanşat o foame frenetică.

— Ia gândeşte-te. Dubaiul este ţara întregii lumi, cu sutele de insule artificiale din proiectul *World*, fiecare reprezentând o ţară sau o regiune de pe glob, întregul complex extinzându-se pe o suprafaţă ce are o lăţime de cinci mile şi o lungime de cinci mile şi care avansează în ceea ce a fost odată Golful Persic. Cel mai drag vis erotic al oricărui dezvoltator imobiliar!

A terminat de mâncat cornetul şi şi-a şters mâinile direct pe pantaloni.

— Crezi că fiilor lui Alah nu le plac femeile şi băutura? Gândeşte-te bine. În Dubai ajunge orice: cel mai bun scotch, jocurile de noroc, femeile, drogurile, prostituţia. Dacă ai bani, poţi cumpăra orice vrei. Absolut orice.

În timp ce avionul decola din Qatar, stelele au început să lumineze Golful Persic. Era o noapte asemănătoare celei pe care o petrecusem la Bandar-e Abbas. M-am întrebat dacă debarcaderul lung unde-l întâlnisem pe Nessim mai era acolo, undeva, sub avionul cu care zburam. Cu toate că m-am concentrat şi am scrutat noaptea, n-am reuşit să văd nimic. Mi-am amintit că la un moment dat, spre sfârşitul carierei mele de asasin economic, viitorul politic al preşedintelui Carter gravitase în jurul crizei din Iran. Şahul, omul pe care-l detesta Nessim, căzuse, ambasada SUA fusese ocupată, cei cincizeci şi doi de ostatici se aflau la centrul cultural, iar preşedintele făcuse o încercare de a înclina în favoarea sa balanţa voturilor în descreştere, declarând că orice încercare a militanţilor islamişti de a câştiga controlul asupra Golfului Persic avea să fie interpretată drept un atac direct împotriva Statelor Unite. O atare tentativă, a declarat el, avea să fie reprimată, la nevoie, prin forţă militară.

Ameninţarea lui Carter nu fusese o vorbă în vânt. El a trimis trupele speciale Delta Force, pentru a-i scoate pe ostatici din Iran. Manevra sa a eşuat în mod tragic, însă acum înţeleg că politica globală purtată de Statele Unite în Orientul Apropiat – în special sprijinul acordat Israelului şi acordurile încheiate cu state arabe importante din regiune, ca Arabia Saudită, Kuweit şi Egipt – reuşise să realizeze un lucru aproape vital pentru interesele corporatocraţiei. Deşi politica noastră publică din Iran şi Iraq părea a fi un talmeş-balmeş, într-un mod mult mai subtil, reuşisem să cooptăm din nou lumea arabă. În Dubai, le vândusem „lumea”. Ca şi China, Orientul Mijlociu cumpărase forma noastră de materialism.

Avionul s-a înclinat brusc. Sub hubloul meu a apărut brusc un vârtej de lumini. Bandar-e Abbas! M-am uitat atent, căutând să zăresc debarcaderul. Apoi am realizat că acea constelaţie de lumini se zărea spre capătul sudic al Golfului întunecat, şi în niciun caz spre locul unde era situat oraşul Bandar-e Abbas. Mă uitam la Dubai, un loc care nu putea fi detectat noaptea din avion la ultima mea vizită în regiune. Iar acum era cel mai grandios mall, cazino, centru de distracţii şi staţiune de schi din lume.

Mi-am lungit gâtul încercând să văd, să absorb, să înţeleg acest paradox, această creaţie a arabilor care susţin credinţele islamice tradiţionale şi care au construit un nou tip de cetate Mecca, o batjocură la adresa originalului. Sub mine se afla un monument al megalomaniei care ar fi fost pe gustul Cleopatrei şi al lui Tutankamon. Dar Osama bin Laden?

Mi-am amintit comentariul pe care-l făcuse preşedintele MAIN, Jack Dauber, în seara aceea când el şi soţia lui mă invitaseră la cină la Hotel Intercontinental Indonezia, referitor la petrol ca etalon de tip nou în stabilirea supremaţiei dolarului american în lume. Câtă dreptate avusese. Şi, întorcându-se spre soţia lui, el făcuse următoarea remarcă: „Statele Unite pun bazele unei noi ere a istoriei mondiale...” Avusese dreptate şi în această privinţă. Iar acum, după un sfert de secol, perioada despre care vorbise se apropia de sfârşit şi îşi făcea apariţia o situaţie complet diferită.

40.

Direct în prăpastie

Multă vreme, strategia corporatocraţiei le-a dat unor oameni de afaceri ca Jack Dauber de la MAIN impresia că au succes deplin. În ciuda acestui aspect, evenimentele care s-au petrecut ulterior în Asia şi în America Latină au scos la lumină faptul că aceste politici au reprezentat în realitate un eşec. Ele au propulsat Asia în criza economică care a cuprins-o în anul 1997, au condus la ascensiunea Chinei până la atingerea poziţiei de lider global, făcând-o în acelaşi timp sensibilă la lăcomie deşănţată şi fuga după bunuri materiale – de inspiraţie americană – şi au mărit radical decalajul dintre bogaţii şi săracii din Asia. În America Latină, acţiunile noastre au constrâns milioane de persoane să ducă o viaţă degradantă, în lipsuri materiale, au subminat o clasă de mijloc în ascensiune şi, finalmente, au dat un impuls mişcărilor şi revoltelor indigene şi naţionaliste, fapt care a condus la ridicarea unui nou val de lideri anti-corporatişti care au câştigat puterea.

Cu toate acestea, Washingtonul a negat că ar fi avut vreo vină pentru toate aceste eşecuri. Ziarele, revistele şi buletinele radio de ştiri debordau de rapoarte în care erau acuzaţi de toate aceste probleme înalţi funcţionari guvernamentali străini corupţi, fanatici religioşi şi dictatori de dreapta. Corporatocraţia şi agenţii săi erau reprezentaţi ca fiind băieţii buni, preocupaţi de promovarea democraţiei. De prea puţine ori s-a făcut precizarea că noi eram vinovaţi de coruperea acelor funcţionari de stat, că politicile noastre represive le-au dat puteri fanaticilor, sau că mulţi dintre conducătorii din Lumea a Treia pe care noi îi calificam drept „dictatori” erau, în realitate, aleşi prin vot democratic, adeseori concentrând o majoritate de voturi chiar

mai mare decât la alegerile prezidenţiale din SUA. Cu ajutorul eforturilor concertate ale politicienilor, preşedinţilor de corporaţii şi ale unei prese colaboraţioniste, eşecul politicii externe a SUA - cel puţin din Asia şi din America Latină – a fost ascuns de majoritatea cetăţenilor americani.

Cu toate acestea, rateurile erau vizibile în Orientul Mijlociu. Chiar şi înainte de invazia din Iraq, a fost evident faptul că marile corporaţii pierduseră controlul şi că strategiile puse în practică de asasinii economici se întorseseră împotriva noastră. S-a ajuns la escaladarea violenţei, iar atitudinea antiamericană devenise transparentă. Planul pus la punct de Kermit Roosevelt ne-a explodat în faţă, când, în anul 1979, militanţii naţionalişti l-au detronat pe şah. Sprijinul acordat Israelului de către Statele Unite a lăsat pe drumuri milioane de palestinieni, a generat lupte şi conflicte fără sfârşit şi i-a înfuriat pe musulmanii de pe toate continentele. Transformarea Arabiei Saudite într-o miniatură a culturii occidentale i-a înrăit pe conservatorii mulsulmani. Arabii care-şi făcuseră studiile la Oxford şi la Harvard au înţeles că în spatele proiectelor noastre se ascundeau planuri de jefuire a petrolului care le aparţinea.

În 11 septembrie 2001, visul pe care-l nutrise corporatocraţia de a pune mâna pe petrol, cu consimţământul şi concursul unor state islamice surogat şi al unei armate de sprijin staţionată în Israel, a explodat, transformându-se într-un coşmar incendiar.

Reacţia Washingtonului a urmat ruta cunoscută, fapt care a pus ţara într-un pericol şi mai mare. Intervenţia armatei americane în Afganistan a întors împotriva noastră un întreg mapamond care până atunci compătimise cu noi. Invazia din Iraq a transmis lumii întregi mesajul clar că Washingtonul era mai interesat să-şi asigure cantităţile necesare de petrol, decât să-l vâneze pe Osama bin Laden.

Pe termen lung, acţiunea a inflamat şi mai mult populaţiile musulmane şi aşa furioase, a inspirat milioane de islamici să se înscrie în celulele teroriste, a scos în evidenţă vulnerabilitatea soldaţilor americani şi a cufundat Statele Unite în ceea ce poate fi însumat sub titlul generic de faliment. Strategiile politice care au urmat momentului 11 septembrie au fost într-adevăr ultimele şi cele mai evidente dintr-o serie de gafe monumentale. Pentru fiecare acţiune pe care corporatocraţia o pretindea a fi un succes – instalarea şahului în Iran, a dinastiei saudite, a familiilor conducătoare din Kuweit şi din Iordania, a unui dictator prietenos în Egipt şi sprijinirea militarismului israelian – au existat pierderi compensatorii, ca revoltele molahilor, creşterea popularităţii al-Qaeda, înlocuirea unor guverne moderate cu unele cu vederi radicale, venerarea eroilor-martiri care au apărut în urma atacurilor sinucigaşe cu bombă şi escaladarea fanatismului.

Apoi Libanul a fost încă o dată aruncat într-un război, aşa cum se-ntâmplase şi la scurtă vreme după prima mea vizită acolo. Conflictele au început în februarie 2005, când fostul prim-ministru Rafik Hariri a fost ucis la Beirut, în cursul unui atac cu o

maşină capcană. Moartea sa a dat imediat naştere unei adevărate isterii în masă şi unor proteste masive de stradă. Noul guvern, ales prin vot în cursul alegerilor democratice, s-a dovedit a fi neputincios şi incapabil de a ţine sub control facţiunea cea mai puternică din ţară, Hezbollah, o organizaţie islamistă şiită ai cărei conducători au fost calificaţi de Washington drept terorişti.

În vara anului 2006, Israelul a lansat un masiv atac aerian împotriva Libanului, distrugând sectoare ale oraşului Beirut, ucigând civili nevinovaţi şi întrerupând principala autostradă care face legătura cu Siria. Deşi numeroşi conducători ai lumii au condamnat această invazie, calificând-o drept o tentativă iresponsabilă de a înlătura guvernul libanez, Washingtonul a sărit în apărarea acţiunilor întreprinse de Israel. Statele Unite au fost criticate de a fi plasat încă o dată propriile interese petroliere şi comerciale deasupra păcii mondiale şi a stabilităţii din Orientul Mijlociu.

Analiştii politici ai zilelor noastre se minunează de intransigenţa factorilor care decid politica Statelor Unite, mai ales în lumina greşelilor similare pe care le-au comis în cursul războiului din Vietnam. Nord-vietnamezii au demonstrat că cea mai avansată din punct de vedere tehnic şi cea mai bine finanţată armată din lume nu este invincibilă. Şi atunci, de ce, un sfert de secol mai târziu, le era atât de greu celor de la Casa Albă, din Congres şi de la Pentagon să priceapă acest lucru? De ce au gafat atât de cumplit atâţia lideri cu experienţă?

Poate că răspunsul gravitează în jurul faptului că marea corporatocraţie a recoltat profituri uriaşe, în pofida tuturor socotelilor greşite – sau, după cum ar susţine unii, poate tocmai din cauza lor. Maşina de război a fost un succes financiar chiar şi atunci când ea a dat greş din punct de vedere militar: contractorii americani de armament au strâns profituri rodnice în Vietnam, Afganistan şi Irak, ca şi într-o sumedenie de alte locuri care suferă de pe urma conflictelor militare. Pentru familiile celor care au murit şi pentru Statele Unite în general, costul acestor războaie a fost scandalos de ridicat. Pentru corporatocraţie, însă, compensaţiile au fost uriaşe.

Urmările erorilor comise în Irak sunt cu mult mai grave pentru viitorul ţării noastre decât cele din Vietnam. În ciuda tuturor încercărilor Washingtonului de a ne convinge că efectul dominoului a fost ameninţarea globală, Vietnamul n-a reprezentat în esenţă decât un conflict regional. Spre deosebire de Vietnam, războiul din Irak, combinat cu neînţelegerile din întreaga regiune, reprezintă o ciocnire între ideologii. El nu numai că opune creştinătatea şi iudaismul Islamului, dar, într-o anumită privinţă, este un referendum asupra sensului pe care-l are noţiunea de materialism de consum.

Aparenţele ne fac să credem că tagma corporaţiilor iese învingătoare în acest referendum, în locuri ca Dubai. Însă tot ce trebuie să facem este să fixăm canalele televizorului pe buletine de ştiri din Iran, Irak, Egipt, Liban, Israel şi Siria, pentru a ne da seama că Dubaiul este o anomalie, iluzia unei oaze aflate în plin deşert. Pe măsură

ce ne apropiem de sfârşitul primului deceniu al anilor 2000, unica concluzie pe care o putem trage este că marile corporaţii ne-au condus spre o prăpastie de proporţii istorice.

Nicăieri în lume nu este mai adâncă această prăpastie decât în Africa.

Partea 4: Africa

41.
Conchistadori moderni

„Dacă vei dori vreodată să ai copii şi vrei să ducă o viaţă prosperă, atunci ai face bine să te asiguri că noi suntem cei care controlăm continentul african”.

Sfatul pe care mi-l dăduse George Rich m-a ajutat să mă suport şi să tolerez prezenţa celorlalţi consultanţi americani cu care împărţeam o vilă în Alexandria, în vara anului 1974. Umbra lui m-a urmărit de la Cairo şi până la piramidele din Gizeh, iar acum plutea ameninţătoare în spatele funcţionarului guvernamental egiptean aşezat în capul masivei mese din lemn de cedru care părea mult prea mare pentru sufrageria elegantă din casa pe care o închiriase echipa americană. O reşedinţă imensă care te trimitea mereu cu gândul la o perioadă demult apusă, vila fusese construită de un negustor englez care agonisise averi uriaşe din transportul maritim de fildeş, mumii şi odoare africane, mărfuri de furat, provenind din morminte egiptene şi vândute muzeelor din Europa.

— Istoria ne demonstrează faptul că Egiptul este capul câinelui al cărui corp este Africa, a spus funcţionarul cu un zâmbet infatuat.

Şi-a rotit privirea, cântărindu-ne pe fiecare dintre noi, cei aşezaţi la masă, zece bărbaţi, toţi cetăţeni americani, prezenţi în Egipt pentru a pune la punct sisteme de alimentare cu apă, de canalizare şi alte sisteme de infrastructură. A dat cu pumnul în masă şi a spus:

— Ajutaţi-l pe preşedintele nostru, onorabilul Anwar el Sadat să adopte America,

iar Africa va urma. Capitalism pentru întreaga lume!

S-a oprit şi le-a făcut semn chelnerilor să-nceapă să servească cina.

— Noi suntem cavaleria, a mormăit un inginer constructor din Colorado, şi am ajuns la timp să salvăm fortul.

— Să sperăm că nu suntem Custer, a glumit cineva, iar remarca sa a stârnit hohote de râs.

Efortul de a ne convinge pe noi înşine că Egiptul era vârful de lance pentru dezvoltarea restului continentului african, devenise un exerciţiu pe care-l făceam seară de seară. Noi, consultanţii americani, ne mândream cu experienţa, aptitudinile şi capacitatea noastră de a cuantifica, de a reduce problemele complexe la statistici pe care le puteam apoi rezuma sub formă de tabele, grafice şi diagrame. Câţiva aveau doctoratul, iar restul, o diversitate de diplome obţinute la cursuri de perfecţionare, cu excepţia mea, un biet deţinător de diplomă de absolvire a unui colegiu economic, suficient însă de inteligent încât să fiu discret în această privinţă. Tipic pentru experţii în domeniul economic, noi eram deschizătorii de drumuri care-şi petreceau o perioadă exagerat de mare de timp asigurându-ne unii pe alţii că activitatea noastră la Alexandria avea să dea naştere unei epoci noi pe tot cuprinsul continentului, şi că deja la începutul mileniului trei, cele mai grave probleme ale Africii aveau să rămână de domeniul trecutului.

Pentru majoritatea membrilor echipei, ca şi pentru majoritatea americanilor, ce făceam noi părea a fi un tip de comerţ neagresiv. Urmând exemplul imperiilor precedente, aceşti conchistadori moderni se angajaseră să transforme societăţi nesupuse în copii palide ale propriei societăţi. Păgânii puteau fi mântuiţi doar prin convertirea lor la catolicism, sau, în termeni contemporani, la democraţie, cu condiţia să se plece şi să accepte conducerea luminată a unui Caesar sau rege… sau a unui preşedinte al Statelor Unite.

Deşi m-am străduit să mă conformez ideii generale, am devenit din ce în ce mai cinic. Fie că auzisem sau nu aceste argumente în Indonezia, Iran, Columbia sau Egipt, ele păreau a fi purtătorul ecourilor educaţiei mele calviniste; în ele aud parcă predicile puritane ale lui Cotton Mather, din perioada de-nceput a istoriei regiunii New England. Oare puteam eu totuşi crede că flăcările iadului aveau să devoreze pe oricine se ralia cu Uniunea Sovietică? Oare Sfântul Petru stătea la porţile raiului, zâmbitor şi cu braţele larg deschise spre a-i primi doar pe capitalişti? Iar chiar dacă cineva m-ar fi putut convinge să spun „da”, oare ne puteam exclude pe noi înşine din focul iadului? Prin ce efort de imaginaţie am fi putut crede că stilul american era tipul de capitalism cu economie liberă de piaţă? Tot ceea ce vedeam eu îmi spunea că antreprenorul din orăşelele de provincie era sortit pieirii, urmând a fi înlocuit de animalele de pradă aflate în vârful lanţului trofic, adică de marile corporaţii. Păream ferm hotărâţi să

revenim la trusturile de tip monopolist de la sfârşitul anilor 1800. Iar de data aceasta, lucrurile se petreceau la scară globală.

Prin urmare, ce căutam eu aici? Mi-am pus această întrebare în fiecare noapte. M-am gândit la prima mea vizită în Orientul Mijlociu, la zilele petrecute la Beirut, la Marlon Brando, la turul pe care-l făcusem cu Zâmbăreţul prin lagărele de muncă, la privelişti, mirosuri, texturi, gusturi şi sunete. Totul se întâmplase cu mai puţin de patru ani în urmă şi totuşi mi se părea că de atunci trecuse o veşnicie. După masa de seară, ieşeam adeseori să fac o plimbare până la Mediterana, aflată la câteva străzi distanţă de reşedinţa noastră. Valurile nevăzute în noapte, spărgându-se de dig mi-au transportat închipuirea spre timpuri de altădată, spre epoca lui Antoniu şi a Cleopatrei, a faraonilor, a regilor şi reginelor care ridicaseră piramidele, m-au făcut să mă gândesc la Moise... Am privit deasupra valurilor spre Italia şi spre Grecia, situată la răsărit, iar apoi, şi mai departe spre răsărit, către ţinutul fenicienilor: Libanul de astăzi.

Aceste gânduri legate de imperiile de odinioară mi-au adus o stranie senzaţie de confort. Istoria era o tapiserie ţesută din cuceriri şi acte de brutalitate, printre care reuşisem să ne strecurăm noi, oamenii. Sunetul valurilor mi-a liniştit sufletul răscolit. George Rich stătea dinaintea mea, indicând harta luminată din sala de consiliu a firmei MAIN. Unicul lucru care a contat atunci a fost viitorul copilului care urma să se nască, eventual, într-o bună zi, din mine. Spre binele lui sau al ei, noi trebuia să controlăm Africa şi Orientul Mijlociu. Conştiinţa faptului că progenitura mea depindea de acest lucru mă stimula să continuu în activităţile mele. Acest lucru şi, fireşte, faptul că trăiam o aventură, vizitând regiuni ale lumii la care doar visasem înainte şi făcând toate acestea din cauza existenţei unui cont de cheltuieli foarte generos.

Uneori, în acele nopţi în care mă plimbam până la ţărmul Mediteranei, mi se-ntâmpla să mă-ntorc şi să privesc luminile oraşului Alexandria şi să văd dincolo de ele imensa întindere a continentului african. Mi-o imaginam că pe un ţinut de coşmar, de felul celui descris de Conrad în *Inima întunericului*, un loc sinistru, ameninţător, prevestitor numai de lucruri rele, unde oamenii se purtau cumplit unii cu alţii. În ochii mei, violenţa din Africa era mai groaznică şi mai înspăimântătoare decât violenţa de pe alte continente, iar ororile, mai abominabile.

Deşi trăisem o vreme în jungla amazoniană, aveam sentimentul că în Congo lucrurile stăteau altfel şi că tocmai această diferenţă definea Africa în ansamblul ei. În tinereţe, îmi plăcuseră cărţile cu Tarzan, iar jungla lui fusese paradisul meu. Mai târziu, când am început să călătoresc în cercurile în care se învârt asasinii economici şi am prins să înţeleg adevărul despre istoria modernă, ţinutul lui Tarzan a început să se degradeze în mintea mea. Unde se afla eroul lui Edgar Rice Burrough când au sosit negustorii de sclavi? Amazonul a ajuns să capete semnificaţia unei păduri tropicale care palpită de viaţă, iar Congo, cea de smârc ostil.

Am vizitat mahalalele unor oraşe din America Latină, Asia şi Orientul Mijlociu, am bătut în retragere scârbit şi şocat la Muzeul Inchiziţiei din Lima şi la vederea fotografiilor înfăţişând războinici din tribul apaş, prinşi în lanţuri şi în cătuşe de zidurile temniţei armatei americane; aveam cunoştinţă de violenţa trupelor lui Suharto şi de poliţia secretă a şahului, SAVAK. Dar, în opinia mea, nimic nu se putea compara cu Africa. Ceea ce nu văzusem cu ochii mei îmi puteam închipui, iar în viziunile mele apăreau bărbaţi, femei şi copii nevinovaţi, prinşi în laţuri, urlând şi fiind târâţi ca nişte animale la bordul corăbiilor cu sclavi, apoi trântiţi unul peste altul, vomitând, făcându-şi nevoile, putrezind de vii cu răni deschise, îmbrânciţi spre ţarcurile unde erau scoşi la mezat, asudând, sângerând, dându-şi sufletul, în timp ce acasă la ei, în Africa, pământurile lor, poporul lor şi animalele lor erau devastate de europeni „civilizaţi”. Şi toate acestea s-au întâmplat pentru că strămoşii mei să poată păşi ţanţoş în hainele lor din bumbac.

Am reflectat adeseori la aceste lucruri. Apoi, într-o după-amiază, am cunoscut un tânăr şi o tânără originari din Sudan care fugiseră din ţara lor. La auzul poveştii lor şocante, m-am văzut obligat să recunosc că eu repetam păcatele negustorilor de sclavi de odinioară.

42.
În braţele Americii

Stăteam sprijinit cu spatele de dig, privindu-i pe pescari cum îşi descarcă barca, şi apoi cum urcă pe dig şi se aşează alături de mine. Ne-am zâmbit, iar unul dintre ei mi-a spus: „Bună. Ce faci? Vorbeşti engleză?”. Nu era o experienţă neobişnuită pentru perioada respectivă. Oamenii intrau adeseori în vorbă cu mine, fără să se formalizeze, din curiozitate şi pentru a-şi exersa cunoştinţele de limba engleză.

— Da, i-am răspuns eu. Sunt din Statele Unite. Mă numesc John. Pe tine cum te cheamă?

— Numele meu englezesc este Sammy. Ea este sora mea, Samantha.

I-am invitat într-o cafenea unde am stat de vorbă timp de câteva ore. Mi-au spus că provin din partea de sud a Sudanului.

— Nordul este musulman, mi-a explicat Sammy. Acolo de unde venim noi, lucrurile stau altfel.

N-a vrut să intre în amănunte, dar ştiam că acelea sunt ţinuturi tribale.

— Sunteţi musulmani? i-am întrebat.

— Practicăm credinţa, mi-a răspuns el.

Deşi nu am insistat atunci să-mi dea un răspuns precis, în zilele următoare, în timp ce mă însoţeau să-mi arate diverse locuri de interes din Alexandria, mi-au mărturisit că poporul lor se închina la „spiritele pământului”. Veniseră la Alexandria după ce tatăl lor fusese ucis, iar mama lor, luată cu forţa şi dusă de acolo de cei din

nord, spre a fi vândută la târgurile de sclave sexuale.

— Noi ne dusesem să cărăm apa cu sacaua, mi-a explicat Sammy. Am auzit-o pe mama ţipând şi ne-am ascuns în spatele stâncilor.

— Eram atât de speriată, mi-a spus Samantha, ascunzându-şi, mută, faţa în mâini.

Au găsit mica rezervă de bani ascunsă de părinţii lor şi au plecat singuri la Alexandria, despre care mi-au spus că era un loc mai sigur pentru ei decât Cairo, şi unde le-au oferit adăpost nişte rude îndepărtate. S-au convertit la islamism, deşi au recunoscut că au continuat să se roage la divinităţile din natură la care se închinaseră şi strămoşii lor. Prin intermediul unchiului lor, au cunoscut o pereche de englezi care conduceau o mică şcoală pentru copii orfani şi care le-au oferit casă, masă şi posibilitatea de a învăţa, în schimbul câtorva mici expediente pe care trebuia să le facă pe lângă şcoală.

În urma acestei prime întâlniri, am petrecut mult timp împreună. Ne întâlneam seara târziu, după ce-şi încheiau treburile. În general, eu îi invitam la cafea şi uneori chiar la cină. Ei îmi arătau pieţele, muzeele şi galeriile trecute în ghidurile turistice şi tot ei mi-au dat câteva noţiuni elementare despre bucătăria sudaneză şi despre câteva zone ale oraşului pe care nu le vizitează niciodată turiştii străini, în ciuda dificultăţilor prin care trecuseră, cei doi erau calzi şi deschişi.

Pentru mine, Sammy şi Samantha îmi ofereau o destindere binevenită după glumele şi tachinările egoiste ale colegilor mei consultanţi. Dată fiind natura activităţii mele, puteam justifica oricând timpul petrecut în compania lor, sub pretextul că adun informaţiile pe care urma să le folosesc în raportul pe care aveam totuşi să-l întocmesc în cele din urmă. După o vreme, am început să fiu tot mai convins că mă îndrăgosteam de Samantha. Începusem să fabulez, închipuindu-mi că mă însor cu frumoasa africană şi că îi iau pe cei doi cu mine în Statele Unite. Mă delectam imaginându-mi reacţia părinţilor mei în ziua în care urma să mă prezint în faţa lor cu o tânără sudaneză de culoare la braţul meu. Când i-am vorbit lui Sammy despre ideea de a trăi în Statele Unite, m-am aşteptat ca el să reacţioneze cu un entuziasm plin de recunoştinţă. În loc de asta, mi-a aruncat o privire abătută.

— Suntem africani, mi-a spus el. Trebuie să ne-ntoarcem în Sudan şi să ne ajutăm poporul.

— Cum? Ce veţi face?

— Vom lupta pentru independenţă.

— Dar Sudanul şi-a câştigat independenţa în 1956.

— Sudanul nu există. Suntem două ţări, nu una, cea pe care au creat-o britanicii şi cea creată de egipteni.

— Cu musulmanii la nord. Iar sudul?

— Da. Nordul face parte din Orientul Mijlociu. Sudul este Africa.

Spusele lui mi-au furnizat o perspectivă nouă şi foarte diferită de cea a lui George Rich. Egiptul era un lucru, iar Sudanul cu totul altceva. Eram consternat că nu mă gândisem niciodată la asta până acum.

— Şi cu Egiptul cum rămâne? l-am întrebat eu. Face parte din Orientul Mijlociu sau din continentul african?

— Niciuna, nici alta.

— Şi atunci?

— Realizezi faptul că această ţară nu a avut niciodată parte de un conducător născut în Egipt, după moartea faraonului Nectanebo, adică începând cu aproximativ trei sute de ani înainte de naşterea Cristosului vostru... şi până acum, în secolul nostru?

Am recunoscut că sunt mirat.

— Aşadar, ce poziţie are Egiptul?

— Egiptul obişnuia să ţină cu Europa.

— Iar acum?

— Stă în braţele Americii.

43.
S-a născut un şacal

În 1971, anul în care am ajuns eu pentru prima oară la Beirut, Jack Corbin era adolescent şi locuia acolo. Iar când am ajuns eu în Alexandria, cu aproximaţie după încă patru ani, el se transformase într-un tânăr neliniştit, deoarece la nouăsprezece ani câţi avea, se gândea deja să-şi părăsească familia şi ţara. Cea mai mare parte a vieţii sale visase la Africa. Hotărârea lui fermă de a-şi urma visul avea să-i schimbe pentru totdeauna viaţa. Avea să-l transforme într-un şacal. Printre numeroasele sale misiuni se număra şi aceea de a-l asasina pe preşedintele uneia dintre ţările cu cea mai strategică poziţie de pe continent. Iar acest lucru avea să dea naştere unei prietenii între mine şi Jack care a durat o perioadă lungă de vreme.

Fiu de director al unei corporaţii americane, Jack a crescut într-o atmosferă de violenţă. El şi amicii lui şi-au petrecut multe după-amiezi stând cocoţaţi pe un gard, într-o suburbie a Beirutului, cu privelişte spre una din secţiunile oraşului şi urmărind scenele de viaţă care se derulau sub privirile lor, în depărtare. Spre deosebire de evenimentele zilnice din viaţa altor băieţi de seamă lor, aceste scene erau de multe ori mortale. Într-o după-amiază, au urmărit prin lentilele puternice ale unui binoclu cum trei bărbaţi îl băteau pe un al patrulea şi cum i-au îndesat la sfârşit corpul inert în portbagajul unei camionete. Altă dată, au fost martorii scenei în care o mamă era violată în faţa bebeluşului ei. După aceea, un bărbat care părea a fi de capul lui s-a strecurat afară din nişte tufişuri şi i-a ajutat pe cei doi să se ascundă într-o casă din

apropiere.

A urmat apoi un acord de încetare a focului. Jack şi unul dintre prietenii lui s-au aventurat în centrul oraşului să vadă un film. În timp ce ieşeau din cinematograf, au avut loc câteva schimburi de focuri. Armistiţiul luase sfârşit. Un Mercedes negru a trecut în goană pe lângă ei, s-a oprit, a schimbat direcţia, apoi s-a oprit din nou. Din maşină au sărit în stradă trei bărbaţi, agitând automate AK-47.

I-au împuns cu armele pe Jack şi pe prietenul lui şi le-au aruncat insulte în arabă, după care i-au împins pe bancheta din spate a limuzinei mari şi negre, i-au acuzat de faptul că făceau spionaj în favoarea Israelului, le-au tras câteva paturi de pistol peste faţă şi le-au promis că-i vor ucide înainte de apusul soarelui. Mercedesul a gonit pe străduţe lăturalnice, prin mahalale arăbeşti, prin zone ale oraşului interzise pentru oameni ca Jack, iar la sfârşit i-a livrat unui bărbat care stătea calm în spatele unei tejghele.

— Slavă cerului că era din OLP şi nu unul dintre militanţii radicali, mi-a spus Jack. I-am arătat taloanele biletului de cinema. Nu ştiu din ce motiv, însă le vârâsem în buzunar. I-a certat pe oamenii lui, le-a spus că se făcuseră de râs şi le-a dat ordin să ne conducă afară.

Această experienţă l-a convins pe Jack că trebuie să plece definitiv din oraş. Cu toate acestea, el s-a îndreptat spre război, nu s-a îndepărtat de el.

— Am învăţat că mă pot împăca cu violenţa, mi-a mărturisit el. Răpitorii aceia nu m-au făcut să-mi fie frică, doar m-au iritat. Au făcut să mi se ridice adrenalina.

Şi Jack a plecat spre Africa.

— Tot continentul stătea pe un butoi cu pulbere, fiind genul de loc unde un tip ca mine putea face bani adevăraţi… şi să se distreze în acelaşi timp.

Jack şi cu mine ne aflam în curtea interioară a unui restaurant irlandez din sudul Floridei. Era în anul 2005. Deşi momentul şi locul par a fi îndepărtate, faptul că Jack tocmai se întorsese din Irak, unde tocmai îşi încheiase o misiune pe care armata SUA avea interdicţie s-o efectueze în nume propriu, i-a conferit o perspectivă contemporană discuţiei noastre.

— M-am informat permanent, discutam cu mercenari care veneau aici după ce trecuseră prin Beirut, am citit numerele revistei *TIME* ale tatălui meu. Ştiam ce se petrece. În anul 1974, Portugalia a făcut un gest care a schimbat istoria Africii. A iniţiat atunci oportunităţi extraordinare, şi a deschis o portiţă pe care eu m-am strecurat imediat.

Călătorisem în Spania învecinată la scurt timp după ce insurecţia din Portugalia răsturnase o dictatură prietenoasă faţă de Statele Unite. Pierderile economice şi militare care au însoţit războaiele pentru independenţă ale coloniilor pe care le stăpânise Portugalia în Africa, boala istovitoare a dictatorului Antonio Salazar, un bun

colaboraţionist al corporatocraţiei, care condusese ţara mult timp, ca şi lovitura de stat orchestrată de disidenţi din interiorul armatei naţionale în urma căreia a fost înlăturat succesorul lui Salazar, Marcelo Caetano, întorsese din drumul său un fost aliat, înscriindu-l pe calea spre socialism. A fost un eşec al asasinilor economici, care a stârnit o gravă nelinişte şi în urma căruia am fost trimis imediat într-o expediţie specială, cu scopul de a afla cum stau lucrurile de fapt.

— După Revoluţia Garoafelor Roşii, a spus Jack făcând o grimasă, Lisabona şi-a eliberat imediat coloniile din Africa. Pe toate. Brusc şi fără niciun preambul. Şi-a rechemat trupele acasă. Sute de mii de cetăţeni portughezi care trăiseră în aceste colonii timp de generaţii şi-au pierdut pământurile, afacerile, absolut totul. Oamenii au fost obligaţi să fugă din colonii, pentru a-şi salva viaţa, în majoritatea cazurilor refugiindu-se în Africa de Sud, Rhodesia, Brazilia, sau s-au întors înapoi în Portugalia. Vechile colonii au câştigat ceea ce şi-au dorit – independenţa –, însă acum erau lăsate să se zbată singure. Firește, sovieticii au venit imediat să umple golul lăsat.

A fost chestiune de câteva zile până când resursele vitale de petrol şi de gaze naturale au intrat în sfera de influenţă a lagărului comunist. După aceea, războiul de eliberare împotriva Rhodeziei conduse de Jan Smith a ajuns la extremism.

Ca şi Jack, am sesizat momentul ca pe o şansă de a evolua pe scara profesională. Pentru el, aceasta însemna să se înscrie pe drumul şacalului, iar pentru mine, să apuc calea asasinului economic. M-am gândit la faptul că marşul spre construcţia imperiului avansa forţat cu doi paşi într-unul în locuri ca Indonezia, Iran şi în majoritatea ţărilor din America Latină, dar că se confrunta cu obstacole serioase în Vietnam, unde armatele SUA şi cele sud-vietnameze băteau în retragere, în Cambogia şi în Laos, unde khmerii roşii şi Pathet Lao începeau să deţină controlul. Până în anul 1974, Africa fusese marea necunoscută. Mişcările de independenţă erau pe val, deşi, de cele mai multe ori, erau încetinite din cauză că nu ştiau încotro să se îndrepte pentru a cere ajutor. Mulţi dintre conducătorii lor ezitau să îmbrăţişeze comunismul şi să se opună astfel Occidentului. Asasinii economici evaluau opţiunile pe care le aveau SUA şi făceau manevre pentru ocuparea poziţiilor. MAIN îşi consolidase poziţia în Zair, Liberia, Chad, Egipt şi Africa de Sud (deşi în această din urmă ţară, eram discreţi din cauza sentimentelor crescânde împotriva Apartheidului). Agenţii noştri munceau cu asiduitate în Nigeria şi în Kenya. Finalizasem cu puţin timp în urmă un studiu care stabilea viabilitatea construirii unui baraj uriaş de-a lungul fluviului Congo şi folosirea acestuia la producţia de electricitate, pentru alimentarea activităţilor de minerit şi a parcurilor industriale din centrul Africii.

Decizia precipitată a Lisabonei de a-şi elibera coloniile a schimbat radical lucrurile, făcând să se încline balanţa puterii şi producând nelinişte şi agitaţie la Pentagon, Departamentul de Stat şi Departamentul Apărării. Au izbucnit discuţii

aprinse referitoare la direcţiile de acţiune, ceea ce a dat naştere unui conflict între conducătorii acestor instituţii, mai precis, între secretarii de cabinet, şi anume: William Rogers (1969-1973) şi Henry Kissinger (1974-1977) la Departamentul de Stat şi Melvin Laird (1969-1973), Elliot Richardson (1973), James Schlesinger (1973-1975) şi Donald Rumsfeld (1975-1977) de la Apărare. Mandatele prezidenţiale slăbite ale lui Nixon – târât în noroi de scandalul Watergate – şi Ford – care a primit misiunea supremă în stat mai degrabă printr-un joc al întâmplării, decât ca urmare a alegerilor – n-au făcut decât să sporească haosul. Washingtonul era incapabil să ajungă la un consens în privinţa reacţiei pe care trebuia s-o adopte.

Pentru africani, această stare de fapt era fără precedent şi absolut haotică. După secole de războaie de dominaţie purtate de europeni, africanii se aleseseră cu ţări artificiale şi cu graniţe care erau mai degrabă în acord cu dorinţa puterilor străine, decât cu diferenţele interculturale. Conducătorii lor coloniali nu făcuseră nimic pentru a-i ajuta să instituţionalizeze sectorul guvernamental şi cel comercial. Africanii erau slab pregătiţi să-şi asume responsabilităţile inerente independenţei, deci erau numai buni de exploatat din punctul de vedere al celor care aveau capacitatea de a se mişca suficient de rapid încât să umple golurile rămase.

— Le-am permis sovieticilor să pătrundă ca nişte gangsteri în Africa, a trântit Jack cu o privire dezgustată. Până şi China ne-a avut; au fost mai isteţi decât noi. În Mozambicul sponsorizat de Moscova, sursa terorismului marxist, au participat la pregătiri militare mii de recruţi înrolaţi în Frontul Naţional de Eliberare African din Zimbabwe, care au fost trimişi în haite să-i omoare pe fermierii rhodezieni – negri şi albi, deopotrivă. Zambia s-a aliniat de partea lui Mao şi s-a statornicit că rampă de lansare a raidurilor în Rhodesia. Pentru mine, acea ţară mică era un loc al perdanţilor care avea nevoie de ajutor. Am aterizat în Rhodesia şi m-am înrolat în armată.

Jack susţinuse mereu că, spre deosebire de Africa de Sud, Rhodesia „nu era un propagator al Apartheidului”. Războiul în care s-a înrolat, a susţinut el, nu era unul în care albii se băteau cu negrii, ci o luptă pentru supravieţuire, asmuţind Rhodesia împotriva vecinilor care fuseseră deja vrăjiţi de sovietici.

Odată ajuns acolo, concluziile despre sine, la care ajunsese după ce fusese răpit de OLP la Beirut, se confirmau încă o dată. „Am descoperit că am un real talent pentru viaţa de soldat. M-am alăturat Comandourilor rodeziene de infanterie uşoară, iar mai târziu am trecut examenul de selecţie şi am fost admis în Serviciile Aeriene Speciale, SAS, forţele armate de elită. Pregătirea era riguroasă, iar misiunile şi mai şi. Odată, după ce am aruncat în aer nişte poduri, am fost obligaţi să ne salvăm fugind şi ascunzându-ne timp de trei săptămâni, evitând mii de soldaţi inamici. Străbăteam cam douăzeci de mile pe zi, traversând munţii, atrăgându-i pe inamici în ambuscade şi mergând apoi mai departe. În toată această perioadă, n-am primit niciun fel de sprijin

sau întăriri şi puţin mai lipsea şi am fi murit de sete.

Iată ce îşi aminteşte despre primul om pe care l-a ucis: „Dintr-un pâlc de copaci, s-a repezit trăgând în mine un *gook*. Am tras un singur foc şi faţa i-a explodat. În noaptea aceea, n-am putut dormi, m-am frământat gândindu-mă la familia lui. Însă a doua oară, n-am văzut altceva decât un duşman, un bărbat care vrea să mă omoare. Ca orice altceva, a ucide devine un lucru tot mai simplu pe măsură ce te obişnuieşti”.

După ce s-a încheiat perioada de înrolare în armata rhodeziană, Jack a devenit mercenar. „Ocaziile erau la tot pasul. Până în 1979, cel puţin şase ţări africane erau antrenate în „luptele de eliberare”: Africa de Sud, Angola, Africa de Sud-Vest, Zambia, Mozambic şi Rhodesia.

Jack a plecat în Africa de Sud unde a fost recrutat de un coleg-şacal pentru una dintre cele mai periculoase operaţiuni la care a participat în viaţa lui: o misiune care putea demasca o bună parte dintre activităţile ilicite ale guvernului american şi pe care puţini cetăţeni ai Statelor Unite erau în stare să le înţeleagă. A fost trimis să asasineze un preşedinte care îi iritase pe băieţii aflaţi la putere de la Washington şi Londra.

44.

“Non-oamenii” de pe Diego Garcia

Hotărârea de a exercita controlul asupra resurselor din Africa a luat turnura unui obiectiv de maximă urgenţă, ca urmare a embargourilor repetate impuse de OPEC la începutul anilor 1970 asupra petrolului şi de catastrofele militare din sud-estul Asiei. La Washington, directorii de corporaţii şi lobby-iştii lor au strâns rândurile. Ei au profitat de confuzia lăsată în urmă de administraţiile Nixon şi Ford şi de preocuparea lui Carter faţă de Iran, pentru a cere elaborarea unei legislaţii internaţionale menite să le garanteze dreptul asupra a ceea ce era cunoscut ca exploatare liberă şi neconstrânsă a resurselor naturale africane, în special de petrol. Directorii au mai insistat asupra unei prezenţe militare extrem de puternice în zonă, una de natură să stabilească hegemonia americană şi să protejeze culoarele de transport, dar şi aptă a fi folosită totodată în scopul susţinerii liderilor africani colaboraţionişti ai corporatocraţiei împotriva dorinţei şi voinţei propriului popor.

Succesul repurtat de sovietici şi de chinezi în Africa a întărit argumentele în favoarea unei reacţii în forţă, militarizate, din partea Statelor Unite. Presa a scris articole provocatoare menite să inflameze opinia publică, referitoare la urmările cumplite ale incursiunilor comuniste în Africa şi la faptul că Moscova şi Beijingul plănuiau să comaseze forţe secrete în Africa, cu scopul invadării ţărilor aliate ale Washingtonului. Reţelele de televiziune transmiteau în cadrul buletinelor de ştiri imagini ale unor luptători de gherilă cubanezi, căliţi în junglă, antrenând „terorişti”

africani. Au fost răspândite zvonuri potrivit cărora Castro l-ar fi trimis pe infamul Che Guevara să organizeze atacuri masive împotriva companiilor miniere deţinute de Statele Unite.

Presiunile exercitate asupra Washingtonului au fost enorme, închiderea Canalului Suez şi introducerea superpetrolierelor au venit în sprijinul ideii de construire a unei „fortăreţe" capabile să apere culoarele de transport maritime ce porneau din porturile Orientului Mijlociu, pentru a traversa Marea Roşie, Golful Persic şi Marea Arabă, până în Oceanul Indian, şi care continuau apoi spre sud, de-a lungul coastei africane, ocolind Capul Bunei Speranţe şi ajungând, finalmente, în Atlantic. Politicienilor nu le-a scăpat această sugestie. Au fost imediat deturnate programe sociale, iar fondurile, orientate spre Pentagon. S-a luat decizia de a construi o fortăreaţă – o bază militară pentru aviaţie, echipată cu rachete nucleare –, pe Insula Aldabra, situată la est în largul coastei africane.

„Ea avea să consolideze Simon's Town, baza navală sud-africană situată în apropiere de Capul Bunei Speranţe", mi-a explicat Jack. „Submarinele nucleare americane s-au folosit de Simon's, aflat departe de ochii curioşilor, pentru verificări, reparaţii şi service înainte de a se întoarce în patrulările lor lungi şi solitare din sudul Atlanticului şi din Oceanul Indian. O bază aviatică situată la nord de Madagascar era completarea perfectă pentru Simon's".

Totuşi, imediat ce proiectul a început să capete formă, planificatorii au aflat că insula Aldabra este locul în care se reproduc broaştele ţestoase uriaşe dintr-o specie foarte rară. Temându-se de publicitate adversă din partea mişcării ecologiste tot mai puternice, Washingtonul şi-a redirecţionat eforturile spre atolul Diego Garcia, situat în apropiere, cel mai mare din lanţul Chagos, parte a Insulei Mauritius şi, la vremea respectivă, teritoriu britanic. Deşi pe Diego Garcia nu trăia nicio specie de ţestoase pe cale de dispariţie, pe atol locuiau totuşi 1.800 de suflete, majoritatea urmaşi ai sclavilor africani.

„Era inacceptabil", mi-a mărturisit Jack, „ca fie şi o singură persoană ce trăia pe acel atol să intre în program şi să facă parte dintr-o bază militară de ultimă oră a SUA".

Printr-un acord intermediat de asasinii economici şi în care au fost implicaţi agenţi şi spioni americani şi britanici, Londra i-a forţat pe rezidenţii atolului Diego Garcia să-şi abandoneze căminul. Au fost luate toate măsurile posibile pentru că secretul să poată fi păstrat. Potrivit BBC:

Politicieni, diplomaţi şi funcţionari de stat britanici au început o campanie – potrivit propriilor afirmaţii – „pentru a-şi susţine afirmaţia falsă potrivit căreia nu există „locuitori permanenţi" pe insule. Acest lucru a fost vital, deoarece existenţa unor

rezidenţi legitimi va presupune recunoaşterea lor ca persoane „ale căror drepturi democratice trebuie apărate”… Şi astfel, locuitorii au devenit non-oameni.

Majoritatea locuitorilor insulei au fost mutaţi în Arhipelagul Seychelles din apropiere. Iar Anglia a închiriat atunci guvernului SUA, printr-un contract de leasing, insula „nelocuită” Diego Garcia. În schimbul acestui gest, Washingtonul le-a oferit britanicilor un stipendiu în valoare de 11 milioane $ pentru tehnologia submarină Polaris. Viaţa locuitorilor de pe insulă şi căminele lor au fost evaluate cu totul la aproximativ 600 $ de persoană.

Pentagonul s-a grăbit să-şi construiască bază militară. Dezvoltată spre a adăposti B-52 şi, ulterior, aşa-numitele bombardiere Stealth, bombardiere grele de tip fantomă, ce nu pot fi detectate de radare de tip B-2, baza avea să joace un rol primordial în edificarea imperiului SUA, servind drept platformă pentru incursiunile americane din Orientul Mijlociu, India şi Afganistan, ca şi din Africa.

În pofida importanţei sale strategice, Diego Garcia a rămas un loc secret, o prezenţă relativ necunoscută a Statelor Unite în largul coastei Africii. Puţine persoane sunt conştiente de faptul că apărarea acestei baze a constituit o justificare a uneia dintre cele mai flagrante tentative de asasinat comise vreodată de şacalii sponsorizaţi de CIA.

James Mancham era primul preşedinte ales al Arhipelagului Seychelles după declararea independenţei ţării din data de 29 iunie 1976. Principala sa legătură cu Washingtonul şi cu Londra se făcea prin Africa de Sud, un aliat loial al corporatocraţiei. Prin intermediul sud-africanilor, Mancham a făcut afirmaţia clară că susţine acordul privind Diego Garcia. El s-a oferit să asimileze populaţia transferată de pe insulă, înţelegând că el şi amicii lui se vor bucura de avantaje personale de pe urma bazei învecinate. Procedând astfel, el a reuşit, însă, să-i înfurie pe mulţi dintre concetăţenii săi.

Cetăţenii din Seychelles au acordat o valoare importantă naţionalismului nou-descoperit Acest sentiment al mândriei naţionale a dus la producerea unei contralovituri împotriva lui Mancham. În afara resentimentelor şi a indignării provocate de deferenţa preşedintelui faţă de Statele Unite şi de Marea Britanie, locuitorii insulei detestau rolul pe care-l jucase guvernul ţării lor atunci când îi forţase pe vecini să-şi părăsească pământul şi urau afluenţa de persoane care ameninţau să le fure locurile de muncă şi să perturbe tiparele sociale stabilite. În timp ce Mancham se afla într-o vizită oficială la Londra, prim-ministrul France-Albert Rene a hotărât să treacă la acţiune. În cadrul loviturii de stat paşnice din anul 1977, acesta a reuşit să-l înlăture de la putere pe preşedinte. El a adoptat în continuare un program pe care BBC l-a întâmpinat cu entuziasm, susţinând că „urmăreşte să le dea oamenilor săraci o parte

mai mare din bogăţiile ţării”. Tot el a proclamat faptul că locuitorilor de pe insula Diego Garcia li se va permite să se întoarcă pe pământul lor natal şi şi-a făcut auzite public obiecţiile referitoare la instalarea unei baze militare SUA în ograda Africii.

Washingtonul a fost cuprins de o furie care a rămas în mod intenţionat invizibilă publicului cu drept de vot. În timp ce Jack Corbin îşi perfecţiona măiestria în Rhodesia, corporatocraţia complota împotriva lui Rene.

Eu am fost cooptat în acest pian ca omolog al lui Jack în zona asasinilor economici şi pregătit să trec la acţiune imediat ce şefii noştri vor fi hotărât ce cale trebuia urmată: subterfugiul sau asasinatul. Deşi mie nu mi s-a cerut niciodată că acţionez împotriva lui Rene, aşa cum i s-a cerut lui Jack, am participat la discuţii particulare care aruncă lumină asupra abisurilor până la care este dispus să se afunde guvernul SUA, cu unicul scop de a-şi menţine baza de putere.

45.
Asasinarea unui preşedinte

Jack Corbin urmărea din Rhodezia frământările din Seychelles. Generalul Chuck Noble şi prietenii lui din ceea ce Eisenhower denumise complexul militaro-industrial urmăreau şi ei situaţia de la Washington.

„Toată vorbăria lui Rene despre ajutorarea săracilor e pură teorie”, a spus Chuck. Fostul comandant general al Corpului de comandă al inginerilor Armatei SUA din Vietnam beneficiase de o ascensiune meteorică la MAIN – urcând pe scara ierarhică de la responsabil de proiect la vice-preşedinte şi potenţialul moştenitor al CEO Mac Hall - în intervalul ameţitor de numai doi ani. În ciuda tentativei mele de a evita intrarea în branşă, produsă prin faptul de a mă fi înrolat în Corpurile Păcii, el mă luase sub aripa sa protectoare. Sunt convins că îmi citise dosarul de înrolare de la Agenţia pentru Securitate Naţională şi că mă aprecia că pe un asasin economic de nădejde. Ori de câte ori călătoream împreună la Washington, el mă invita să stau la Clubul exclusivist al Armatei şi Marinei. A fost una dintre acele experienţe de neuitat. Luam împreună cina într-unul dintre saloanele oficiale, alături de doi alţi generali în rezervă şi de un amiral ieşit la pensie – toţi aceştia lucrând pentru firme care găseau soluţii în licitaţiile corporatocraţiei.

„Rene este marioneta sovieticilor”, a continuat Chuck. „Are o singură misiune:

să ne alunge de pe Diego Garcia şi să le predea ruşilor insula. După care o să-i invite pe cubanezi să se alăture *moscoviţilor* şi curând tot continentul ăsta blestemat o să fie roşu”.

Cei patru militari m-au chestionat intens asupra succeselor mele obţinute pe căi paşnice în locuri ca Indonezia şi Arabia Saudită. Am fost impresionat de pragmatismul generalilor şi amiralilor. Spre deosebire de mulţi politicieni, ei păreau să-şi fi dorit evitarea războiului ori de câte ori acest lucru era posibil. Deşi perioada de la sfârşitul anilor 1970 a fost una în care au fost acceptate loviturile de stat şi asasinatele politice împotriva liderilor cu vederi de stânga, ca arme în Războiul Rece, membrii aparţinând eşaloanelor superioare ale forţelor armate păreau a fi mai dedicaţi să vegheze la domnia legii decât omologii lor din Congresul american şi de la Casa Albă. Poate că aceştia învăţaseră din propria lor experienţă că violenţa atrage după sine tot mai multă violenţă; sau poate s-au temut de faptul că, închizând ochii la atare acţiuni produse în alte ţări, ar fi putut încuraja apariţia unor strategii similare în propria lor ţară, care s-ar fi putut întoarce împotriva lor; sau poate că undeva, în adâncul conştiinţei lor, s-a trezit amintirea jurămintelor depuse de a respecta democraţia.

Amiralul a făcut observaţia că Rene părea „hotărât să calce pe urmele lui Allende şi Prat”[10].

Toţi cei trei generali i-au aruncat imediat priviri severe. „Să nu mergem până-ntr-acolo”, a murmurat unul dintre ei. Discuţia a revenit la puncte de vedere ce puteau fi folosite pentru a-l readuce pe Rene de partea noastră. Mi s-a spus să fiu pregătit de plecare, fiindcă urma, dintr-o clipă în alta, să plec cu avionul spre Seychelles.

Unul dintre generali l-a însărcinat pe un tânăr protejat de-al său cu misiunea de a dezvolta o relaţie cu soţia unui diplomat de frunte din Seychelles. Generalul remarcase în cursul câtorva petreceri că doamna respectivă, o tânără în jur de treizeci şi cinci de ani, părea plictisită de soţul ei care avea aproape de două ori vârsta ei. Sexul ca instrument folosit în spionaj nu se limitează doar la profesioniste ca gheişele pe care le-am cunoscut la Djakarta.

Din experienţa mea, ştiu că sexul este folosit cu rezultate uimitoare de diverse femei şi de diverşi bărbaţi aflaţi cu toţii în slujba edificării imperiului. Confidenţele sunt împărtăşite şi secretele trădate în focul pasiunii. O stratagemă obişnuită pentru un asasin economic, fie că e vorba de un bărbat sau de o femeie, este aceea de a invoca dragostea (sau sexul) ca scuză când se umilesc pentru a obţine orice informaţie din interior, unicul scop fiind acela de a-şi impulsiona cariera „oficială”. „Am nevoie de o informaţie pentru a fi promovat”, sună argumentul. Sau, mai disperatul: „Mi-e teamă

[10] Generalul Carlos Prat, comandantul forţelor armate din Chile, a fost asasinat de extremă dreaptă chiliană şi de „şacalii” Statelor Unite.

să nu-mi pierd slujba, dacă nu reuşesc să găsesc o modalitate de a-l ajuta pe şeful meu să afle ceva, măcar ceva picant, despre...". Când toate celelalte metode dau greş, de regulă şantajul rămâne singura metodă aducătoare de rezultate pozitive: chiar dacă soţiile nu au acces la sumele în bani gheaţă necesare, percepute de şantajist ca plată în schimbul tăcerii, nevestele pot aproape întotdeauna furniza informaţii.

Prima mea întâlnire cu generalii şi cu amiralul a fost urmată de altele la Washington şi la Boston. Deşi persoanele s-au schimbat de multe ori, profilul participanţilor a rămas neschimbat: membri influenţi ai castei militare, pensionaţi ai armatei numiţi în poziţii înalte în cadrul corporaţiilor, sau adjuncţii lor. Chuck a luat parte la câteva întruniri, însă, obişnuit să delege mereu sarcini, m-a lăsat de multe ori să mă descurc singur.

Generalul, şi tânărul şi frumosul său protejat, avea legături vechi cu Diego Garcia şi a fost iniţiatorul multor întâlniri pe această temă. El ne informa mereu că protejatul său înregistra progrese, deşi nu atât de rapid pe cât se aşteptase. „Spune că femeia e ca o căţea în călduri, dar că vrea să fie sigură că el o *iubeşte.* Generalul m-a privit şi mi-a adresat un zâmbet afectat. „Cred că omoloagele voastre de sex feminin au o sarcină mai uşoară, decât voi, băieţii. Cel puţin, aşa au procedat în cazul meu. N-am avut niciodată pretenţia să fiu iubit, ci doar să intru în chiloţeii doamnei. Presupun că asta-i diferenţa dintre bărbaţi şi femei. Pe legea mea, aş ceda cheile Pentagonului pentru o bucăţică de fund pe placul meu"

În cele din urmă, protejatul a obţinut ceea ce generalul a numit „penetrarea mult aşteptată". Femeia a început să-i facă confidenţe, într-un final, el ne-a trimis un raport prin care aflam opusul a ceea ce doream să auzim: Rene refuza să se lase cumpărat. Aspect încă şi mai grav, el intenţiona să facă dezvăluiri publice referitoare la dislocarea clandestină a indigenilor de pe insula Diego Garcia. „Doamna spune că este un bărbat foarte hotărât, poate chiar un idealist". Generalul a oftat. „Rene vorbeşte despre o „conspiraţie" – se pare că acesta este exact termenul pe care-l foloseşte, *conspiraţie* – iar dezvăluirile lui asupra unor lucruri altminteri secrete va strica jocul pe care-l fac Londra şi Washingtonul, încercând să creeze impresia că insula n-a fost niciodată locuită de cei aproximativ 2.000 de foşti sclavi. Ne obligă să luăm măsuri extreme".

N-am ştiut niciodată cât de sus în ierarhie, sau dacă a ajuns vreodată până la vârf această informaţie, sau câte alte persoane au fost implicate în încercarea de a-l corupe pe preşedintele arhipelagului Seychelles. În perioada respectivă, în afara faptului că eram luat în calcul în cazul Seychelles, eram ocupat până peste cap cu eforturile de a-i aduce la sentimente mai bune pe Torrijos din Panama şi pe Roldós în Ecuador. Deoarece au refuzat să fie supuşi, cei doi lideri latino-americani au murit în

accidente aviatice, asasinate orchestrate de CIA, în prima jumătate a anului 1981. În luna noiembrie a aceluiaşi an, asasinii economici au fost retraşi din cazul Seychelles. Fusese dat ordinul pe care niciunul dintre noi nu dorea să-l audă. Jack Corbin şi un grup de mercenari de elită au fost trimişi să-l asasineze pe preşedintele Rene.

46.
Deturnarea zborului Air India 707

„Am strâns la Durban, în Africa de Sud, o echipă de elită compusă din circa patruzeci de şacali”, mi-a spus Jack. „Acoperirea noastră a fost „Ordinul antic al suflătorilor de baloane de săpun”, o organizaţie caritabilă ai cărei membri beau bere şi joacă rugby, şi care le aduc în dar jucării de Crăciun copiilor din Seychelles, insulă care – întâmplător – este predominant catolică. Planul era cât se poate de simplu şi de clar. Urma să ne despărţim şi apoi să ne reunim în Swaziland, apoi să plecăm cu un avion al companiei Royal Swazi spre Victoria, capitala insulei Mahe, să ne îndreptăm fiecare spre hotelul său, iar acolo urma să facem joncţiunea cu echipa din avangardă, din care făceau parte şi câteva femei ce fuseseră racolate una câte una, spre a aduna informaţii vitale de la responsabili din eşaloanele superioare.

Armele şi echipamentele noastre erau ascunse pe insulă, aşadar nu trebuia să ne îngrijorăm că am putea fi prinşi la graniţă, fie în Swaziland, fie în Mahe. Era un aspect într-adevăr important pentru băieţi. Ni s-a spus că în Seychelles exista o mişcare formată în principal din poliţişti locali, dispuşi să ne ajute şi să ne servească drept călăuze. Dar că lupta trebuia s-o purtăm noi.

Principala opoziţie urma să vină din partea câtorva sute de militari tanzanieni aduşi de Rene şi care fuseseră staţionaţi în apropierea aeroportului. Experienţa căpătată în Rhodesia ne învăţase că tanzanienii sunt luptători redutabili, duri şi tenace, ei constituind o ameninţare reală, mai ales că ne depăşeau numeric, fiind cinci sau şase la unul. În noaptea stabilită, de fapt dis-de-dimineaţă, patru dintre oamenii noştri urmau să se strecoare în barăcile lor în timp ce aceştia încă dormeau şi să-i omoare pe cât mai mulţi dintre ei deschizând focul cu mitralierele. Acesta avea să fie şi semnalul pentru declanşarea revoltei. În continuare, urma să ocupăm simultan postul de radio şi palatul prezidenţial şi să transmitem un mesaj înregistrat dinainte de Mancham, anunţând întoarcerea sa la putere. El urma să-şi cheme poporul la calm, cerându-le oamenilor să nu iasă în stradă.

Armata kenyană urma să trimită un avion încărcat cu paraşutişti de elită, care aşteptau semnalul la Nairobi. Imediat după transmiterea mesajului la radio, aceştia urmau să vină pe calea aerului şi să sosească la scurt timp după mijirea zorilor, pentru a arăta un chip african al loviturii de stat, africanii urmând să-şi asume toate relele, înainte de sosirea jurnaliştilor, noi ar fi trebuit să dispărem discret, zburând la bordul unor avioane de pasageri înapoi în Africa de Sud”.

Echipa de şacali nu a ajuns niciodată în apropierea palatului prezidenţial. Planul a căzut complet pe aeroportul din Mahe, când un gardian a depistat o carabină de atac, ascunsă în bagaje de unul dintre membri echipei. În ultima clipă, unora dintre ei li se spusese să-şi aducă arme la ei, însă de ce fusese respectivul atât de neglijent când o împachetase printre bagaje avea să constituie tema unor intense speculaţii în anii care au urmat.

După aceea, a urmat o luptă disperată din care nu au lipsit focurile de arme. Jack a descris-o drept una dintre puţinele experienţe din cariera sa când a avut senzaţia că s-ar fi putut să nu mai scape cu viaţă şi a avut şi timpul să se gândească la asta. „Eram încercuiţi, chiar acolo, pe aeroport. Nu aveam asupra noastră decât câteva încărcătoare, luate de la complicii noştri care ne aşteptaseră pe aeroport, şi unul sau două smulse de la soldaţii din trupele de securitate de pe aeroport. Am capturat mai multe arme şi muniţie de la trupele pe care le-am atras într-o ambuscadă şi care se retrăgeau în fugă spre barăcile lor aflate în partea opusă a aeroportului. Câţiva dintre băieţi au atacat barăcile tanzanienilor, însă încercarea lor a eşuat. Toată noaptea s-au purtat lupte grele. Situaţia devenise disperată, fiindcă tot mai mulţi tanzanieni cucereau poziţii”.

Unul dintre membri echipei lui Jack, care ajunsese în turnul de control, a auzit un avion de pasageri al companiei Air India cerând permisiunea de a ateriza, iar pilotul a întrebat de ce erau stinse luminile de pe pistă. Mercenarii au aprins imediat luminile de semnalizare şi i-au dat pilotului permisiunea de a ateriza, explicându-i că luminile

fuseseră stinse din cauza „unor probleme tehnice, în prezent rezolvate”.

„Am purtat apoi o discuţie telefonică cu autorităţile din Seychelles. Au fost de acord să accepte armistiţiul, cu condiţia să ne îmbarcăm imediat în avion şi să părăsim insula. Cei mai mulţi dintre noi am fost de acord să ne îmbarcăm în avionul acela blestemat: nemaiavând decât o oră până când se lumina de ziuă, încercuiţi şi auzind că sosiseră în port, sau că urmau să sosească, vase de război ruseşti, nici nu vedeam ce altă alegere puteam avea. S-a luat hotărârea să plecăm. Am realimentat avionul, un Boeing 707, am suit la bord corpul neînsufleţit al unuia dintre oamenii noştri care fusese ucis mai devreme şi am încărcat cea mai mare parte dintre echipamentele personale în cală. Câţiva băieţi au hotărât să rămână, preferând să fie prinşi, mai degrabă decât să înfrunte situaţia, posibilă de altfel, de a se trage la ţintă în ei după urcarea în avion. Restul ne-am îmbarcat. În timpul decolării, tanzanienii şi seycheloazii s-au străduit să ne doboare, umplând cerul cu trasoare într-o adevărată petrecere de adio. Următoarea oprire era Durban, din Africa de Sud. După ce am ajuns şi am făcut bilanţul, am constat că aveam un mort, şapte oameni daţi dispăruţi, capturaţi sau luaţi prizonieri, printre ei numărându-se şi una dintre femeile care ne fuseseră complice”

Când a aterizat la Durban, avionul companiei Air India a fost încercuit de forţele de securitate sud-africane. S-a stabilit cu ei legătura prin radio şi şeful securităţii a aflat în scurt timp că avionul fusese condus de un comando format din amicii lui. Odată cu Jack s-a predat şi restul echipei sale. După o scurtă şedere la închisoare, Jack a fost eliberat discret. Autorităţile din Seychelles i-au arestat pe cei şapte oameni capturaţi pe aeroport. S-a renunţat la acuzaţiile împotriva femeii, patru dintre bărbaţi au fost condamnaţi la moarte, iar ceilalţi doi au primit zece şi, respectiv, douăzeci de ani de închisoare. Autorităţile din Africa de Sud au iniţiat imediat negocierile privind eliberarea lor. În cele din urmă, s-a raportat că Pretoria a plătit către Seychelles 3 milioane de $ în schimbul punerii lor în libertate, adică 500.000 de $ pentru fiecare.

Deşi aparent un eşec, cazul Seychelles a fost socotit un succes al corporatocraţiei. În ciuda amplelor reportaje apărute în presă, referitoare la deturnarea avionului şi la procesele ulterioare, Statele Unite şi Marea Britanie au reuşit să fie scutite de cea mai mare parte a polemicilor, întreaga presiune fiind în schimb preluată de Africa de Sud. Rene, cel care reprezentase o asemenea ameninţare, a devenit mai cooperant, temperându-şi politica în chestiunea legată de Diego Garcia, Washington, Londra şi Pretoria. El a rămas la putere pentru încă treizeci de ani, adică până în anul 2004, când fostul lui vicepreşedinte, James Michel, a câştigat un mandat de cinci ani în urma alegerilor naţionale. Baza militară a Statelor Unite continuă să joace un rol important în Africa, Asia şi Orientul Mijlociu.

Iar printre şacali, se păstrează o glumă veche potrivit căreia valoarea unui şacal a fost definită fără echivoc: ea este de o sută de ori mai mare decât suma medie

plătită pe capul unui locuitor de pe insula Diego Garcia.

47.
Un ecologist este executat

Istoria Republicii Seychelles este un caz dramatic de tentativă de asasinat comisă asupra unui şef de stat – în mod special un caz remarcabil, deoarece în el au fost implicate trupe masive de mercenari şi a avut drept urmare deturnarea unui avion de pasageri. Acest lucru relevă faptul că atare tactici sunt în general întreprinse numai atunci când eforturile asasinilor economici eşuează.

Eşecurile înregistrate de asasinii economici sunt numeroase şi, din acest motiv, asasinatele au jucat un rol important în viaţa politică de pe acest continent. Deşi majoritatea s-au desfăşurat în condiţii de secret maxim, câteva au luat totuşi aspectul unor execuţii legale. Poate cea mai celebră din această serie rămâne cea a lui Ken Saro-Wiwa.

Saro Wiwa era un ecologist nigerian şi făcea parte din tribul Ogoni care conducea mişcarea împotriva exploatării ţării sale natale de către companiile petroliere. În 1994, Amy Goodman i-a luat un interviu difuzat pe postul de radio Pacifica al WBAI, New York.

Ken Saro-Wiwa: (Compania petrolieră Shell) a hotărât să mă supravegheze şi să mă urmărească, indiferent unde m-aş duce. Să mă urmărească deci, constant, spre a

se asigura că nu fac nimic care ar putea jena Shell. Prin urmare, în ceea ce mă priveşte, sunt un tip însemnat... La începutul acestui an, mai precis, în ziua de 2 ianuarie, am fost pus în arest la domiciliu cu toată familia mea, timp de trei zile, în ideea de a opri un marş protest ce era planificat să aibă loc împotriva Shell – 300.000 de persoane din tribul Ogoni urmau să iasă în stradă şi să protesteze împotriva distrugerilor produse asupra mediului de către Shell şi alte companii petroliere multinaţionale... Ce-au făcut ei... au trimis pur şi simplu autorităţile militare la mine acasă. Mi-au decuplat telefoanele, mi-au confiscat căştile şi am fost ţinut prizonier timp de trei zile, fără a primi nimic de mâncare.

Ken Saro-Wiwa a fost iarăşi arestat ceva mai târziu în cursul anului şi judecat de către guvernul condus de Sani Abacha, dictator pro-corporatist, de o instanţă descrisă de mulţi drept „tribunalul cangurilor”. În 10 noiembrie 1995, Ken Saro-Wiwa a fost spânzurat împreună cu alţi opt colegi de-ai lui tot ecologişti.

Fiul liderului executat, Ken Wiwa, a apărut în anul 2005 la emisiunea TV a lui Amy Goodman, *Democracy Now!*

Ken Wiwa: Tata nu purta pică nimănui, nu le stă în fire celor din familia mea sau din comunitatea noastră să poarte pică cuiva. Credem că Shell a constituit o parte a problemei şi deci este obligată să participe la soluţionarea ei. Sentimentul nostru este că vor putea contribui la salvarea situaţiei un dram de demnitate şi devotamentul faţă de noţiunea de dreptate socială. Au trecut însă zece ani de la execuţia tatălui meu... Nici un singur membru al armatei nigeriene – armată care a invadat teritoriul Ogoni, ai cărei soldaţi s-au dedat la crime, încălcând sistemului de justiţie, au violat fete şi femei tinere, totul în numele încercărilor de a înăbuşi protestele organizaţiei noastre, astfel încât petrolul să poată fi recâştigat – nici un singur membru al armatei nu a fost arestat...

Asasinatele, fie ele finalizate de şacali de felul lui Jack Corbin, sau de curţile şi tribunalele regimurilor dictatoriale, au un impact negativ uriaş asupra mişcărilor sociale şi ecologiste. Teama de a nu fi arestat, torturat şi ucis – şi efectele acestor situaţii asupra familiei şi comunităţilor, i-a convins pe mulţi reformişti să renunţe la campaniile lor. Acest aspect nu este, desigur, o pierdere pentru corporatocraţie.

Acum, chiar în timp ce scriu această frază, Jack şi alţi membri ai echipei din Seychelles îşi fac treaba şi numărul în Iran. Sub pretextul că «apără democraţia», ei conduc operaţiuni menite să apere instalaţiile corporaţiilor SUA care iau cu japca profituri uriaşe şi necuvenite. Ca şi asasinii economici, ei lucrează pentru firme particulare cu care au încheiat contracte cu Departamentul de Stat, Pentagonul, sau printr-unul dintre clienţii ascunşi pe «listele negre» ale agenţiilor de informaţii. Potrivit

contractelor încheiate, ele furnizează «servicii de securitate» şi «consultanţă în management».

Povestea tristă a transmutării populaţiei de pe insula Garcia Diego continuă. În ultimii ani ai secolului al XX-lea, locuitorii exilaţi ai insulei au lansat o campanie prin care cereau să se întoarcă acasă. Invocând suferinţele fizice şi emoţionale îndurate în timpul celor treizeci de ani de sărăcie, lipsuri şi de trai în exil, ei au pretins compensaţii şi titluri de proprietate pentru pământurile lor.

Unul dintre avocaţii care le-au susţinut cauza, Sir Sydney Kentridge QC, a făcut referire la acordul originar numindu-l «un episod foarte trist şi departe de a fi credibil din istoria Mării Britanii». BBC-ul l-a descris ca pe un scandal în care erau «implicate «triburi» din Statele Unite, rasismul între funcţionarii superiori de stat şi guvernul britanic care a înşelat Parlamentul şi Naţiunile Unite».

În anul 2000, un tribunal din Londra a «decis că deportarea era ilegală… Dar că guvernul nu doreşte ca locuitorii insulei să se întoarcă pe Diego Garcia, insulă care poate fi folosită drept bază militară în atacurile americane asupra Irakului».

Poveştile legate de tentativa de lovitură de stat din Seychelles şi de raptul insulei Diego Garcia sunt tulburătoare, mai ales dacă ţinem seama de faptul că toate aceste acţiuni au fost înfăptuite sub pretextul apărării democraţiei. Oricât de tragice ar fi fost, totuşi, ele pălesc în faţa crimelor care au fost săvârşite în atâtea locuri de pe întregul continent – şi care continuă să fie comise şi astăzi.

48.

Cel mai puţin înţeles continent

Jack a fost unul dintre numeroşii şacali şi asasini economici cu care mi-am petrecut timpul după publicarea *Confesiunilor*. Date fiind abuzurile pe care le făcusem pe toate continentele, spre beneficiul corporatocraţiei, m-am întrebat de multe ori de ce conversaţiile mele cu ei ajungeau iarăşi şi iarăşi la Africa.

Bărbaţii şi femeile care au fost atât de intim legaţi de modelarea ultimelor patru decenii ale istoriei mondiale par a fi absorbiţi de activităţile desfăşurate pe acest continent: rolul jucat de Statele Unite în asasinarea lui Patrice Lumumba din Congo, sprijinul pe care l-am acordat noi, americanii, unor dictatori ca Jonas Savimbi în Angola, Mobutu Sese Seko şi Laurent Kabila în Congo, Abacha şi Olusegun Obasanja în Nigeria şi Samuel Doe în Liberia, ca şi recentele atrocităţi comise în Rhodezia, Sudan şi Liberia. O parte dintre ele au fost stopate de eşecul planului „Renaşterii africane" al administraţiei Clinton, asupra căruia mulţi au convenit că a fost un complot nu tocmai subtil de a sprijini un politician puternic după altul. S-a discutat în detaliu despre mai recentele tentative de a ierta de datorie multe ţări, despre hotărârea administraţiei Bush de a elabora acest act aparent generos transformându-l în cea mai subtilă şi mai

recentă şmecherie cu asasini economici, având scopul de a promova interesele şi dominaţia corporatocraţiei.

Aceştia mi s-au adresat după ce mi-au citit cartea, pentru că şi ei fuseseră aspiraţi de sistem, învăţaţi la şcolile de afaceri şi de drept că progresul presupune abordări care sunt uneori necesare ca instrument în atingerea scopului final şi care par uneori a intra în contradicţie cu democraţia, şi pentru că sunt luptători căliţi în căutarea unui angajament. Îmbrăţişaseră politica companiei – fie pentru că le fusese adormită conştiinţa, fiind lăsaţi să creadă că aşa stăteau lucrurile, fie pentru că acceptau că aceasta le servea cel mai bine interesele – dar şi ambele variante puteau fi adevărate. Iar acum, ca şi mine, aveau mustrări de conştiinţă, fiind chinuiţi de sentimente de vinovăţie. Simţeau nevoia de a discuta cu cineva, de a se confesa, de a-şi povesti istoria în faţa unui ascultător înţelegător şi poate să facă ceva pentru a-şi răscumpăra vina.

Aceşti bărbaţi şi aceste femei ştiau foarte bine că cetăţenii Statelor Unite fuseseră înşelaţi şi că ei înşişi serviseră drept instrument al acestei înşelătorii. În pofida oratoriei politice, continentul african este astăzi mai sărac decât era în vremea când locuiam la Alexandria, Jack pleca spre Rodezia şi mulţi alţii îşi începeau carierele, în urmă cu treizeci de ani. Patruzeci şi trei dintre cele cincizeci şi trei de naţiuni ale continentului african suferă de înfometare cronică şi din cauza nivelurilor scăzute ale veniturilor; foametea şi seceta se abat periodic asupra unor regiuni vaste; resursele minerale sunt exploatate de industriile străine şi de oficiali corupţi, pentru a evita investirea profiturilor pe plan local, perpetuând astfel economii slabe şi guverne incompetente; oamenii sunt împinşi la violenţă, conflict interetnic şi război civil; trei milioane de copii mor în fiecare an din cauza foamei şi a unor boli produse de subnutriţie; speranţa medie de viaţă pentru întregul continent este de patruzeci şi şase de ani, cu aproximaţie cea din Statele Unite în anul 1900; iar 45 % din populaţie are vârsta sub cincisprezece ani, dar nu vor ajunge niciodată să-şi atingă potenţialul productiv din cauza foametei, holerei, febrei galbene, malariei, tuberculozei, poliomielitei şi a războaielor. Circa treizeci de milioane de africani suferă de SIDA şi milioane de copii rămân orfani din cauza virusului HIV.

Problemele cu care se confruntă Africa nu sunt deloc unele noi. Ele îşi au originea încă în perioada colonială care a început odată cu era explorărilor geografice şi se continuă până în prima jumătate a secolului al XX-lea.

„Habar n-am de unde sunt”, mi-a spus în anul 2005 James, un tip care deţinea o poziţie medie în ierarhia Băncii Mondiale, rezumând astfel o dilemă care, după cum a sugerat el, simbolizează flagelul unui întreg continent. „Stră-străbunicii mei au fost târâţi cu forţa afară din casă şi aduşi aici ca sclavi. Spre deosebire de latini, asiatici şi de cei din Orientul Mijlociu care trăiesc în Statele Unite, mie îmi este foarte greu să mă

raportez la originea mea. Nici măcar nu ştiu ce limbă vorbeau strămoşii mei”.

Neîndoielnic, comerţul cu sclavi a fost cea mai abominabilă şi mai distructivă faptă comisă de om împotriva semenilor săi într-o istorie îndelungată a brutalităţii omeneşti. Dacă adăugăm la toate acestea reprimarea nemiloasă a culturilor indigene, influenţarea literaturii, artei şi cinematografiei astfel încât ele să prezinte populaţiile băştinaşe drept sălbatice, subumane, diversitatea puterilor coloniale care au invadat Africa ca un roi de lăcuste, ca şi încercările lor făţişe de a diviza, cuceri şi exploata, este tentant să conchidem că Africa este astăzi cea mai sistematic abuzată şi cea mai puţin înţeleasă regiune de pe planetă.

Ţări din Asia, America Latină şi Orientul Mijlociu sunt legate de fire comune. Africa este un nod încâlcit. Istoria, geografia, culturile, religiile, politicile, recoltele şi resursele naturale sunt discordanţe, ceea ce creează un sentiment al separării – chiar de izolare – care, la rândul său, uşurează exploatarea din interior, dar şi din exterior. În multe ţări, stăpânii coloniali din trecut, elitele europene, au fost pur şi simplu înlocuite de elitele africane. Acestea respectă tiparele fixate de predecesorii lor şi colaborează pe faţă cu directorii străini care pustiesc ţările şi popoarele lor.

Chiar dacă identificarea tendinţelor istorice ne-ar putea ajuta să definim opţiunile pentru viitor, dacă vom pune pe seama greşelilor din trecut nedreptăţile actuale nu vom face altceva decât să amânăm, pur şi simplu, orice încercare de soluţionare a problemelor. Asasinii economici şi şacalii, femei sau bărbaţi, pe care i-am cunoscut, ştiu cu certitudine că responsabilitatea pentru sărăcia actuală endemică cade în sarcina constructorilor imperiului, încă de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. Ei înţeleg şi importanţa faptului de a vorbi şi scrie despre Africa. Ei acceptă faptul că trebuie să ne asumăm în prezent sarcina de a discuta despre asta şi de a insista pentru schimbare.

Cum Africa este continentul cel mai puţin înţeles, el este şi cel mai uşor de ignorat şi, din acest motiv, cel mai vulnerabil şi mai expus jafurilor. Majoritatea celor care au participat la prelegerile mele ridică mâna atunci când îi întreb dacă ştiu ceva despre Bolivia, Venezuela, Vietnam, Indonezia, sau orice altă ţară pe care o pomenesc eu din Orientul Mijlociu. Însă foarte puţini dintre cei din sală ridică mâna când întreb de Angola, Gabon şi Nigeria şi asta nu pentru că ţările africane nu sunt importante pentru noi. Nigeria este cel de-al cincilea mare furnizor de petrol al Statelor Unite, Angola se situează pe locul şase, iar Gabonul, ocupă locul zece. Nigeria ocupă locul nouă în lume după numărul de locuitori, cu o poziţie înaintea Japoniei (locul zece) şi Mexicului (locul unsprezece).

Ignoranţa SUA în privinţa Africii este adânc întipărită în mintea americanilor, cu concursul sistemului de nostru învăţământ, dar şi cu ajutorul celor mai audiate medii de comunicare în masă. Nu ne poate păsa de ceva ce nu ştim. Şi pentru că nu ne

pasă, aceste ţări sunt teritorii deschise, expuse tratamentelor potrivnice, chiar în mai mare măsură decât ţările pe care le avem în colimator. Am citit despre Bolivia, de aceea va trebui să facem eforturi pentru a ne convinge pe noi înşine că Evo Morales este socialist radical, cultivator de cocaină, şi nu fermierul naţionalist căruia bolivienii i-au acordat un număr copleşitor de voturi pentru a fi ales în funcţia de preşedinte. Totuşi, nimeni nu trebuie să ne convingă de nimic când este vorba despre conducători de stat africani, fiindcă ei sunt invizibili pentru noi, nişte persoane inexistente ca şi locuitorii insulei Diego Garcia. Oamenii invizibili pot fi alungaţi de pe pământul lor, ei pot fi aruncaţi în închisoare şi ucişi.

„Ori de câte ori mă duc în Africa, mi-e ruşine că sunt american”, mi-a mărturisit James. Africanii mă întreabă dacă oamenii din State ştiu ce-i cu ei. Am auzit noi despre milioanele de copii care mor în războaie? Despre orfanii şi copiii mutilaţi? Despre invazia lăcustelor? Despre inundaţii şi secete? Detest ideea că trebuie să recunosc adevărul. Noi nu ştim ce se-ntâmplă cu ei. Majorităţii americanilor nu le pasă. Nici chiar afro-americanilor”. S-a frecat cu mâna la ochi. „Şi ştii care-i unul dintre cele mai neplăcute aspecte dintre toate? Agenţiile care se presupune c-ar trebui să fie formate din băieţii buni fac parte din joc. Şi nu mă refer numai la Banca Mondială, cu toate că şi despre ea e vorba. Minciuna include şi unele dintre societăţile non-profit, ONG-urile.

49.

ONG-uri: ce interes există să menţinem Africa săracă

— Crezi că suntem folosiţi? m-a întrebat Jenny Williams, referindu-se la activitatea ei la ONG-urile din Africa. Sunt oare conceptele de întrajutorare şi dezvoltare nişte simple instrumente din arsenalul Occidentului, utilizate nu de dragul operelor de caritate, ci cu interesul de a exercita controlul asupra ei?

Ajunsesem s-o cunosc mai bine pe Jenny în perioada în care redactam *Confesiunile*. Stagiară la editura Berett-Koehler care mi-a publicat cartea în ediţie tipărită pe hârtie, Jenny mi-a furnizat câteva puncte de vedere de o mare fineţe, chiar geniale, după care a plecat în Africa, să străbată continentul în lung şi-n lat, iar acolo a muncit pentru o organizaţie non-profit care coordonează proiecte pentru asistenţă în regim de urgenţă şi pentru dezvoltare în Sudan şi Uganda.

— Mă săturasem de ipocrizia tipic occidentală şi obosisem să critic lucrurile de la birou, a afirmat ea. Mi-am dorit să merg pe teren şi să fac efectiv ceva, să mă conving cu ochii mei ce se întâmplă cu toate fondurile destinate ajutoarelor.

Această perspectivă mi s-a părut excepţional de interesantă, deoarece, fiind crescută în San Diego şi absolvind cursurile Universităţii Berkeley din California în 2004, ea fusese toată viaţa intoxicată de către mediile de informare în masă care promovează obişnuitul consumism şi ideea că ajutoarele venite din străinătate îi ajută pe săraci. Asemenea fiicei mele Jessica, Jenny reprezintă generaţia care ne va conduce spre viitor.

E-mail-ul pe care mi l-a transmis din Uganda în septembrie 2006 continua astfel:

Semnele occidentalizării continentului african se văd la tot pasul şi sunt clare: „Coca Colai" lipită pe chioşcuri în zona de nord a Nigeriei pustiită de secetă; proliferarea stilurilor americane rap şi hip-hop în rândul tineretului african sărac; oameni care beau cafea instant din import, în locul soiurilor cultivate local, fiindcă aceasta „are gust mai bun„ când, de fapt, produsele indigene sunt mai scumpe din cauza tarifelor şi a taxelor impuse de corporatocraţia multinaţională.

Sunt convinsă că marile corporaţii au constatat că Africa este pregătită să consume indiferent ce preţ ar trebui să plătească, însă ONG-urile sunt o simplă rotiţă din maşinăria care susţine occidentalizarea. De la stilul conducerii şi până la salariile expatriaţilor; ONG-urile sunt cele care impun standardele economice, sociale şi culturale ce creează prăpastia dintre asistenţii care muncesc efectiv şi oamenii pe care încearcă să-i servească – decalaj pe care africanii se străduiesc în mod constant să-l restrângă imitându-i pe străini. Valorile occidentale produc o răsturnare totală a convingerilor culturale şi împing sistemele economice locale spre revoluţie.

Încă o dilemă: în Uganda de Nord, regiune pustiită după cei douăzeci de ani de războaie purtate de rebeli, soldate cu mii de morţi şi în urma cărora aproape două milioane de oameni au fost transmutaţi în alte zone, ONG-urile au fost acuzate de a fi prelungit conflictul prin simpla lor prezenţă. Atâta vreme cât situaţia va fi considerată o „urgenţă", donatorii vor continua să finanţeze diverse activităţi, iar ONG-urile vor continua să se strângă precum oile la locul faptei, pentru a-i îngriji şi a se îngriji de toţi acei refugiaţi care trăiesc în condiţii cumplite în tabere sordide. (Un post de radio ugandez a făcut chiar şi o glumă în acest sens, spunând că „acolo sunt mai multe ONG-uri, decât boda-boda", acele taxiuri-motocicletă care împânzesc străzile oraşelor).

Este evident că ugandezii care trăiesc în aceste tabere – unii dintre ei chiar de zece ani sau şi mai bine – ar muri în număr şi mai mare dacă n-ar exista forajele pentru puţuri de apă, sistemele de salubritate, unităţile de învăţământ şi ajutoarele constând din alimente, toate puse la dispoziţia lor de ONG-uri. Numai că datorită prezenţei acestor ONG-uri, atât guvernul ugandez, cât şi Occidentul evită să-şi asume

responsabilitatea privind încetarea luptelor care au ţinut pe loc dezvoltarea întregii regiuni. Convorbirile legate de încheierea păcii, care se poartă chiar acum, în vara anului 2006, sunt demult depăşite şi vin prea târziu.

„Suntem ca o frunză enormă sub care guvernele occidentale se ascund când nu au la îndemână – sau nu vor să găsească – o soluţie diplomatică sau politică", mi-a spus o colegă de la fundaţie. În orice conflict, în orice criză, cine ajung primele? Organizaţiile de caritate, firește, astfel încât Occidentul să poată spune "priviţi, noi facem" ceva chiar dacă, de fapt, Occidentul nu dorește să rezolve problemele reale".

Finalmente, nu-i vorba despre faptul că Occidentul ar fi apatic sau că n-ar avea nicio motivaţie să rezolve conflictele, ci că Occidentul are un interes real de a menţine Africa săracă. Oamenii din ţările occidentale au sentimente sincere şi autentice de caritate şi au încredere în faptul că ajutoarele funcţionează, numai că doar guvernele occidentale şi corporaţiile multinaţionale sunt cele care adună roadele, însuşindu-şi beneficii enorme de pe urma stării prelungite de instabilitate şi a sărăciei din ţările africane. Manipularea cu succes a mâinii de lucru şi a produselor agricole ieftine, a resurselor trecute fraudulos peste graniţă şi a comerţului cu arme de contrabandă depinde exclusiv de politicienii corupţi, de războaiele prelungite şi de o societate civilă subdezvoltată căreia îi lipseşte capacitatea de a-şi apăra singură drepturile. Dacă în Congo ar fi existat pace şi transparenţă, atunci corporaţiilor străine le-ar fi fost cu mult mai greu – dacă nu chiar imposibil – să exploateze zăcămintele minerale naturale ale ţării; iar dacă n-ar fi existat grupuri rebele sau conflicte inter-tribale, atunci n-ar fi existat nici piaţa armelor mici.

Însă nu toate cauzele sărăciei sau violenţei au legătură directă cu motivaţiile Occidentului. Corupţia care domneşte în rândul liderilor africani şi tensiunile tribale latente joacă un rol major în slaba administrare a ţării şi lipsa de unitate a poporului african. Eu însă cred că dacă Occidentul ar fi dorit să vadă o Africă stabilă şi dezvoltată, atunci aceasta ar fi ajuns departe. În schimb, situaţia este mai proastă după decenii de implicare occidentală şi miliarde de dolari americani acordate sub formă de ajutoare.

Cred cu tărie că majoritatea lucrătorilor din domeniul asistenţei sociale sunt oameni oneşti şi muncitori care-şi doresc să-i ajute pe cei vulnerabili şi marginalizaţi din ţările în curs de dezvoltare. Ei, şi noi toţi, ne opunem unui sistem greu de înţeles şi mai ales împotriva căruia este şi mai greu de luptat. Totuşi, exact asta este ideea. Trebuie să schimbăm sistemul.

Jenny nu este singurul om hotărât să înţeleagă situaţia şi să facă eforturi pentru a o schimba. Studenţii şi proaspeţii absolvenţi ai facultăţilor din Statele Unite par să înţeleagă problemele cu care se confruntă generaţia din care fac parte, mai bine decât

au făcut-o părinţii lor. Atunci când călătoresc în străinătate, ei fug de multe ori de vechile destinaţii – Paris, Roma, Atena –, îndreptându-se, în schimb, spre Africa, Asia şi America Latină. Le preferă în loc să participe la reuniuni şi la conferinţe, de tipul forumurilor sociale mondiale, şi se amestecă printre localnici. Cântă, dansează, beau bere şi se îndrăgostesc. Însă, mai presus de toate, discută despre politica lumii, compară idei şi fac planuri.

Însă ceva ce până şi cei mai conştienţi membri ai generaţiei lor, preocupaţi de problemele ecologice şi de aspectele sociale par să nu înţeleagă, este că o altă caracteristică distinctivă a generaţiei din care fac parte – dependenţa de telefoanele celulare şi de tehnologia informatică – distruge în prezent viaţa a milioane de oameni.

50.
Laptopuri, telefoane mobile şi maşini

Începând din anul 1998, în ceea ce numim eufemistic Republica Democratică Congo (fostul Zair), au fost ucise patru milioane de persoane. Aceşti oameni au murit pentru ca oameni mai bogaţi să poată cumpăra computere şi telefoane mobile ieftine. Deşi ţara şi-a câştigat independenţa, prin eliberarea de sub dominaţia Belgiei în anul 1960, ea a intrat în scurt timp în sfera de influenţă a Statelor Unite. Într-un articol publicat în 2006 şi intitulat „Cel mai mortal război din lume”, revista *TIME* afirma direct că „primul prim-ministru ales prin vot democratic (Lumumba) în Congo fusese ucis de opozanţi susţinuţi de belgieni şi de americani, din cauza legăturilor sale tot mai strânse cu Uniunea Sovietică”.

După asasinarea lui Lumumba, controlul a fost preluat de generalul Mobutu

Sese Seko. Sau, potrivit spuselor *TIME* „favorit al SUA în cursul războiului rece, Mobutu a condus unul dintre cele mai corupte regimuri din istoria Africii”.

Domnia îndelungată a lui Mobutu a fost nemiloasă, dar şi coruptă, şi extraordinar de alarmantă pentru ţările învecinate. În anii 1996 şi 1997, Rwanda şi Uganda au trimis trupe în Congo, l-au răsturnat de la putere pe Mobutu, şi l-au instalat în locul lui, în funcţia de preşedinte, pe liderul rebelilor, Laurant Kabila. Totuşi, în timpul administraţiei Kabila, situaţia socială şi economică s-a deteriorat rapid. Uganda şi Rwanda au invadat din nou ţara în anul 1998. Şase alte ţări, întrezărind această acţiune ca pe o ocazie de a profita de bogatele resurse ale Congo, şi-au unit forţele în ceea ce a devenit cunoscut sub denumirea de primul război mondial al Africii.

În acest război, un rol important l-au jucat conflictele etnice, culturale şi tribale, deşi, mai presus de toate, el a fost o bătălie pentru câştigarea resurselor naturale. Potrivit *TIME*: „subsolul Congo este plin de diamante, aur, cupru, tantal (cunoscut pe plan local sub denumirea de coltan şi folosit la aparatură electronică, cum ar fi telefoanele celulare şi computerele de tip laptop) şi uraniu”. Este o ţară vastă – are aproximativ o dată şi jumătate mărimea întregii regiuni Alaska –, acoperită în multe locuri de păduri tropicale luxuriante şi de pământ fertil pentru agricultură. După cum am descoperit eu însumi în perioada în care am condus cercetările pentru obţinerea datelor referitoare la această regiune, apele fluviului Congo au potenţialul de a furniza energie hidroelectrică aproape întregului continent. Fără tantalul extras din Congo, noi nu am fi avut o bună parte dintre produsele care funcţionează asistate de computer (de pildă, lipsa unei cantităţi suficiente de tantal a avut drept rezultat lipsa cantităţilor corespunzătoare de Play Station de la Sony în perioada sărbătorilor de Crăciun, în anul 2000). Miliţiile din Rwanda şi Uganda pot justifica oricând faptul de a invada Congo, motivând că îşi apără populaţia împotriva rebelilor, însă ele câştigă milioane de dolari de pe urma cantităţilor de tantal pe care le colectează şi pe care le trec apoi fraudulos peste graniţă în timpul raidurilor.

Asasinii economici, şacalii şi agenţii guvernamentali din Statele Unite, Marea Britanie şi Africa de Sud aţâţă neîncetat focul conflictului. De pe urma armelor pe care le vând ambele tabere se fac averi uriaşe. Războiul le permite corporaţiilor să scape de analiza modului în care sunt respectate drepturile omului şi de ochiul atent al grupărilor ecologiste şi să evite plata impozitelor şi a taxelor vamale.

Congo este doar unul dintre numeroasele locuri unde se petrec lucruri asemănătoare. Cynthia McKinney, membră a Congresului american pentru statul Georgia, a devoalat multe aspecte ale acestei „Conspiraţii anglofone”, în timpul audierilor din 16 aprilie 2001 pe care le-a prezidat. Cuvântul ei de deschidere a cuprins următorul denunţ:

O mare parte dintre lucrurile pe care le veţi auzi astăzi nu au fost amplu mediatizate de presă. Forţe puternice au luptat pentru a ascunde aceste istorii adevărate, astfel încât ele să nu poată intra în domeniul public.

Investigaţiile întreprinse în privinţa activităţilor guvernelor occidentale şi a oamenilor de afaceri occidentali în Africa post-colonială furnizează dovezi clare ale înclinaţiei spre cruzime, lăcomie şi trădare, manifestate de Occident de atâta vreme. Proasta conduită a naţiunilor occidentale în Africa nu se datorează unor lapsusuri de moment, unor defecte personale sau unor erori care ţin de obişnuita slăbiciune omenească. În schimb, ele formează o componentă constantă a politicii pe termen lung, menită să permită accesul la Africa şi jefuirea bogăţiilor continentului pe seama poporului său.

În centrul suferinţelor resimţite de Africa stă dorinţa Occidentului, în mod special a Statelor Unite, de a avea acces la diamantele, petrolul, gazele naturale şi la alte resurse preţioase ale Africii... Occidentul, în mod special Statele Unite, a iniţiat o politică de oprimare, de destabilizare, şi s-au amestecat în potolirea dimensiunilor nu în virtutea unor principii morale, ci ca urmare a unei dorinţe lipsite de scrupule de înavuţire de pe urma bogăţiilor fabuloase ale Africii... Ţările occidentale au incitat la revoltă împotriva guvernelor africane stabile... ba chiar au participat nemijlocit la asasinarea unor şefi de stat africani, aleşi pe cale democratică şi în mod legitim şi i-au înlocuit cu oficiali maleabili şi corupţi.

Deşi Naţiunile Unite şi-au luat angajamentul de a pune capăt vărsării de sânge din Congo (în vara anului 2006, cea mai mare forţă armată a ONU din lume era staţionată acolo), Statele Unite şi alte ţări din grupul celor 8 au refuzat să colaboreze. Potrivit *TIME*:

...întreaga lume părea dispusă să lase Congo să sângereze, începând din anul 2000, ONU a cheltuit miliarde în cadrul misiunii sale de menţinere a păcii în Congo... În februarie, ONU şi grupuri de lucrători din domeniul asistenţei din Congo au solicitat fonduri umanitare în valoare de 682 de milioane de $. Până în prezent, ei n-au primit decât 92 de milioane de $, adică 9,40 $ pentru fiecare om care are nevoie de ajutor.

Violenţa nu este ţinută între graniţele ţării. Vecină cu Congo, regiunea Darfur din Sudan, trece printr-un coşmar asemănător. Două milioane de persoane au murit într-un conflict care a făcut ravagii timp de douăzeci de ani. Războiul din această regiune este alimentat în parte din cauza celei mai râvnite resurse naturale care este petrolul. Deşi conflictul îşi are originea în mai vechi divergenţe religioase şi etnice care au atins noi cote conflictuale în anii 1980 şi 1990, violenţa a fost folosită şi exacerbată

de asasinii economici şi de şacali, pentru a ascunde activităţi ce vizau preluarea controlului asupra zăcămintelor petroliere. Luptele şi haosul social au facilitat şi traficul de persoane. În ultimii ani, circa un sfert de milion de sudanezi au fost răpiţi spre a fi vânduţi ca sclavi, mulţi dintre aceştia, ca şi mama prietenilor mei din Alexandria, Sammy şi Samantha, fiind vânduţi pe piaţa de carne vie. Mulţi cetăţeni ai lumii „civilizate” cred că atare practici s-au încheiat în secolul al XIX-lea. Nu este deloc adevărat.

Una dintre justificările care ne conving că suntem îndreptăţiţi să facem atât de puţin pentru a-i ajuta pe sudanezi este reputaţia ţării de teren de antrenament al teroriştilor. Sudanul a fost regiunea în care s-a refugiat Osama bin Laden după ce a fost expulzat din Arabia Saudită în anul 1992 şi este considerat a fi locul de baştină al organizaţiei al-Qaeda. Este simplu pentru mediile de comunicare să afirme că este un aliat al „axei răului”.

Congo şi Sudan sunt exemple de ţări prinse în jocul clasic al goanei după resurse. Războiul şi sărăcia fac posibilă perpetuarea sistemelor care exploatează resursele naturale şi mâna de lucru ieftină, în acelaşi timp corupând oamenii politici locali.

Alte ţări africane ne oferă un exemplu de abordare mult mai subtilă a edificării imperiului, iar la ea a fost martor direct Jenny Williams, în Kenya şi în Uganda: rolul ONG-urilor. În anumite privinţe, povestea a doi tineri americani care s-au înrolat în Corpurile Păcii, deoarece erau hotărâţi să-i ajute pe africani este încă mai şocantă decât cea a lui Jenny. Ea dezvăluie ceea ce este considerat de unii drept o conspiraţie între formatorii de politică a Statelor Unite, guvernele străine, ONG-uri şi imensa industrie a afacerilor din sfera agriculturii.

51.

Foştii voluntari din Corpurile Păcii ne dau speranţe

Mali, o ţară din nord-vestul Africii, prinsă între ape, la început ţi se pare benignă: unul dintre acele locuri de care nu-i pasă nimănui, neglijat până şi de constructorii de imperii. Aparenţele sunt, însă, înşelătoare, iar această înşelătorie ascunde cheia strategiilor corporatocraţiei referitoare la continentul african.

Mali şi-a câştigat independenţa, eliberându-se de sub dominaţia Franţei în anul 1960, iar în prezent este o republică. Circa o treime din populaţia ţării (douăsprezece milioane) trăieşte în capitala Bamako. 80 de procente din mâna de lucru este angajată în sectorul agricol, 90 de procente dintre locuitori sunt clasificaţi ca musulmani, 9 % sunt indigeni/animişti şi 1 % sunt creştini. Ţara posedă zăcăminte de aur, uraniu,

bauxită şi alte minereuri. Fostul preşedinte, Alpha Konaré, a plătit pentru planul oferit de Banca Mondială şi a revigorat economia ţării, în principal datorită producţiei de bumbac şi de aur. De asemenea, el a onorat o prevedere constituţională prin care se interzice cel de-al treilea mandat prezidenţial. În 2002, a fost ales preşedinte Amadou Touré, în urma unui scrutin la care a obţinut 65 la sută dintre voturi.

Dacă-i întreb pe cei din care este format publicul meu la prelegeri câţi dintre ei ştiu ceva despre Mali, aproape că nu văd niciodată vreo mână ridicată. Însă, atunci când am vorbit la o acţiune de strângere de fonduri pentru o bibliotecă publică din Dover, statul Vermont, un orăşel situat în apropierea locului din Noua Anglie în care m-am născut, am cunoscut un cuplu de tineri care trăiseră în Mali şi care iubesc profund această ţară şi pe locuitorii ei. Am corespondat după aceea cu ei şi am petrecut împreună ceva vreme discutând pe terasa casei mele a cărei privelişte se deschide spre munţii Berkshire. Istoria pe care mi-au relatat-o Greg şi Cindy nu a fost doar înduioşătoare, ci a reprezentat ceea ce este frumos, tragic şi totodată încurajator în privinţa Africii modeme. Ei împrumută un glas american unei ţări şi unui continent care pentru majoritatea americanilor este un amalgam de imagini neclare care te zăpăcesc. Angajamentul lor faţă de viitor - al lor şi al prietenilor lor din Mali – este de natură să constituie o sursă de inspiraţie şi pentru alţii.

Greg Flatt a fost trimis la post în Mali ca voluntar în Corpurile Păcii şi a lucrat acolo în perioada 1997 – 1999. A revenit pe cont propriu în 2000, pentru a înregistra un album cu câţiva muzicieni din Mali. Cântecele înregistrate în acest album, Zou et Moctar „La Sauce” au ajuns pe locul I în toate clasamentele din Mali, iar Greg a devenit o celebritate în întreaga ţară. Cindy Hellmann a lucrat şi ea ca voluntar în Corpurile Păcii între anii 1999 şi 2000. L-a cunoscut pe Greg în timp ce acesta se afla în Mali şi îşi înregistra albumul.

„Cum l-aş fi putut rata?” a spus ea râzând. „Pe unde se ducea, toată lumea îl recunoştea. Oamenii îl opreau pe străzi, începeau să danseze din senin şi îl imitau cântând la ghitară. Copiii se ţineau după el de parcă ar fi fost cântăreţul din Hamelin”. Cindy s-a căsătorit cu Greg după trei ani.

Cei doi se înrolaseră în Corpurile Păcii în perioade diferite, însă din motive similare, fiindcă doreau să intre în contact cu alte ţări şi cu alte culturi, înainte de a se dedica unei cariere profesionale în Statele Unite. Era o aspiraţie spre împlinirea idealului de a contribui la evoluţia lumii, ideal exprimat de John F. Kennedy atunci când a creat Forţele Păcii, adică înainte ca oricare dintre ei să se fi născut.

Amândoi nutreau viziunea unui viitor mai bun pentru copiii pe care sperau să-i crească într-o bună zi şi recunoşteau că o asemenea viziune trebuia să includă întregul glob.

Amândoi aveau şi un interes deosebit faţă de agricultură, care dura de multă

vreme. Cindy a crescut la o fermă mare care-i aparţinea familiei ei, în Indiana, iar lui Greg îi plăcea să îngrijească grădina mamei lui. Ei mi-au spus că cei de la Corpurile Păcii le-au dat de înţeles că era perfect adecvat ca ei să accepte detaşarea în Mali unde urmau să-i înveţe pe locuitori cum se face agricultură. „Am fost suficient de naivi, încât să-i credem", a spus Greg încruntându-se.

Am avut imediat faţă de acest cuplu de tineri un soi de sentiment de înrudire. Prin ochii lor, era simplu să vedem de ce s-a extins acest imperiu atât de rapid şi pe furiş. Cindy şi Greg intraseră în Corpurile Păcii fiind animaţi de cele mai curate motive. Figurau în evidenţele oficiale ca având calităţi şi aptitudini de oferit şi că, lucrând pentru agenţii guvernamentale ale Statelor Unite şi pentru organizaţii internaţionale ca Banca Mondială, ei îşi puteau aduce contribuţia la prosperitatea Africii. În loc de asta, cei doi au aflat curând că jucau un rol complet diferit: erau folosiţi pentru a netezi calea apariţiei unui nou tip de imperiu, pentru a pune temelia unui alt tip de exploatare. Au început să aibă primele bănuieli că era vorba de o mistificare când au constatat că misiunea lor era aceea de a-i învăţa pe oameni lucruri pe care aceiaşi oameni le cunoşteau mai bine decât ei.

„Malianii cu care am lucrat erau fermieri", a spus Greg, „îţi închipui ce doză de impertinenţă trebuie să existe la cei dintr-o agenţie a Statelor Unite cum este organizaţia Corpurile Păcii, dacă au fost în stare să trimită o mână de puşti să-i înveţe pe ţăranii cu experienţă cum să-şi lucreze pământul? Oare cum trebuie să li se pară chestia asta malianilor?"

În ciuda sentimentelor de vinovăţie şi de perplexitate, cei doi au recunoscut totuşi că au beneficiat enorm de pe urma călătoriilor pe care le-au făcut împreună cu Corpurile Păcii. Ei au învăţat astfel lucruri noi despre obiceiuri, limbi şi muzică, şi despre subiectul pe care se duseseră acolo să-l predea: munca la fermă.

„Cindy şi cu mine am hotărât să revenim în Mali în anul 2005 trimişi de o altă organizaţie pentru dezvoltare, OIC International (Opportunities Industrialization Centers International), drept consultanţi în programul lor Farm Serve Africa. Această organizaţie, beneficiind de finanţare din partea USAID, trimite fermieri americani care îşi pun în mod voluntar timpul şi cunoştinţele la dispoziţia fermierilor din mediul rural african, pentru a-i învăţa tehnici de lucru perfecţionate din agricultură".

„Am crezut", mi-a spus Cindy, „că aici va fi altfel decât la Corpurile Păcii, deoarece la momentul respectiv lucrasem şi eu ca fermier. Eram expertă. Şi cunoşteam Mali. Însă, spre consternarea mea, am constatat că particip la acelaşi tip de abordare dinspre şefi spre cei de jos. Mă simţeam de parcă aş fi furat de la maliani, care ar fi putut câştiga salarii bune învăţându-i pe alţii aceleaşi lucruri mult mai eficient decât noi. În fond, cine sunt eu? Ei cunosc piaţa, ştiu atât de multe lucruri. Farm Serve cheltuieşte sume uriaşe pentru a ne trimite acolo: costul biletelor de

avion, asigurările medicale şi o parte din cheltuielile personale. Se presupunea că suntem experţi în agricultură, consultanţi în domeniu. În schimb, am stat, frustrat, în satul acela în care fusesem trimis, întrebându-mă ce căutam acolo. Suma cheltuită pentru ca eu să fiu prezent acolo, în această calitate, ar fi fost suficientă pentru a ajuta timp de câţiva ani o familie maliană care trăieşte în mediul rural".

Bănuielile celor doi au sporit pe măsură ce au conştientizat tot mai mult efectele nocive produse de organismele modificate genetic şi au aflat despre înţelegerile secrete încheiate între agenţiile guvernamentale ale SUA şi marile corporaţii producătoare ce lansează pe piaţă organismele modificate genetic. Familii întregi de fermieri care trăiesc de sute de ani de pe urma produselor pământului pe care-l lucrează ei înşişi, punând deoparte seminţe, cu scopul de a le replanta pentru a obţine culturile din anotimpurile viitoare, deveneau acum dependente de îngrăşăminte, pesticide şi seminţe pe care erau obligate să le cumpere de la companiile străine.

Într-o seară, un grup numeros de localnici ne-a invitat pe mine şi pe Greg să mergem cu ei şi să ne uităm împreună la singurul televizor existent în sat. O reclamă pentru o conferinţă împotriva organismelor modificate genetic prezenta imagini cu fermieri din Mali care ieşiseră în stradă, pentru a protesta împotriva introducerii culturilor ce conţin organisme modificate genetic, în special cele de bumbac. Ne-am uitat unul la celălalt şi am ştiut că trebuie să participăm la această conferinţă. Şi am plecat chiar a doua zi. A fost extraordinar: o conferinţă care a durat o săptămână întreagă şi unde s-a vorbit despre recolte cu OMG, subvenţii pentru culturile de bumbac şi moştenirea agricolă africană. La lucrări au participat fermieri care reprezentau Mali, Guineea, Burkina Faso, Togo, Benin şi Gambia, ca şi universitari, cercetători, activişti şi politicieni. Au fost prezentate nenumărate mărturii despre fermieri scoşi de pe plantaţiile lor şi lăsaţi fără autorizaţie, suferind de pe urma efectelor politicilor comerciale incorecte. De asemenea, au existat numeroase prelegeri pe teme educative referitoare la pericolele economice, ecologice, culturale şi politice pe care le ridică recoltele obţinute cu ajutorul OMG. Şi foarte multe discuţii în jurul faptului că USAID şi Monsanto lucrau împreună, cu scopul de a rescrie legislaţia maliană. Am aflat direct de la cineva din interiorul USAID din Mali că agenţia guvernamentală a Statelor Unite colaborează cu Monsanto, astfel încât să fie inclus în textul constituţional din limba maliană faptul că, potrivit constituţiei, se vor putea introduce, vinde şi acorda drepturile de patent recoltelor cu OMG.

«La conferinţă», a continuat Cindy, «am aflat mai multe lucruri despre efectele devastatoare pe care le au asupra fermierilor maliani finanţările acordate de SUA pentru obţinerea recoltelor de bumbac. Permiţându-le cultivatorilor americani de bumbac să-şi vândă produsele la preţuri scăzute în mod artificial, guvernul nostru

elimină producătorii africani de pe pieţele mondiale. Adeseori, fermierii africani sunt obligaţi să stocheze producţia de bumbac timp de un an, sau chiar mai mult, iar apoi ei pot fi obligaţi să vândă la preţuri extrem de scăzute – sau să nu mai vândă deloc. Pentru a înrăutăţi şi mai mult situaţia, «experţii» noştri îi conving pe fermieri să renunţe la cultivarea produselor alimentare şi să treacă la cultivarea bumbacului, că recoltă aducătoare de câştig. Într-o încercare de mărire a producţiei, fermierii achiziţionează seminţe, pesticide, ierbicide, pluguri şi utilaje de generaţie mai nouă, ca şi îngrăşăminte luate cu credit, iar toate acestea îi afundă şi mai mult în datoriile faţă de CMDT (Compagnie Malienne pour le Dévelopement des Textiles[11]), care deţine monopolul virtual asupra producţiei şi lansării pe piaţă a bumbacului, din Mali. CMDT este un «parteneriat» încheiat între guvernul malian şi societatea franceză CFDT (Compagnie Française pour le Dévelopement des Textiles). Partea franceză deţine 60 de procente din companie».

«Prin urmare, americanii nu sunt singuri», a comentat Greg cu o umbră de zâmbet. «În fond, francezii au intrat în afacere când noi făceam încă parte din Anglia. Însă astăzi – mi-e ruşine s-o spun – ţara noastră este în frunte. Participanţii la conferinţă şi-au exprimat pătimaş furia la adresa guvernului SUA şi a corporaţiilor transnaţionale cu politicile lor de manipulare. Am simţit durere şi furie intense, sfâşietoare. Se simţeau în aer. Mi s-a făcut părul măciucă.

Cindy şi cu mine am tras concluzia că dezvoltarea economică din Mali este impulsionată de interesele corporatiste. Chipul pe care-l arată lumii organizaţiile pentru dezvoltare pare a fi binevoitor. O organizaţie se prezintă pe sine drept una de întrajutorare, care lucrează pentru ameliorarea vieţii acestor oameni. Campaniile de publicitate îşi asumă rolul de a masca adevăratele sale intenţii controlarea resurselor naturale şi umane şi dominarea pieţelor. Deoarece în Mali, dezvoltarea economică este impusă de corporaţii, nu avem de-a face cu un proces democratic. Imensa majoritate a programelor nu sunt iniţiate, gestionate şi guvernate de maliani, iar din acest motiv, rezultatele sunt de cele mai multe ori dezastruoase, lăsându-i pe maliani într-o situaţie economică şi socială şi mai proastă decât înainte. Mai mult decât atât, această industrie de dezvoltare economică a creat un sector destul de vast format din străini plătiţi extrem de bine, care trăiesc în lux şi care au pierdut contactul cu oamenii pe care ar trebui să-i ajute şi să-i slujească».

«Pe de altă parte», a adăugat Cindy, «mitul dezvoltării este încă viu şi o duce bine în Statele Unite. Acest mit descrie o situaţie imaginară, inventată, în care apar oameni ce trăiesc în Africa şi în ţări din «Lumea a Treia», prezentaţi ca fiind ignoranţi, retardaţi şi incapabili de a-şi gestiona propria viaţă. Această convingere inoculată creează un sentiment de superioritate şi de putere. Şi generează sentimente de

[11] Compania din Mali pentru dezvoltarea textilelor (fr.)

alteritate, de diferenţă între noi şi ei».

Greg şi Cindy mi-au mărturisit că intenţionează să înfiinţeze o fundaţie dedicată cu adevărat dezvoltării participative, democratice şi durabile a statului Mali, care să se concentreze asupra agriculturii organice, cooperativelor şi comerţului onest. Însă ei sunt hotărâţi să procedeze astfel, doar dacă vor fi siguri că va exista un parteneriat capabil să respecte cunoştinţele şi înţelepciunea maliană.

«O asemenea organizaţie», a subliniat Cindy, «trebuie să-i plătească pe africani pentru ca ei să-i înveţe pe conaţionalii lor. Venitul mediu anual al unui malian este de 400 $. Noi am făcut socoteala că din ceea ce se cheltuieşte pentru un singur voluntar din Corpurile Păcii, pentru pregătirea sa, cheltuielile de călătorie, asigurarea de sănătate şi stipendiile, am putea plăti o duzină de localnici cu salarii foarte bune, potrivit standardele lor. Şi localnicii ar face o treabă mult mai bună.

Am discutat despre importanţa faptului de a face distincţia între ONG-urile care perpetuează sistemul existent şi cele care sunt hotărâte să-l schimbe. „În general”, a spus Greg, „cei buni lucrează direct cu localnicii – cu oamenii mărunţi. Angajaţii acestor organizaţii vorbesc limba locală şi trăiesc în aceleaşi condiţii ca şi cei cu care lucrează”.

Am subliniat faptul că cele mai bune ONG-uri – inclusiv cele despre care voi vorbi în secţiunea următoare a acestei cărţi – sunt de multe ori dedicate îndreptării intereselor corporaţiilor către cetăţeni, prin schimbarea legislaţiei şi a politicilor operaţionale. De asemenea, ele ne ajută pe noi, ceilalţi, să înţelegem implicaţiile stilului nostru de viaţă şi responsabilitatea care ne revine de a întreprinde acţiuni pozitive.

Am convenit că, dacă ONG-urile «rele» servesc interesele imperiului, ONG-urile «bune» oferă promisiunea unei lumi mai bune pentru generaţiile viitoare.

52.

Rezolvare: schimbare radicală de situaţie

Orice poveste despre Africa gravitează în jurul escrocheriilor. Din Egipt şi până în Mali şi în insula Diego Garcia, subterfugiul, inducerea în eroare şi negarea sunt ingrediente ale politicilor expansioniste specifice imperiului american. Reţeta este la fel de crudă şi de nemiloasă ca oricare alta din istoria lumii. Imperiul a înrobit mai mulţi oameni, iar politicile şi acţiunile sale au provocat mai multe morţi decât tot ce s-a întâmplat sub imperiile conduse de Roma, Spania, Portugalia, Franţa, Anglia şi Olanda, sau de mâinile lui Iosif Stalin sau ale lui Adolf Hitler; şi totuşi, crimele pe care le comite trec aproape neobservate, deghizate în robele elocvenţei diverselor discursuri. Sistemele noastre educaţionale şi mediile de comunicare în masă iau parte activ la această conspiraţie a minciunii. Aşadar, în timp ce Asia ne învaţă despre

consecinţele periculoase ale politicilor duse de FMI şi de Banca Mondială, în timp ce America Latină aruncă lumină asupra căilor de urmat pentru instaurarea democraţiei, iar Orientul Mijlociu face dezvăluiri în legătură cu gradul în care a eşuat neocolonialismul, Africa ne serveşte o lecţie care s-ar putea dovedi a fi cea mai importantă dintre toate. Întoarsă cu faţa spre Occident, privind înspre America, o întreagă Africă, cu mâinile făcute căuş la gură – acolo unde delta Nigerului se uneşte cu Golful Guineea – strigă din răsputeri: «Aveţi grijă! Fiţi vigilenţi şi faceţi ceva. Luaţi atitudine!»

Africa este un subiect potrivit de discuţie pentru finalul acestor părţi ale cărţii care tratează despre istoria imperiului modern, dar şi ocazia de a ne lansa în elaborarea unui plan prin care să poată fi schimbată radical situaţia. Mai mult decât oriunde în altă parte, Africa atrage atenţia asupra urgenţei acestei situaţii. Într-un fel, ea este canarul mort din mină, avertizându-ne asupra pericolului iminent la care este expusă în primul rând Africa.

Iar mina este capcană mortală. Este obligatoriu să ne salvăm pe noi înşine şi să aşternem calea pentru a construi viitorul copiilor noştri, astfel încât ei să supravieţuiască într-o lume mai stabilă şi durabilă. Pentru a înfăptui acest lucru, trebuie să ascultăm ce are de spus Africa. Este obligatoriu să ne deschidem de urgenţă urechile şi să auzim glasul care ţipă de pe celălalt ţărm al Atlanticului. *Trăiţi pe o planetă mică,* ne spune acest glas, *într-o comunitate mică*. *Dacă vreţi să vă salvaţi copiii*, *trebuie să mă ajutaţi să-i salvez pe ai mei*. *Suntem una* şi *aceeaşi fiinţă*. *Suntem cu toţii o singură familie*.

Africa ne spune că, îmbogăţindu-i pe fermierii din Indiana şi sărăcindu-i pe cei din Mali, perpetuăm o stare care nu mai poate dura mult. Poate că lucrurile au funcţionat astfel odinioară – în avantajul fermierilor din Indiana. Acum nu mai este cazul. Acelaşi lucru se poate spune despre toate acele lucruri care ne fac viaţa comodă. Zilele «interesului naţional» au apus. Succesul generaţiilor viitoare rezidă în «interesele globale» – pentru întreaga comunitate internaţională –, de fapt, nu doar pentru omenire, ci pentru întreaga comunitate a fiinţelor vii. Suntem un singur popor şi o singură planetă. Nu este loc în această familie pentru un Idi Amin, «măcelarul din Uganda», sau pentru Savimbi al Angolei, Mobutu şi Kabila din Congo, Abacha şi Obasanjo din Nigeria, sau Doe din Liberia, tot aşa cum nu este loc nici pentru germanul Hitler. După cum nici nu poate fi vorba de a tolera scurgerile de petrol din Nigeria, tot aşa cum ele nu sunt acceptabile nici în California. Sau nu poate fi vorba de toleranţă faţă de sclavii din Sudan, la fel cum nu trebuie să tolerăm sclavia celor de pe plantaţiile din Virginia. Acest mesaj ne parvine încet-încet din toate colţurile lumii. La New York, în toamna anului 2006, a apărut în toată reţeaua de metro a oraşului următorul afiş:

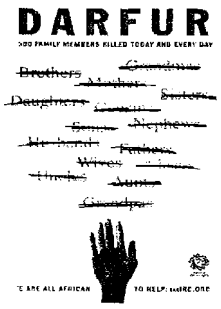

Milton Glaser,
Darfur ce se întâmplă în Darfur
Ni se întâmplă nouă, 2006.

Africa pune pe tapet toate problemele deodată. Într-un fel, ea este ultima frontieră a exploatării neruşinate şi primeşte această „cinste” dubioasă, pentru că ne-am acordat nouă înşine permisiunea de a ne lăsa târâţi într-o stare de inconştienţă, sau de stupoare, prin auto-înşelăciune. Ne lăsăm amăgiţi de reclamele ieftine de la televizor care ne atrag cu diamante şi aur. Ne dăm în vânt după ieftinirea preţurilor laptopurilor şi a telefoanelor celulare. Facem risipă de benzină şi ne plângem când cresc preţurile. Măturăm şi ascundem sub preşul lăcomiei materialiste chipurile minerilor africani care extrag aur şi diamante şi ale copiilor africani otrăviţi de scurgerile conductelor de petrol. Uităm că vom lăsa acest preş moştenire copiilor noştri. Ei vor fi cei chemaţi să-l înlocuiască. Ei vor trebui să cureţe mizeria cumplită pe care o lăsăm în urma noastră.

Africa şi-a pus mâinile căuş la gură şi ţipă cerându-ne ajutorul. Într-adevăr, a venit vremea schimbării. Spre norocul nostru, dispunem de toate instrumentele necesare pentru a transforma lumea pe care noi am creat-o. Împreună putem ridica acest preş, mătura mizeria adunată sub el şi să curăţăm efectiv casa pe care le-o vom lăsa moştenire copiilor noştri.

Partea 5 Schimbarea lumii

53.

Patru întrebări esenţiale

În 17 octombrie 2006, ceasul deşteptător m-a trezit foarte devreme. Mă aflam la mine acasă în vestul statului Massachussetts şi trebuia să prind o cursă la prima oră către San Francisco, unde eram programat să vorbesc la un eveniment de strângere de fonduri pentru Rainforest Action Network (RAN), o organizaţie nonprofit care reuşise să convingă câteva dintre cele mai puternice corporaţii să schimbe politica corporatistă de tăiere a pădurilor. M-am rostogolit din pat, am coborât până la parter chior de somn şi am umplut ibricul cu apă pentru cafea. Am aruncat o privire afară, pe

fereastra de deasupra chiuvetei, şi m-am uitat la soarele care se înălţa departe în zare, deasupra munţilor, într-un splendid răsărit din New England, dintr-o divină zi de toamnă, unul dintre cele mai frumoase şi strălucitoare pe care le-am văzut vreodată. Am aşezat ibricul pe plită şi, scuturându-mă să scap de amorţeala somnului, m-am îndreptat cu paşi mari şi hotărâţi spre sufragerie, unde m-am uitat prin fereastra mai mare, peste câmpiile unduitoare, la acei munţi care-ţi dădeau senzaţia că-ţi transmit energie, spre soarele roşiatic şi spre pădurea care părea că luase foc. Mi-a atras atenţia o mişcare pe un deal îngheţat. Un stol de curcani sălbatici îşi stabiliseră traseul înaintând de-a lungul crestei. Trebuie să fi fost o sută. Siluetele lor ţâşneau avântate, înaintând lent, într-un fel straniu, de parcă n-ar fi fost păsări naturale, ca într-o parodie cu personaje de benzi desenate cu păsări preistorice.

Am verificat ora uitându-mă la ceasul din bibliotecă şi, dându-mi seama că am tras prea mult de timp, m-am dus repede să fac un duş. Când am trecut pe lângă aparatul radio, l-am fixat pe postul local NPR. În timp ce reglam temperatura apei, m-am gândit la prelegerea pe care urma s-o susţin la evenimentul organizat de RAN. Doream să subliniez o idee pe care preşedintele organizaţiei, Jim Gollin, o exprima frecvent: aceea că trebuie să colaborăm cu corporaţiile, că obiectivul nu este de a pune capăt capitalismului, ci de a-l duce spre standarde morale mai ridicate. Apoi, brusc, mi-au atras atenţia spusele crainicului radio.

«Peste mai puţin de o sută de ani», spunea ea, «toţi arţarii – inclusiv flora autumnală – vor dispărea din Massachussetts. Conform unui studiu ştiinţific recent, fenomenul încălzirii globale va transforma clima de aici, făcând-o similară celei din Carolina de Nord. Aşadar», a continuat ea oftând, «bucuraţi-vă de ceea ce vă oferă natura în această toamnă. S-ar putea să nu mai avem parte de multe ca aceasta».

Am rămas nemişcat o vreme, privind în gol prin geamul băii. Afară, bătrânul arţar cu frunze roşii de lângă casă s-a înclinat sub rafalele vântului, iar ramurile sale au zgâriat zidul casei. Sunetul atât de cunoscut părea acum rău prevestitor, ca un foşnet sinistru de moarte. Am avut un sentiment de dezolare.

Ceva mai târziu în cursul zilei, în timp ce traversam ţara cu avionul, mi-a revenit de multe ori în minte posibilitatea că şi frumoasele toamne din New England vor ajunge o amintire, ceva ce va ţine de domeniul trecutului. Mi-am dat seamă că dispariţia frunzişului autumnal nu era o «probabilitate», ci un fapt prevăzut ştiinţific a se petrece. Pentru prima oară în viaţa mea, am simţit că sunt în stare să empatizez sincer cu eschimoşii care privesc tăcuţi şi neputincioşi cum se topeşte calota glaciară de la polul arctic. Sau cu acei nomazi care trăiesc în Himalaia, pe care-i întâlnisem în Tibet, şi care se plângeau în legătură cu gheţarii lor. Ani de zile, am acceptat din punct de vedere intelectual conceptul de încălzire globală, însă gândul că frunzişul toamnei, un lucru cu care crescusem şi un simbol al perioadei mele preferate din an, era un

punct de pe lista lucrurilor pe cale de dispariţie, m-a afectat profund.

Apoi, mi-a trecut prin minte un alt gând: evenimentele prevăzute a se petrece din punct de vedere ştiinţific nu trebuie să se producă neapărat. Cel puţin, nu cele care sunt provocate de noi, oamenii. Noi putem împiedica aceste lucruri să se-ntâmple. Ceva ce spusesem de multe ori în prelegerile mele mi-a revenit în minte: pentru a schimba lumea în care trăim trebuie să schimbăm corporatocraţia, trebuie să nu le mai permitem celor câţiva oameni să făurească destinul planetei noastre. Trebuie să le stopăm atacurile asupra calotei glaciare, gheţarilor, peisajelor autumnale… asupra urmaşilor noştri.

Privind pe hubloul avionului în jos, spre Statele Unite ale Americii, o ţară pentru care generaţii întregi dintre strămoşii noştri au trudit şi au luptat, m-a frapat faptul că toate poveştile cu asasini economici şi şacali din Asia, America Latină, Orientul Apropiat şi Africa sunt exact ceea ce am spus: nişte poveşti. Chiar dacă ele evocă sentimente că mândria, mânia, bucuria sau tristeţea, în final ele devin nişte simple poveşti despre trecut. Doar dacă nu facem noi înşine alegerea şi le transformăm în ceva mai important. Şi cu condiţia să devină lecţii care să ne motiveze să trecem la acţiune.

Ziua aceea a avut o importanţă crucială pentru mine. Atunci mi-am promis că voi scrie o carte care să-i inspire pe oameni să schimbe lumea. Această carte. Finalizasem deja schiţele tuturor părţilor din care este compusă această carte, cu excepţia părţii finale, partea cea mai importantă. Până în acel moment, eforturile mele fuseseră zădărnicite de îndoială. Ştiam destul de bine ce vreau să spun, dar nu găsisem încă maniera prin care să-mi exprim ideile. Mă întrebam cum îi poţi convinge pe oamenii care trăiesc în confort să schimbe un sistem ce le oferă tocmai acest confort – chiar şi ştiind de existenţa asasinilor economici şi a şacalilor, fie şi înţelegând că de confortul lor sunt ataşate etichete cu preţul teribil pe care-l plătim cu toţii. Unde găseşti cuvintele capabile să le insufle foiţa de a se ridica împotriva unei puteri cum este corporatocraţia? Cum îi poţi inspira să ia atitudine şi să întreprindă acţiuni care vor determina corporaţiile să se plece în faţa voinţei populare?

În acea zi, în timp ce călătoream cu avionul dinspre Coasta de Est spre Coasta de Vest, citind articolele şi manuscrisele pe care le luasem la mine, mi-am dat seama că acestea nu sunt întrebări noi. De-a lungul istoriei, îşi puseseră întrebări asemănătoare toţi cei care luaseră atitudine împotriva exploatării, în numele dreptăţii. În cursul următoarelor zile, faptul de a mă fi întâlnit cu prieteni vechi şi de a-mi fi făcut noi prieteni printre cei care susţin RAN şi organizaţiile sale surori, am ajuns să pricep că se poate răspunde la aceste întrebări, nu înainte de a răspunde la alte patru întrebări.

Prima problemă pe care trebuie s-o abordăm se referă la optimism, la

posibilitatea de a ne atinge ţelul. Suntem noi oare în postura în care vom putea într-adevăr spera să producem efectiv schimbarea? Presupunând că ne vom convinge că există motive de optimism, să trecem la următoarea întrebare. Suntem siguri că dorim schimbarea? Povestirile legate de asasini economici, şacali şi despre suferinţele oamenilor de pe tot globul ne calcă pe nervi şi ne sensibilizează, însă acum avem nevoie de dovada absolută că suferinţele noastre justifică eforturile pe care le presupune schimbarea. A treia întrebare: există oare un principiu unificator care să ne susţină şi să ne valideze eforturile? Căutăm să stabilim că nu încercăm să ne impunem pur şi simplu propriile valori morale, religioase şi filosofice asupra altora, ci că ne dorim intens să creăm ceva cu beneficii universale reale şi de durată. În fine: Ce poate face fiecare dintre noi? Eu şi fiecare dintre noi suntem datori să ne evaluăm talentele şi pasiunile. Care sunt opiniile şi dorinţele noastre individuale? Şi cum se potrivesc ele în tabloul general?

În capitolele următoare, vom studia aprofundat aceste întrebări. Vom ţine cont de reacţiile din lumea reală – atât din trecut, cât şi din prezent –, pentru a putea da răspunsurile. Vom discuta cu pionierii din zilele noastre, bărbaţi şi femei care şi-au pus ei înşişi aceleaşi întrebări, au găsit răspunsuri şi întreprind acţiuni care ne vor ajuta pe fiecare dintre noi să luăm decizii proprii. Vom examina abordări care au funcţionat în trecut şi abordări care au dat rezultate bune în prezent, în vremuri precum cele pe care le trăim, este important să fim înţelepţi şi să analizăm conotaţiile etice ale faptelor noastre, deşi, esenţial este să ne dedicăm prin modalităţi practice şi realiste, abordind căi care vor avea drept efect schimbarea concretă şi durabilă.

54.
Schimbarea este posibilă

Dacă vrem să ne dedicăm trecerii la acţiune şi asumării riscurilor, trebuie să fim fermi convinşi că schimbarea este posibilă. Avem oare motive de optimism?

În paginile acestei cărţi, am pomenit în câteva rânduri despre Revoluţia Americană. Nu este o comparaţie pe care am făcut-o de dragul comparaţiei. Există numeroase paralele între situaţia în care ne aflăm astăzi, când trăim sub influenţa

răuvoitoare a corporatocraţiei, şi încercările prin care au trecut primii colonişti. Acum, ca şi atunci, se formează tot mai mult o convingere fermă că trebuie schimbată corporatocraţia. Şi totuşi, nu a fost posibilă producerea Revoluţiei Americane decât atunci când coloniştii s-au convins ei înşişi că victoria este posibilă.

Supuşii britanici şi-au dat pentru prima oară seama că imperiul este vulnerabil în anul 1755, în timpul războiului franco-indian şi în cursul bătăliei Monongahela (bătălia sălbaticilor). George Washington, care îi era subordonat generalului britanic Edward Braddock, a asistat personal la una dintre cele mai cumplite înfrângeri din istoria Angliei, care a avut asupra sa o influenţă covârşitoare. Braddock a fost ucis, Washington a ieşit din această bătălie ca un erou, iar respectul coloniilor a crescut faţă de conducătorii lor născuţi pe pământul natal şi a scăzut tot mai mult faţă de o armată ce fusese până atunci considerată invincibilă. Cu toate aceste, în afară de exponenţii partidei torry loială Angliei, tot mai mulţi americani s-au ferit să ia o hotărâre fermă.

Apoi, în timpul Revoluţiei, în bătălia de la Bunker Hill, din anul 1775, armata americană a învins armata britanică în urma unei încleştări crâncene, în care balanţa a înclinat pe rând în favoarea fiecăreia dintre părţi. Deşi americanii au rămas fără praf de puşcă şi britanicii au revendicat victoria, aproape jumătate dintre soldaţii englezi au fost răniţi sau ucişi. Coloniştii au căpătat un sentiment de înălţare, devenind tot mai încrezători în propriile lor forţe. Traversarea fluviului Delaware de către generalul Washington în noaptea de Crăciun a anului 1776 şi spectaculoasa victorie de a doua zi, repurtată la Trenton asupra temutelor trupe de mercenari hessieni, a convins aproape opt mii de recruţi să se alăture armatei continentale. La mai puţin de un de la această dată, victoria armatei coloniştilor de la Saratoga a stabilit superioritatea americană pe câmpul de luptă şi i-a convins pe britanici că interesele lor puteau fi mai bine servite dacă acceptau schimbarea. A fost o turnură de situaţie decisivă care i-a obligat pe francezi să devină aliaţii americanilor.

Echivalentul în plan personal al Monongahela s-a produs în ultima parte a anilor 1990 şi la-nceputul noului mileniu, când am condus o serie de grupuri în Amazon, în călătorii cu organizaţia Dream Change. Ori de câte ori zburam deasupra junglei, sesizam tot mai pregnant proporţiile distrugerilor din ce în ce mai mari. Îmi aminteam permanent de ceea ce aflasem de la Shuar, că acesta era un semn al eşecului, al lipsei de conştientizare pe termen lung şi un indiciu al imperfecţiunii corporatocraţiei – la fel ca şi în cazul britanicilor în timpul războiului franco-indian. Am ajuns să înţeleg că o schimbare de direcţie nu era doar ceva de dorit, ci o condiţie obligatorie pentru supravieţuirea speciei umane.

Istoria ne-a învăţat că prăbuşirea unui imperiu conduce la haos, războaie şi la apariţia unui nou imperiu. În conjunctura modernă, haosul şi războaiele pot fi cauza anihilării vieţii în forma pe care o cunoaştem. În ceea ce mă priveşte, a fost nevoie de

contactul cu pădurile tropicale şi cu jungla sud-americană, pentru a reveni cu picioarele pe pământ. M-am întors acasă, ştiind că nu avem de ales, că trebuie să găsim o alternativă. *Dar*, m-am întrebat, *este oare posibil?* Aveam nevoie de dovezi.

În afara călătoriile în jungla amazoniană, susţineam prelegeri la seminarii prin care îi învăţam pe directorii decidenţi să găsească noi modalităţi de abordare, mai inventive, pentru rezolvarea problemelor. „Elevii” mei reprezentau o un eşantion reprezentativ, un fel de radiografie a companiilor celor mai puternice din lume: Exxon, General Motors, Ford, Harley-Davidson, Shell, Nike, Hewlett-Packard, chiar şi Banca Mondială.

Mai multe cărţi şi filme, populare în perioada respectivă, au scos în evidenţă faptul că marile corporaţii se bucură de aceleaşi drepturi ca orice individ în viaţă, conform celui de-al Paisprezecelea Amendament exprimat în Constituţia Statelor Unite. Acest concept a fost susţinut în anul 1886 de Curtea Supremă în procesul *Santa Clara County* împotriva *Companiei de Cale Ferată Southern Pacific* şi a rămas un articol de lege începând de atunci şi până astăzi. Am subliniat dinaintea acestor directori că multinaţionalele ar trebui să accepte aceleaşi răspunderi ca şi cele pe care ne aşteptăm că trebuie să şi le asume orice om. Şi o corporaţie poate fi un bun cetăţean, un membru onorabil şi etic al comunităţii. În cazul corporaţiilor multinaţionale, această comunitate ar trebui definită la nivelul întregului glob.

În practica reală, corporaţiile sunt opusul bunului cetăţean. Ele îi mituiesc pe politicieni, pentru ca aceştia să elaboreze legi care înşeală societatea la scară uriaşă, mai ales prin faptul că le permit acestor corporaţii să evite plata multora dintre costurile reale pe care le presupune administrarea companiilor lor. Ceea ce economiştii numesc „externalităţi” nu sunt incluse în calculaţiile de preţ. Ele includ cheltuielile sociale şi ecologice privind distrugerea resurselor.

55.
Miliţiile populare moderne

— Luptători ecologişti.

— Miliţiile de la podul Concord.

— Luptătorii de gherilă verzi.

Aceste cuvinte se refereau la Reţeaua de acţiune pentru protecţia pădurilor tropicale RAN, organizaţia non-profit care mă invitase să ţin o prelegere. Deşi RAN este celebră în ceea ce priveşte salvarea pădurilor ameninţate, articolele pe care le-

am citit în avion mi-au amintit despre un lucru la care mă gândisem cu cinci ani în urmă şi care-mi ieşise complet din minte. Ele sugerau faptul că RAN poate sluji drept model pentru altceva mult mai important. Aceste articole, publicate în reviste care merg de la biblia corporatistă, până la *Fortune* şi la *Tricycle*: *The Buddhist Review,* luau detaliat în discuţie felul în care voluntarii practică libertatea de expresie prin nesupunerea civică, teatru stradal şi proteste paşnice. Oamenii RAN organizează marşuri în faţa sediilor unor corporaţii, agită pancarte, şi chiar escaladează clădiri pentru a le drapa în afişe care aruncă lumină asupra celor mai imorale violenţe. Ei cumpără câte o pagină de spaţiu publicitar în ziare şi le trimit scrisori redactorilor. Cu toate acestea, ei sunt atenţi să nu le provoace niciodată rău oamenilor şi proprietăţii. Ei se oferă să-i ajute pe directori să modeleze abordări de tip «win-win», în care ambele părţi sunt avantajate şi câştigă. Aceste succese au ilustrat faptul că «noi, oamenii» putem motiva corporaţiile să se schimbe. RAN dovedeşte că putem îndoi voinţa celui mai puternic dintre cei mai puternici. Schimbarea poate servi intereselor egoiste ale corporaţiilor, ca şi ale celor din comunitatea din lumea întreagă.

Aceste articole mi-au stârnit amintirile neplăcute legate de campania RAN de la jumătatea anilor 1990, care încerca să-i convingă pe membri familiei corporaţiei Mitsubishi – la momentul respectiv considerat cel mai distrugător tăietor de păduri tropicale – să-şi schimbe politica. Când directorii de la Mitsubishi au respins discuţiile iniţiale ale RAN şi au refuzat orice negociere, încercarea a căpătat conotaţii personale. Oficialii de la Mitsubishi s-au confruntat într-o discuţie faţă în faţă cu fondatorul RAN şi director executiv al organizaţiei. A fost un schimb de idei inflamat care a căpătat pe alocuri note personale.

În cele din urmă, RAN a ieşit victorios. În data de 12 noiembrie 1997, cei de la Mitsubishi Motor Sales (Divizia de vânzări auto) din America şi Mitsubishi Electric America (Divizia de aparatură electrică) au semnat un acord istoric cu RAN, prin care compania se obliga să-şi asume «durabilitate ecologică şi responsabilitate socială». În plus, Mitsubishi şi-a luat angajamentul de a aplica patruzeci de paşi specifici al căror obiectiv era împlinirea acestui angajament.

La câteva luni după încheierea acestui acord, am participat la o conferinţă organizată pe coasta Californiei. Auzisem că Randy Hayes, fondatorul RAN şi director executiv al organizaţiei, se va număra printre cei peste treizeci de participanţi. Aşteptam cu nerăbdare să-l cunosc pe acest om care luase pe umerii săi o sarcină monumentală şi era pe punctul de a avea câştig de cauză. După părerea mea, era un erou al zilelor noastre care călca pe urmele trasate de o Harriet Tubman, Rachel Carson, un Tom Paine, Martin Luther King Jr., César Chŕvez şi alţii care ne-au trezit la realitate şi care ne-au incitat să schimbăm modul de percepţie a propriei persoane şi modul în care ne comportăm faţă de ceilalţi.

Centrul de conferinţe era situat pe o colină, de unde domină Oceanul Pacific. M-am hotărât să stau într-un cort pe toată durata acestui weekend prelungit, mai degrabă decât să accept una dintre camerele ce fuseseră rezervate pentru participanţi. Mi-am ridicat cortul pe un mic câmp ce se întindea pe o pantă abruptă, chiar deasupra unui pâlc de brazi, care acoperea ca-ntr-o îmbrăţişare faleza ce dădea spre ocean. Deşi n-aveam încotro şi urma să dorm pe un teren înclinat, nu trebuia decât să ridic clapa cortului şi dinaintea mea s-ar fi deschis privelişti spectaculoase spre ţărmul accidentat al oceanului. Iar cum era o zi senină şi frumoasă, nu mi-am făcut prea multe griji în privinţa armonizării cu natura. După ce am ridicat rapid cortul, m-am întins în tihnă să admir soarele furişându-se spre orizont. Parfumul coniferelor amestecat cu cel al mării era ameţitor...

M-am ridicat brusc în picioare şi m-am uitat la ceas. Aţipisem şi dormisem aproape o jumătate de oră. M-am ridicat în picioare şi m-am îndreptat spre locul în care se desfăşura cocktailul de bun-venit, reţinerea mea de a părăsi acest peisaj cu apus idilic fiind compensată doar de nerăbdarea de a-l cunoaşte pe directorul executiv al RAN.

Habar n-aveam atunci că principalul rival al lui Randy, un director de la Mitsubishi, se-ndrepta exact în acel moment spre aceeaşi petrecere de bun venit.

L-am recunoscut imediat pe Randy după fotografiile publicate în presă. M-am prezentat, mi-am exprimat aprecierea faţă de activitatea lui şi l-am felicitat în legătură cu recenta sa victorie. Am discutat despre experienţa mea din jungla amazoniană. După aceea, el a aruncat o privire spre uşă, iar pe chipul său s-a aşternut o expresie de surprindere. S-a scuzat şi s-a îndreptat tacticos spre bărbatul care tocmai intrase. Şi-au dat mâna, au schimbat câteva vorbe, apoi am fost rugaţi cu toţii să luăm loc, pentru deschiderea oficială a conferinţei. Femeia aşezată lângă mine mi-a şoptit că noul venit era un director de la compania Mitsubishi. După primul lor contact de la-nceputul conferinţei, el şi Randy au dat impresia că se evită reciproc.

Cea de-a doua zi a fost una de lucru intens, încărcată de întâlniri pe grupe. La cină, l-am invitat pe Randy la o bere la bazinul cu apă fierbinte, unde puteam continua discuţia pe care o începusem în ziua precedentă. Am ajuns pe creasta promontoriului care domina Oceanul Pacific şi am continuat pe o cărare îngustă. În timp ce ne apropiam de locul amenajat, am observat că cineva se afla deja în cadă. Directorul de la Mitsubishi a avut aerul de a fi tot atât de surprins ca şi noi, însă şi-a revenit rapid, ne-a aruncat un zâmbet printre bulele de apă fierbinte şi şi-a ridicat halba cu bere. «Frumos asfinţit», a remarcat el. «Vă rog să staţi cu mine».

Am avut o senzaţie aproape de nerăbdare în timp ce ne dezbrăcam şi intram în apă fierbinte. Iată-mă, singur pe acest vârf de munte, singura persoană între aceşti doi

oameni care până nu demult fuseseră duşmani de moarte. Am discutat despre cele întâmplate în după-amiaza respectivă, am trecut în revistă subiectele discutate la conferinţă şi am vorbit despre alţi participanţi care le erau prieteni şi unuia şi celuilalt. Am evitat cu grijă orice referire la recentul conflict.

Soarele a dispărut în ocean, iar în acel moment, cerul s-a colorat în nuanţe rozalii, apoi a virat spre purpuriu şi roşu cardinal. Am deschis un alt rând de beri şi am ciocnit halbele. Randy şi cu mine am sorbit fiecare din halbă sa, însă tovarăşul nostru continuă să-şi ţină halba sus. «Am ceva important să-ţi spun, Randy».

Randy l-a privit fix în ochi. Am simţit că şi el, ca şi mine, nu ştia la ce să se aştepte.

«Trebuie să-ţi mulţumesc», a continuat celălalt. «Eu şi câţiva directori ai companiei Mitsubishi doream să schimbăm politica firmei cu mult timp înainte ca RAN să apară şi să ne ceară s-o facem, însă n-am îndrăznit să ţinem piept consiliului de conducere. Ne era frică să nu fim concediaţi. Protestatarii pe care i-aţi trimis şi anunţurile voastre publicitare ne-au obligat să abordăm acest subiect. Lupta a fost dură. Ne-aţi făcut pe toţi să nu ne simţim în largul nostru. Însă, în final, ne-aţi obligat să ajungem la un consens. Cineva a subliniat faptul că obligaţiile şi răspunderile noastre n-ar trebui să se limiteze la acţionarii de astăzi, ci că ar trebui să-i includă şi pe copiii acţionarilor, adică pe copiii noştri. RAN ne-a oferit această ocazie. Şi atunci ne-am convins pe noi înşine, compania noastră, să facem ceea ce se cuvenea a fi făcut». S-a aplecat spre Randy, iar halbele lor s-au ciocnit iarăşi. Iar a mea li s-a alăturat. «Mulţumesc», a spus el.

Târziu în acea noapte, apele Pacificului au fost tulburate de furtună. M-am trezit, am ascultat ploaia bătând darabana în pânza cortului şi m-am gândit la cele întâmplate în seara respectivă. Cuvintele directorului de la Mitsubishi erau dătătoare de speranţă. Ca şi mine în perioada în care fusesem asasin economic, el şi colegii lui directori înţeleseseră ce trebuia făcut pentru ca lumea să devină un loc mai bun, însă se simţeau prizonierii unui sistem care le cerea să nu-şi asculte conştiinţa.

Mi-am amintit cum şi eu ştiusem în adâncul sufletului meu că multe dintre acţiunile şi faptele pe care le comisesem erau greşite, însă lucrurile au conspirat spre a mă convinge că situaţia nu stătea chiar aşa. Şcolile comerciale, organizaţiile internaţionale şi economişti veneraţi ne-au învăţat că elaborarea unor proiecte de infrastructură vastă era esenţială pentru procesul de dezvoltare şi o soluţie în combaterea sărăciei. Am fost lăudat şi recompensat pentru că respectasem această formulă; am fost promovat, mi s-au oferit măriri de salariu, mi s-au pus la dispoziţie tot mai mulţi subalterni, mi s-au dat putere, sex, acţiuni la corporaţii, un parteneriat, asigurări de viaţă… toate lucrurile care definesc succesul social. Am fost invitat să susţin prelegeri la cele mai prestigioase colegii din lume şi oamenii mi-au căutat

compania, invitându-mă să fiu oaspete la dineuri date de şefi de stat.

Directorul de la Mitsubishi trebuie să fi trecut printr-o experienţă similară – el şi toţi cei din jurul lui. Carierele lor erau dedicate unui scop unic: obţinerea unor profituri în dolari, pe termen scurt. Promovările, beneficiile, asigurarea de sănătate a copiilor lor, toate depindeau de declaraţia trimestrială de venit. Fuseseră dresaţi să vadă lumea prin lentilele colorate ale ochelarilor de membru al consiliului de administraţie ce duce o viaţă îndestulată. Şi în acest punct şi-a făcut intrarea în scenă RAN…

Vântul s-a înteţit. Urlând la cortul meu, părea că vrea să proclame hotărârea fermă a naturii de a îndrepta lucrurile şi de a le repune la locul lor. Mi-au răsunat în minte vorbele unui şaman din Anzi: «Lumea nu are nevoie să fie salvată», mi-a spus femeia. «Nu lumea este în pericol, ci noi. Noi, oamenii. Dacă nu ne vom schimba felul de a fi, Mama-natură se va scutura de noi ca de nişte purici». Iar acum a început să se debaraseze de noi. Această noapte părea simbolică pentru cutremure mult mai mari, exprimate prin inundaţii, secete, epidemii violente şi dezgheţarea gheţarilor.

Deodată, s-a auzit un zgomot asemănător unui scrâşnet, iar apa a început să curgă ca o cascadă din tavanul cortului meu. Clapa care servea drept apărătoare de ploaie cedase! Mi-am tras singur o înjurătură, pentru că nu acordasem mai multă atenţie detaliilor atunci când ridicasem cortul, după care mi-am strâns rapid lucrurile, am aprins lanterna şi am rupt-o ia fugă în salturi prin ploaia torenţială, până la casa în care se ţineau întâlnirile noastre.

Spre uşurarea mea, am găsit o canapea cu o pătură şi o pernă, de parcă cineva le-ar fi lăsat înadins acolo pentru mine. Mi-am scos hainele ude leoarcă, m-am instalat comod şi am adormit în răpăitul ploii care se auzea pe falezele de jos.

56.
Schimbarea mitului

M-am trezit devreme şi m-am uitat curios pe fereastră. Soarele începea să răsară, iar pe cer nu se zărea niciun nor. În ciuda faptului că era o zi splendidă, rămăsesem cu o senzaţie sâcâitoare, jenat la gândul că aventurierul care bătuse jungla Amazonului în lung şi-n lat făcuse o treabă de mântuială când îşi asigurase cortul. M-am strecurat în hainele mele încă ude şi m-am furişat pe uşă afară.

În timp ce coboram spre tăpşan, am simţit suflând o uşoară briză care răcorea

atmosfera, unic vestigiu al furtunii de peste noapte. Când am ajuns, am înmărmurit: cortul se făcuse complet nevăzut.

Am rămas cu gura căscată, uitându-mă prosteşte şi întrebându-mă dacă nu cumva greşisem drumul. Cercul de iarbă îngălbenită din marea de verdeaţă culcată la pământ de furtună mi-a transmis ideea că nu mă-nşelam. Poate că cineva fusese deja acolo şi-l demontase. Dar cine? Şi de ce? Privirea mi-a fost atrasă de linia ţărmului care se desena mai jos. Furtuna lovise în mal cu valuri uriaşe. O pereche de surferi ambiţioşi se legănau pe apă, lovindu-se de brizanţi. Apoi am zărit ceva în pâlcul de pini de lângă marginea promontoriului: o minge din nailon, de culoarea cortului meu.

M-am grăbit să ajung acolo. Spre surprinderea mea, cortul era intact, culcat pe o latură, dar încă bine fixat în cadrul său. Cu mare atenţie, l-am tras dintre pomi şi l-am cărat pe pantă în sus.

În afara unei bare din aluminiu îndoite şi a unei cantităţi mari de noroi, cortul părea să fie într-o stare foarte bună ţinând cont de peripeţiile prin care trecuse. M-am pus pe treabă şi am început să-l reinstalez, de astă dată cu meticulozitate, acordînd o mai mare atenţie clapei de protecţie împotriva ploii. M-am întors în casă şi am găsit o găleată. Mulţumit că nu m-am întâlnit cu alţi participanţi la conferinţă, am umplut găleata cu apă, m-am opintit cu ea până la cort şi m-am apucat să-l spăl de noroi.

După ce am terminat treaba, am plecat să mă plimb de-a lungul falezei, mergând pe cărarea de pe culme. Ploaia adusese până aici mireasmă de conifere. Am ajuns la o bancă şi, cu soarele bătându-mi din spate, m-am aşezat, cu faţa spre ocean, şi am reflectat la noţiunea de slăbiciune. Mai întâi, am cugetat la slăbiciunea mea. Ignorasem complet un principiu fundamental al campării: anticipează mereu ce-i mai rău, aşteaptă-te la o furtună. Ca asasin economic, am mai constatat că este la fel de uşor să ignori faptele care se ascund în spatele legendelor din jurul slujbei de asasin economic. Eram în plin proces de creare a unui imperiu, şi nu pe punctul de a edifica o lume mai bună, mai sănătoasă, în care oamenii să fie mai încărcaţi de compasiune, slujind corporatocraţia în loc de a rezolva problemele legate de sărăcie.

Apoi, m-am gândit la slăbiciunea directorului de la Mitsubishi. Asemenea multor altora, el refuzase să creadă că într-o zi va izbucni furtuna, să anticipeze că încântătoarele păduri tropicale vor sfârşi prin a distruge viitorul copiilor noştri. Îmi închipui că se autoconvinsese că se va fi născut vreo minte inventivă care să amâne suferinţa pe termen lung – energia solară şi cea eoliană, autoturisme hibride, agricultură hidroponică. El, ca şi cei mai mulţi dintre noi, îşi putea găsi scuze.

Urmărind cum se sparg valurile de faleză în depărtare, chiar sub mine, mi-a trecut prin minte cum majoritatea oamenilor care participă la seminariile Dream Change, sau care ni se alătură în călătoriile în regiunea amazoniană, par să considere de la sine înţeles faptul că directorii de corporaţii sunt amorali, în cel mai bun caz, şi

diabolici, în cel mai rău caz, şi că aceste corporaţii sunt atât de puternice, încât nimeni nu le poate schimba direcţia de acţiune. Şi această idee este un soi de deformare, un fel de negare care ne face pe noi, oamenii, să ne îndepărtăm de asumarea răspunderii. Dacă aceste corporaţii sunt omnipotente, iar conducătorii lor sunt diabolici, atunci nouă, restului lumii, nu ne rămâne altceva, decât să acceptăm reclama pe care şi-o comandă şi să ne autoconvingem că avem nevoie de un număr tot mai mare de produse de-ale lor.

RAN şi voluntarii care lucrează pentru organizaţie au reuşit să schimbe acest mit. Ei sunt cei care le-au spus răspicat responsabililor de corporaţii să-şi folosească inventivitatea cu inteligenţă, demonstrându-ne totodată nouă, celorlalţi, că aceşti directori nu sunt diabolici, că aceste corporaţii nu sunt omnipotente şi că noi nu suntem incapabili de a trece la acţiune. Ei ne-au spus – directorilor şi tuturor celorlalţi – că trebuie să acceptăm că avem răspunderea propriei noastre vieţi şi a lumii în care trăim, pe care le-o transmitem unnaşilor noştri.

Când m-am ridicat de pe bancă, m-am simţit inspirat. Întâlnirea de la saună îmi deschisese ochii asupra unei multitudini de posibilităţi, în acea zi şi în următoarea m-am concentrat asupra deschiderii unor discuţii cu participanţii care lucrau la marile corporaţii. În calitate de asasin economic, cunoscusem multe asemenea persoane – doar mă numărasem şi eu printre ei –, ţinusem diverse lecţii în cadrul seminariilor, special pentru ei, şi mă amestecasem printre ei la conferinţe, cocktailuri şi petreceri. Faptul că ei erau prezenţi la această conferinţă indica o certă deschidere şi un interes din partea lor faţă de căile alternative de a face afaceri, însă aveam în minte un set de întrebări şi mai specifice. Voiam să-i studiez într-un fel nou, să testez o ipoteză. Dacă se dovedea că această ipoteză este adevărată, că majoritatea lor sunt persoane onorabile care doresc să le lase copiilor lor moştenire o lume mai bună şi care acceptă cu bunăvoinţă «amestecul» unor organizaţii de felul RAN, atunci implicaţiile şi concluziile erau uluitoare.

N-am încetat să-mi verific ipoteza. În afara faptului de a fi discutat cu directorii de corporaţii, am citit şi studii realizate de alţii. Am conchis că, deşi în rândul executivilor există şi personalităţi patologice – oameni care nu au niciun fel de respect faţă de viaţa şi de bunăstarea altora, decât de ale lor –, numărul lor este redus, probabil reflectând ceea ce se-ntâmplă şi la nivel macrosocial. Majoritatea directorilor sunt profund preocupaţi de consecinţele faptelor lor şi de lumea pe care le-o vor lăsa moştenire copiilor şi nepoţilor lor. Chiar dacă ideea de a se teme de toţi aceşti Randy Hayse care trăiesc pe întregul glob face parte din cultura corporatistă, totuşi directorii se bucură de existenţa lor. Când o organizaţie cum este RAN atârnă banere de imobilul în care se află sediul corporaţiei, aceşti directori scot un mare şi discret oftat de uşurare.

La scurt timp după ce am ajuns la aceste concluzii, s-a abătut asupra mea o serie de crize în plan personal: boli ale membrilor familiei şi moartea tatălui meu. Mi-am redus activităţile la strictul necesar – drumuri până în Amazon şi seminarii care fuseseră programate cu mult timp înainte – şi am amânat toate celelalte proiecte. Apoi a avut loc evenimentul din 11 septembrie. După vizita mea la punctul zero m-am concentrat asupra compunerii *Confesiunilor* şi, ca urmare a succesului cărţii, asupra unor turnee în care să vorbesc despre carte. Abia când m-am suit în avionul acela în anul 2006, pentru a participa la acţiunea de strângere de fonduri organizată de RAN, am reflectat iarăşi asupra consecinţelor profunde ale acestei campanii împotriva corporaţiei Mitsubishi şi a atâtor altor bastioane ale corporatocraţiei.

Pe durata acelui zbor, am înţeles că dacă vrem să schimbăm o lume guvernată de corporatocraţie, trebuie mai întâi să schimbăm corporaţiile însele. Cu cât reflectam mai mult la acest gând, cu atât mai mult m-am convins că Randy, angajaţii şi voluntarii săi dăduseră de un filon uriaş. Acele şiruri de oameni care pichetau în faţa firmelor cu banerele lor erau echivalentul contemporan al lăzilor cu ceai aruncate în mare în portul Boston. Iar mai întâi trebuia să arunci ceaiul peste bord, pentru că numai după aceea puteai câştiga Saratoga.

57.
Capitalism de tip nou

RAN nu se potriveşte profilului de organizaţie care poate intimida corporaţiile cele mai puternice din lume. În anul 2006, personalul său nu depăşea patruzeci de angajaţi, iar bugetul său, respectiv 4 milioane de $, cifre extraordinar de mici prin comparaţie cu treaba pe care o făceau. Am fost de câteva ori la San Francisco să stau de vorbă cu câţiva, nu puţini, dintre cei cu care discutasem la prima noastră întâlnire.

„Este vulnerabilă la presiuni”, mi-a răspuns Jim Gollin, preşedintele consiliului de administraţie, când l-am întrebat care crede că este punctul slab al corporatocraţiei. „Constatăm încă o dată că directorii pot fi convinşi să facă schimbări majore de politică a companiei”. Fiindcă vorbea fluent japoneza, Jim fusese unul dintre primii occidentali care lucraseră la sediul de la Tokyo al firmei Nomura, în perioada respectivă cea mai mare firmă de asigurări din lume. După aceea, el a călătorit pe tot globul, ca trimis de grupul financiar Morgan Stanley, iar în cele din urmă şi-a deschis propria sa companie de investiţii. Aşadar, el înţelege foarte bine lumea corporaţiilor.

„Dacă vrei să-i convingi să se schimbe, trebuie să fii flexibil, să te adaptezi situaţiei”. Jim a descris astfel Home Depot, cu titlu de exemplu: „Au fost cei mai importanţi detailişti de bricolaj şi nu-i interesa să discute cu noi. Prin urmare, i-am perpelit puţin cu demonstraţii în faţa magazinelor lor şi când erau convocate şedinţele acţionarilor. Un prieten din interior ne-a dezvăluit codul de securitate al magazinului la care lucra şi s-a dovedit că toate magazinele aveau un cod unic. Într-una din zile, voluntarii noştri au format cifrul şi au lansat următorul anunţ: „Atenţiune, cumpărători de la Home Depot! Reduceri de lemn în aripa 10. Acest lemn a fost furat din jungla amazoniană. S-ar putea să fie sânge împroşcat pe podea; vă rugăm să aveţi grijă! Tăierea acestor copaci duce la dislocarea comunităţilor de indigeni, la degradarea solului şi la distrugerea pământului”. După ce aliaţii noştri studenţi s-au organizat, am fost gata să facem acest joc în circa 162 de magazine într-o singură zi. După cum îţi poţi închipui, la sediul firmei Home Depot din Atlanta, telefoanele au zbârnâit până s-au încins firele. Abia după aceea au vrut să stea de vorbă cu noi. După ce au fost de acord să oprească vânzările de cherestea provenind din ecosisteme împădurite mature şi de lemn provenind din pădurile în pericol, ceilalţi detailişti importanţi de produse de prelucrare a lemnului, cum ar fi Lowe, s-au decis să li se alăture.

„Sunt capitalist convins”, a recunoscut Jim. "Astăzi, corporaţiile sunt forţa cea mai dinamică de pe glob. Au puterea şi energia de a produce schimbarea. Eu cred în activism».

Referindu-se la RAN, revista *Fortune* o descria ca pe «un ţânţar care-ţi intră în cort», deoarece organizaţia nu s-a lăsat niciodată intimidată de mărimea ţintei sale. Printre alte corporaţii care au capitulat în faţa RAN se numără: Kinko’s, Staples, Boise Cascade, Citigroup, Bank of America, JP Morgan Chase, McDonald’s şi Goldman Sachs.

În anul 2003, Randy Hayes a transferat conducerea zilnică a organizaţiei RAN în grija lui Mike Burne, deşi fondatorul însuşi a continuat să activeze ca un foarte dinamic preşedinte al consiliului de administraţie. Noul director executiv fusese înainte director de campanie şi-şi dovedise curajul în felul în care formulase strategia. Mi-a explicat că oamenii nu pot înţelege cum reuşeşte o organizaţie cu un buget de 4 milioane de $ să convingă o corporaţie de 100 miliarde de $ să-şi schimbe politica de firmă. „Facem

parte dintr-o mişcare justiţiară globală mai amplă”, mi-a spus Mike, „trupele de şoc nonviolente pentru o reţea organizată în sensul cel mai larg, care-i lămureşte pe filantropi şi pe simpatizanţii din interior. Printre organizaţiile cu care suntem „parteneri”, se numără, Forest Ethics, Banktrack, World Wildlife Fund, Friends of the Earth, Amazon Watch, The Pachamama Alliance, Ruckus Society, Greenpeace, Global Exchange, Sierra Student Coalition, Student Environmental Student Coalition, Rainforest Action Group şi altele. Avem mari speranţe că putem *într-adevăr* schimba America corporatistă”, a spus el, zâmbind.

L-am întrebat ce-l determină să fie atât de încrezător.

„Sunt patru motive. Primul este că adevărul este de partea noastră. Economia noastră globală şi calitatea vieţii, a oricărei forme de viaţă, depind de un climat stabil, de o biodiversitate înfloritoare, de aer şi de apă curate. Acestea sunt, în fond, drepturile fundamentale ale omului. După cum spun autocolantele pentru exteriorul autoturismelor: nu există locuri de muncă pe o planetă moartă. Al doilea: directorii executivi şi preşedinţii-directori generali ai corporaţiilor acceptă ca adevărată această afirmaţie. Mulţi dintre ei încep să înţeleagă – treptat - că ei pot fi o parte a soluţiei, şi nu a problemei. În al treilea rând, percepem corporaţiile drept aliaţi potenţiali: colaborăm cu ele, identificăm relaţii de tip câştig pentru ambele părţi, le oferim consultanţă asupra soluţiilor politice şi cinstim conducerea responsabilă. În cele din urmă, nu vom ceda. Vasta majoritate a opiniei publice sprijină protecţia mediului, iar grupuri de felul RAN vor trage la răspundere aceste companii.

O soluţie este aceea de a înţelege mentalitatea executivilor. Ilyse Hogue, directorul campaniei financiare globale a organizaţiei RAN, a fost educat de un tată care era agent de bursă. „Oamenii uită”, mi-a spus ea, „că firmele şi corporaţiile sunt formate din oameni, şi că mulţi dintre ei au copii. Ei sunt foarte preocupaţi de viitorul copiilor lor”

Modul de abordare al RAN a căpătat noi valenţe odată cu programul Jumpstart Ford, adoptat în anul 2006, al cărui ţel este de a schimba o corporatocraţie care nu este asociată în general cu distrugerile forestiere. După cum subliniază Jennifer Krill, director de campanie: „Maşinile folosesc benzină. O cantitate mare de petrol provine din junglă. Pe lângă asta, petrolul este elementul care contribuie în măsura cea mai mare la schimbările climatice, care au repercusiuni asupra pădurilor şi a noastră, a tuturor”. Această campanie transmite semnalul că ţelul RAN este mai amplu decât sugerează însăşi denumirea sa.

Krill nu are îndoieli în privinţa rezultatelor pe care le va produce proiectul Jumpstart Ford. Fiecare campanie RAN a dus la obţinerea de rezultate clare, tangibile. „Problema nu este dacă vom reuşi”, a spus ea. „Problema este dacă vom reuşi la timp”

Nu şi atâta vreme cât îi vom permite corporatocraţiei să-şi impună condiţiile. Comitetul pentru mijloace şi resurse de pe lângă Camera Reprezentanţilor a citat în instanţă organizaţia RAN, cerându-i să-i pună la dispoziţie informaţiile referitoare la protestele pe care organizaţia le-a efectuat începând din anul 1993. Într-o mutare tipică, ce caracterizează relaţia călduţă şi confortabilă dintre marile afaceri şi Congresul american, această anchetă urmăreşte revocarea statutului RAN de organizaţie scutită de la plata impozitelor. Potrivit lui Mike Brune, organizaţia pe care o conduce s-a supus întocmai hotărârii, iar în 31 mai 2005, el a înmânat sute de documente şi de metri de peliculă. „Asta ne costă timp şi bani”, a confirmat Mike, clătinând din cap cu tristeţe. „Suntem hotărâţi să ne apărăm donatorii de orice posibilă vânătoare de vrăjitoare, şi de aceea am extras numele şi chipurile lor din materialele pe care le-am predat. Câtă muncă! Însă vrem să demonstrăm că noi credem în sistem şi, de asemenea, că nu avem de gând să ne lăsăm intimidaţi”. L-am întrebat ce sentimente avea faţă de acţiunea Comitetul pentru mijloace şi resurse.

A făcut o pauză. „Ce simt? Pe de o parte mă enervează – ar trebui să vâneze firmele care fac abuz de puterea pe care o deţin, şi nu să sâcâie grupuri ca al nostru care încearcă să protejeze moştenirea pe care le-o lasă copiilor. Pe de altă parte, sper să atragă atenţia opiniei publice americane în legătură cu puterea pe care o avem cu toţii, mai ales atunci când ne unim forţele şi ne organizăm. Congresul nu aleargă după o mică organizaţie nonprofit, decât dacă persoane foarte importante se simt teribil de ameninţate”.

În zilele şi săptămânile care au urmat acestor întâlniri de la San Francisco, am înţeles faptul că o mulţime de personaje foarte importante se simt ameninţate de o mulţime de ONG-uri. Oficial, corporatocraţia continuă să deţină controlul, însă până şi corporaţiile încep să înţeleagă că zilele lor sunt numărate.

58.
O listă cu nedreptăţi

RAN este doar una dintre numeroasele organizaţii ce demonstrează vulnerabilitatea corporaţiilor şi faptul că acestea pot şi au voinţa de a se schimba. În capitolele care urmează, vom prezenta metodele încununate de succes pe care le-au pus în practică câteva dintre aceste ONG-uri. Aceste mici organizaţii nonprofit au

obligat giganţii industriei să cureţe apele poluate, să declare ca fiind ilegale pulverizatoarele cu aerosoli care distrug stratul de ozon, să protejeze speciile pe cale de dispariţie, să deschidă larg porţile minorităţilor, să interzică discriminarea după sex şi să se concentreze asupra aplicării unei game ample de politici şi de strategii diferite care abordează chestiuni importante precum cele sociale, ecologice, drepturile civile şi problemele umanitare. Abordări asemănătoare pot fi aplicate în scopul schimbării ţelurilor fundamentale ale corporaţiilor, transformării lor în cetăţeni planetari demni de a sluji interesele societăţii şi ale mediului înconjurător, mai degrabă decât cele ale unei aristocraţii globale restrânse.

Ca urmare a numeroaselor şi amplelor discuţii şi studii, eu am ajuns la concluzia că schimbarea este posibilă, de fapt, că ea se petrece chiar în acest moment, în diverse feluri. Corporaţiile se pleacă sub voinţa noastră. Noi avem puterea de a înfăptui schimbări monumentale în modul de alcătuire a societăţii în care trăim.

Iar acum, o a doua întrebare: suntem convinşi că dorim schimbarea? În Asia, America Latină, în Orientul Apropiat şi în Africa, am putut vedea care sunt consecinţele teribile ale intervenţiei asasinilor economici, şacalilor şi „soluţiile finale” ale militarilor, chiar dacă coloniştii înşişi au resimţit nedreptăţile şi suferinţele provocate de politica britanică. Ne întrebăm dacă aceste aspecte sunt suficiente ca factor motivaţional în scopul aplicării măsurilor şi asumării acţiunilor necesare.

Înaintea Revoluţiei Americane, gazetari de talia unui Benjamin Franklin, oratori de talia unui Patrick Henry şi pamfletari de talia unui Tom Paine au înţeles cât de important a fost să definească succint nedreptăţile perpetuate de Coroană britanică. Pur şi simplu nu exista un înlocuitor pentru a prezenta motivele, datele şi statisticile bine definite. Argumentele invocate de aceştia au dus la naşterea unei lungi liste de doleanţe şi acuzaţii împotriva monarhiei britanice care au sfârşit prin a fi rezumate în Declaraţia de Independenţă. Declaraţia a slujit ca motivaţie – dar şi ca justificare raţională – pentru a trece la acţiune. Astăzi, avem o listă şi mai lungă de critici îndreptate împotriva corporatocraţiei. Ea ne este prezentată cu regularitate de către presă (de multe ori involuntar), pe Internet, dar şi în filme şi în cărţi. Iată un rezumat al celor mai relevante idei:

Din cauza politicilor şi acţiunilor corporatocraţiei...

* Peste jumătate din populaţia de pe glob trăieşte cu mai puţin de 2 $ pe zi, adică aproximativ cu acelaşi venit pe care-l aveau oamenii în urmă cu treizeci de ani.

* Peste două miliarde de persoane nu au acces la utilităţi de bază, inclusiv electricitate, apă curată, canalizare, titluri de proprietate, telefon, poliţie şi protecţie împotriva incendiilor.

* Pentru toate proiectele sponsorizate de Banca Mondială, există o rată de eşec

de 55-60% (potrivit unui studiu efectuat de către Comitetul Economic Comun din Congresul SUA).

* Costul de întreţinere a datoriei din Lumea a Treia depăşeşte totalul cheltuielilor din Lumea a Treia destinate sectoarelor sănătăţii sau învăţământului, fiind de aproximativ două ori mai mare decât sumele pe care aceste ţări le primesc anual sub forma ajutoarelor străine. În ciuda convenţei generale de ştergere a datoriei, datoria Lumii a Treia creşte în fiecare an, apropiindu-se de 3 trilioane de $. Această situaţie nu este deloc încurajatoare. În cursul anilor 1996, în jurul ideii de „scutire de la plata datoriilor", ţările G7, FMI şi Banca Mondială au anunţat ştergerea a până la 80% din datoria HIPC (ţări sărace cu datorii mari), însă, între anii 1996 – 1999, cuantumul total al costurilor legate de întreţinerea datoriei provenind din HIPC a crescut în realitate cu 25% , adică de la 88,6 trilioane de $ la 114,4 trilioane de $.

* Excedentul de 1 bilioane de $ din ţările în curs de dezvoltare, contractate în anii 1970, s-a transformat într-un deficit de 11 bilioane de $ la începutul noului mileniu şi este în continuă creştere.

* Proprietatea asupra bogăţiei din Lumea a Treia este mai concentrată decât era înaintea anilor 1970, când s-a dezvoltat masiv infrastructura, şi înaintea anilor 1990, când s-a produs valul privatizărilor. În multe ţări, procentul de 1% în topul gospodăriilor celor mai bogate reprezintă mai mult de 90% din întreaga bogăţie privată a ţării respective.

* Corporaţiile transnaţionale au preluat controlul asupra celei mai mari părţi a producţiei şi comerţului din ţările în curs de dezvoltare. De pildă, 40% din producţia de cafea din lume este comercializată de numai patru companii, în timp ce treizeci de lanţuri de supermagazine acoperă aproape o treime din vânzările de produse alimentare din lume. O mână de companii extractive de ţiţei şi de resurse naturale controlează nu numai pieţele, ci şi guvernele ţărilor care deţin aceste resurse.

* Lăcomia corporatistă s-a evidenţiat atunci când ExxonMobil a anunţat un nou profit record – 10,5 bilioane de $, pentru trimestrul al doilea al anului 2006 – cel de-al doilea profit enorm raportat vreodată de către o firmă din Statele Unite, depăşit doar de profitul de 10,7 bilioane de $ obţinut tot de Exxon în trimestrul al patrulea al anului 2005. Aceşti doi ani au fost cei în care s-au înregistrat majorări ale preţului petrolului, ceea ce a provocat suferinţe enorme în rândul săracilor lumii. Companiile petroliere sunt masiv subvenţionate prin scutiri de la plata impozitelor, acorduri comerciale şi o legislaţie internaţională a muncii şi a mediului care le creează numai avantaje.

* Ponderea totală a taxelor federale plătite de corporaţiile din SUA este în prezent mai mică de 10%, înregistrând o scădere de la 21% , cât se înregistra în anul 2001, ea fiind de peste 50% în timpul celui de-al doilea război mondial. O treime dintre cele mai mari şi mai profitabile corporaţii din America nu au plătit niciun impozit în cel

puţin unul dintre primii trei ani ai noului mileniu. În anul 2002, corporaţiile din Statele Unite deţineau 149 de bilioane de $ în ţări ca Irlanda, Bermuda, Luxemburg şi Singapore, adevărate paradisuri financiare din punctul de vedere al impozitării.

* Dintre primele o sută cele mai importante economii ale lumii, cincizeci şi una sunt de tip corporatist, iar dintre acestea, patruzeci şi şapte de corporaţii au sediul social în Statele Unite.

* Statele Unite şi multe dintre ţările cărora Washingtonul le face publicitate, prezentându-le drept democraţii, prezintă următoarele caracteristici nedemocratice: mijloacele de comunicare în masă sunt manipulate de corporaţii uriaşe şi de către guvern; politicienii sunt îndatoraţi donatorilor bogaţi care le-au susţinut campaniile electorale; iar politicile concepute „în spatele uşilor închise” garantează faptul că electoratul nu este informat asupra problemelor esenţiale.

* Atunci când, în anul 1997, ONU a votat tratatul de scoatere în afara legii a minelor de teren, Statele Unite s-au abţinut; Statele Unite au respins ratificarea Convenţiei din 1989 asupra drepturilor copilului, a Convenţiei privind armele biologice internaţionale, a Protocolului de la Kyoto şi a Tribunalului Internaţional.

* Cheltuielile globale referitoare la înarmare au atins un nivel record în anul 2006, ajungând până la 1,1 trilioane de $, din care aproape jumătate au revenit Statelor Unite (înregistrându-se o medie de 1.600 de $ pe cap de locuitor american, fie acesta bărbat, femeie sau copil).

* Statele Unite s-au situat pe locul 53 pe lista întocmită în anul 2006 şi cuprinzând ţările în care este respectată libertatea presei (faţă de locul 17, din anul 2002), fiind aspru criticate de organizaţia Reporteri fără Frontiere şi alte ONG-uri din cauza faptului de a fi închis şi intimidat jurnalişti.

* Datoria naţională a Statelor Unite (suma totală datorată de guvernul federal al SUA creditorilor care deţin instrumente financiare de percepere a datoriilor în SUA), cea mai mare din întreaga lume, a atins 8,5 trilioane de $ în august 2006, cu alte cuvinte, 28.500 de $ datorie pentru fiecare cetăţean american, crescând cu 1,7 bilioane de $ pe zi. Un procent semnificativ îl deţin băncile centrale din Japonia şi China şi din state membre ale UE, ceea ce ne face extrem de vulnerabili faţă de toţi aceştia.

* Datoria externă a Statelor Unite (totalul datoriei publice şi private datorată non-rezidenţilor americani şi care trebuie achitată în moneda ţării respective, în bunuri sau servicii) este, la rândul ei, cea mai mare din lume, fiind estimată la 9 trilioane de $ în anul 2005. (Demn de remarcat este faptul că Washingtonul se foloseşte de datoria externă sau internă a altor ţări ca de nişte arme, obligând guvernele ţărilor respective să accepte pretenţiile corporatocraţiei, oferindu-le drept alternativă în caz de nesupunere falimentul, sancţiunile economice şi „condiţionalităţi” severe impuse de

FMI. Iar aceasta, în condiţiile în care SUA este cel mai mare datornic din lume).

Această listă parţială nu lasă loc niciunui dubiu în privinţa obligaţiei noastre de a recurge sau nu la instrumentele ce ne stau la îndemână, pentru a opera schimbarea. Aceste nedreptăţi ne servesc drept motivaţie – dar şi ca justificare – pentru a modifica realitatea abominabilă pe care a creat-o corporatocraţia. În centrul fiecăreia dintre aceste inechităţi se află corporatocraţia. Iar schimbând corporaţiile, noi vom schimba lumea.

Trebuie să insistăm ca aceste corporaţii să devină entităţi democratice şi transparente. Nu avem de ce să mai acceptăm capitalismul imperialist în care câţiva oameni bogaţi iau toate deciziile şi fac majoritatea banilor, şi unde totul se produce, în mare măsură, în secret. Suntem hotărâţi să le cerem ritos să respecte aceste principii despre care noi susţinem că sunt grăitoare şi evidente, după cum stă scris în cele mai sacrosancte documente, principii de justiţie, egalitate, compasiune şi bună conducere, fiind atenţi la asigurarea păcii şi a stabilităţii pentru generaţiile viitoare. Vom recunoaşte că trăim într-o mică comunitate globală în care corporaţiile sunt obligate să stabilească noi obiective capabile să reflecte această realitate. În loc de a acumula bogăţii pentru câţiva, corporaţiile trebuie să le poarte de grijă angajaţilor lor, chiar şi după pensionare; să se pună în slujba clienţilor lor; să aibă grijă de cei care le furnizează resursele – cei care extrag din pământ, sortează, asudă, prelucrează, fasonează, dau formă şi asamblează – şi să protejeze comunităţile şi mediile în care trăiesc aceşti oameni.

De asemenea, acest proces presupune că ar trebui să cinstim aspectele legate de grija faţă de noi înşine, cele asociate cu feminismul, şi să respingem ideea că aceasta este o „lume a bărbaţilor” în care legea celui mai puternic este în mod necesar cea dreaptă. Riane Eisler, autoarea best sellerului naţional *The Chalice and the Blade* (Cupa şi lama), s-a alăturat unei echipe de cercetători care au comparat statutul femeilor cu cei care se raportează la calitatea vieţii. Întemeiat pe date statistice culese şi furnizate de nouăzeci şi nouă de naţiuni, studiul lor a oferit concluzia că statutul femeii este un element de previziune mai bun al calităţii vieţii, decât calitatea produsul intern brut.

În ultima sa carte publicată, *The Real Wealth of Nations* (Adevărata bogăţie a naţiunilor), Dr. Eisler susţine următoarele: „în societăţile în care femeile au un statut superior şi unde aproape jumătate dintre membri guvernului sunt femei, cum ar fi ţările nordice, se acordă o mai mare prioritate fiscală politicilor de asistenţă, cum ar fi asistenţa universală de sănătate, asistenţa de calitate superioară acordată copilului, educaţie, activităţi parentale şi un concediu generos plătit pentru îngrijirea copilului… Atunci când statutul social şi puterea femeii sunt mai mari, şi calitatea vieţii acelei

naţiuni, în ansamblul ei, va fi mai bună, iar atunci când ele sunt reduse, la fel se va-ntâmpla şi cu calitatea vieţii pentru toţi”. Trebuie să înţelegem că însăşi supravieţuirea noastră depinde de capacitatea noastră de a avea compasiune faţă de semenii noştri. Trebuie să învăţăm să avem grijă de celălalt. Trebuie să îmbrăţişăm cauza celorlalţi şi să-i iubim.

Asemenea *Titanicului*, micuţa noastră planetă se scufundă rapid, însă, spre deosebire de *Titanic*, nu se poate afirma că are un număr insuficient de bărci de salvare; ea nu are practic niciuna. Instituţiile cele mai puternice din America şi corporaţiile noastre trebuie să pună pompele în funcţiune. Ele sunt cele care au condus vasul direct spre aisberg, iar acum trebuie să schimbe cu ajutorul lor cursul şi să ne salveze.

Iar noi, oamenii, trebuie să facem ceea ce se cuvine, adică acele lucruri raţionale şi pragmatice. Trebuie să ne facem auziţi. Trebuie să le cerem corporaţiilor să devină democratice şi transparente.

Înainte de a încerca să rezolvăm problemele care se referă la principiile unificatoare, fiecare după propriile-i puteri, de a trece la acţiunile pe care le poate întreprinde fiecare dintre noi, individual sau în colectivitate, este important să abordăm un obstacol care ne ţine în loc pe mulţi dintre noi, împiedicându-ne să răspundem la aceste întrebări. M-am confruntat cu acest obstacol în timp ce participam la o conferinţă organizată pe o insulă din Atlantic. Am aflat atunci cât de eficientă fusese corporatocraţia în a-şi reduce la tăcere opoziţia, în a inspira sentimente de frică unora dintre acele organizaţii aflate în cea mai bună poziţie pentru a produce schimbarea.

59.

Înfruntându-ne frica

În cursul acelei perioade din anul 2006, atunci când studiam atent impactul pe care-l aveau acţiunile ONG-urilor asupra corporaţiilor, m-am alăturat unui grup compus din treizeci şi trei de persoane, femei şi bărbaţi, care s-au reunit timp de câteva zile pe

insula Martha’s Vineyard pentru o serie de întrevederi. Discuţiile erau ecoul – aşa cred eu – al dezbaterilor purtate pătimaş în colonii, în perioada care a dus direct la Revoluţie. Mulţi colonişti erau terorizaţi de britanici; simpatizând fie cu partida «loialiştilor», fie cu «tory», ei se fereau să treacă la acţiune, de orice fel. «Imperiul britanic este, pur şi simplu, prea mare, prea puternic», îi preveneau ei pe toţi. «Vom fi înfrânţi şi vom fi persecutaţi, fiindcă i-am sfidat pe britanici». Decorul în care au avut loc acele întâlniri din anul 2006, pe insulă din largul coastei Massachussetts, a fost favorabil, ca un soi de microcosmos pentru lumea mai largă a zilelor noastre.

Lângă insula Vineyard se strângeau, odinioară, enorme bancuri de balene, iar, în secolul al XVIII-lea, a devenit echivalentul a ceea ce reprezintă în zilele noastre Orientul Mijlociu şi Amazonul: principala sursă de ulei pentru industriile şi căminele nord-americane. Asemenea deşerturilor şi pădurilor tropicale de astăzi, populaţiile de balene de atunci au fost distruse. Descoperirea zăcămintelor de petrol în statul învecinat Pennsylvania a oferit o alternativă mai puţin costisitoare privind obţinerea uleiului şi a dus la colapsul industriei producătoare de ulei din grăsime de balenă. În ultimii ani, această insulă şi-a câştigat reputaţia de loc de recreere pentru celebrităţi: aici vin familiile Kennedy şi Clinton, actori, scriitori şi muzicieni. Insula a servit drept platou de filmare pentru pelicula *Fălci*. Până în 2006, anul în care am sosit eu acolo, insula reflecta dezechilibrul ecologic atât de pregnant în lume. Suprapopulată de căprioare, ea a fost infestată de temuta boală Lyme – mi s-a spus că mulţi rezidenţi au contractat această boală. Drept urmare, am fost preveniţi să nu ne plimbăm pe păşunile cu iarbă luxuriantă, sau prin pădurile fermecate. «Mai bine le-aţi admira din interiorul sigur al unei maşini cu sistem de aer condiţionat».

Majoritatea celor douăzeci şi trei de conferinţe care au avut loc reprezentau organizaţii nonprofit care au primit donaţii de la gazda noastră, un filantrop bogat. Erau dedicate protejării mediului, speciilor pe cale de dispariţie, apărării drepturilor omului şi tuturor problemelor legate de sănătate.

De câteva ori, am apelat la participanţi, rugându-i să-şi dedice o parte din eforturi spre a convinge corporaţiile să-şi schimbe politica, folosindu-se de exemplul oferit de RAN. Am fost şocat de reacţiile lor.

«Nu te poţi încrede în directori».

«Să ne ţinem cât mai departe de mediul corporatist. Este o lume prea coruptă».

«Sunt prea puternici. Vom pierde şi vom fi pedepsiţi».

«E o lume extrem de periculoasă. Mai bine nu ne asumăm riscul».

«Ascultaţi”, am spus eu. „Fiecare dintre voi este implicat într-o activitate importantă. Însă, într-o anume privinţă, aplicaţi plasture de prim ajutor. Avem o hemoragie puternică, gravă, prin urmare, avem nevoie de Band-Aids, însă, dacă nu începem să tratăm boala, cauza ascunsă care a provocat-o, nici toţi plasturii din lume

nu ne vor putea ajuta. Aveţi dreptate când spuneţi că trebuie să ne luăm măsuri de protecţie împotriva corupţiei propagate de corporaţii, însă pentru numele lui Dumnezeu!, încercaţi să le rezolvaţi singuri, încercaţi să elaboraţi o strategie».

Mona Cadena, director adjunct pentru regiunea de vest la Amnesty Internaţional, a luat atunci cuvântul. «Noi, cei de la Amnesty, suntem de acord. Cu cei peste 1,8 milioane de membri ai noştri din circa 150 de ţări, cunoaştem bine puterea corporaţiilor. De fapt, cumpărăm acţiuni la unele dintre firmele care încălcă cel mai mult legea, suficient de multe încât să putem participa la şedinţele lor de acţionariat şi la înregistrarea rezoluţiilor care le cer ritos să adopte politici privind respectarea drepturilor omului în fiecare ţară în care-şi desfăşoară activitatea».

Hotărârea Monei de a spune lucrurilor pe nume m-a impulsionat.

Ceva mai târziu, în timp ce stăteam la o fereastră cu vedere spre un imens lac sărat despărţit de Oceanul Atlantic printr-o limbă îngustă de pământ, acoperită cu nisip, Mona mi-a vorbit despre Tony Cruz. Coordonatorul din California al Reţelei de acţiune corporatiste a organizaţiei Amnesty Internaţional, acesta îi angajase în luptă pe co-fondatorii Google, Sergey Brin şi Larry Page şi Yahoo!. Preşedintele-director general Terry Semel şi fondatorul Jerry Yang, în cadrul unor confruntări directe la şedinţele acţionarilor, au insistat ca acele companii să condamne reprimarea libertăţii de expresie în China. În plus, peste patruzeci de mii de activişti au participat la acţiuni online îndreptate împotriva companiilor. «Încă nu i-am determinat pe nici unii dintre ei să adopte atitudini proactive», a spus Mona suspinând, «însă am reuşit să avem audienţă cu un articol publicat în *Business Week* şi să obţinem timp de emisie la câteva posturi ABC. Ştim că a meritat efortul. Iar presiunile dau naştere la efecte».

«RAN a făcut o treabă excelentă», mi-a spus la telefon, când am contactat-o câteva zile mai târziu, Mila Rosenthal, director al programului pentru Afaceri şi Drepturile Omului de la Amnesty. «Activitatea lor este foarte solicitantă. Trebuie să oblige conducerea să accepte restricţii specifice legate de tăierea copacilor. Ai putea crede că demersurile noastre, deoarece recurgem la hotărârile acţionarilor, ar fi astfel mai uşoare, iar companiile ar trebui să se asigure că toată lumea va beneficia de pe urma respectării drepturilor omului. Cu toate acestea, încă întâmpinăm rezistenţă din multe părţi. ExxonMobil este un caz în acest sens...»

Acest gigant petrolier, cea mai mare companie de pe glob producătoare de energie, a acumulat un adevărat dosar legat de încălcarea drepturilor omului în numeroase ţări. Amnesty a atras atenţia asupra situaţiei create în Camerun, Ciad, Nigeria şi Indonezia. «Am putut vedea cu câtă încăpăţânare s-a opus ExxonMobil eforturilor de a-i convinge să elimine poluarea ca efect al acţiunilor lor», a continuat Mila. «I-am rugat pe membrii organizaţiei noastre să-i înece în ilustrate pe preşedinţii companiilor la care lucrează; am organizat veghe, întâlniri cu scop informativ şi

proteste. De Ziua Sfântului Valentin, le-am trimis cărţi cerându-le să «aibă o inimioară şi pentru drepturile omului». Ne-am coalizat cu alţi acţionari care au o mentalitate asemănătoare», împreună cu AFL-CIO, sistemul de pensionare a profesorilor din New York City, cu Boston Common Asset Management, Allied Industrial, Uniunea Internaţională a Lucrătorilor din domeniul energetic şi chimie (PACE), cu Centrul Interconfesional pentru Răspundere Corporatistă şi Waldon Asset Management, am solicitat ExxonMobil «să adopte şi să aplice o politică coerentă la nivelul întregii companii, de respectare a drepturilor omului la locul de muncă, având la bază Declaraţia Organizaţiei Internaţionale a Muncii din 1998, privind Principiile Fundamentale ale Drepturilor la Muncă (Declaraţia ILO), şi să pregătească un raport ce va fi pus la dispoziţia acţionariatului, referitor la transpunerea acestei politici în fapte». După înregistrarea acestei rezoluţii, coaliţia a avut o întâlnire cu oficialii corporaţiei. ExxonMobil a fost de acord să includă o declaraţie în sprijinul Declaraţiei ILO, în Raportul său cetăţenesc corporatist. La şedinţa anuală a acţionarilor pentru anul 2004, Chip Pitts, la vremea respectivă preşedintele consiliului organizaţiei Amnesty Internaţional, a avertizat asupra faptului că membrii coaliţiei au dreptul de a trage compania la răspundere.

«N-am obţinut tot ce ne-am dorit», a recunoscut Mila în discuţia pe care am purtat-o. «Dar am început bine. Organizaţia noastră a avut multe de învăţat. Îi vom schimba pe oamenii ăştia – câte o companie odată».

Întâlnirea de pe insula Martha’s Vineyard mi-a creat la început sentimente de frustrare, deoarece prea mulţi dintre participanţi cedaseră în faţa intimidării exercitate de corporaţii. În acelaşi timp, am ajuns să resimt o simpatie tot mai mare faţă de Amnesty şi de alte organizaţii care, asemenea americanilor de la Bunker Hill, îşi privesc teama drept în faţă. Înfruntând corporaţiile, ei ne inspiră pe toţi ceilalţi. Sunt convins că, auzind-o pe Mona vorbind atât de deschis, unul sau doi tory se vor fi lăsat convinşi să-şi facă curaj.

60.

Schimbând Wall Street prin influenţă financiară

Familia de organizaţii MoveOn îi reintroduce pe americanii reali în procesul politic. Cu cei peste 3,3 milioane de membri în întreaga Americă – de la tâmplari, la

casnice care-şi cresc copiii acasă şi la conducători de firme –, noi toţi conlucrăm cu scopul de a pune în practică o viziune progresistă a părinţilor fondatori ai patriei noastre. MoveOn este un furnizor de servicii, o cale pusă la dispoziţia cetăţenilor ocupaţi, dar preocupaţi, de a-şi descoperi vocea politică într-un sistem dominat de marile finanţe şi de marile trusturi mediatice.

Preluat de pe site-ul Moveon

La lansarea campaniei de răspuns la „risipa ridicolă de atenţie a naţiunii noastre”, referitoare la punerea sub acuzaţie a lui Clinton din 1998, fondatorii organizaţiei MoveOn, Joan Blades şi Wes Boyd, au pus la punct o petiţie online având scopul de „a-l cenzura pe preşedintele Clinton şi a trece mai departe la chestiunile arzătoare”. Încă din primele câteva zile, sute de mii de persoane au semnat petiţia. De atunci şi până în prezent, MoveOn s-a folosit de Internet că platformă şi forum pentru exprimarea liberă a opiniilor. Prin campaniile sale, MoveOn luptă pentru:

— încheierea genocidului din regiunea Darfur, Sudan;

— adoptarea legislaţiei care să impună înregistrarea documentelor la maşinile de vot;

— instituirea modalităţii de finanţare din fonduri publice a campaniilor politice şi stoparea dependenţei candidaţilor de donatorii corporatişti;

— interzicerea prin lege a torturii în închisorile controlate de guvernul SUA;

— realizarea acoperişurilor solare, ca parte a politicilor Comisiei pentru Utilităţi Publice;

— mărirea gradului de conştientizare a opiniei publice în legătură cu pericolul ameninţărilor provenind din partea SUA de a recurge la «opţiunea nucleară»; protejarea sistemului de asistenţă socială;

— interzicerea concentrării mijloacelor de comunicare în masă asupra unui număr restrâns de corporaţii.

«Oamenii nu sunt apatici, ei înţeleg pur şi simplu că este greu să ai influenţă de unul singur», mi-a spus Eli Pariser, directorul executiv al MoveOn. «Acesta este motivul pentru care MoveOn se preocupă să-i ajute pe alţii să se facă auziţi la Washington. Numai împreună putem influenţa până şi terenul pe care-şi desfăşoară activitatea companiile petroliere şi cele farmaceutice şi aliaţii lor de la Washington –, stabilind politici puse în slujba tuturor, nu doar aservite intereselor câtorva corporaţii».

RAN, Amnesty şi MoveOn fac posibilă schimbarea prin proteste, demonstraţii, mitinguri, campanii de afişaj, de reclamă în ziare, de expediere de ilustrate către preşedintele-director general, prin rezoluţiile acţionarilor, discursuri, scrisori către editori, campanii la telefon pentru reprezentanţii politici, campanii masive de petiţii postate pe internet şi alte metode de sensibilizare a atenţiei publice în sprijinul cauzei

lor şi pentru a aduce la cunoştinţa corporatocraţiei când se consideră că acţiunile sale sunt inacceptabile. În multe privinţe, ele îşi datorează succesul conducerii comunităţii afro-americane.

Mai mult decât orice alt grup individual, afro-americanii sunt cei care au condus la schimbarea fără violenţă. Această campanie a început cu mult timp înaintea izbucnirii războiului civil şi a continuat în epoca modernă prin Southern Christian Leadership Conference (SCLC), the National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) şi multe alte mişcări pentru apărarea drepturilor civile. Istoria sclaviei din Statele Unite şi a luptei de a-i pune capăt şi de a câştiga drepturi şi tratament egal pentru urmaşii sclavilor de atunci este una vastă, imposibil de şters din memorie, descurajantă şi inspiratoare, toate deodată. Dacă majoritatea cunoaştem modul în care această mişcare a făcut pionierat pentru «nesupunerea civilă», nu mulţi sunt cei familiarizaţi cu faptul că tot ele au condus în angajarea Wall Street ca instrument în transformarea corporatocraţiei. Afro-americanii au meritul nu numai de a fi dat un exemplu referitor la recursul la proteste şi demonstraţii, dar şi pentru rolul pe care l-au jucat în recunoaşterea puterii pe care o are influenţa financiară.

În anul 1996, au ieşit la suprafaţă acuzaţii potrivit cărora angajaţii Texaco făceau comentarii rasiste. Rev. Jesse Jackson a anunţat imediat organizarea unui boicot împotriva corporaţiei Texaco. El l-a sunat pe prietenul său, H. Carl McCall, Controlorul Statului New York, şi l-a rugat să se alăture şirurilor de oameni care pichetau. «Jesse, când ai un milion de acţiuni, nu mai este nevoie să pichetezi». Deoarece McCall controla investiţiile efectuate în statul New York, el a înţeles că deţine o poziţie de pe care poate exercita presiuni. El i-a trimis o scrisoare incendiară preşedintelui Texaco, Peter Bijur, în care îşi manifesta îngrijorarea în legătură cu politicile companiei faţă de minorităţile angajate de companie. În cele din urmă, Texaco a plătit 176 milioane de $ în urma deciziei de a face un aranjament pentru a nu se ajunge la proces şi s-a angajat să acorde măriri generoase de salariu câtorva sute de angajaţi afro-americani.

Succesul acestei campanii l-a convins pe Jackson să găsească proiectul Wall Street, vehicul financiar pentru utilizarea deţinerii de acţiuni într-un mod creativ, activist, dar şi pentru creşterea gradului de conştientizare în rândul acţionarilor afro-americani. Folosind aceste strategii, Jackson şi partenerii lui au convins companiile Coca Cola, 7Eleven, Shoney’s, Coors şi alte corporaţii uriaşe să-şi schimbe politicile corporatiste.

«Când te duci la o şedinţă în calitate de acţionar, ai dreptul să iei cuvântul», mi-a explicat Jackson. «... Am evoluat de la postura de culegători de bumbac la cea de acţionari».

Această filosofic a fost adoptată şi de alţi investitori. Grupuri de acţionari

responsabili din punct de vedere social exercită frecvent presiuni asupra fondului de pensii şi de ajutor reciproc, în sensul de a-i determina pe responsabili să ia o atitudine fermă împotriva corporaţiilor care au refuzat să adopte politici ce ţin cont de apărarea mediului şi a drepturilor omului. În cursul călătoriilor mele în Statele Unite, m-am lovit de multe ori de rezistenţă din partea studenţilor la adresa anumitor corporaţii. În multe campusuri universitare, aceştia erau în mod special exasperaţi de acuzaţiile potrivit cărora Coca Cola îi tratează rău pe angajaţii din alte ţări, inclusiv acuzaţii că ar fi angajat şacali, spre a-i intimida şi ucide pe liderii sindicali din Columbia. În iulie 2006, TIAA-CREF Social Choice Account a exclus Coca Cola din fondul său. Herbert Allison, preşedinte-director general la TIAA-CREF, companie care oferă planuri de pensii pentru domeniile universitar, medical şi cultural, a făcut acest anunţ oficial la adunarea anuală a CREF, College Retirement Equities Fund. Expulzarea a atins retragerea a 1,2 milioane de acţiuni Coca Cola. În centrul motivaţiei pe care a furnizat-o TIAA-CREF pentru această mişcare a stat incapacitatea de a apăra drepturile muncitorilor de la fabricile de îmbuteliere Coca Cola din străinătate, faptul că acestea vând produse carbogazoase copiilor şi problemele de mediu legate de utilizarea apei.

O altă abordare diferită care include, la rândul său, influenţa financiară a fost folosită pentru prima oară de o organizaţie nonprofit ce lucrează cu triburi din jungla Amazonului.

61.
Răscumpărarea datoriei Lumii a Treia

The Pachamama Alliance (TPA) s-a constituit ca urmare a unei expediţii organizate în Amazon în anul 1994, pe care am condus-o eu însumi. În ultima zi a călătoriei, participanţii au donat 118.000 $, pentru a sprijini triburile amazoniene să-şi

apere pământul strămoşesc de atacul companiile petroliere. Bill Twist, soţul lui Lynne Twist, organizaţia nonprofit de strângere de fonduri care mă însoţise în Guatemala, se oferise să conducă voluntar această campanie şi a devenit un foarte activ preşedinte al consiliului de conducere. Către anul 2006, Pachamama reuşise să colecteze 1,5 milioane de $, bani cu care s-au achiziţionat două aparate de transmisie-recepţie şi un avion, astfel încât comunităţile indigene să poată depăşi obstacolele care le împiedicaseră să comunice între ele şi să se întâlnească. Cu aceşti bani, au fost angajaţi avocaţi pentru a începe procedurile legale împotriva companiilor petroliere care încălcaseră pământurile -proprietate a populaţiilor indigene. Tot cu aceşti bani au fost organizate seminarii şi s-au produs filme pentru a le da oamenilor din Statele Unite puterea de a deveni agenţi ai schimbării, în fine, am descoperit întâmplător un plan cu adevărat revoluţionar.

„Ce-ar fi dacă”, m-a întrebat Bill Twist într-o bună zi, în timp ce traversam împreună jungla amazoniană aflată pe teritoriul Ecuadorului, „luăm în calcul aceşti arbori – în picioare, nu tăiaţi –, ca garanţie în răscumpărarea împrumuturilor contractate de Ecuador în străinătate?”

Eram aşezaţi pe un buştean, într-un luminiş scăldat în razele soarelui, chiar lângă un arbore capoc uriaş ale cărui rădăcini gigantice se întindeau ieşind contorsionate din trunchi şi înfigându-se în pământ de parcă ar fi fost contraforţii avântaţi ai unei catedrale medievale, şi discutam despre faptul că pădurile tropicale sunt vitale pentru noi toţi; ele absorb bioxidul de carbon, produc oxigen, influenţează clima de pe tot globul, generează apă curată, conţin milioane de specii de plante, de animale, insecte, păsări şi peşti, iar flora lor poate oferi remedii împotriva cancerelor, SIDA şi altor boli. Am discutat atunci despre datoria externă a Ecuadorului, una dintre cele mai ridicate din toată America Latină, care atinge valoarea de 18 bilioane de $, fiind, prin urmare, de două ori mai mare decât bugetul naţional. Costurile de întreţinere a acestei datorii secătuiesc fondurile vitale destinate sectoarelor sănătate, învăţământ, locuinţe şi altor programe sociale şi de mediu.

Am reliefat faptul că cea mai mare parte a datoriei Ecuadorului fusese contractată ca urmare a trucurilor şi tertipurilor asasinilor economici, care avuseseră scopul de a îmbogăţi companiile petroliere şi alte firme din Statele Unite, ca şi de a-i corupe pe oficialii indigeni, încă o dată, politicile financiare ale Băncii Mondiale şi FMI serviseră interesele corporatocraţiei, pe spezele poporului ecuadorian.

„Chiar şi acum”, a remarcat Bill, „unica modalitate prin care Ecuadorul îşi poate achita această datorie este prin vânzarea de ţiţei către companiile noastre petroliere. În acest proces, pădurile tropicale sunt siluite”. S-a oprit în timp ce un fluture de culoare albastru deschis, cât o clătită de mare, a traversat în zbor luminişul în care ne aflam. A planat câteva clipe în dreptul umărului lui Bill, iar apoi a zburat cu un fâlfâit

de aripi spre un mănunchi de anthurium stacojiu. „Părerea mea este să folosim drept resursă arborii care au rămas în picioare, pentru a transmite întregii lumi mesajul că ei valorează mai mult decât petrolul, un soi de troc natură - contra datorie. Ecuadorul va proteja o resursă vitală pentru noi toţi, în schimbul scutirii de la plata datoriei”.

„E o idee extraordinară”, am spus eu. „Numai că asta presupune o grămadă de bani”.

„Fireşte”. Bill mi-a aruncat un zâmbet de cunoscător pe care am ajuns să-l înţeleg ca un indiciu al faptului că vorbeşte serios. Absolvent al Universităţii Stanford, pregătirea sa profesională în domeniile consultanţei în management, leasingului de echipamente şi firmelor specializate în servicii financiare îl făcuseră apt pentru a gândi la scară globală.

Această conversaţie se purta în anul 2001. În următorii câţiva ani, Bill şi-a dedicat energia şi resursele proprii, pentru a transpune această idee în realitate. În august 2006, reprezentanţii TPA au semnat un acord cu Ministerul Mediului şi Ministerul Economiei şi Finanţelor din Ecuador, în vederea efectuării unui studiu de fezabilitate, pentru un „Plan verde” în Amazon. Acordul asigură finanţare în vederea dezvoltării de durată a regiunii, inclusiv privind analizarea impactului negativ pe care-l au prospecţiunile pe teren în vederea descoperirii zăcămintelor de petrol, redefinind valoarea pădurilor tropicale şi evaluând potenţialele beneficii ale viitoarelor descoperiri ştiinţifice ce vor genera o creştere a cererii de plante. Cuantificarea acestor valori va permite Ecuadorului să negocieze conservarea pădurilor tropicale. De pildă, dacă o porţiune a pădurii tropicale este evaluată la 1 miliard de $, Ecuadorul îşi va lua obligaţia de a proteja porţiunea respectivă cu arbori, permiţându-le cercetătorilor din domeniul medical şi din alte domenii să o folosească într-un mod durabil, în schimbul unei reduceri de 1 miliard de $ din datoria sa externă. Sistemul de separare a puterilor în stat va include şi obligativitatea din partea creditorilor şi a organizaţiilor de tip „câine de pază”, astfel încât acestea să nu le permită companiilor petroliere – sau altor firme cu activităţi periculoase – să pătrundă în această porţiune de pădure.

În calitate de membru al consiliului TPA, am urmărit cum s-a dezvoltat această organizaţie, de la întâlnirea de la micul dejun din anul 1994, până la proporţiile unei forţe cu un impact extraordinar asupra guvernului ecuadorian şi a giganţilor din industria petrolieră. „Planul verde este un prim pas”, mi-a spus Bill recent. „Dezvoltând noi căi de abordare în vederea soluţionării problemei datoriilor externe, noi creăm un model pe care-l pot folosi şi alte ţări pentru a-şi proteja de exploatare terenurile naţionale. Noi înţelegem acest lucru ca pe o abordare inovatoare în vederea finanţării unei dezvoltări durabile şi echitabile”.

În plus, TPA a pregătit trei sute de facilitatori din cinci ţări pentru a susţine

simpozioane Dream Change, cu scopul de a le da oamenilor puterea să influenţeze evoluţia lumii prin alegerile şi acţiunile noastre de zi cu zi. Scopul este acela de a avea în final câteva mii de facilitatori care să poată ajunge la conştiinţa câtorva milioane de oameni în următorii câţiva ani. Această măsură este o parte a viziunii despre viitor pe care a făurit-o Lynne Twist. „Vrem să vindecăm simptomele – distrugerea pădurilor tropicale şi datoriile contractate pe căi necinstite –, însă ne dăm seama că trebuie să vindecăm şi boala însăşi, adică viziunea noastră mioapă materialistă asupra lumii”, mi-a mărturisit ea.

Lynne, Bill şi cu mine am discutat ideea de a ataca motivul crizei cu care ne confruntam, la însăşi rădăcina lucrurilor. A proceda, însă, astfel va presupune că trebuie să găsim răspunsul la cea de-a treia întrebare pe care am pus-o la începutul acestei părţi a cărţii: în virtutea cărui principiu ne validăm acţiunile?

Coloniştii americani aveau un principiu unificator: ei se opuneau tiraniei şi erau hotărâţi să-şi câştige libertatea şi emanciparea, în zilele noastre, aceste principii continuă să fie călăuzitoare. Date fiind, însă, punctele de vedere şi obiceiurile divergente din zilele noastre, se pare că avem cu toţii nevoie de un ţel comun care să fie mai degrabă universal. Cuvinte ca tiranie, libertate şi şansă de emancipare sunt supuse interpretărilor. După cum am constatat în primele părţi ale acestei cărţi, sunt în Africa unele naţiuni care percep Statele Unite ca pe un stat tiranic; sau naţiuni din America Latină, Asia şi Orientul Mijlociu care consideră că noi sprijinim regimuri ce le suprimă libertăţile şi drepturile. Cum răspundem la această a treia întrebare? Cum ar trebui procedat ca, mai degrabă decât să căutăm a le impunem altora valorile noastre morale, religioase sau filosofice, să ne manifestăm intenţia de a crea ceva soldat cu beneficii reale şi durabile?

62.

Cinci trăsături comune

Într-o zi de vară a anului 2006, în dimineaţa zilei următoare celei în care am vorbit la Universitatea din Colorado, Sarah McCune şi Joseph Peha au trecut să mă ia cu maşina de la hotelul Boulder unde stăteam. Studenţi la Universitatea din Denver, ei făcuseră aranjamentele şi avuseseră un rol decisiv pentru ca eu să ţin un curs la

şcoala lor. Sarah, studentă la studii şi ştiinţe politice internaţionale, fusese deja în America Latină, Africa şi Asia de Sud. Joseph se concentra asupra studiilor internaţionale, învăţării limbii spaniole şi a artelor. Trăise şase luni în Argentina unde fusese înscris la cursurile Universităţii Cuyo din Mendoza.

M-am suit în faţă, lângă Joseph, în timp ce Sarah era aşezată în spatele lui. Având Munţii Stâncoşi drept fundal, m-am aşteptat că ne vom instala comod într-o călătorie relaxantă cu maşina până la Denver. Nimic nu putea fi mai străin de intenţiile lor. M-au hărţuit cu întrebări în legătură cu viaţa mea de asasin economic şi cu atitudinea mea de acum faţă de lucrurile pe care le făcusem. Apoi, a fost rândul meu să-i întreb ce simţeau în legătură cu lumea pe care le-o lăsa moştenire generaţia mea.

„Nelinişte", mi-a răspuns Sarah. „Teamă. Într-adevăr sunt vremuri nesigure pentru noi. Oamenii de vârsta ta spun că ceea ce vom ajunge să fim la douăzeci de ani va fi hotărâtor pentru ceea ce vom face tot restul vieţii. Vorbele de acest fel ne înspăimântă. Ne întrebăm ce va urma".

„Nu vreau să spun că noi nu vrem să ne continuăm viaţa, să evoluăm sau să ne maturizăm", a adăugat Joseph. „Doar că nu vrem să ne înscriem într-un soi de cursă pe viaţă şi pe moarte şi să ne petrecem următorii patruzeci de ani căţărându-ne pe scara ierarhiei corporatiste, făcând apoi o schimbare de carieră şi sfârşind cu obişnuita criză de la mijlocul vieţii".

Mai târziu, în cursul aceleiaşi seri, ne-am dus cu maşina până la un restaurant din Denver unde ni s-au alăturat şi alţi studenţi, dar şi profesorul Robert Prince, conferenţiar principal la Universitatea din Denver care fusese, ca şi mine, prin anii 1960, voluntar în Corpurile Păcii. Pentru studenţi, el nu era doar un profesor care-i inspira, ci şi un exemplu de om care trăia respectându-şi principiile, o persoană spre a cărei statură morală aspirau, luându-l drept model.

„Puştii ăştia sunt extraordinari", mi-a spus profesorul Rob. „Ei văd ce se-ntâmplă în lume şi sunt hotărâţi s-o schimbe. Mi-e teamă că sistemul nostru de învăţământ, în cea mai mare parte a sa, încearcă să-i saboteze, să-i transforme în nişte rotiţe într-un mecanism mai amplu. Tipii ca mine şi ca tine au obligaţia de a le oferi o portiţă de scăpare, de a-i ajuta să vadă cum îşi pot canaliza energiile pentru a înfăptui acţiuni pozitive. Atâtea minţi strălucite aşteaptă să fie descătuşate"

În seara aceea, i-am auzit pe studenţi repetând la nesfârşit şi discutând despre sistemul stricat pe care-l moşteneau. Ei şi-au mai exprimat speranţa că RAN, Amnesty, MoveOn, The Pachamama Alliance şi alte ONG-uri se puteau inspira de la ei. Am fost profund impresionat de hotărârea, curajul şi forţa lor.

După cină, Sarah, Joseph şi un alt amic, pe nume Eric Kornacki, m-au condus cu maşina înapoi la hotel. Eric mi-a vorbit despre un studiu pe care-l conducea asupra unei firme locale, New Belgium Brewing Company, din Ft. Collins, Colorado. «N-are

nicio legătură cu faptul că-mi place berea», a spus el chicotind. «Îmi place maniera în care se poartă cu oamenii. La New Belgium sunt avangardişti în ceea ce priveşte modul în care ar trebui condusă o firmă». Le-a aruncat o privire tovarăşilor săi. «Trăsături comune». Apoi a continuat, adresându-mi-se: «Am identificat o serie de factori comuni printre organizaţiile bune».

«Cinci», a adăugat Sarah. «Echitate, transparenţă, încredere, cooperare şi prosperitate pentru fiecare dintre cei implicaţi. În esenţă, acestea sunt ingredientele fundamentale ale democraţiei». Mi-au vorbit despre firmele pe care le luaseră în studiu şi care integrează aceste principii în planul lor de afaceri. Tinerii erau în căutare de modele şi găsiseră aşa ceva într-o gamă foarte vastă, de la o fabrică de plăci ceramice din Argentina, până la cooperative pentru producerea alimentelor organice din Midwest.

Aceşti studenţi de la Universitatea din Denver formulau răspunsul la acea a treia întrebare referitoare la un principiu unificator. Apoi, doi elevi de liceu s-au prezentat la mine într-un loc complet neaşteptat şi mi-au oferit câteva puncte de vedere care m-au luat prin surprindere, lăsându-mă fără grai.

63.
Vremuri pline de oportunităţi

Am fost invitat să ţin cuvântarea principală la conferinţa naţională a Veteranilor luptători pentru pace, organizată în anul 2006 la Seattle. M-a intrigat ideea de a mă întâlni cu bărbaţi şi femei care-şi riscaseră la un moment dat viaţa pentru ţara lor şi

care protestau şi cereau să fie pace vociferând. Ştiam că mulţi dintre ei îşi pierduseră un braţ sau un picior în luptă, sau suferiseră alte răni grave, emoţionale, ca şi fizice. Oare ce gândeau ei acum?

În cursul zborului meu de-a lungul şi de-a latul ţării, am citit şpalturile cărţii *The Good Remembering* (Bună amintire), scrisă de prietenul meu Llyn Roberts, o carte care reflectă înţelepciunea şi cunoaşterea cu care se nasc cei din diverse culturi de pe glob. Am fost în mod deosebit frapat de următorul pasaj:

Trăim vremuri de profunde oportunităţi. Când citim ziarele, avem uneori senzaţia că suntem copleşiţi de crizele cotidiene care par să sară afară din titluri. Şi totuşi, noi ştim că o criză şi haosul pot constitui ingrediente esenţiale în procesul de judecare, de justă apreciere a lucrurilor şi de schimbare, de multe ori ele obligându-ne la alegeri pe care înainte nici nu le-am bănuit. Vremuri precum cele pe care le trăim ne imploră să le ascultăm şi să dăm ascultare mesajelor pe care le primim.

Acest paragraf rezuma propriul meu mod de a gândi despre ONG-urile care conving corporaţiile să fie buni cetăţeni şi pe executivi să reacţioneze trecând la acţiuni pozitive. Acestea sunt cu adevărat „vremuri de profunde oportunităţi”. Am avut sentimentul că veteranii aveau nevoie să audă aceste veşti bune.

Odată ajuns la Seattle, m-am amestecat printre veterani, socializând cu ei la o recepţie, la o lectură „informală” de poezie, la care oricine se poate înscrie la cuvânt, şi la câteva dintre seminariile lor. Am stat de vorbă la o bere cu o femeie care-şi petrecuse douăzeci şi unu de ani în armată şi care demisionase dezgustată după ce am invadat pentru a doua oară Iraqul. Am auzit un bărbat fără picioare cântând un bocet ce le-a smuls aplauze frenetice camarazilor săi de luptă: „Mi-am sacrificat picioarele, pentru ca Georgie Bushie şi Dickie Cheney să-şi toarne ţiţei peste tartinele cu caviar auriu”.

Am simţit din plin frustrarea, mânia şi hotărârea lor de a îndrepta un rău la a cărui perpetuarea contribuiseră. Nu am scris niciun discurs şi nici măcar n-am schiţat vreunul, ci am vrut să vorbesc liber, din suflet. Ştiam că prezentarea mea va fi deschisă publicului larg, însă, mai presus de toate, am vrut să mă adresez direct acestor veterani.

Imediat ce m-am aşezat în faţa lor, în acea sală imensă, şi le-am privit chipurile, am trăit un sentiment de profundă afinitate, aproape de înrudire cu ei. Dusă era furia mea din anii studenţiei petrecute la Universitatea din Boston, de pe vremea războiului din Vietnam, când am încercat să-i blochez şi să-i opresc să se urce la bordul navelor din şantierul naval de la Boston al Marinei. Dusă era şi furia pe care mi-o provocase bombardarea de către Marină a oraşului Panama. Tot ce am resimţit stând acolo pe

podium a fost compasiune faţă de alţi oameni care fuseseră exploataţi de corporatocraţie. În ciuda oricărui dezacord pe care l-am avut poate în trecut ei erau fraţii şi surorile mele. Şi ei asistaseră la toată nebunia, iar acum veniseră împreună, uniţi ca veterani ce luptă pentru pace.

Noutatea şi forţa acestui concept – ideea că soldaţii se întrunesc pentru a apăra pacea – m-au afectat profund.

Nu-mi amintesc detaliile discursului meu din acea seară. Ştiu doar că i-am somat să priceapă mesajul cărţii lui Llyn Roberts, acela că o criză poate aşterne calea spre schimbare, i-am implorat să nu blameze doar administraţia Bush, ci să înţeleagă că toate corporaţiile împreună sunt mult mai puternice decât orice preşedinte luat individual. Le-am vorbit despre ONG-urile care luptă cu atâta curaj pentru a aduce schimbarea şi am lăudat armatele de voluntari RAN care au acaparat pur şi simplu sistemele de adresare directă către public la unităţile Home Depot din întreaga ţară. I-am implorat pe acei veterani să creadă în ei înşişi şi în forţa organizării lor şi să ştie că ei pot crea acel tip de lume pe care şi l-au dorit atunci când au acceptat să îmbrace uniforma şi au depus jurământ de a apăra democraţia. Iar după aceea, m-am auzit repetând un gând pe care-l exprimasem în faţa a numeroase adunări.

„Pentru ca nepoţii mei să crească într-o lume în care domneşte pacea, durabilă şi stabilă, fiecare copil din Africa, America Latină, Orientul Mijlociu şi Asia trebuie să crească într-o lume stabilă, durabilă şi în care domneşte pacea”. De această dată, am realizat, chiar în timp ce rosteam aceste cuvinte, că eram pe punctul de a defini o altă componentă a principiului unificator.

După ce am coborât de pe podium şi m-am îndreptat spre masa unde urma să dau autografe, s-au apropiat de mine doi tineri.

Unul dintre organizatori a făcut o încercare de a-i întâmpina cu răceală. „Nu vedeţi”, a spus ea, „că oamenii stau la coadă şi aşteaptă?”

Ei însă nu s-au lăsat descurajaţi. S-au prezentat sub numele de Joel Bray şi Tyler Thompson, elevi în anul doi la colegiul Olympia din Olympia, Washington, şi, respectiv, la Şcoala pregătitoare de pe lângă Universitatea din Seattle. Cei doi mi-au spus că lectura *Confesiunilor* i-a convins să treacă la fapte. În timp ce ne strecuram prin mulţime, unul dintre ei mi-a spus că a fost profund impresionat de afirmaţia mea anterioară referitoare la moştenirea pe care o lăsăm nepoţilor. „Cei de care vorbiţi sunt copiii mei”, mi-a spus el, „nu nepoţii mei. Acesta-i cel mai important lucru pe care trebuie să-l înţelegem cu toţii. Copiii noştri n-au niciun fel de viitor, dacă toţi copiii nu au viitor.”

S-au retras de partea mesei pe care stăteam eu şi au rămas lângă scaun. M-au aşteptat să termin de semnat toate cărţile şi să le acord în fine, toată atenţia mea.

„Am iniţiat un club pe care l-am numit Conştientizare şi Schimbare Globală

(GAC)”, ne-a explicat Joel.

„Organizând lucrurile sub forma a două cluburi surori, am sperat să putem pune la punct evenimente mai ample între şcolile noastre şi oraşe, iar în acest sens să atingem conştiinţa cât mai multor oameni”, a intervenit în discuţie Tyler. „După câteva săptămâni de planificări, noi contactasem deja sute de persoane şi organizaţii ale căror obiective sunt asemănătoare cu ţelurile noastre şi în acelaşi timp, am obţinut sprijin din partea mai multor studenţi şi profesori de la şcoala noastră”.

„Până în prezent”, a adăugat Joel, „toţi cei cu care am discutat au reacţionat pozitiv, cu entuziasm. Se pare că fiecare vrea să-şi aducă contribuţia. Am hotărât să ne ocupăm de numeroasele şi diversele aspecte din domeniile politicii, ecologiei, sociologiei şi economiei. Însă după ce ţi-am citit cartea şi după ce am vizionat filmul lui Al Gore, *Un adevăr incomod*, ne-am spus că ar trebui să ne concentrăm asupra economiei şi a mediului şi asupra modului în care aceste două componente sunt legate între ele.”

„Ştim că eşti foarte ocupat, însă am vrea să-ţi transmitem un e-mail, pentru a te ţine permanent la curent cu ceea ce facem.” Tyler mi-a întins un ştraif de hârtie pentru ca eu să-i scriu adresa mea de e-mail.

La câteva zile după ce m-am întors acasă de la Seattle, am primit un e-mail de la Joel şi Tyler. Mesajul conţinea următoarele:

Declaraţie de misiune

Conştientizarea şi Schimbarea Globală (GAC) este o organizaţie care încearcă să promoveze conştientizarea, schimbarea şi soluţionarea definitivă a problemelor globale. Lumea în care trăim se confruntă în prezent cu numeroase probleme sociale, politice, economice şi de mediu, şi vom fi martorii fiecăreia dintre aceste probleme în cursul vieţii noastre. Mai mult decât atât, nu numai pentru găsirea soluţiei, ci şi pentru implementarea ei, este necesar să apelăm la ajutorul concertat a tuturor celor care fac parte din comunitatea noastră. Obiectivul GAC este acela de a educa oamenii în legătură cu aceste probleme, învăţându-i să adopte, în acelaşi timp, un rol activ în rezolvarea lor. Împreună şi numai astfel vom reuşi să inversăm efectele pe care noi înşine le-am pus în mişcare. Este ameninţată însăşi capacitatea noastră de a trăi.

Am fost încântat de perseverenţa şi insistenţa acestor studenţi. Ei n-au fost ţinuţi în braţe de un sistem de învăţământ care a încercat să le deturneze atenţia de la problemele vitale, făcându-i să se concentreze asupra testelor, temelor pentru acasă, obţinerii gradelor, admiterii la colegiu, căutării unui loc de muncă şi altor forme de traumă provocate de lupta pentru atingerea performanţei. Ei n-au fost anesteziaţi de televiziune. S-au imobilizat de frică. Aceşti doi tineri au ajutat la o înţelegere profundă

a lucrurilor. Ei ştiau că este ameninţată „însăşi capacitatea noastră de a trăi”. Ei – nu doar copiii şi nepoţii lor – vor resimţi influenţa directă a acestei oribile stări de fapt pe care generaţia din care fac parte o va lăsa urmaşilor săi. De asemenea, ei au înţeles că nicio soluţie nu va putea funcţiona dacă planul nu include întregul glob. Şi ei mai cred cu tărie că pot şi că vor reuşi.

Recitind mesajul lor electronic, am înţeles că principiul unificator trebuie să conţină dăruirea lor pentru implicarea tuturor celor din comunitate. Trebuie să includă principiile pe care le apără ONG-urile care caută să instituie dreptatea socială, ecologică şi economică. Trebuie ţinut cont de aceste cinci ţeluri comune exprimate de studenţii de la Universitatea din Denver. Trebuie să onorăm insistenţa cu care femeile susţin că toţi copiii trebuie să crească într-un mediu în care să se poată simţi în siguranţă şi iubiţi. În loc de a scoate în evidenţă latura morală sau religioasă, trebuie insistat pe cea pragmatică, articulând o dorinţă cu adevărat universală, împărtăşită de toţi bărbaţii şi de toate femeile, de fapt de toate fiinţele de pe pământ. Trebuie să fie ceva simplu, ceva pe care oricine şi-l poate înscrie în memorie. Am schiţat în ciornă câteva cuvinte pe spatele unei bucăţi de hârtie.

Principiul unificator este angajamentul fiecăruia dintre noi de a crea o lume stabilă, durabilă, în care să domnească pacea pentru oamenii de pretutindeni.

Am fost tentat să adaug ceva despre recunoaşterea faptului că niciun copil n-ar trebui să moştenească o asemenea lume, decât dacă toţi copiii o moştenesc. Totuşi, după toate aparenţele, acest lucru vorbea de la sine. Acelaşi lucru era valabil şi în cazul ideii de „echitate”. Apoi, m-am gândit să includ în acest plan plantele, animalele şi mediul înconjurător, însă mi-am spus că termenele *stabil* şi *durabil* acoperă acest aspect. Mai bine era să păstrăm o exprimare simplă şi scurtă.

Ne propunem că creăm o lume stabilă, durabilă şi în care să domnească pacea pentru oamenii de pretutindeni.

Până la Denver şi Seattle, mă gândisem că acesta este un moment important în istorie. Acum realizăm, însă, că aceşti studenţi la colegiu şi la facultate, ca şi veteranii de război care cereau insistent încetarea războiului – combinate cu toate discuţiile avute cu oameni din ONG-uri şi ideile lor despre transformarea capitalismului imperialist în capitalism democratic – mă convinseseră că acesta *este într-adevăr* cel mai important moment din istorie.

Deşi ştim că societatea noastră se clatină, că suntem exploataţi, că cei care ne conduc o duc bine şi prosperă de pe urma instabilităţii şi a inegalităţii, am fost totuşi

educaţi să ne îndoim că ştim într-adevăr aceste lucruri. Ezitările noastre sunt rezumate într-o întrebare pe care o pune aproape întotdeauna cineva la fiecare prezentare pe care o susţin. Şi ea este de departe cea mai importantă întrebare cu care ne confruntăm astăzi.

64.

Cea mai importantă întrebare a epocii în care trăim

„Înainte de a pune o întrebare care mă preocupă, doresc să afirm că sunt de acord cu tine”. Femeia care stătea în faţa microfonului de pe culoarul central avea în jur de patruzeci de ani, probabil patruzeci şi ceva de ani. Părul său auriu-roşcat îi cădea bogat pe umeri şi femeia avea un zâmbet plăcut care îmi amintea de Meryl

Streep. Purta o bluză albastră şi pantaloni largi de culoare bej, iar judecând după haine, putea fi la fel de bine profesoară, avocată, artistă sau casnică. „Dacă vrem să schimbăm lumea, trebuie să convingem corporaţiile să-şi schimbe obiectivele, în sensul că ele sunt obligate ca, în loc să servească interesele câtorva bogaţi, să se concentreze asupra modului în care ar putea să ne facă nouă, celorlalţi, viaţa mai bună. Dar şi să ia măsuri pentru protejarea mediului în diversitatea sa şi a comunităţilor în care trăim cu toţii". A schiţat un zâmbet cald. „Sunt total de acord".

Deja ştiam la ce să mă aştept că va urmă: se pregătea să pună întrebarea la care se ajungea mereu, întrebarea care ne preocupă obsesiv pe toţi. Era şi ultima întrebare din lista mea de patru probleme pe care cu toţii avem obligaţia să le rezolvăm.

Şi-a pus mâinile în şolduri şi mi-a aruncat o privire aproape sfidătoare. „Dar cum aş putea eu proceda – eu personal –, încât să fac ca acest lucru să se întâmple?".

„Uite că am ajuns şi aici", mi-am zis eu în sinea mea. Mi-am dres glasul şi am rostit cu voce tare: „Mulţumesc".

La începuturile călătoriilor mele în care am ţinut prelegeri, m-am întrebat adeseori dacă oamenii şi-au pus dintotdeauna această întrebare. Sau este oare o caracteristică unică a perioadei post-hitleriste, post-bombă-atomică-Vietnam-Watergate-l1 septembrie? Am avut mereu sentimentul că suntem atât de mici şi de neajutoraţi? Sau asta se-ntâmplă doar acum?

Ori de câte ori încercam să-mi formulez o opinie, gândul îmi zbura la bunicul meu. În perioada marii depresii economice, el avea o afacere de producţie de mic mobilier în zona rurală din New Hampshire. A murit înainte de a mă naşte eu, însă am fost crescut în umbra reputaţiei lui. Se spune că nu lua niciodată nicio decizie fără aprobarea angajaţilor săi. El era de părere că niciodată copiii lui nu o vor duce bine, decât dacă şi cei mai săraci membri ai comunităţii o duc bine. Prin urmare, el s-a dedicat scoaterii din depresie a comunităţii în care trăia. El şi alţi oameni de afaceri s-au hotărât să nu-şi folosească economiile pentru a-i exploata pe cei lipsiţi, cumpărându-le casele şi fermele cu câţiva centi la un dolar. În schimb, ei au edificat o economie care le oferea de lucru şomerilor-tăietori de lemne, tâmplari, măturători de stradă, instalatori, ţesători şi tapiţeri. Bunicul nu mi-a fost niciodată descris ca un bun samaritean, însă legenda care circulă în jurul lui spunea că a fost un om înţelept, care a înţeles că viitorul nepoţilor lui încă nenăscuţi nu va putea fi asigurat decât dacă era asigurat şi viitorul nepoţilor acelor fermieri şi muncitori sărăciţi de criză.

Mă mai gândeam şi la tata. Cred că ar fi putut să se prefacă că Hitler nu există, considerându-l un despot european. „E-adevărat că a ucis câteva milioane de oameni. Şi ce dacă? Eu nu sunt evreu. Trăiesc pe celălalt ţărm al Atlanticului. Sunt în siguranţă". Ar fi putut găsi o explicaţie raţională convenabilă la asta. Sau, fiind

profesor de limbi străine, ar fi putut accepta o slujbă sigură că preparator pentru translatori. În loc de toate acestea, el s-a înscris voluntar în Marină şi a condus convoaie cu echipaje de gardieni înarmaţi ce manevrau armele respective pe petroliere comerciale ce traversau Atlanticul, o slujbă extraordinar de periculoasă.

Mă gândeam la sufragete, la cei care au organizat sindicatele, la toţi cei care au muncit din greu pentru a obţine respectarea drepturilor omului, la protestatarii anti-Vietnam, la fetele care înfig flori în ţevile puştilor soldaţilor şi la studenţii din Moscova şi din Beijing care se întind pe jos, în faţa tancurilor. Deşi, acele vremuri par demult trecute, multe dintre acţiunile respective s-au petrecut în cursul vieţii mele de adult.

Iar toate acestea m-au trimis cu gândul la prezent şi la bărbaţii şi femeile care se întind pe pământ în faţa buldozerelor, în pădurile din Oregon, la fermierii columbieni care se leagă cu lanţuri de garduri, pentru a-i desfide pe mercenarii aflaţi în solda corporaţiilor, ce încearcă să-i alunge de pe pământurile lor, la sportivii care refuză să intre pe teren îmbrăcaţi în uniforme confecţionate în atelierele morţii, la cei care cântă, care escaladează faţade de clădiri pentru a agăţa acolo drapele, care compun poezii, îşi fac cumpărăturile doar la cooperative prietenoase faţă de mediu şi responsabile din punct de vedere social sau la magazine locale aflate în proprietatea privată a unei familii şi la toţi cei care – ca şi fiica mea – renunţă la cariere aducătoare de profit în marile corporaţii, spre a se dedica unor cauze nobile şi a îmbrăţişa un mod de viaţă ce oferă mai mult decât bani. Ei fac toate aceste lucruri chiar acum.

„Ştiţi”, i-am răspuns doamnei cu păr auriu-roşcat, îmbrăcată în bluză de culoare albastru-azuriu şi pantaloni bej, „aud mereu această întrebare. Şi nu ştiu exact de ce o aud. Noi doi trăim într-o ţară care se mândreşte cu faptul de a fi o democraţie. Cu faptul că trece la acţiune”. Le-am spus povestea vieţii bunicului şi a tatălui meu. „Vă rog să nu vă simţiţi ca şi când aţi fi singuri”. M-am uitat în jur şi mi-am privit cu atenţie publicul. „Câţi dintre voi şi-au pus întrebarea formulată de doamna? Câţi dintre voi vreţi să ştiţi ce puteţi face pentru a îmbunătăţi situaţia?”

Sală a devenit o pădure de mâini. M-am întors spre femeia care m-a aprobat uşurată, cu o înclinare a capului. „De ce ne simţim atât de neajutoraţi?” Şi atunci am întrebat-o: „Indiciu: corporatocraţia are un ajutor atunci când ne deposedează de putere. Despre cine-i vorba?”

Ea a ridicat din sprâncene, apoi mi-a oferit inconfundabilul surâs Meryl Streep. „Noi înşine”.

„Exact. Nimeni nu ne poate priva de putere, decât dacă-i permitem noi s-o facă”.

A dat să meargă, îndepărtându-se de microfon. Totuşi, s-a răzgândit şi a spus cu un zâmbet blând: „Deci, repet. Ce pot face eu?”.

„Să-ţi recuperezi singură puterea. Şi să-i convingi pe toţi cunoscuţii tăi să facă acelaşi lucru”. Mi-am mutat privirea de la ea la cei din public. „Dacă eşti tentat să spui „Problema e mult prea mare, mă depăşeşte, corporaţiile şi guvernele sunt prea puternice, n-am nicio şansă”, să ştii că asta e doar o fugă de răspundere din partea ta”. M-am oprit, lăsându-le răgazul să ingereze afirmaţiile mele. „Slavă Cerului că înaintaşii noştri n-au spus în anii 1770 „Oh, cine, regele Angliei? E prea puternic... Nu pot face nimic în privinţa asta”.

Le-am spus celor din public, după cum le spusesem şi multor altora înaintea lor, că astăzi este nevoie să recunoaştem că fiecare dintre Părinţii Fondatori, luat separat, şi-a pus singur şi cu bună ştiinţă capul în laţ. Ei s-au împotrivit celui mai puternic imperiu din lume, care, întâmplător, era chiar cel care-i guverna. În ochii Coroanei britanice, ei erau nişte trădători, nişte terorişti, şi riscau să fie trimişi la spânzurătoare. Astăzi noi le cinstim curajul lor, după cum cinstim curajul tatei şi al tuturor celor din generaţia lui care l-au oprit pe Hitler. Noi dăm cinstire generozităţii lor şi hotărârii lor de a se sacrifica.

Şi noi trebuie să fim curajoşi. Şi generoşi. Trebuie să fim hotărâţi să plătim mai mult pentru diamante şi aur, laptopuri şi telefoane celulare – şi să insistăm ca minerii să primească salarii, asigurări de sănătate şi asigurări de viaţă rezonabile – şi trebuie să plătim mai mult pentru produse care nu sunt manufacturate în atelierele morţii, ci în locuri care-i tratează onest pe salariaţii lor. Trebuie să conducem autoturisme mai mici, cu combustibil mai eficient, să reducem folosirea energiei şi consumul general şi să protejăm mediul înconjurător laolaltă cu diversele specii care îl populează. Este imperios necesar să ne antrenăm capacitatea de conştientizare, în sensul de a înţelege că fiecare acţiune pe care o întreprindem şi fiecare produs pe care-l cumpărăm are o influenţă asupra altor oameni şi a locurilor în care aceştia trăiesc. La modul general, stilul nostru de viaţă actual determină viitorul pe care-l vor moşteni de la noi copiii şi nepoţii noştri. Asemenea celor care au dispărut înaintea noastră, şi noi trebuie să fim dispuşi şi hotărâţi să facem sacrificii – inclusiv, dacă va fi nevoie, sacrificiul final –, pentru a fi siguri că le vom lăsa urmaşilor noştri o lume care este cel puţin la fel de bună precum aceea pe care ne-au lăsat-o părinţii noştri.

Indivizii sunt cei care pot aduce schimbarea. Ştiu că este uşor să uiţi acest lucru – corporatocraţia cheltuieşte anual miliarde de dolari cu scopul de a ne convinge că nu suntem în stare să schimbăm nimic, decât atunci când cumpărăm produsul A sau marca B. Numai că noi înţelegem cu toţii că oamenii îi influenţează în mod real pe alţi oameni. Amintiţi-vă de femeile şi de bărbaţii de la RAN, Amnesty, The Pachamama Alliance, MoveOn şi alte organizaţii de acelaşi fel. Amintiţi-vă de oamenii care v-au influenţat personal de-a lungul vieţii voastre.

Crescând în zona rurală din regiunea New Hampshire, habar n-aveam că

afro-americanii au fost obligaţi să circule în spatele autobuzului, în anumite zone din Sud, până când a apărut o femeie pe nume Rosa Parks care a schimbat complet lucrurile. Pe casa noastră creştea o grămadă de iederă sălbatică, iar noi n-am ştiut că DDT-ul pe care l-am pulverizat pentru a scăpa de ea a omorât şi peştii, păsările, veveriţele şi multe alte specii, până când n-a scris Rachel Carson cartea *Silent Spring* (Primăvară tăcută). Cartea sa a făcut să se extindă mişcarea ecologistă pe tot globul. Eugene McCarthy a iniţiat o altă mişcare – una politică – ce l-a debarcat pe unul dintre cei mai puternici preşedinţi ai acestei ţări: Lyndon Johnson. McCarthy nu a câştigat niciodată preşedinţia, însă merită toate laudele şi respectul pentru a fi pus capăt războiului din Vietnam. Coretta şi Martin Luther King Jr. ne-au învăţat ce-nseamnă forţa viselor; ei au răsturnat barierele rasiale nu numai aici, ci şi în Africa de Sud şi în atât de multe alte locuri. Tata mi-a inculcat respectul profund faţă de principiile exprimate în Declaraţia pentru Independenţă, iar mama m-a încurajat să scriu editoriale pentru ziarul liceului şi m-a ascultat ore în şir în timp ce îmi repetam discursul pentru grupa de dezbateri. Dacă părinţii mei nu m-ar fi încurajat, probabil că n-aş fi scris niciodată această carte.

În seara aceea, am enumerat toate aceste lucruri în faţa auditoriului meu, apoi am privit-o pe femeia care stătuse la microfon până atunci şi care acum revenise la locul ei. „Ai o slujbă?”, am întrebat-o. Ea a înclinat capul, confirmând. „Şi vrei să ne spui cu ce te ocupi?”

„Sunt profesoară”.

„O poziţie extrem de privilegiată”, am spus eu. „Am avut o profesoară în clasa a unsprezecea, pe doamna Schnare, care mi-a permis să ţin piept unei încăierări în curtea şcolii, iar apoi mi-a ţinut o predică despre faptul că trebuie să-mi apăr întotdeauna convingerile, după cum şi corpul. Iar în anul doi de facultate, un profesor de engleză, Richard Davis, a sădit în mine ideea că stiloul are mai multă forţă decât spada. Un an mai târziu, profesorul meu de istorie, Jack Woodbury, mi-a dat cărţi care m-au convins că cei puternici sunt şi vulnerabili. „Chiar şi monarhii”, obişnuia el să spună, „sunt oameni”. Şi ei suferă cu inima zdrobită, ca şi noi. Şi ei sângerează. Şi ei pot fi convinşi să-şi schimbe părerea – sau pot ajunge să înţeleagă că nu sunt atât de importanţi pe cât cred”.

Femeia s-a îndreptat fără grabă spre microfon. Bărbatul din primul rând a făcut o reverenţă şi i-a oferit locul său. „Cred că ştiam acest lucru”, a spus ea. „Însă odinioară, uneori părea să fie mai simplu să uiţi asta. Nu şi acum. Eu sunt profesoară. Acum îi voi învăţa şi pe alţii, îi voi învăţa cu adevărat”.

65.

Acum e momentul

În zilele noastre, suntem tentaţi să cerem soluţii prescrise, de reţetar, pentru că asta ne-a învăţat să facem corporatocraţia. Urmează o linie punctată. Dacă ai migrenă, ia o pastilă; pentru indigestie, pe cea roz. Nu pune niciodată la-ndoială autoritatea. Profesorul deţine răspunsurile la toate întrebările. Sau preotul. La fel politicianul, şeful, preşedintele-director general al companiei. Preşedintele ţării.

Soluţiile standard, ataşamentul nostru faţă de abordările prescrise, neliniştea noastră la orice deviere de la normă – toate aceste reacţii precondiţionate ne-au târât în această stare de tulburare profundă. Putem să ne minţim oricât de mult, spunându-ne că suntem o societate raţională, aşezată pe baze ştiinţifice. Tristul adevăr este că acceptăm şi îmbrăţişăm argumentul impus de împărat, potrivit căruia el singur cunoaşte toate răspunsurile. Ce mai minciună!

Un prieten de-al meu a suferit de curând un infarct grav. După o operaţie de triplu bypass, el mi-a relatat că doctorul „mi-a adus la cunoştinţă că medicina nu poate demonstra că regimul meu alimentar este cauza, dar că ar exista o mare posibilitate în acest sens. Mi-am modificat regimul alimentar”. Suntem într-o situaţie asemănătoare la scară globală. Este emblematic pentru timpurile în care trăim ca guvernul nostru să insiste asupra nevoii imperioase de a obţine dovada absolută că schimbarea de climă este provocată de bioxidul de carbon produs de om, pentru a rescrie legislaţia referitoare la mediu. Nevoie imperioasă de dovezi absolute… De la cine?

De-a lungul istoriei, personalităţi pe care acum le venerăm au pus la îndoială status quo-ul. Aplaudăm personaje celebre că Galileo, Ioana d’Arc, Molly Stark, Thomas Edison, Jonas Salk, Helen Keller, Gandhi şi Dalai Lama. Este important să ne amintim că toţi aceşti oameni au fost exact ceea ce am spus înainte: oameni. Ei toţi au fost indivizi ca mine şi ca voi. Au cunoscut teama şi curajul, necazul şi bucuria. Chiar dacă fiecare dintre ei a avut realizări extraordinare, toţi s-au confruntat cu obstacole care trebuie să li se fi părut insurmontabile la vremea respectivă, dar n-au refuzat să treacă prin diverse experienţe, au perseverat şi (acum putem spune acest lucru) au reuşit.

Nu există soluţii prescrise, însă există o mulţime de bărbaţi şi de femei care ne pot inspira şi servi drept model. Sunt pline paginile acestei cărţi de numele lor: de la un frate şi o soră din Sudan, până la un indigen care a devenit preşedintele ţării sale; de la voluntarii din Corpurile Păcii, până la fondatori de ONG-uri; de la elevi de liceu, la profesori de colegiu, de la scriitori, la producători de film. Toţi aceştia sunt oameni care discută cu vecinii lor şi cu cei care sprijină staţiile locale NPR. Priviţi în jurul. Ei sunt peste tot.

Priveşte-te în oglindă. Şi tu eşti unul dintre ei.

Şi tu aduci schimbarea. În fiecare zi. Într-un fel sau altul, şi tu îi influenţezi pe oamenii din preajma ta. Important este să fii conştient de acest lucru, iar apoi să-ţi propui să-l faci, conştient, într-un fel pozitiv care să schimbe lumea într-un loc mai bun. Propune-ţi ca, în fiecare zi, să creezi o lume stabilă, durabilă, în care să domnească pacea pentru oamenii de pretutindeni.

Eu le spun celor care participă la prelegerile mele: «Dacă vreţi ca eu să vă

trasez o direcţie de acţiune în locul vostru, înseamnă că-mi cereţi să fac ceea ce face corporatocraţia. Nu vreţi aşa ceva. Fiecare dintre voi are pasiuni şi talent pentru a face ceva, iar acest talent şi aceste pasiuni sunt diferite de ale mele. Fireşte, există anumiţi paşi pe care trebuie să-i facem. Vorbesc despre lucruri simple, pe care le ştim cu toţii. Dacă fiecare dintre voi va face cât mai mulţi paşi cu putinţă, asta vă va ajuta să vă simţiţi mai bine şi ne va împinge pe toţi spre un viitor în care vom putea supravieţui». Iată câteva exemple:

DE FĂCUT

- Când te simţi tentat să te lansezi în «terapia cumpărăturilor», mai bine aleargă, meditează, citeşte sau găseşte orice altă soluţie.
- Fă-ţi cumpărăturile conştient, deci cumpără numai dacă ştii că ai nevoie de ceva; cumpără numai produse ale căror ambalaje, ingrediente şi metode de producţie nu sunt nocive şi susţin viaţa.
- Fă ca tot ceea ce-ţi aparţine să dureze cât mai mult cu putinţă.
- Fă cumpărături din magazine cu mărfuri lăsate în consignaţie sau produse proaspete, unde totul se reciclează.
- Protestează împotriva acordurilor comerciale «libere» şi a atelierelor morţii.
- Scrie scrisori prin care să le spui celor de la corporaţiile Monsanto, De Beers, ExxonMobil, Adidas, Ford, GE, Coca-Cola, Wal-Mart şi altor exploatatori ai forţei de muncă şi celor care distrug mediul de ce refuzi să cumperi de la ei.
- Scrie scrisori prin care să-i lauzi pe cei de la Home Depot, Kinko’s, Citicorp, Starbucks, Whole Foods şi de la alte companii care colaborează cu RAN, Amnesty Internaţional şi alte ONGuri.
- Redu consumul de petrol şi gaze.
- Redu dimensiunile maşinii, casei, garderobei tale şi a tot ceea ce există în viaţa ta.
- Dă bani organizaţiilor nonprofit, posturilor radio şi altor organizaţii care promovează cauzele juste.
- Pune-ţi timpul şi energia în slujba unor organizaţii de voluntariat.
- Sprijină-i pe micii comercianţi locali.
- Încurajează marile magazine să cumpere de la cultivatorii, producătorii şi furnizorii locali.
- Cumpără de la piaţa unde-şi vând produsele fermierii locali.
- Bea apă de la robinet (cere-i companiei furnizoare de apă să facă o treabă mai bună, dacă e nevoie, dar evită să cumperi apă îmbuteliată).
- Votează pentru consiliile de administraţie ale şcolilor, pentru comisii, ordonanţe şi politicieni luminaţi.
- Candidează pentru o funcţie.

- Insistă ca şi cei care se folosesc de banii noştri – bănci, fonduri de pensii, fonduri de ajutor reciproc, companii – să facă investiţii responsabile din punct de vedere social şi ecologic.
- Ia cuvântul ori de câte ori se iveşte ocazia să participi la un forum.
- Oferă-te voluntar pentru a lua cuvântul la şcoala din localitate despre subiectul tău preferat (creşterea albinelor, lucru manual, tenis, orice) şi foloseşte-te de acest lucru pentru a-i provoca pe studenţi, pentru a-i trezi.
- Discută despre externalităţi, costurile poluării, condiţii proaste de muncă, subvenţii publice, scutirile de la plata impozitelor de care beneficiază corporaţiile, şi alţi factori sociali, politici şi de mediu care ar trebui incluşi în preţurile pe care le plătim pentru bunurile şi serviciile care nu sunt incluse (despre care am discutat în capitolul 54). Spune-le oamenilor că atunci când nu plătim pentru aceste cheltuieli cât se poate de reale, de fapt furăm generaţiile viitoare.
- Încurajează aplicarea «taxelor» pe externalităţi – preţuri mai mari la gaze, haine, electricitate etc. -, atâta timp cât diferenţele de cost servesc ca plată pentru îndreptarea greşelilor sociale şi ecologice.
- Oferă lista grupurilor de studiu la bibliotecile, librăriilor, bisericilor şi cluburilor locale.
- Măreşte această listă şi dă-o mai departe tuturor cunoscuţilor tăi.

Toate punctele menţionate mai sus îi influenţează pe conducătorii politici şi pe corporatişti. Pentru a distruge strânsoarea de fier şi monopolul pe care-l are acest imperiu asupra întregii noastre planete, trebuie să înlăturăm de la putere cel de-al şaptelea element caracteristic al imperiilor: împăratul, corporatocraţia. Doar transformând vehiculele prin care ne controlează corporatocraţiile, vom reuşi să dăm formă lumii pe care dorim s-o transmitem mai departe copiilor noştri. Este dreptul şi datoria noastră de a le cere corporaţiilor să devină buni cetăţeni, să înceteze de a mai opera în stil imperialist, şi să adopte legile democraţiei.

Lăsaţi ca faptele voastre – felul în care vă cheltuiţi banii şi felul în care votaţi – să transmită mesaje puternice, astfel încât cei care sunt responsabili şi conduc organizaţiile noastre să-şi dedice eforturile crcării unei lumi stabile, durabile, în care să domnească pacea.

«Îmi cereţi să plătesc mai mult pe tricourile mele? Să nu mai cumpăr de la Wal-Mart? Să cumpăr din locuri unde sindicatele urcă preţurile?» Sunt întrebări pe care le aud frecvent, urmate, de regulă, de «Muncesc din greu, am copii. Nu-mi permit să fac asemenea sacrificii».

Iar eu le răspund: «Nu vă cer să sacrificaţi viitorul copiilor voştri. Ci să vă asiguraţi că mărcile pe care le cumpăraţi sunt fabricate de companii responsabile din punct de vedere social şi ecologic. Wal-Mart nu respectă aceste criterii – cel puţin, nu

încă. La nevoie, purtaţi mai puţine tricouri. Păstraţi-le mai mult. Gândiţi-vă că uneori plătiţi în realitate mai mult pe un tricou fabricat în atelierele morţii pentru o anumită marcă internaţională. Produsele Nike nu sunt ieftine. Asiguraţi-vă că firmele şi magazinele «bune» ştiu de ce cumpăraţi de la ele şi asiguraţi-vă că şi cele «rele» ştiu de ce nu cumpăraţi de la ele».

Afirmaţia precedentă este extrem de importantă. Trebuie să conlucrăm pentru a transmite un nou mesaj de-a lungul şi de-a latul planetei; cei influenţaţi de acţiunile noastre trebuie să ne afle motivele şi să ne simtă pasiunile. Corporatocraţia prosperă de pe urma minciunii şi a secretomaniei. Trebuie să dăm pe faţă aceste minciuni.

Gândiţi-vă la istoriile legate de asasinate şi de corupţie despre care aţi citit în paginile acestei cărţi, cele care v-au făcut să vi se încreţească pielea de spaimă. Iar dacă nu cumpăraţi conştient şi nu trăiţi conştient, veţi contribui la perpetuarea acestor istorii: veţi susţine asasinii economici şi şacalii.

Când eram mic şi trăiam în New Hampshire, îmi doream să mă fi născut prin anii 1700 şi să fi participat la Revoluţie. Acum, mulţumesc cerului că trăiesc în prezent. Ştiu că voi şi cu mine ne-am lansat în poate cea mai mare aventură prin care a trecut ţara noastră – şi una dintre cele mai palpitante din istoria mondială.

Îmi place să le adresez persoanelor trecute de cincizeci de ani un apel cu totul special: «Mulţi dintre voi nu trebuie să-şi mai facă griji că vor fi concediaţi», le spun eu. «Copiii voştri şi-au luat zborul, şi-au părăsit cuibul părintesc. De aceea, e timpul ca voi să produceţi schimbarea. Scoateţi-vă gâtul afară din cuib. Învăţaţi-i pe cei tineri să zboare. Faceţi să tremure consiliile de conducere. Treceţi la acţiune – şi bucuraţi-vă!».

Iar celor tineri le spun: «Unii dintre voi lucraţi în corporaţii şi puteţi aduce schimbarea din interior. Alţii pot fi doar stricaţi în timpul acestui proces, şi ar trebui mai degrabă să lucreze din afară, pentru ONG-uri sau alte organizaţii similare. Doar voi singuri ştiţi cum e mai bine pentru voi. Însă, mai presus de toate, înţelegeţi că succesul nu este definit de mărimea casei pe care o aveţi, sau de numărul de maşini, de iahturi şi altele. Succesul vine atunci când ai o stare de mulţumire în privinţa persoanei tale».

Îi încurajez pe toţi să se alăture unei organizaţii activiste. De-a lungul istoriei noastre, mişcările civile, cum au fost Fiii Libertăţii din timpul Revoluţiei Americane, au jucat un rol esenţial pentru democraţia noastră. Niciodată ca acum nu a fost mai multă nevoie de ele. În Anexele A şi B, este furnizată o listă cu aceste organizaţii. Altele pot fi găsite pe Internet, căutând cuvinte care descriu cele mai profunde pasiuni pe care le aveţi, fixându-vă asupra celor care vă atrag cel mai mult. Participaţi la campaniile lor de e-mail, la adunările lor populare şi la demonstraţiile pe care le organizează, donaţi zece dolari sau zece mii de dolari, oferiţi-vă voluntari pentru a prelua apelurile telefonice – sau, pur şi simplu, acceptaţi să fiţi trecuţi pe listele lor, să contaţi ca

număr şi propuneţi-vă să învăţaţi mai mult.

Dispunem de toate resursele necesare pentru a trăi într-o lume stabilă, durabilă şi una în care să domnească pacea. Corporaţiile sunt cele care ni le-au pus la dispoziţie. Reţelele de învăţământ, comunicaţii, finanţe şi transport, resursele minerale şi altele, informaţiile ştiinţifice şi progresul tehnologic sunt toate la dispoziţia noastră, gata pregătite să ne servească. Noi îi putem salva pe copiii care se vor naşte în viitor să nu moară de foame şi de pe urma bolilor; noi le putem oferi elementele menite să le asigure un confort de bază; noi putem desfiinţa prăpastia dintre bogaţi şi săraci; şi tot noi ne putem îngriji ca firmele corporatiste să se achite onest de partea de datorie care le revine faţă de comunităţile unde activează, însă esenţial este ca tu şi eu, noi toţi, să luăm atitudine şi să contăm ca număr!

În afara minciunii şi a secretului, corporatocraţia înfloreşte şi pe seama letargiei, în sensul că sistemul contează pe noi că vom rămâne pasivi, că vom accepta publicitatea pe care şi-o face ca şi când ar intona o litanie, că vom cumpăra fără să gândim şi că-i vom permite să ne distrugă în continuare planeta. Această situaţie trebuie să ia sfârşit. Fiecare dintre noi trebuie să se scuture şi să se trezească. Trecerea la acţiune este unica modalitate de a ne asigura că nepoţii noştri şi copiii lor vor moşteni o lume care nu este sfâşiată de ură şi de durere, care nu este devastată şi distrusă de războaie şi de terorism.

Tu personal ai enorm de multă putere. Este esenţial să-ţi laşi pasiunile să se trezească şi să iasă la lumină, să le canalizezi, astfel încât ele să-ţi completeze talentele şi să treci la acţiune. Calea pe care o vei alege trebuie să izvorască din suflet, şi nu din dictatele impuse de alţii. Pur şi simplu, ai obligaţia de a ieşi din rând, de a scăpa de înregimentare.

Dacă sunt optimist? Absolut. Şi cum aş putea să nu fiu, ştiind atâtea câte ştiu despre miile de organizaţii care încurajează schimbarea şi care au reuşit să provoace schimbarea; când ştiu că sunt atâţia oameni care lucrează pentru corporaţii şi că ei au nevoie doar de un pretext pentru a face ceea ce se cuvine; şi când ştiu că există milioane de eroi anonimi cărora nu le-a închinat nimeni vreo odă, dar care-şi pun timpul şi banii de care dispun la dispoziţia cauzelor bune? Cum aş putea fi altfel decât optimist, ştiind ceea ce ştiu despre puterea pe care o avem tu şi cu mine?

De-a lungul ultimului secol, noi, americanii, ne-am respectat promisiunea solemnă de a sprijini ceea ce noi numim «progres». Am închipuit cu ochii minţii oraşe imense în care automobilele le-au luat locul cailor, unde electricitatea ne-a luminat casele şi a făcut să funcţioneze fabrici uriaşe, şi unde noi ne puteam bucura de produse proaspete în toiul iernii, în nordul ţării. Ne-am dedicat cu aplicaţie înfăptuirii zilnice a acestei viziuni şi a altora asemănătoare. Am vorbit mult despre visele pe care le nutrim şi am produs în serie cărţi, filme şi emisiuni de televiziune în care aceste

realizări să fie venerate. I-am încurajat pe toţi să ni se alăture în acest proces. Fiind pasionaţi de acest proiect, am devenit atât de concentraţi pe el, încât i-am permis unui grup restrâns de persoane să ne exploateze pe noi şi o lume întreagă. Ei au visat la un imperiu şi s-au folosit de reţelele lor mass-media pentru a ne convinge că imperiul lor este o democraţie, campionul celor oprimaţi, promotorul unei planete sănătoase. În mod subtil, fără ca noi să remarcăm acest lucru, viziunea noastră s-a transformat într-un soi de coşmar.

Noi suntem cei care am permis să se întâmple toate acestea şi tot noi suntem cei care putem inversa procesul. Abia acum înţelegem că viziunea noastră se referea la dorinţa de a ne scoate din sărăcie, de a trăi mai sănătos, de a duce o viaţă mai demnă. Dorind să scăpăm de poluarea provocată de străzile aglomerate cu cai şi de clădirile lipsite de sisteme de canalizare, dorindu-ne să ne bucurăm de un confort mai mare şi de alimente mai hrănitoare, am îmbrăţişat viziuni care aparent urmau să ne satisfacă nevoile – şi care chiar au reuşit s-o facă o vreme. Acum înţelegem că am fost traşi pe sfoară de corporatocraţie şi că am fost convinşi să folosim metode care sunt egoiste şi distructive. Viziunile pe care ni le-au impus au exclus miliarde de oameni, au făcut pagube asupra habitatelor şi a speciilor care vieţuiau în ele, au devenit o ameninţare la adresa noastră, a urmaşilor noştri şi la adresa supravieţuirii însăşi a planetei noastre aşa cum o cunoaştem în prezent.

Astăzi, ţara noastră exhibă toate cele şapte trăsături caracteristice ale unui imperiu, despre care am vorbit în prologul acestei cărţi. Nu aceasta este intenţia noastră. Nu asta este ceea ce ne dorim. Adevărul este că situaţia contravine celor mai elementare convingeri pe care le nutrim. Dorim ceva mai mult decât consumul materialist şi confortul pe care şi le permit metropolele noastre modeme, maşinile, fabricile şi mall-urile noastre. Visul nostru se referă la viaţă. El se referă la faptul de a ne bucura de pace, de stabilitate şi de o planetă care să dăinuiască, la adulţi devotaţi ideii de a le transmite copiilor lor idealurile cele mai dragi.

Unul dintre aceşti copii a identificat recent esenţa atât a problemei pe care am creat-o noi, oamenii, cât şi a soluţiei la această problemă. Sayre Allyn Herrick a auzit cuvântul pe care l-am adresat copiilor de la şcoala ei, Liceul Hartsbrook din Hadley, Massachussetts, cu ocazia serbării de absolvire din anul 2006, când ea era abia în primul an. În toamnă, la-nceputul anului următor, ea a compus următorul eseu:

Am văzut pentru prima oară lumea în clasa a doua de liceu, desfăşurată pe o hartă din hârtie. Oceanul era albastru, iar ţările erau galbene, verzi şi roz. Acest fel de a privi planeta pe care trăim a făurit percepţia omenirii timp de sute de ani. Doar o dată aş vrea să mă pot uita la mapamond, eliberată de orice percepţie omenească, cu excepţia propriei mele percepţii, să văd globul pământesc suspendat în spaţiul

întunecat, aşa cum ar arăta dacă s-ar vedea pe fereastra unei navete spaţiale. Vreau să văd că graniţele şi denumirile imprimate pe hartă sunt invenţia noastră. Recunoscând caracterul nepermanent al graniţelor artificiale care ne separă, putem revela cât de real uniţi suntem toţi cei care locuim pe această planetă.

Ceea ce ni s-a arătat sau ni s-a spus că ar fi adevărat poate rămâne impregnat în noi pentru totdeauna. Totuşi, cred că este de datoria noastră de comunitate mondială evoluată să luăm chiar şi preconcepţiile noastre fundamentale, să le recunoaştem drept ceea ce sunt şi să înţelegem ce impact au asupra noastră. Doar atunci putem începe să luăm măsurile necesare pentru a asigura supravieţuirea generaţiilor viitoare.

A sosit clipa ca noi toţi să întreprindem aceste acţiuni. Am adunat şi dobândit toate cunoştinţele necesare pentru a înfăptui această nouă viziune. Toate resursele, reţelele şi sistemele necesare sunt pregătite. În ultimii ani, am mai descoperit că avem şi voinţa necesară. Noi – tu şi cu mine – posedăm şi instrumentele necesare.

Acum este momentul când trebuie să începem să schimbăm într-adevăr lumea.

ANEXA A

Organizaţiile despre care s-a vorbit în această carte

Amnesty Internaţional
www.amnesty.org
Cinema Libre Studio

www.cinemalibrestudio.com

Democracy Now!

www.democracynow.org

Dream Change

www.dreamchange.org

Ecova-mali

(înfiinţată de Gregory Flatt, Cynthia Hellman şi Siré Diallo pentru promovarea dezvoltării durabile în Mali)

www.ecovamali.org

Education for Justice

(înfiinţată de Jim Keady şi Leslie Kretzu, realizatori de film care au stat în Indonezia trăind ca muncitori angajaţi la Nike)

www.educationforjustice.org

Sweat, filmul care prezintă condiţiile de trai ale muncitorilor de la Nike:

www.sweatfilm.org

Global Awareness and Change Club (GAC)

(*înfiinţată de liceenii Joel Bray* şi *Tyler Thompson*)

Pe www.dreamchange.org vezi „Dream Change Projects”

Global Dialogue Centre, The

www.globaldialogue.com

MoveOn

www.moveon.org

Pachamama Alliance, The

www.pachamama.org

Rainforest Action Network

www.ran.org

ANEXA B

Căi prin care putem accede la democraţia vie

de Francas Moore Lappé,

autor al cărţilor *Dietfor a Small Planet* (Dietă pentru o planetă mică) şi

Democracy's Edge: *Choosing to Save Our Country by Bringing Democracy to Life* (La periferia democraţiei: alegerea de a ne salva ţara aducând democraţia la viaţă)

Zeci de mii de iniţiative ale cetăţenilor din întreaga ţară schimbă chiar în acest moment însuşi sensul democraţiei, transformând-o într-o practică vie. Asociindu-ne cu ei şi învăţând împreună cu ei, fiecare dintre noi poate să găsească puncte de acces satisfăcătoare care să contribuie la întreruperea ciclului dominant de distrugere. În cartea mea din 2006, *Democracy's Edge* mă străduiesc să reţin lecţiile pe care mi le transmit. John Perkins a avut amabilitatea de a-mi permite să împărtăşesc cu cititorii săi o parte din organizaţiile şi sursele pe care le aduce în prim-plan în acea carte. În continuare, este citată o listă în rezumat care reflectă natura cărţii lui John. Pentru o compilaţie mai mare, vă rog să consultaţi *Democracy's Edge*.

De asemenea, vă invit să vizitaţi www.democracvsdge.org pentru indicii suplimentare. Unele dintre aceste organizaţii dispun de programe de pregătire. Ieşiţi din cercul vostru strâmt şi lăsaţi-vă inspiraţi! Vă mai invit călduros să căutaţi American News Service (serviciul de ştiri american) pentru arhiva noastră online care conţine 1.600 de istorii încă relevante ale unor cetăţeni care şi-au asumat cele mai importante probleme ale noastre – de la sănătate, la reforma în închisori –, pe www.smallplanetinstitute.org/ans.php.

ANEXA C

Lecturi recomandate

Cohen, Ben, şi Mai Warwick. *Values-driven Business*: *How to Change the World, Make Money and Have Fun*. San Francisco: Berrett-Koehler, 2006.

Derber, Charles. *Regime Change Begins at Home*. San Francisco: Berrett-Koehler, 2004

Eisler, Riane. *The Real Wealth of Nations: Creating a Caring Economies*. San Francisco: Berrett-Koehler, 2007.

Farmer, Paul. *Pathologies of Power: Health, Human Rights and the New War on the Poor.* Berkeley: University of California Press, 2005.

Floyd, Esme. *1001 Little Ways to Save Our Planet: Small Changes to Create a Greener Eco-friendly World.* London: Carlton Books, 2007.

Garrison, Jim. *America as an Empire: Global Leader or Rogue Power?* San Francisco: Berrett-Koehler, 2004.

Goodman, Amy, împreună cu David Goodman. *The Exception to the Rulers: Exposing Oily Politicians, War Profiteers and the Media That Love Them.* New York, Hyperion, 2004.

Hammel, Laury, şi Gun Denhart. *Growing Local Values: How to Build Business Patnerships That Strengthen Your Community. San Francisco:* San Francisco: Berrett-Koehler, 2007.

Henderson, Hazel, şi Daisaku Ikeda. *Planetary Citizenship; Your Values, Beliefs and Actions Can Shape a Sustainable World.* Santa Monica, CA: Middleway Press, 2002.

Henry, James S., şi Bill Bradley. *The Bloodbankers: Tales from the Global Underground Economy.* New York: Four Walls Eight Windows, 2003.

Hiatt, Steven, editor, cu o introducere de John Perkins. *A Game as Old as Empire. The Secret World of Economic Hit Men and the Web of Global Corruption.* San Francisco: Berrett-Koehler, 2007.

Kabat-Zinn, John. *Coming to Our Senses: Healing Ourselves and the World Through Mindfulness*. New York: Hyperion, 2005.

Korten, David. *When Corporations Rule the World*. San Francisco: Berrett-Koehler, 2001.

Lappé, Frances Moore. Democracy's Edge: *Choosing to Save Our Country by Bringing Democracy to Life.* San Francisco: Jossey-Bass, 2006.

Mander, Jerry, şi Edward Goldsmith, editori. *The Case Against the Global Economy and for a Turn Toward the Local.* San Francisco, Sierra Club Books, 1996.

Palast, Greg. *The Best Democracy Money Can Buy*. New York, Plume, 2004.

Roberts, Llyn. *The Good Remembering: A Message for Our Times*. New York: O Books, 2007.

Rodriguez, Felix I., şi John Weisman. *Shadow Warrior: The CIA Hero of a Hundred Unknown Battles.* New York: Simon and Schuster, 1989.

Rossi, M.L. *What Every American Should Know About the Rest of the World*. New York: Plume, 2003.

Stiglitz, Joseph E. *Gobalization and its Discontents*. New York: W.W. Norton, 2003.

Twist, Lynne. *The Soul of Money: Transforming Your Relationship with Money and Life.* New York: W.W. Norton, 2003.

Zinn, Howard. *People's History of the United States: 1492 to Present*. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2005.

CUPRINS

Mulţumiri 6
Nota autorului 7
Prolog 8
Partea 1: Asia
1. Misterioasă femeie din Djakarta 17

2. Spionând leproşi 23
3. Gheişe 28
4. Omul negru 33
5. O ţară coruptă şi brutală 37
6. Atelierele morţii 40
7. Măcel cu concursul Statelor Unite 46
8. Profitori de pe urma tsunami 50
9. Fructele corupţiei 53
10. Agresaţi şi bătuţi în Indonezia 57
11. Să nu treci la budism 60
12. Imperative biologice 64
13. Dictatura finanţelor 69
14. Uriaşul liniştit 72

Partea 2: America Latină
15. Arme închiriate în Guatemala 77
16. Plin de mânie 81
17. Recrutat ca preşedinte al unei companii de electricitate din Bolivia 87
18. Creşterea profiturilor în La Paz 92
19. Schimbarea visului 97
20. Chavez al Venezuelei 103
21. Ecuador: trădat de un preşedinte 106
22. Bolivia: Bechtel şi războaiele pentru apă 111
23. Brazilia: secrete teribile de familie 118
24. Frumoasa cariocă 124
25. Preluarea imperiului 127
26. Spirite înfrăţite 130
27. O istorie plină de asasinate 134
28. Lecţii din America Latină 143

Partea 3: Orientul Mijlociu
29. O ţară falimentară numită Statele Unite ale Americii 148
30. Regele dolar 152
31. Manipularea de guverne 156
32. Libanul: „aici toţi sunt nebuni de legat” 160
33. USAID vorbeşte 164
34. Egipt: control asupra Africii 170
35. Câine de păgân 174

36. Iran: autostrăzi şi fortăreţe 179
37. Israel: soldatul Americii 184
38. Războiul dintre Iran şi Irak, o nouă victorie a asasinilor economici 187
39. Qatar şi Dubai: Las Vegas în plin ţinut al molahilor 192
40. Direct în prăpastie 195

Partea 4: Africa
41. Conchistadori moderni 199
42. În braţele Americii 203
43. S-a născut un şacal 206
44. „Non-oamenii” de pe Diego Garcia 211
45. Asasinarea unui preşedinte 214
46. Deturnarea zborului Air India 707 217
47. Un ecologist este executat 220
48. Cel mai puţin înţeles continent 223
49. ONG-uri: ce interes există să menţinem Africa săracă 226
50. Laptopuri, telefoane mobile şi maşini 229
51. Foştii voluntari din Corpurile Păcii ne dau speranţe 232
52. Rezolvare: schimbare radicală de situaţie 238

Partea 5: Schimbarea lumii
53. Patru întrebări esenţiale 241
54. Schimbarea este posibilă 244
55. Miliţiile populare moderne 246
56. Schimbarea mitului 250
57. Capitalism de tip nou 253
58. O listă cu nedreptăţi 256
59. Înfruntarea fricii 261
60. Schimbarea Wall Street prin manevre financiare 264
61. Răscumpărarea datoriei din Lumea a Treia 267
62. Cinci trăsături comune 270
63. Vremuri pline de oportunităţi 272
64. Cea mai importantă întrebare a epocii în care trăim 277
65. Acum e momentul 282
Anexa A: organizaţii descrise în această carte 289
Anexa B: Căi prin care putem accede la democraţia vie 290
Anexa C: Lecturi recomandate 291